

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Erasmus+

ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLERE BAKIM SAĞLAYANLARIN BİLİMSEL KANITLARA DAYALI UYGULAMALARA İLİŞKİN YETERLİLİKLERİNİN TEKNOLOJİ DESTEKLİ ARAÇLARLA GELİŞTİRİLMESİ ETKİNLİK KİTABI

2025-1-TR01-KA220-HED000349859

Bu proje, Avrupa Komisyonu'nun desteğiyle finanse edilmiştir. Bu sunum yalnızca yazarların görüşlerini yansıtmaktadır ve Komisyon burada yer alan bilgilerin herhangi bir şekilde kullanılması durumunda sorumlu tutulamaz.

PROJE BİLGİLERİ	
Proje Başlığı	Özel Gereksinimli Bireylere Bakım Sağlayanların Bilimsel Kanıtlara Dayalı Uygulamalara İlişkin Yeterliliklerinin Teknoloji Destekli Araçlarla Geliştirilmesi
Proje Referans Numarası	2025-1-TR01-KA220-HED000349859
Proje Başlangıç Tarihi	01 Ekim 2025
Proje Kısaltması	CCforSEN
Koordinatör	Düzce Üniversitesi
Ortak Kuruluşlar	Gedonsoft- GS Masaryk Üniversitesi – MU Sakarya Üniversitesi - SU
Proje Süresi	24 Ay
BELGE TANIMLAMA	
Belge Başlığı	Faaliyet kitabı
Belge Türü	Modül
Dil	Türkçe-İngilizce
Yaygınlaştırma Düzeyi	Kamuya Açık - Yayınlanabilir
Yayınlanma Tarihi	23 Şubat 2026
Yazar(lar) ve Katkıda Bulunanlar	Feyzullah ŞAHİN, Profesör (DU) Yusuf AKEMOĞLU, Doçent (DU) Ayşe Nur KART, Doçent (DU) Mehmet KART, Doçent (DU) Duygu DONMEZ, Araştırma Görevlisi (DU) Bekir Fatih MERAL, Profesör (SU) Ahmet FİDAN, Doçent (SU) Baran YAŞAR, Doktora Araştırma Asistanı (SU) Damla ALTIN, Doktora Araştırma Asistanı (SU) Barbora Bazalová, Doçent (MU) Dana Zámečníková, Yardımcı Doçent (MU) Ondřej Ling, Doktora Araştırma Asistanı (MU) Veronika Včelíková, Doktora Araştırma Asistanı (MU) Hans GEDON RIEPE, Uzman (GS) Serap RIEPE, Uzman (GS)

ÖNSÖZ

Özel gereksinimleri olan bireylerin eğitiminde kanıta dayalı uygulamalar, bilimsel araştırmalarla etkinliği kanıtlanmış yöntemlerin sistematik olarak kullanılmasını ifade eder. Hedef gruplarla etkileşimlerde bu uygulamalara öncelik vermek, müdahale sürecini standartlaştırmaya, uygulamadan maksimum fayda sağlamaya ve zaman ve emekten tasarruf etmeye yardımcı olur.

Özel gereksinimi olan çocuklara bakım sağlayan personel ve destek personeli, müdahalelerin çocuğun doğal ortamında uygulanmasını sağlayan başlıca aktörlerdir. Sosyal hizmet kurumlarında bu rol, ağırlıklı olarak bakım sağlayıcılar tarafından yerine getirilir. Bakım verenlerin bu kilit rolü üstlenmeleri için gerekli bilgi ve beceriler ile öz yeterlilik algıları (kendi yeteneklerine olan inançları) arasında karmaşık bir ilişki vardır. Diğer bir deyişle, kanıta dayalı uygulamaların başarısı, bakım verenlerin müdahaleleri belirlenmiş protokollere tam olarak uygun şekilde yürütme kapasiteleriyle doğru orantılıdır.

Çeşitli etmenlere bağlı olarak, bakım verenlerin bilgi ve beceri düzeylerinin kanıta dayalı uygulamaların tam olarak uygulanması yansımayabilmektedir. Bunlar arasında temel davranış ilkelerinin eksik anlaşılması, belirli müdahale bileşenlerinin doğru uygulanırken daha karmaşık veya zaman alıcı kısımların atlanması ya da bilimsel terminolojiyi uygulamaya aktarmadaki güçlükler sayılabilir. Bu tür güçlüklerin ortaya çıkması, bilimsel yöntemin etkinliğini zayıflatmakta ve sonuç olarak özel gereksinimleri olan çocuğun gelişimini engeller. Bakım personelinin yüksek düzeyde beceriye sahip olması gerektiği konusunda küresel bir fikir birliği bulunmakla birlikte, mevcut becerilerin yalnızca “kendi kendine öğrenme” yoluyla değil, sistematik, teknoloji destekli ve performans geri bildirimi içeren mesleki gelişim modelleri aracılığıyla da geliştirilmesi gerektiği açıktır. Geleneksel hizmet içi eğitim, genellikle anlık geri bildirim veya performans izleme için sınırlı fırsatlar sunduğundan, bilgiyi pratik becerilere dönüştürme konusunda yetersiz kalmaktadır.

Yukarıda gerekçesi özetlenen bu etkinlik kitabı, “Özel Gereksinimli Bireylere Bakım Sağlayanların Bilimsel Kanıta Dayalı Uygulamalar Konusunda Yeterliliklerinin Teknoloji Destekli Araçlarla Geliştirilmesi” başlıklı Erasmus+ projesi kapsamında hazırlanmıştır. Okuyucu dostu bir yaklaşım benimsenen

kitapta, “Davranış Yönetimi”, “Dil ve İletişim Becerileri”, “Etkinlik Temelli Müdahale”, “Etkinlik Çizelgeleri”, “Akran Aracılı Müdahale”, “Öz Düzenleme” ve “Erken Okuryazarlık” alt modülleri aracılığıyla bakım sağlayıcılarının mesleki kapasitelerini geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu kitapta yer alan etkinlikler, ders kitabında sunulan teorik bilgilerin uygulanmasını kolaylaştırmak ve uygulayıcılara örnek teşkil etmek üzere tasarlanmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, özel gereksinimleri olan çocuklara hizmet veren bakım sağlayıcılarının özel eğitimde kanıta dayalı uygulamalar konusundaki becerilerini artırmaktır. Bu kitabın, özel eğitim alanındaki bakım sağlayıcılar ve profesyoneller için teorik bilgileri yüksek kaliteli pratik uygulamalara dönüştürme çabalarında bir rehber olmasını umuyoruz. Proje ekibi olarak, değerli okuyucularımızın/ uygulayıcılarımızın bu çalışmaya katılımının ve daha da geliştirilmesi için önerilerini paylaşmasının, bu kitabın amacına ulaştığının en önemli göstergesi olacaktır.

PROJE BİLGİLERİ.....	ii
ÖNSÖZ	iii
TABLolar.....	xii
ŞEKİLLER.....	xiii
1 DAVRANIŞ YÖNETİMİ	2
1.1 ÖNSÖZ.....	2
1.2 MODÜL İÇERİĞİ	3
1.3 DAVRANIŞI ANLAMAK.....	4
1.3.1 Senaryo 1: “Temizlik Zamanında Ağlama”	5
1.3.2 Senaryo 2: “Telefon Konuşması Sırasında Söz Kesmek”	6
1.3.3 Senaryo 3: “Markette Kulaklarını Tıkama”	8
1.4 ABC MODELİNİ KULLANARAK DAVRANIŞI ANALİZ ETMEK.....	10
1.4.1 Senaryo 1: “Ödev Yapmaya Başlamayı Reddetme”	11
1.4.2 Senaryo 2: “Oyuncakları Toplaması İstenildiğinde Ağlama”	13
1.4.3 Senaryo 3: “Bağımsız Çalışma Sırasında Sınıftan Çıkma”	15
1.5 ZORLU DAVRANIŞLARI ÖNLEME	17
1.5.1 Senaryo 1: “Evden Çıkmadan Önceki Sabah Rutini”	19
1.5.2 Senaryo 2: “Okula Gitmeden Önce Kıyafet Seçmeyi Reddetme”	21
1.5.3 Senaryo 3: “Ekran zamanından geçiş sırasında kriz”	23
1.6 ALTERNATİF DAVRANIŞLARI ÖĞRETME	24
1.6.1 Senaryo 1: “Ödev Sırasında Yardım İstemeyi Öğretmek”	26
1.6.2 Senaryo 2: “Çocuğa Mola İstemesini Öğretmek”	27
1.6.3 Senaryo 3: “Kapmak Yerine Beklemeyi Öğretmek”	29
1.7 OLUMLU DAVRANIŞLARI PEKİŞTİRME VE ÖZ DÜZENLEMİYİ DESTEKLEME	31
1.7.1 Senaryo 1: “Oyun Zamanında Sakin Bir Şekilde Beklemeyi Pekiştirmek”	32
1.7.2 Senaryo 2: “Yatma Vaktinde Kendi Kendini Düzenlemeyi Desteklemek”	34
1.7.3 Senaryo 3: “Mola Sonrası Göreve Dönüşü Güçlendirme”	35
1.8 ÖZET.....	38
1.9 BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME	40
1.10 BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA.....	42

1.11	KAYNAKLAR.....	44
2	İLETİŞİM, KONUŞMA VE DİL BECERİLERİNİ DESTEKLEME.....	46
2.1	ÖNSÖZ.....	46
2.2	MODÜL İÇERİĞİ	47
2.3	GÖZ TEMASI BECERİSİ	49
2.3.1	Senaryo 1: Doğalcı Öğretim Yöntemini Kullanarak Göz Teması Eğitimi	49
2.3.2	Senaryo 2: Yapılandırılmış Öğretim Yöntemini Kullanarak Göz Teması Eğitimi .	51
2.3.3	Senaryo 3. Oyun Yoluyla Göz Teması Eğitimi (Sallanma ve Şarkı Söyleme)	54
2.4	BEKLEME BECERİLERİ YETERLİĞİ.....	55
2.4.1	Senaryo 1. Belirlenen alanda bir sandalyeye/koltuğa oturarak bekleme	55
2.4.2	Senaryo 2. Belirlenen alanda yerde veya zeminde oturarak bekleme	57
2.4.3	Senaryo 3. Belirlenen alanda yerde veya zeminde ayakta bekleme.....	59
2.5	SIRA BEKLEME BECERİSİ	60
2.5.1	Senaryo 1. Birbirlerine/karşılıklı olarak marakas çalarak sıra bekleme.....	60
2.5.2	Senaryo 2. Birbirlerine top yuvarlayarak sıra bekleme.....	61
2.5.3	Senaryo 3. Elektronik müzik aletinin düğmesine sırayla basmak (ör. müzikli hayvan oyuncacı düğmesi veya bebek düğmeli oyuncak).	62
2.6	NESNELERLE/ NESNESİZ TAKLİT BECERİLERİ	63
2.6.1	Senaryo 1. Jestler veya vücut parçaları kullanarak nesne olmadan taklit becerileri	63
2.6.2	Senaryo 2. Oyuncakları kullanarak nesnelerle/malzemelerle taklit becerileri	64
2.6.3	Senaryo 3. Sembolik oyun becerilerini kullanarak taklit becerileri.....	66
2.7	KARŞILIKLI KONUŞMA BECERİSİ.....	67
2.7.1	Senaryo 1. Sosyal hikaye yoluyla bir konuşma başlatma.	67
2.7.2	Senaryo 2. Aile fotoğraf albümü, bir konuşma başlatmak için bir araçtır.....	68
2.7.3	Senaryo 3. Özne + nesne + fiili gösteren resim dizileri hakkında konuşmak.....	69
2.8	ÖZET.....	71
2.9	BAKICILAR/ BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME	73
2.10	BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA.....	75
2.11	KAYNAKLAR.....	77
3	DOĞAL ÖĞRETİM.....	80

3.1	ÖNSÖZ.....	80
3.2	MODÜL İÇERİĞİ.....	82
3.3	ÇOCUĞUN ÖNCÜLÜĞÜNÜ TAKİP ETMEK.....	83
3.3.1	Senaryo 1: “Araba ile Oynamak”	84
3.3.2	Senaryo 2: “Dışarıda Su Oyunu”	86
3.3.3	Senaryo 3: “Masada Çizim Yapmak”	88
3.4	İLETİŞİM FIRSATLARI YARATMAK	89
3.4.1	Senaryo 1: “Atıştırma Zamanı – Daha Fazla Kraker”	90
3.4.2	Senaryo 2: “Bahçede Sabun Köpüğü”	92
3.4.3	Senaryo 3: “Gömlek Seçmek”	93
3.5	MODELLEME VE MAND-MODEL	95
3.5.1	Senaryo 1: “Kahvaltıda Süt”	95
3.5.2	Senaryo 2: “Yerdeki Oyuncak Tren”	97
3.5.3	Senaryo 3: “Atıştırmalık Zamanında Elma”	98
3.6	ZAMAN GECİKMESİNİ KULLANMA	100
3.6.1	Senaryo 1: “Oturma Odasındaki Baloncuklar”	101
3.6.2	Senaryo 2: “Kapıda Bir Ayakkabı”	102
3.6.3	Senaryo 3: “Atıştırmalık - Kabı Açma”	104
3.7	ÖĞRETİMİ GÜNLÜK RUTİNLERE DAHİL ETME	105
3.7.1	Senaryo 1: “Yatmadan Önce Okuma”	106
3.7.2	Senaryo 2: “Temizlik Zamanı”	107
3.7.3	Senaryo 3: “Markete Gidiş”	109
3.8	ÖZET.....	111
3.9	BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME	112
3.10	BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA.....	114
3.11	KAYNAKLAR.....	115
4	AKTİVİTE TEMELLİ ÖĞRETİM	118
4.1	ÖNSÖZ.....	118
4.2	MODÜL İÇERİĞİ.....	121
4.3	DENEYİMSEL ÖĞRENME.....	122
4.3.1	Senaryo 1: Sınıf Bitkilerini Sulama.....	125
4.3.2	Senaryo 2: “Lütfen gürültü yapmayın.” Sizi duyabiliyorum.....	127
4.3.3	Senaryo 3: Geri Dönüştürülmüş Kağıt Yapma.....	128

4.4	TAKLİT	129
4.4.1	Senaryo 1: Benim yaptığımı yapın!.....	131
4.4.2	Senaryo 2: Öğretmeni Taklit Et – Doğru Şekilde Sıralama.....	132
4.4.3	Senaryo 3: Hadi birlikte yapalım!	133
4.5	ORTAK OYUN	134
4.5.1	Senaryo 1: Sıra bende – Sıra sende!.....	135
4.5.2	Senaryo 2: Eko-İnşaatçılar: İşbirliğine Dayalı İnşaat.....	136
4.5.3	Senaryo 3: Hadi birlikte inşa edelim!	138
4.6	RİTİMLİ HAREKET ETKİNLİKLERİ	139
4.6.1	Senaryo 1: Alkışla, Hareket Et, Dur!	141
4.6.2	Senaryo 2: Geri Dönüşüm Ritim Çemberi	141
4.6.3	Senaryo 3: Hareket Et ve Söyle!.....	143
4.7	ÇAĞRIŞIMSAL ÖĞRENME	144
4.7.1	Senaryo 1: Bitirdiğimde, şunu alıyorum... ..	145
4.7.2	Senaryo 2: Eko-Keşif İstasyonları.....	146
4.7.3	Senaryo 3: İyi seçim!	148
4.8	ÖZET.....	149
4.9	BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME	152
4.10	BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA.....	154
4.11	KAYNAKLAR.....	155
4.12	KISALTMALAR LİSTESİ	157
5	ETKİNLİK ÇİZELGELERİ .Error! Bookmark not defined.	
5.1	ÖNSÖZ.....	159
5.2	MODÜL İÇERİĞİ	160
5.3	ETKİNLİK ÇİZELGESİNİN KULLANIMINA İLİŞKİN ÜÇ TEMEL SENARYO	161
5.3.1	Senaryo 1. Fotoğraflı etkinlik çizelgesi içeren dış fırçası	161
5.3.2	Senaryo 2. Fotoğraflı etkinlik çizelgesi içeren yapboz	164
5.3.3	Senaryo 3. Dijital etkinlik çizelgesi içeren hafta sonu etkinlikleri için sırt çantasını hazırlama	166
5.4	ETKİNLİK ÇİZELGESİ KULLANIMINA İLİŞKİN SENARYO ÖRNEKLERİ (DİJİTAL VEYA GERÇEK MALZEMELER)	168

5.4.1	Senaryo 4. Sabah rutinine yönelik günlük görev planlaması	168
5.4.2	Senaryo 5. Sandviç hazırlama.....	170
5.4.3	Senaryo 6. Yağmurluk giyme	172
5.4.4	Senaryo 7. Pijama giyme	174
5.4.5	Senaryo 8. Yatağı toplamak/çarşafı değiştirmek.....	176
5.4.6	Senaryo 9. Kahvaltı yapmak.....	178
5.4.7	Senaryo 10. Lego yapımı	180
5.4.8	Senaryo 11. Odayı temizlemek.....	182
5.4.9	Senaryo 12. El yıkama.....	184
5.4.10	Senaryo 13. Kirli çamaşırları sepete koyma becerisi	186
5.4.11	Senaryo 14. Saç bakımı.....	188
5.4.12	Senaryo 15. Masa veya herhangi bir yüzeyi temizlemek için ıslak mendil veya dezenfektan mendil kullanma	189
5.5	ÖZET.....	192
5.6	BAKICILAR/ BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME	194
5.7	BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA.....	196
5.8	KAYNAKLAR.....	198
6	AKRAN EĞİTİMİ	200
6.1	ÖNSÖZ.....	200
6.2	MODÜL İÇERİĞİ	203
6.3	KARŞILIKLI ÖĞRENME.....	204
6.3.1	Senaryo 1: Birlikte İnşa Etmek – Yardımcı Eller Kulesi	207
6.3.2	Senaryo 2: Birlikte Yaratma – Büyük Grup Sanat Duvar Resmi.....	210
6.3.3	Senaryo 3: Birbirimizin Büyümesine Yardım Etmek – Birlikte Dikim	213
6.4	ÖĞRETMEN OLARAK ÇOCUK.....	216
6.4.1	Senaryo 2: Bana Göster – Atıştırmalık Masasını Birlikte Hazırlamak	222
6.4.2	Senaryo 3: Bana Göster – Hava Durumuna Uygun Bebek Giydirme	224
6.5	AKRAN TAKLİDİ	226
6.5.1	Senaryo 1: Hareketlerimi Taklit Et – Hareket Yolu	229
6.5.2	Senaryo 2: Yüzümü Taklit Et – Duygu Aynası Oyunu.....	231
6.5.3	Senaryo 3: Sesimi Taklit Et – Ritim ve Hareket Yankısı.....	233
6.6	SOSYAL DESTEK.....	235
6.6.1	Senaryo 1: Bulmaca Ortakları.....	238
6.6.2	Senaryo 2: Yardımcı Eller – Birlikte Taşıma ve Sıralama.....	240
6.6.3	Senaryo 3: Birlikte İnşa Et – Bloklardan Köprü.....	241

6.7	ÇİFTLER HALİNDE VEYA KÜÇÜK GRUPLAR HALİNDE MOTİVASYON.....	243
6.7.1	Senaryo 1: Takım Hazine Avı.....	246
6.7.2	Senaryo 2: Büyük Kuleyi İnşa Et – Takım Yarışması	248
6.7.3	Senaryo 3: Yolu Tamamlayın – Takım Engelli Macera	250
6.8	ÖZET.....	252
6.9	BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME	253
6.10	BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA.....	254
6.11	KAYNAKLAR.....	256
7	ÖZEL EĞİTİM İHTİYACI OLAN KÜÇÜK ÇOCUKLARDA ÖZ DÜZENLEME BECERİLERİ	258
7.1	ÖNSÖZ.....	258
7.2	MODÜL İÇERİĞİ	259
7.3	TERCİHTE BULUNMA	260
7.3.1	Senaryo 1: “Kıyafet Seçimi”	261
7.3.2	Senaryo 2: “Oyun Etkinliği Seçimi”	264
7.3.3	Senaryo 3: “Atıştırmalık Seçimi”	267
7.4	KARAR VERME.....	269
7.4.1	Senaryo 1: “Sabah Rutini Seçimi”	270
7.4.2	Senaryo 2: “Renkli Kalem Seçimi”	273
7.4.3	Senaryo 3: “Okul Sonrası Rutini Belirleme”	276
7.5	HEDEF BELİRLEME	279
7.5.1	Senaryo 1: “Gardırobun Düzenli Tutulması”	280
7.5.2	Senaryo 2: “Günde İki Kez Dış Fırçalama”	282
7.5.3	Senaryo 3: “Her Gün Ödevleri Yapmak”	284
7.6	PROBLEM ÇÖZME	286
7.6.1	Senaryo 1: “Bir Kutuyu Açmak”	287
7.6.2	Senaryo 2: “Kayıp Eşya”	289
7.6.3	Senaryo 3: “Oyuncağı Paylaşma”	291
7.7	ÖZ YÖNETİM	293
7.7.1	Senaryo 1: “Oyuncakları Toplama Zamanı”	294
7.7.2	Senaryo 2: “Yapbozun Tamamlanması”	297
7.7.3	Senaryo 3: “Yatma Vakti Rutini”	299
7.8	ÖZET.....	303

7.9	BAKICILAR/ BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME.....	305
7.10	BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA.....	306
7.11	KAYNAKLAR.....	307
8	ERKEN OKURYAZARLIK BECERİLERİNİN DESTERKLENMESİ	309
8.1	ÖNSÖZ.....	309
8.2	MODÜL İÇERİĞİ	311
8.3	KİTAP SEÇİMİ VE HAZIRLIK.....	312
8.3.1	Senaryo 1: Hangi kitapla başlamalıyız?	313
8.3.2	Senaryo 2: Okuma ortamını hazırlamak	315
8.3.3	Senaryo 3: Kitabı birlikte tanıtmak	317
8.4	ETKİLEŞİMLİ OKUMA STRATEJİLERİ.....	319
8.4.1	Senaryo 1: Katılımı teşvik etme	322
8.4.2	Senaryo 2: Çocuğun söylediklerini genişletmek.....	324
8.4.3	Senaryo 3: Doğru türde sorular sormak.....	326
8.5	ALFABE BİLGİSİ VE FONOLOJİK FARKINDALIK	329
8.5.1	Senaryo 1: İlk sesi fark etme	332
8.5.2	Senaryo 2: Hikayedeki hecelerle oynamak.....	334
8.5.3	Senaryo 3: Harfleri, sesleri ve resimleri birbirine bağlamak	336
8.6	YAZI FARKINDALIĞI BECERİLERİ.....	338
8.6.1	Senaryo 1: Okumaya nereden başlarız?	339
8.6.2	Senaryo 2: Yazılı metinlerin anlamı	341
8.7	OKUMA SONRASI BECERİLER	345
8.7.1	Senaryo 1: Olanlar hakkında konuşmak	346
8.7.2	Senaryo 2: Bağlantılar kurmak	349
8.7.3	Senaryo 3: Hikayeyi çok duyulu etkinliklerle bitirmek	351
8.8	ÖZET.....	354
8.9	BAKIM VEREN KİŞİ İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME.....	356
8.10	BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA.....	358
8.11	KAYNAKLAR.....	359

TABLÖLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ

TABLÖLAR

Tablo 1. İletişim, Konuşma ve Dil Becerilerini Destekleme Modülü	47
Tablo 2 Süreç Özet Tablosu, Senaryo 1.....	51
Tablo 3 Özet Tablosu (Süreç Haritası).....	54
Tablo 4 İç/Kendi Kendini Kontrol Etme Değerlendirme Kontrol Listesi	163
Tablo 5 DSR Temel Stratejileri (I)	320
Tablo 6 DSR Temel Stratejileri (II)	321

ŞEKİLLER

Şekil 1. Bekleme alanı kartı, Bekle işareti ve Evet/ Hayır işareti	56
Şekil 2. Sandalyeye oturan bir çocuk	57
Şekil 3. Yerde veya zeminde oturan bir çocuk	58
Şekil 4. Yerde veya zeminde ayakta duran bir çocuk.	60
Şekil 5. Model rakibiyle marakas çalan bir çocuk	61
Şekil 6. Çocukla topu ileri geri yuvarlamak	62
Şekil 7. Müzikli hayvan piyano oyuncağı ve Baby Button Toy™ - Düğmelere basıp çevirin.....	63
Şekil 8. Oyuncak araba veya kamyonu ileri geri itiyormuş gibi yapın ve ardından çocuktan da aynısını yapmasını isteyin	65
Şekil 9. Çocuklar telefon konuşmalarını taklit ediyor.	67
Şekil 10. Gerçek malzemelerle dış fırçalama etkinliği çizelgesi.....	162
Şekil 11. Sekiz veya dokuz parçalı (yapboz) örnekler (Kaynak: https://www.twinkl.co)	165
Şekil 12. Hafta sonu rutini	167
Şekil 13. Temel günlük rutin becerileri (Kaynak: https://www.skoolgo.com/worksheet/my-morning-routine/)	169
Şekil 14. Sandviç Yapma (Kaynak: https://www.twinkl.co.za/resource/t-s-1626-7-step-sequencing-cards-making-a-sandwich)	171
Şekil 15. Yağmurluk giyme/takma (Kaynak: https://www.vectorstock.com/royalty-free-vectors/kid-wearing-raincoat-vectors)	173
Şekil 16. Pijama giyme (Kaynak: https://www.vectorstock.com/royalty-free-vectors/kid-wearing-raincoat-vectors)	175
Şekil 17. Yatağı toplamak/yatağı yapmak (Kaynak: https://www.twinkl.com.tr/resource/making-the-bed-sequencing-cards-us-se-1696875727)	177

Şekil 18. Kahvaltı (Kaynak: https://www.shutterstock.com/tr/search/olive-for-kids-vector?page=2)	179
Şekil 19. Lego Yapımı (Kaynak: https://tobeme.com.au/5-important-skills-that-children-learn-from-lego/)	181
Şekil 20. Temizlik rutini (Kaynak: https://www.teacherspayteachers.com/Product/Clean-Up-Routine-Visual-Rules-Behavior-Supports-for-Preschool-Pre-K-3345860)	183
Şekil 21. El yıkama/el yıkama becerisi (Kaynak: https://www.vectorstock.com/royalty-free-vector/children-washing-hands-hygiene-education-vector-36165059)	185
Şekil 22. Kirli çamaşırları sepete koyma becerisi (Kaynak: https://www.missionmagnets.com.au/product/dirty-clothes/)	187
Şekil 23. Saç bakımı (Kaynak: https://www.dreamstime.com/cartoon-illustration-young-boy-girl-brushing-their-hair-front-mirror-cute-children-learning-personal-image413176568)	188
Şekil 24. Masa veya yüzeyleri temizlemek için ıslak mendil veya dezenfektan mendil kullanma	190
Şekil 25. Etiketler	295
Şekil 26. Kendi kendini izleme çizelgesi	295
Şekil 27. Oyuncak kutuları	295
Şekil 29. Referans görsel	298
Şekil 28. Yapbozlar	298
Şekil 30. Yatma zamanı rutin alanı	300
Şekil 31. Etkileşimli Kitap Okuma (DSR) Döngüsü	309
Şekil 32. Stratejilere genel bakış	321
Şekil 33. Türkçe için Görsel Fonetik El İşaretleri	330

Davranış Yönetimi

1 DAVRANIŞ YÖNETİMİ

1.1 ÖNSÖZ

Çocuklar vurma, tekmeleme, ağlama, çılgık atma ve öfke nöbetleri gibi istenmeyen davranışlar sergilerler. Çocuklar bu davranışları ihtiyaçlarını, isteklerini, duygularını ve deneyimlerini ifade etmek için kullanırlar. Dolayısıyla, problem davranışlar çocukların karşılanmamış ihtiyaçları, istekleri, hayal kırıklıkları, kafa karışıklıkları ve/veya duyuşal aşırı yüklenme yaşadıklarını gösterir. Zamanla bu davranışlar, çocuğun öğrenmesi, gelişimi, sosyalleşmesi ve topluma uyum sağlama açısından güçlük yaratır. Benzer şekilde, bu davranışlar, bakım verenlerin bakım sağlama ve çocukların gelişimini destekleme becerilerini engellediği için onlar için de güçlük yaratır.

Çocuklar, ihtiyaçlarını, isteklerini ve arzularını iletme için problem davranışlar sergilerler. Her zaman kolay olmasa da, çocuğun neden problem davranışlarda bulunduğunu anladığımızda, bu davranışları ele almanın ve onlara daha uygun davranışları öğretmenin olası yollarını belirlemeye başlayabiliriz. Bu nedenle, bu güçlükler doğal ve gelişimsel olarak uygun yaklaşımlar gerektirir; dolayısıyla bu ders kitabı, gerekli tüm temel bilgileri kapsayacak ve bakım verenlere davranış yönetimi için ihtiyaç duydukları pratik bilgileri sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

Bu nedenle, çocuğunuzun davranışlarını yönetmek ve olumlu davranış ve becerilerin öğrenilmesini desteklemek için günlük yaşamınızda ve faaliyetlerinizde kullanabileceğiniz pratik bilgiler sunmak amacıyla bu Davranış Yönetimi Etkinlik Kitabı'nı geliştirdik. Bu etkinlik kitabında, problem davranışlarla karşılaştığınızda davranış yönetimi stratejilerini nasıl uygulayacağınızı öğreneceksiniz. Bilginizi ve uygulamalarınızı desteklemek için net açıklamalar, gerçek hayattan senaryolar ve etkinliklerin yanı sıra yansıtma görevleri içeren beş beceri sunuyoruz.

Zorlu davranışları nasıl tanımlayacağınızı, işlevlerini nasıl belirleyeceğinizi, bunların ortaya çıkmasını nasıl önleyeceğinizi, yeni davranışlar/beceriler öğretmeyi ve sonuç temelli stratejileri ( ) nasıl etkili bir şekilde kullanacağınızı öğreneceksiniz. Bu etkinliğin hedef kitlesi, özel eğitim ihtiyacı (SEN), otizm spektrum bozukluğu (OSB), zihinsel engel (ZE) ve dil gelişiminde gecikme olan 2-7 yaş arası çocuklardır.

1.2 MODÜL İÇERİĞİ

Yeterlilikler – Öğrenme Hedefleri	Açıklama	Odak	İstenen Sonuç
1. Davranışı Anlama	Çocukların problem davranışlarının ihtiyaçlarını ifade ettiğini fark etme	Davranışın bir iletişim aracı olduğunu anlamak	Davranışı objektif olarak tanımlayabilme
2. Davranışı Analiz Etmek ABC Modeli'ni Kullanmak	Bir davranışın öncesinde (Öncül), sırasında (Davranış) ve sonrasında (Sonuç) neler olduğunu belirlemeyi öğrenmek	ABC gözlemi	Günlük davranış durumlarını analiz edebilme
3. Problem Davranışları Önleme	Davranış sorunları başlamadan önce bunları azaltmak için öngörülebilir rutinler, net yönergeler, seçenekler ve çevresel düzenlemeler gibi önleyici stratejiler kullanmak.	Önleme, yapı, geçişler, çevresel düzenlemeler.	Hayal kırıklığını azaltan ve olumlu davranışları destekleyen günlük rutinleri ve ortamları düzenleyebilme.
4. İşlevsel Alternatif Davranışları Öğretmek	Çocuklara, yardım isteme, mola isteme, bekleme ve ihtiyaçlarını iletme gibi problem davranışlarla aynı işlevi gören uygun becerileri öğretmek.	Beceri geliştirme, ikame davranışlar, iletişim desteği, öz düzenleme.	Günlük rutinlerde problem davranışların yerine geçecek işlevsel alternatifleri öğretme ve yönlendirme becerisi.

Yeterlilikler – Öğrenme Hedefleri	Açıklama	Odak	İstenen Sonuç
5. Davranışı Güçlendirme ve Öz Düzenlemeyi Destekleme	Olumlu davranışları güçlendirmek ve çocukların duygusal ve duysal düzenlemesini desteklemek için övgü, pekiştirme ve sakinleştirme stratejileri kullanmak.	Olumlu pekiştirme, tutarlılık, sakinleştirme stratejileri, duygusal düzenleme.	İstenen davranışları etkili bir şekilde pekiştirebilmek ve çocukların kendilerini sakinleştirmelerine ve düzenlemelerine destek olabilmek.

1.3 DAVRANIŞI ANLAMAK

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, problem davranışları bir iletişim biçimi olarak tanımayı ve davranışları etiketler veya varsayımlar kullanmak yerine açık ve gözlemlenebilir terimler kullanarak tanımlamayı öğreneceklerdir.

Bu Yeterlilik Neden Önemlidir?

Küçük çocuklar, özellikle OSB, dil geriliği, zihinsel engel veya duygusal hassasiyet gibi özel eğitim ihtiyaçları olanlar, ihtiyaçlarını, duygularını veya şikayetlerini sözel ifade etme becerisine henüz sahip olmayabilir (Barton ve ark., 2025). Sonuç olarak, ağlama, görevleri reddetme, öfke nöbetleri, vurma veya içine kapanma gibi davranışlar genellikle çocuğun iletişim kurmak için en etkili yolu haline gelir. Yetişkinler bu davranışları kasıtlı bir yaramazlık olarak yorumladıklarında, verdikleri tepkiler istemeden stresi artırabilir ve davranışı daha da kötüleştirebilir. Davranışı bir iletişim biçimi olarak anlamak, bakım verenlerin sakin bir şekilde tepki vermesine, karşılanmamış ihtiyaçları belirlemesine ve daha uygun beceriler öğretmesine olanak tanır (Akemoglu & Hinton, 2025).

1.3.1 Senaryo 1: “Temizlik Zamanında Ağlama”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Problem davranışları iletişim olarak anlamak.
2. Davranışı gözlemlenebilir terimlerle tanımlamak ve açıklamak.

Arka plan/ koşullar:

Elif, dil gelişimi gecikmesi olan 4 yaşında bir çocuktur ve oyuncak hayvanlarla tek başına oynamayı sever. Bazen geçiş süreçlerinde zorlanır, özellikle de aniden oynamayı bırakması söylendiğinde. Oynamayı bırakması istendiğinde Elif ağlamaya başlar, huysuzlanır ve oynamayı bırakmayı reddeder.

Ana vaka

Bir gün, Elif yerde oynarken babası yanına gelir ve hiç uyarmadan “Oyuncakları toplama zamanı” der. Onu kucağına alır.

Elif ağlar ve öfke nöbeti geçirir. Babası şaşkın bir şekilde, “Rutinini biliyor ama güçlük çıkarıyor” diye düşünür.

Kavramsal Özet

Elif’in problem davranışları vardır ve bunlar onaylanabilir davranışlar değildir. Ancak o, bu şekilde duygularını ve isteklerini iletmeye çalışmaktadır. İfade dilinin sınırlı olması nedeniyle “Hazır değilim”, “Daha fazla oynamak istiyorum” veya “Bu benim için güç” gibi sözleri söyleyemeyebilir. Baba sakın kalmalı ve olanları şöyle açıklamalıdır: “Toplanma zamanı onun için güç, yardıma ihtiyacı olabilir. Belki de bu yüzden ağlıyor ve yerde yatıyor.”

Kararlar

Babanın bu davranışı bir iletişim biçimi olarak daha iyi anlamak için nasıl tepki vermesi gerektiğini düşünüyorsunuz?

Seçenek A: Ağlamayı kesmesini söylemek.

Seçenek B: Sakin kalmalı ve durumu açıklamaya alıřmalídır.

Seçenek C: Elif'in davranışını görmezden gelmek.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Ağlamayı kesmesini söylemek yardımcı olmaz. Aksine, durumu daha da kötüleştirebilir.

Seçenek B: Davranışı açıklamak, davranışı bir iletişim biçimi olarak anlamaya yönelik bir adımdır. Baba sakin kalır, davranışı objektif bir şekilde açıklar ve Elif'in problem durumunu yargılamadan kabul eder.

Seçenek C: Durumu görmezden gelmek, Elif'in ihtiyaçlarını iletmesine yardımcı olmaz.

Değerlendirme: *Seçenek B*, bakıcının davranışı etiketlemeden yorumlamasına yardımcı olduğu ve Elif'i daha etkili bir şekilde desteklemeye hazırladığı için en uygun yanıt.

Değerlendirme

1. Elif'in davranışını objektif bir şekilde tanımlamak, bakıcının tepkisini nasıl değiştirdi?
2. Sizce Elif davranışlarıyla neyi iletmeye çalışıyordu?
3. Çocuğunuzun ağladığı veya işbirliği yapmayı reddettiği yakın zamandaki bir durumu düşünün. Bu davranışı etiket kullanmadan nasıl tanımlayabilirsiniz?

1.3.2 Senaryo 2: "Telefon Görüşmesi Sırasında Söz Kesme"

ğrenme Hedefleri / Hedef Davranış

Problem davranışları bir iletişim biçimi olarak kabul edin.

Çocuğun davranışını etiketler yerine açık ve gözlemlenebilir terimler kullanarak tanımlayın.

Arka Plan / Koşullar

Can, annesiyle sık sık etkileşim kurmak isteyen 5 yaşında bir OSB'li çocuktur. Can'ın ifade dil yeteneği sınırlıdır ve annesinin dikkati başka yerdeyken beklemekte zorlanır. Can, annesinin ilgisini sever, ancak annesinin ilgisini istediğinde bağırarak veya onu çekmek gibi fiziksel saldırganlık davranışlarında bulunur.

Ana Vaka

Bir gün, Can'ın annesi mutfak masasında telefonla konuşurken, o da annesinin yanında oyuncaklarla oynuyordu. Can annesinin yanına gidip "Anne" der, ancak annesi o anda ona ilgi gösteremez. Bunun üzerine Can, annesinin koluna defalarca vurur, ardından bağırarak başlar ve annesinin kucağına tırmanmaya çalışır. Annesi, telefon görüşmesini duraklatarak ona ilgi gösterir.

Kavramsal Özet

Can'ın ilgiye ihtiyacı vardır ve davranışları uygun olmasa da bunlar bir iletişim girişimi işlevi görür. İhtiyacını veya ilgiye olan isteğini nasıl ifade edeceğini bilmez. Öncül, annesinin telefona dikkatini vermesi ve ona değil, davranış ise bağırarak ve tırmanmak için annesini çekmektir; sonuç ise annesinin ona ilgi göstermesi ve telefon görüşmesini kesmesidir. Can, bu davranışların ilgi çekmek için işe yaradığını çabucak öğrenir, bu yüzden bunları sürdürür.

Anne sakin kalabilir ve bu davranışların nedenini anlamak için durumu değerlendirebilir. Can'ın etkili ve sosyal olarak kabul edilebilir iletişim becerilerinden yoksun olduğunu bilir. "Anne, yardıma ihtiyacım var" veya "Bak anne" demek yerine bağırır ve çeker. Bunu anlamak, ona uygun şekilde ilgi istemeyi öğretmesine yardımcı olacaktır ("Anne, yardıma ihtiyacım var" veya "Bak anne").

Kararlar

Can, telefon görüşmesi devam ederken bakıcının kolunu çekip bağırıyor. Bakıcı, bu davranışı bir iletişim biçimi olarak anlamak için nasıl tepki vermeli?

Seçenek A: Davranışı sakin bir şekilde tanımlayın ve ihtiyacı kabul edin:

"Kolumu çekip bağırıyorsun. Dikkatimi çekmek istiyorsun."

Seçenek B: "Kaba davranıyorsun. Hemen kes şunu" deyin ve sesinizi yükseltin.

Seçenek C: Hiçbir Şey söylenmeden telefon görüşmesini hemen sonlandırın ve Can'a odaklanın.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Bu yanıt, davranışı bir iletişim biçimi olarak anladıŐını gösterir. Bakıcı, olanları tarif eder ve Can'ın ihtiyaını yargılamadan kabul eder.

Seçenek B: Davranışı etiketlemek stresi artırır ve Can'ın neyi iletmeye alıŐtıŐını belirlemeye yardımcı olmaz. Bu tepki, davranışı daha da Őiddetlendirebilir.

Seçenek C: Dikkat gösterilse de, bakıcı Can'ın ihtiyaını iletme için daha uygun bir yol öğrenmesine yardımcı olmuyor.

Değerlendirme: Bu senaryonun amacı, davranışı kötü davranış olarak değil, iletişim olarak yorumlamaktır. *Seçenek A*, bakıcının sakin kalmasına, çocuğun mesajını anlamasına ve uygun iletişim becerilerini öğretmeye hazırlanmasına yardımcı olduğu için en etkili yanıtıdır.

Değerlendirme

Can davranışıyla hangi ihtiyaını iletme çalışıyordu?

Can'ı “kaba” olarak nitelemek gelecekteki etkileşimleri nasıl etkileyebilir?

Çocuğunuzun sizi böldüğü bir durumu düşünün. Bu davranışı nesnel olarak nasıl tanımlayabilirsiniz?

1.3.3 Senaryo 3: “Markette Kulaklarını Tıkama”

ğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

Problem davranışları, duysal ihtiyaçlarla ilgili bir iletişim biçimi olarak tanımak.

Çocuğun davranışını gözlemlenebilir terimler kullanarak tanımlayın ve açıklayın.

Arka Plan/ Durum

Deniz, duysal hassasiyetleri olan ve dil becerileri sınırlı olan 3 yaşındaki bir çocuktur. Özellikle kalabalık yerlerde yüksek seslere karşı hassastır, ancak rahatsızlığını ifade etme becerisi yoktur. Deniz, ortam gürültülü olduğunda kulaklarını kapatır, ağlar ve yere yatar, bu nedenle ailesi o yerden hemen ayrılır.

Ana Vaka

Bir gün, arka planda müzik çalan kalabalık bir alışveriş merkezindedirler. Birkaç dakika sonra hoparlörlerden bir anons duyulur. Deniz çığlık atmaya başlar ve kulaklarını kapatır. Ailesi, tüm dikkatlerin üzerlerine çevrilmesinden dolayı stres hisseder. “Ah, aşırı tepki gösteriyor” derler. Ancak gürültü devam ederken Deniz yere yatar.

Kavramsal Özet

Deniz, duyuusal rahatsızlığını ifade etmeye çalışmaktadır. Çığlık atmak ve kulaklarını kapatmak, bunu ifade etmenin ve rahatsızlıktan kaçınmanın bildiği tek yoldur. Yüksek ses öncül olaydır; davranış ise çığlık atmak ve yere düşmektir. Sonuç ise ebeveynleriyle birlikte oradan ayrılma olasılığıdır.

Sosyal iletişim açısından bakıldığında, Deniz’in “Biraz ara vermem lazım” veya “Burası çok gürültülü” demek için gerekli dil becerileri yoktur. Ebeveynleri bunu fark ettiğinde, ona empati kurmaya ve davranışını kabul etmeye başlarlar. Deniz’in davranışının bir işlevi vardır ve duygusal rahatlığı önemlidir. Bu yaklaşım, ebeveynlerin ona “rahatsızlık” anlamına gelen basit kelimeleri veya “Biraz ara vermem lazım” demek için basit görsel kartları öğretmesine yardımcı olur. Ayrıca gürültü önleyici kulaklıklar getirerek bu davranışı önlemeye çalışırlar.

Kararlar

Deniz yerdeyken, ebeveynleri bu davranışı bir iletişim biçimi olarak anlamak için nasıl tepki vermelidir?

Seçenek A: Ona “Ağlama. Bir şeyin yok” demek.

Seçenek B: Deniz'in davranışlarını görmezden gelin.

Seçenek C: Sakin kalın ve durumu açıklayın:

“Kulaklarını kapatıp ağlıyorsun. Burası çok gürültülü.”

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Deniz'in yaşadıklarını önemsizleştirmek, sıkıntısını artırabilir ve onun ifade etmek istediği şeyi anlamaya yardımcı olmaz.

Seçenek B: Davranış ı örmezden gelmek, Deniz'in kendini desteklenmiş hissetmesine yardımcı olmaz ve duygusal gerginliğı artırabilir.

Seçenek C: Bu yanıt, davranış ı bir iletişim biçimi olarak anladığını gösterir. Bakıcı, Deniz'in duygusal rahatsızlığını kabul eder ve sakin kalır.

Değerlendirme: Seçenek C, bakıcının çocuğun davranış ını doğru bir şekilde yorumlamasına ve empati ve destekle yanıt vermesine yardımcı olduğı için en uygun yanıt.

Değerlendirme

Bu durumda Deniz'in davranış ını tetikleyen duygusal faktörler nelerdir?

Deniz'i "aşırı tepki veren" olarak nitелеmek gelecekteki gezileri nasıl etkileyebilir?

Çocuğunuzun kalabalık bir ortamda rahatsızlık gösterdiği bir durum düşünün. Bu davranış ı objektif olarak nasıl tanımlayabilirsiniz?

1.4 ABC MODELİNİ KULLANARAK DAVRANIŞ I ANALİZ ETMEK

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, davranış ın neden ortaya çıktığını ve devam ettiğini anlamak için davranış ı öncesinde (Öncül), davranış ı sırasında (Davranış) ve davranış ı sonrasında (Sonuç) neler olduğunu belirleyerek çocukların problem davranış ılarını analiz etmeyi öğreneceklerdir.

Bu Yeterlilik Neden Önemlidir?

Davranış ı bir iletişim biçimi olarak anlamak ilk adımdır; ancak, kalıcı davranış ı değışikliğı için bakım verenlerin günlük durumlardaki kalıpları anlamaları gerekir. Bakım verenler, davranış ı tetikleyen veya onu takip eden unsurları fark etmeden sadece o anki davranış ı durdurmaya odaklandıkları için, birçok problem davranış ı istemeden pekiştirilir. ABC Modeli, bakım verenlerin davranış ı daha objektif bir şekilde gözlemlmelerine ve daha düşünceli bir şekilde tepki vermelerine yardımcı olan basit ve pratik bir çerçeve sunar (Dunlap ve ark., 2013).

OSB, ZE, dil geriliği veya duyuşal düzenleme güçlükleri gibi 2 ila 7 yaşı arası SEN'li çocuklar için davranış, çevresel olaylar ve yetişkinlerin tepkilerinden büyük ölçüde etkilenir. ABC Modeli'ni kullanmak, bakım verenlerin geçişler, belirsiz yönergeler, yorgunluk, açlık veya duyuşal aşırı yükleme gibi yaygın tetikleyicileri ve ayrıca ekstra ilgi, görevin kaldırılması veya tercih edilen öğelere erişim gibi davranış istemeden sürdürebilecek sonuçları belirlemelerine olanak tanır.

Bu beceri, bakım verenlerin duyuşal tepkilerden veriye dayalı karar almaya geçmelerine destek olur. Bir davranışın neden ortaya çıktığını anlayarak, bakım verenler önleme stratejileri seçebilir, ikame davranışları öğretebilir ve olumlu davranışları daha etkili bir şekilde pekiştirebilir; bunlar sonraki becerilerde ele alınmaktadır (Brookman-Frazee ve ark., 2006).

Bu Beceri Nasıl Kullanılır?

Bakıcıların, yemek zamanı, oyun zamanı, yatma zamanı, öğrenme etkinlikleri ve topluluk gezileri gibi günlük rutinler sırasında ABC Modeli'ni kullanmaları teşvik edilir. Bu, resmi veri toplama veya uzun yazılı notlar gerektirmez. Birkaç gün boyunca yapılan kısa gözlemler, kalıpları belirlemek için yeterlidir.

ABC analizinin amacı, davranış objektif bir şekilde anlamaktır. Davranış yargılamaktan kaçınmak önemlidir. Bunun yerine, çocuğun problem davranışlar yoluyla ne kazandığını veya neyden kaçındığını anlamamız gerekir. Bakıcılar, davranışın etrafındaki eylemlerin yanı sıra davranış etkileyebilecek tüm çevresel olayları da gözlemlemelidir.

1.4.1 Senaryo 1: “Ödev Yapmayı Reddetme”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

Bir davranışın öncülünü, davranışını ve sonucunu belirlemek.

Tepkilerimizin problem bir davranış nasıl pekiştirebileceğini fark etmek.

Arka Plan/ Durum Koşulları

Emir, birinci sınıfa giden 6 yaşındaki bir otizm spektrum bozukluğu (OSB) hastası çocuktur. Kendi masasında bağımsız olarak tamamlaması gereken görevlerde güçlük çekmektedir. Bir görev için oturması istendiğinde üzülür ve başını öne eğmektedir. Görevi ertelendiğinde yetişkinlerden daha fazla ilgi görmektedir. Bu durum, başını öne eğmenin görevden kaçınmasına yardımcı olduğunu öğrenmesine neden olmaktadır.

Ana Vaka

Emir okuldan eve gelir ve kısa bir süre sonra babası, “Ödev zamanı” der. Emir üzülür, ödev kağıdını itip atar ve sandalyeden kayarak yere düşer. Babası, “Uzun bir gün geçirdi” diye düşünür ve “Tamam, sonra yaparız” der. Emir hemen huysuzlanmayı bırakır ve oynamaya gider.

Kavramsal Özet

Bu senaryoda, öncül babasının ödev talebidir, davranış ise huysuzlanmak, sızlanmak ve yere düşmektir. Sonuç olarak, ödev görevi ortadan kaldırılır. Emir, ödevden “kaçınmak/kurtulmak” için bu davranışı sergiler.

Baba, problem davranış karşısında ödev görevini kaldırmış ve istemedi Emir’in davranışlarını pekiştirmiştir. ABC’leri belirlemek ve çocuğun “neden” problem davranış sergilediğini anlamak, bakım verenlerin önleme ve öğretme stratejileri konusunda yardımcı olur.

Kararlar

Emir, ödev kaldırıldıktan sonra ağlamayı kesti. Baba bunu nasıl yorumlamalıdır?

Seçenek A: Ev ödevinin kaldırılması, Emir’in davranışından kaçınmasına/kurtulmasına yardımcı oldu.

Seçenek B: Emir ağlamayı seviyor ama kolayca duruyor.

Seçenek C: Davranış rastgele meydana geldi.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Bu yanıt, ABC modelini doğru bir şekilde tanımlamaktadır. Ödev talebi davranışı tetiklemiş ve ödevin kaldırılması da davranışı pekiştirmiştir.

Seçenek B: Çocuğa etiket koymak, kalıpları tanımlamaya veya öğrenmeyi desteklemeye yardımcı olmaz.

Seçenek C: Kalıpları anlamak, bakım verenlerin daha etkili bir şekilde tepki vermesine yardımcı olur.

Değerlendirme: Bu durumda, doğru cevap Seçenek A'dır.

Değerlendirme

Bu durumda öncül neydi?

Emir'in davranışının ardından ne oldu?

Çocuğunuzun kaçındığı bir görevi düşünün. Bu davranışın hemen ardından genellikle ne olur?

1.4.2 Senaryo 2: “Oyuncakları Toplaması İstenildiğinde Ağlama”

ğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Geçiş sırasında öncül, davranış ve sonucu belirleyin.
2. Geçiş dönemlerinde yetişkinlerin tepkilerinin problem davranışları nasıl sürdürebileceğini anlayın.

Arka Plan/ Durum

Zeynep, dil gelişimi gecikmesi olan 4 yaşında bir çocuktur ve bloklar ve oyuncak figürlerle bağımsız olarak oynamayı sever. Tercih ettiği bir etkinliği bırakıp yeni bir rutine geçmekte güçlük çeker.

Zeynep, toplama zamanı geldiğinde zlrse, bakıcılar genellikle ona temizlikte yardım eder veya geişı geciktirir; bu da davranış sürdürebilir.

Ana Vaka

Akşam yemeği vakti yaklaşıırken, Zeynep yemekten önce yerde bloklarıyla oynuyor. Bakıcısı, “Toplama zamanı, akşam yemeğine hazırlanalım” diyor. Bakıcı bir saklama kutusunu alıp Zeynep'in yanına koyuyor.

Zeynep bloklara bakar, kaşlarını çatır ve kutuyu iterek uzaklaştırır. Yüksek sesle ağlamaya başlar ve bir bloğu odanın diğer ucuna fırlatır. Bakıcı endişelenir ve “Her temizlik yaptığımızda çok üzülüyor” diye düşünür.

Zeynep ağlamaya devam ederken, bakıcı “Tamam, bu sefer ben toplayayım” der ve oyuncakları toplar. Zeynep ağlamayı keser ve akşam yemeği için masaya gelir.

Kavramsal Özet

Açıkça görülüyor ki, bu senaryo, geçiş dönemlerinde problem davranışların neden ortaya çıktığını açıklamamıza yardımcı olan ABC analizinin iyi bir örneğidir. Bu örnekte, öncül, “ oynamayı bırakıp ortalığı toplama” talebidir. Davranış, “ağlama, kutuyu itme ve bir oyuncağı fırlatma”dır. Sonuç ise, Zeynep’in yerine ortalığı toplayarak onun görevden kaçmasına izin vermektir.

Zeynep’in davranışı, istemediği bir geçişten kaçmak ve oynamaya devam etmek istediği için ortaya çıktı. Zeynep, bundan sonra ne olacağını bilmiyor olabilir ve bu nedenle sevdiği etkinliği sonlandırmakta güçlük çekiyor olabilir.

Bakıcı onun yerine temizliği tamamladığında, istemeden de olsa Zeynep’in ağlama ve reddetme davranışını pekiştirmiş olur. Bakıcıları bunu bir öğrenme fırsatı olarak değerlendirip, “oynamaya iki dakika kaldı” gibi geçiş uyarısı vermek, geçişler için görsel kart kullanmak ve neyi toplayacağına dair seçenekler sunmak gibi önleyici stratejiler hazırlayıp uygulayabilirler.

Kararlar

Bakıcılar ABC modelinin sonuçlarını nasıl yorumlamalıdır?

Seçenek A: Zeynep böyle ağlayabilir. Sorun değil.

Seçenek B: Zeynep çok yorgun olduğu için ağladı.

Seçenek C: Bu davranış, onun geçişten kaçmasına yardımcı oldu.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Ağlama olabilir, ancak işlevi belirlenmelidir.

Seçenek B: ABC analizi, “kaçış” işlevi için net bir örüntü göstermektedir.

Seçenek C: Temizlik talebi davranışı tetikledi ve geçiş talebinin kaldırılması, onun problem davranışını pekiştirdi.

Değerlendirme: Geçişler sırasında öncülleri, davranışları ve sonuçları belirlemek hedefti, bu nedenle *Seçenek C* en doğru yorumdur.

Değerlendirme

1. Zeynep'in senaryosundaki öncül neydi?
2. Sonuç neydi?
3. Çocuğunuzun zorlandığı bir geçiş düşünün. Davranışın hemen ardından genellikle ne olur?

1.4.3 Senaryo 3: “Bağımsız Çalışma Sırasında Sınıftan Çıkma”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Öncül, davranış ve sonucu belirleyin (ABC analizi)
2. Tepkilerimizin çocuğun davranışını nasıl istemeden pekiştirebileceğini anlayın.

Arka Plan/ Durum

Ahmet, Down sendromlu 7 yaşında bir çocuktur. Ahmet kısa görevleri tamamlayabilmektedir ancak daha uzun süreli bağımsız çalışmalarda dikkatini sürdürmekte zorlanmaktadır. Evde, ödev veya görev kendisine zor geldiğinde koltuğundan kalkmaktadır. Bu durumda annesi, onun ara vermesine izin vermektedir.

Ana Vaka

Okuldan sonra Ahmet'in bağımsız bir yazma görevini tamamlaması gerekiyor.

Annesi, "Ahmet, okulda geçirdiğin günle ilgili üç cümle yaz" der ve bir çalışma kağıdı koyar. Ahmet bir cümle yazar ve durur. Etrafına bakar, kalkar ve kitaplığa gider.

Annesi, "Mola verebilirsin ama sessizce otur" der. Ahmet oturur ve bir daha yazmaya dönmez.

Kavramsal Özet

Bu senaryoda, öncül, yazma ödevini tamamlaması için annenin verdiği yönergetir; davranış ise çalışmayı bırakıp masadan kalkmasıdır. Sonuç ise ödevin kaldırılması ve ara verilmesine izin verilmesidir.

Ahmet bunu, yazma görevinden kaçınmak/kurtulmak istediği için yapmıştır. Ahmet, görevin zor olduğunu ve yardıma ihtiyacı olduğunu ifade etme becerisinden yoksundur. Annesi, ara vermesine izin vererek istemeden de olsa Ahmet'in davranışını pekiştirmiştir. Bunun farkına varmak, annenin çalışma süresini ayarlamak ve yardım teklif etmek gibi önleme stratejileri planlamasına yardımcı olur.

Kararlar

Ahmet'in annesi ABC analizini nasıl yorumlamalıdır?

Seçenek A: Ahmet motivasyonsuz olduğu için yerinden kalktı.

Seçenek B: Ahmet'in davranışı, ödevden "kaçmak" istediği anlamına gelir.

Seçenek C: Bu davranış rastgele olduğu için ortaya çıkmış olabilir.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Etiketleme, bunu açıklamak için etkili değildir.

Seçenek B: Görev gereklilikleri onu kaçmaya itti ve bu durum durumu açıklıyor.

Seçenek C: Bu davranış bir kalıba uymaktadır.

Değerlendirme: ABC analizi işlevi gösterdiğinden, *Seçenek B* en doğru yorumdur.

Değerlendirme

1. Bu durumda öncül neydi?

2. Sonuç neydi?
3. Çocuğunuzun evde kaçındığı bir öğrenme görevini düşünün.

Davranıştan sonra ne oluyor?

1.5 PROBLEM DAVRANIŞLARI ÖNLEME

Bu Modül, ebeveynlerin olumlu ve pratik stratejiler kullanarak çocukların problem davranışlarını nasıl anlayabileceklerini ve yönlendirebileceklerini açıkladı.

Çocukların davranışları, özellikle otizm, gelişimsel gecikmeler, dil güçlükleri veya duyuşal hassasiyetler gibi özel gereksinimleri olan küçük çocuklar için güçlü bir iletişim biçimidir. Ağlama, görevleri reddetme, öfke nöbetleri, saldırganlık veya kaçma gibi davranışlar, çocukların “kötü” olduklarının işareti değildir. Bunun yerine, bu davranışlar genellikle çocuğun bunalmış, kafası karışmış, ilgi arıyor, güçlüklerden kaçmaya çalışıyor veya bedenini ve duygularını düzenlemek için desteğe ihtiyaç duyduğunu gösterir. Bu Modül ilk olarak problem davranışları anlamaya odaklandı. Problem davranış, çocuğun öğrenmesi, güvenliği, ilişkileri ve günlük rutinleri üzerindeki etkisiyle tanımlanır. Ebeveynler, “şımarık” veya “inatçı” gibi etiketler kullanmak yerine, davranışları açık ve objektif bir şekilde (ne olduğu, ne kadar sürdüğü ve çocuğun ne yaptığı) tanımlamaya teşvik edilir. Bu, ailelerin kalıpları belirlemelerine ve etkili çözümler seçmelerine yardımcı olur.

Ardından, ebeveynler ABC Kalıbını (Öncül–Davranış–Sonuç) öğrendiler. Öncül, davranıştan önce olan şeydir; davranış, çocuğun eylemi; sonuç ise hemen sonrasında olan şeydir. ABC kalıplarını gözlemleyerek, ebeveynler tetikleyicileri belirleyebilir ve davranışı sürdüren şeyin ne olduğunu anlayabilirler. Çocuklar, özellikle sonuçlar hızlı bir şekilde ortaya çıktığında, istedikleri bir şeyi elde etmelerine veya sevmedikleri bir şeyden kaçınmalarına yardımcı olan davranışları tekrarlamaya meyillidir. Bu bölümde ayrıca problem davranışların dört ana işlevi tanıtıldı: dikkat, kaçış veya kaçınma, istenen nesnelere veya etkinliklere erişim ve duyuşal ihtiyaçlar.

Bu işlevi anlamak, ebeveynlerin çocuğun ihtiyaçlarına uygun stratejilerle yanıt vermesine yardımcı olur.

Daha sonra, davranış sorunlarını başlamadan önce azaltmanın anahtarı olarak önleme stratejileri açıklanmıştır. Öngörülebilir rutinler, çocukların ne olacağını bilmelerini sağlar ve bu da çocukların sakin ve güvende hissetmelerine yardımcı olur. Dahası, rutini bilmek, beklentileri bilmek ve dolayısıyla beklenen beceri ve davranışları sergilemek anlamına gelir. Bakıcılar, çocuklarının rutinler arasında daha sorunsuz ve öngörülebilir geçişler yapmasına yardımcı olmak için basit stratejiler kullanabilir. Çocuklarına uyarılar verebilir, çizelgeleri görsel olarak gösterebilir ve "önce-sonra" ifadeleri kullanabilirler.

Son olarak, bu ders kitabında, bakım verenlerin çocuğun problem davranışlarını ortadan kaldıracabilecek çeşitli iletişim stratejileri kullanabileceğini öğrendik. Bu stratejiler arasında çocuğa yardım istemeyi, mola istemeyi, "hayır" demeyi ve ihtiyaçlarını ve isteklerini ifade etmek için kendi kelimelerini veya görsel kartları kullanmayı öğretmek yer alır. Çocuklar bu stratejileri, sürekli örnekleme, bol miktarda uygulama fırsatı ve düzeltmeler için geri bildirim ile öğrenilen beceri ve davranışları kullandıklarında övgü alarak öğrenirler.

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, öngörülebilir rutinler, basit ve net yönergeler/yönlendirmeler kullanarak, seçenekler sunarak, geçişlere hazırlanarak ve ortamı düzenleyerek problem davranışları nasıl önleyeceklerini öğreneceklerdir.

Bu Yeterlilik Neden Önemlidir?

Küçük değişiklikler ve düzenlemeler yaparak, problem davranışların çoğunu daha ortaya çıkmadan önleyebiliriz. Rutinleri, yönergeleri veya beklentileri anlamak çocukları zorlayabilir ve problem davranışlara yol açabilir (Fettig ve ark., 2014).

Bakıcılar, önleme stratejileri kullanarak çocukları başarıya hazırlayabilirler. Bir davranışa tepki vermek kolaydır, ancak problem davranışlarla uğraşmak zorunda kalmamak için önleme daha önemlidir. Anahtar, davranış ortaya çıkmadan önce onu

önlemektir. Bunu yapmak için, davranışı tetikleyen unsurları belirlememiz ve ardından bu tetikleyicileri ortadan kaldırmamız gerekir. Örneğin, açık, basit ve görsel yönergeler çocukların beklentileri anlamasına yardımcı olur; geçişler için uyarıda bulunmak, çocukların bir sonraki rutine geçmelerine yardımcı olur ve ortamı düzenlemek (gürültüyü ve parlak ışıkları azaltmak) çocukların duyuşal ihtiyaçlarını düzenlemelerine yardımcı olur (Dunlap ve ark., 2013).

Bu Beceri Nasıl Kullanılır?

Bakıcıların uyanma, yemek zamanları, oyun zamanı, öğrenme etkinlikleri, yatma zamanı ve topluluk gezileri gibi günlük rutinler sırasında önleme stratejilerini uygulamaları teşvik edilir. Bu stratejiler, tutarlı bir şekilde ve problem davranış başlamadan önce kullanıldığında en etkili olur.

Bakıcılar her seferinde tek bir rutine veya duruma odaklanmalı ve problem davranışların en çok ne zaman ortaya çıkma olasılığının yüksek olduğunu gözlemlemelidir. Böylelikle, çocuğun ihtiyaçlarına göre önleme stratejileri belirlenebilir. Örneğin, geçiş dönemlerinde güçlük yaşayan bir çocuk için uyarılar ve görsel geri sayımlar yararlı olabilirken, görevlere direnen bir çocuk ise net yönergelere veya seçenek sunmaya daha olumlu tepki verebilir.

Bu beceriteki etkinlikler esnektir ve çocuğun gelişim düzeyi, iletişim becerileri ve özel gereksinimlerine göre uyarlanabilir. Bakıcılar, uygun beklentileri korurken rutinleri ayarlayabilir, yönergeleri basitleştirebilir veya ortamı değiştirebilir. Amaç, talepleri ortadan kaldırmak değil, beklentileri net ve ulaşılabilir hale getirmektir.

1.5.1 Senaryo 1: “Evden Çıkmadan Önceki Sabah Rutini”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Öngörülebilir rutinlerin ve net yönergelerin problem davranışları nasıl önleyebileceğini belirleyin.

2. Önceden hazırlık yapmanın günlük geçişler sırasında stresi nasıl azaltabileceğini anlayın.

Arka Plan/ Durum

Merve, 5 yaşında bir çocuktur ve gelişimsel geriliği vardır. Sabahları, özellikle rutinleri değiştiğinde ve beklentiler net bir şekilde açıklanmadığında, etkinlikler arasında geçiş yapmakta güçlük çeker. Babası, Merve'nin kendine vurmaması için onun yerine görevi aceleyle tamamlar.

Ana Vaka

Bir Pazartesi sabahı, Merve mutlu bir şekilde oyuncaklarıyla oynuyor. Babası, “Merve, giyinmen gerekiyor. Okula geç kalacağız” der ve ayakkabılarını ve ceketini arar. Merve sızlanmaya başlar. Babası bunu sert bir şekilde tekrarlayınca, Merve yere yatıp hareket etmeyi reddederek sızlanmasını yoğunlaştırır. Babası, “Ah, her sabah bir savaş” der ve onu giydirebilir.

Kavramsal Özet

Bu senaryoda, babanın ani yönerge ve hazırlıksız olması tetikleyici (öncül) olarak işlev görür. Davranış ağlama ve reddetmeyi içerirken, sonuç ise babanın Merve'yi giydirmesidir.

Merve'nin tepkisi, beklenmedik değişikliklere karşı kafa karışıklığını veya zorlanmasını yansıtıyor olabilir. Daha önce öğrendiğimiz gibi, küçük çocuklar öngörülebilir ve açıkça yapılandırılmış rutinlerden faydalanır. Babası, tutarlı bir sıra içeren yapılandırılmış bir rutin oluşturarak geçişi daha yönetilebilir hale getirebilir. Ona uyarılar verebilir, adım adım yönergeler verebilir ve görsel etkinlik kartları kullanarak çizelgelerini gösterebilir.

Kararlar

Önleme stratejilerine dayanarak, babanın bunun olmasını önlemek için ne yapabilir?

Seçenek A: Daha fazla yönerge vermeye devam etmek. O iyi olacaktır.

Seçenek B: Açık ve öngörülebilir bir rutin oluşturun.

Seçenek C: Ondan ne beklediğini söylememek.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Aciliyet hissi yaratmak stresi ve problem davranışları artırabilir.

Seçenek B: Yapı ve netlik oluşturarak önleme stratejileri kullanmak etkilidir.

Seçenek C: Beklentileri ortadan kaldırmak beceri gelişimini desteklemez.

Değerlendirme: Net ve öngörülebilir rutinler oluşturmak belirsizliği azalttığı için

Seçenek B en etkili stratejidir.

Değerlendirme

1. Sabah rutininde Merve için kafa karıştırıcı olan kısım hangisiydi?
2. Öngörülebilir bir rutin bu durumu nasıl değiştirebilir?
3. Çocuğunuzun zorlandığı bir rutin düşünün. Bunu kolaylaştırmak için önceden ne hazırlayabilirsiniz?

1.5.2 Senaryo 2: “Okula gitmeden önce kıyafet seçmeyi reddetme”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Sınırlı seçenek sunmanın direnişini nasıl önlediğini öğrenin.
2. Seçim yapmanın işbirliğine nasıl yardımcı olduğunu anlayın.

Arka Plan/ Durum

Selim, OSB tanısı konmuş 6 yaşında bir çocuktur. Selim, tam cümleler kullanarak kendini ifade edebilir. Ancak, kendisi adına kararlar alındığında direnç gösterir. Annesi, okula geçişi hızlandırmak için sabahları kıyafetlerini seçer. Selim direnir, kıyafetleri fırlatır ve yatağına uzanır. Bu, günlük rutinlerini geciktirir ve sevdiği konulara ilgi gösterir.

Ana Vaka

Sabahın erken saatlerinde, Selim'in annesi bir gömlek getirir ve "Bunu giy oğlum, birazdan çıkıyoruz" der. Selim, "Hayır, bunu sevmedim" diye yanıtlar. Annesi, "Bugün bunu giyeceksin" diye cevaplar, ancak Selim reddeder ve yatağına oturur. Annesi, "Yine geç kalacağız" diye düşünür ve ona, "Peki, başka bir tane seç" der. Selim bunu sakın bir şekilde yapar ve evden çıkarlar.

Kavramsal Özet

Bu senaryoda, öncül, ona sormadan ne giyeceği söylenmesidir. Davranış, sözlü reddetme ve yatağına oturarak kaçınmadır. Sonuç, ne giyeceğini seçerek kontrolü ele geçirmektir.

Selim'in tepkileri, özerklik ve yetki verilmesi ihtiyacını göstermektedir. Çocuklar kendi seçimlerini yaptıklarında kendilerini daha güçlü hissederler. Çocuklara uygun seçenekler sunulduğunda işbirliği yaparlar ve güç mücadelesinden vazgeçerler.

Kararlar

Anne, Selim için hangi önleme stratejisini kullanmalıdır?

Seçenek A: Selim'in kıyafetlerini seçmek.

Seçenek B: Ne isterse ona karar vermesine izin vermek.

Seçenek C: İşbirliğini öğretmek için Selim'e iki uygun seçenek sunmak.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Yetişkinin kontrolü daha fazla dirence neden olabilir.

Seçenek B: İsteddiği her şeyi yapmasına izin vermek, işbirliğini öğretmez.

Seçenek C: İki seçenek sunmak işbirliğini öğretir.

Değerlendirme: Seçenek C en etkili stratejidir.

Değerlendirme

1. Bu durumda Selim'in reddetmesine ne sebep oldu?
2. Seçenek sunmak Selim'in tepkisini nasıl değiştirdi?
3. Çocuğunuzun direndiği bir karar düşünün. Sınırlı seçenekler çatışmayı azaltmaya nasıl yardımcı olabilir?

1.5.3 Senaryo 3: “Ekran Süresinden Ayrılma Sırasında Yaşanan Kriz”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Geçişlere hazırlanmanın geçişlere nasıl yardımcı olduğunu öğrenin.
2. Uyarıların ve net beklentilerin işbirliğini nasıl desteklediğini belirleyin.

Arka Plan/ Durum

Bora, okuldan sonra tablet oyunlarını seven, zihinsel engelli 7 yaşındaki bir çocuktur. Bir etkinlikten diğerine ani geçişlerde güçlük çeker. Ekran süresine ilişkin herhangi bir uyarı verilmediğinde tartışır, ağlar ve hareket etmeyi reddeder. Ardından daha fazla süre kazanır.

Ana Vaka

Akşam saatlerinde Bora kanepede oturmuş tabletinde oyun oynuyor. Babası, “Bora, hadi yemek yiyelim. Akşam yemeği hazır. Tableti bırak” diyor. Bora, “şimdi olmaz. Daha geçmem gereken seviyeler var” diyor. Babası, “Hemen kapat şunu” diyor ama Bora, “Hayır” diye bağırıyor ve tableti kanepeye fırlatıyor.

Bakıcı, “Hemen kapat” dediğinde, Bora sesini yükseltir, “Hayır” der ve tableti kanepeye fırlatır. Ardından yüzünü elleriyle kapatır ve yüksek sesle ağlamaya başlar. Bakıcı sinirlenir ve “Bu her gece oluyor” diye düşünür. Sinirlenen baba, “Her akşam yemeğinde hep aynı şey oluyor” diye düşünür ve “Tamam, peki. Beş dakika daha oyna” der.

Kavramsal Özet

Öncül, uyarı yapılmadan verilen ani yönergeti. Davranış, “tartışmak ve tableti fırlatmak” idi ve sonuç, daha fazla ekran süresi elde etmektir. Bora, daha fazla ekran süresine erişmek istediği için bu davranışı sergiledi ve istediğini elde etti.

“Önce-sonra” stratejisini kullanarak (örneğin, “önce akşam yemeği, sonra daha fazla tablet zamanı”) ve “seviyeni bitirmen için beş dakika daha, sonra akşam yemeği” gibi uyarılar vererek onu geçişe hazırlamak daha önleyici olabilir.

Kararlar

Ebeveyn, ekran süresini azaltmak ve bu davranışı önlemek için ne yapmalıdır?

Seçenek A: Önceden uyarıda bulunmak ve “önce-sonra” stratejisini uygulamak

Seçenek B: Otorite gösterip tableti elinden almak.

Seçenek C: Daha fazla istediklerinde zaman tanımak.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Uyarıda bulunmak ve “önce-sonra” kuralını uygulamak daha etkilidir.

Seçenek B: Ani geçişler, hayal kırıklığını ve direnci artırabilir.

Seçenek C: Sınırları kaldırmak, rutin dengesini veya özdenetimi desteklemez.

Değerlendirme: Seçenek A en etkili stratejidir.

Değerlendirme

1. Bora’nın davranışını ne tetikledi?
2. Ekran süresinin uzatılması davranışını nasıl etkiledi?
3. Çocuğunuzla yaşadığınız bir geçiş anını düşünün. Uyarıda bulunmak nasıl yardımcı olabilir?

1.6 ALTERNATİF DAVRANIŞLARI ÖĞRETME

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, yardım isteme, mola isteme, bekleme, ihtiyaçlarını iletme ve basit özdenetim stratejileri kullanma gibi, problem davranışlarla aynı amaca hizmet eden işlevsel alternatif davranışları çocuklara öğretmeyi öğreneceklerdir.

Bu Yeterlilik Neden Önemlidir?

Problem davranışları önlemek önemli bir adımdır, ancak uzun vadeli davranış değişikliği, çocuklar bunun yerine ne yapmaları gerektiğini öğrendiklerinde gerçekleşir. Özel eğitim ihtiyacı olan 2 ile 7 yaş arasındaki birçok çocuk, ihtiyaçlarını iletme, hayal kırıklığıyla başa çıkmak veya duygularını düzenlemek için gerekli becerilere sahip olmadıkları için problem davranışlar sergiler. Çocukların etkili alternatifleri olmadığında, problem davranışlar ihtiyaçlarını karşılamamanın en hızlı ve en güvenilir yolu haline gelir (Fox & Hemmeter, 2014).

İşlevsel-ikame davranışları, problem davranışla aynı ihtiyacı karşılayan olumlu ve uygun eylemlerdir. Örneğin, zor bir görevden kaçınmak için ağlayan bir çocuk, mola istemeyi öğrenmekten fayda görebilir. Dikkat çekmek için vuran bir çocuk, bakıcısının koluna hafifçe dokunmayı veya adını söylemeyi öğrenebilir. İkame davranışları, problem davranıştan daha kolay uygulanabilir ve daha etkili olduğunda, çocuklar doğal olarak bunlara güvenmeye başlar (Akemoglu & Hinton, 2025).

Yerine geçecek davranışları öğretmek, çocukların iletişimini, bağımsızlığını ve duygusal düzenlemesini destekler. Bakıcılar, davranışı durdurmaya odaklanmak yerine beceri geliştirmeye odaklanırlar. Bu yaklaşım, hayal kırıklığını azaltır, başarıyı artırır ve bakıcı-çocuk ilişkisini güçlendirir (Dunlap et al., 2013).

Bu Beceri Nasıl Kullanılır?

Bakıcılar, mümkün olduğunca problem davranış ortaya çıkmadan önce ikame davranışları öğretmelidir. Yeni beceriler en iyi sakin anlarda tanıtılır ve oyun zamanı, öğrenme etkinlikleri, yemek zamanı ve geçişler gibi günlük rutinlerde tekrar tekrar uygulanır. Bakıcılar, davranış örnekleyebilir, ipuçları verebilir ve çocuk yeni beceriyi kullanmaya çalıştığında hemen yanıt verebilir.

Yerine geçecek davranışlar dikkatle seçilmelidir. Bu davranışlar, sorunlu davranışla aynı işlevi görmeli, çocuk için kullanımı daha kolay olmalı ve çocuğun gelişim düzeyine ve iletişim becerilerine uygun olmalıdır. Dil becerisi sınırlı olan çocuklar için, yerine geçecek

davranışlar arasında jestler, resimli kartlar veya basit kelimeler yer alabilir. Daha büyük çocuklar için ise, yerine geçecek davranışlar arasında kısa sözlü istekler veya öz düzenleme stratejileri yer alabilir. Bu beceri kapsamındaki etkinlikler, çocuğun bireysel ihtiyaçlarına, tanısına (örneğin OSB veya zihinsel engellilik) ve günlük rutinlerine göre uyarlanabilir. Her seferinde tek bir alternatif öğretmek daha etkilidir.

1.6.1 Senaryo 1: “Ödev Sırasında Yardım İstemeyi Öğretme”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Yardım istemeyi modelleme.
2. Yerine geçecek davranışı pekiştirmek.

Arka Plan/ Durum

Efe, OSB tanısı konmuş, mutlu bir 6 yaşındaki çocuktur. Genellikle bağımsız görevleri kendi başına tamamlamakta zorlanır. Görev ona zor geldiğinde, sinirlenir, ödev malzemelerini kenara iter ve görevi tamamlamayı reddeder. Babası geçmişte ona yardım eder veya görevi onun yerine tamamlardı, ancak ona yeni bir beceri öğretmeyi hiç düşünmemişti.

Ana Vaka

Akşam, Efe masada oturmaktadır. Sadece bir satır yazıp durur, kaşlarını çatar ve çalışma kağıdını kenara iter. Daha sonra kalemi yere düşürür ve masadan kalkar.

Babası bunu izler ve Efe'nin hayal kırıklığının ilk belirtilerini fark eder ve sakin bir şekilde ona “Lütfen yardım et” de der, ancak Efe ağlamaya devam eder. Baba 3-5 saniye bekler ve “Efe, lütfen yardım et” der. Efe “yardım” der ve babası hemen onu “Yardım demekle harika bir iş çıkardın” diyerek övür ve hemen yardım eder.

Kavramsal Özet

Bu senaryoda Efe, zor bir görev sırasında nasıl doğru iletişim kuracağını veya yardım isteyeceğini bilmiyordu. Babası, Efe'nin hayal kırıklığı belirtilerini fark etti ve bu

fırsatı değerlendirerek “Lütfen yardım et” diyerek yeni bir davranış modeli göstererek hızlıca harekete geçti. Artık “yardım” demek, Efe’nin problem davranışının yerini alıyor.

Kararlar

Baba, Efe’nin ödevini bitirmesini istiyor. Ne yapmalıdır?

Seçenek A: Efe’nin ödevini kendisi yapmak.

Seçenek B: Efe’ye yardım istemeyi öğretmek.

Seçenek C: Efe’nin davranışını görmezden gelmek.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Görevi onun yerine yapmak, ona yeni bir davranış öğretmez.

Seçenek B: Efe’ye yardım istemeyi öğretmek, bu davranışları ortadan kaldıracaktır.

Seçenek C: Görmezden gelmek yeni bir beceri öğretmez ve hayal kırıklığını artırabilir.

Değerlendirme: Amaç, yerine geçecek bir davranış öğretmek olduğu için, *Seçenek B* en etkili yanıt.

Değerlendirme

1. Efe ağlayarak ve masadan kalkarak neyi anlatmaya çalışıyordu?
2. Ona "yardım" demesini öğretmek durumu nasıl değiştirdi?
3. Sakin anlarda yardım istemeyi ne zaman pratik edebilirsiniz?

1.6.2 Senaryo 2: “Çocuğa Mola İstemesini Öğretmek”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Çocuğa, alternatif bir davranış öğrenmeden önce duygularını düzenlemeyi öğretin.
2. Beceri öğretimine hazırlanmak için bir etkinliği ne zaman duraklatmanız gerektiğini anlayın.

Arka Plan/ Durum

Nil, hafif zihinsel engelli 7 yaşında bir kız çocuğu. Uzun süreli görevlerle karşılaştığında Nil kolayca sinirleniyor, ağlıyor, yerinden kalkıyor ve görevi bitirmeyi reddediyor.

Ana Vaka

Bir gün, annesi ona basit bir yapboz verir. Nil bir süre yapbozla uğraşır, ancak bunun zaman alacağını fark edince huysuzlanmaya başlar, parçaları itip atar ve “Yapboz istemiyorum” der.

Annesi bu davranışları fark eder ve ona bir dakika durmasını söyler. Yapbozu kaldırır, Nil'in sakinleşmesi için sessizce yanına oturur. Ardından Nil'e, “Bir dahaki sefere ‘mola lütfen’ de” der.

Kavramsal Özet

Yeni bir ikame davranışını/beceriye öğretmenin zamanlaması çok önemlidir. Bu senaryoda, anne hızlı hareket etmiştir ancak Nil sakinleşene kadar beceriyi öğretmek için dikkatli davranmıştır. Nil sakinleşince, ona “mola” istemeyi içeren ikame davranışını öğretmiştir.

Kararlar

Bakıcı, zor görevler sırasında Nil'e destek olmak ister. Bu anda en etkili tepki hangisidir?

Seçenek A: Nil'in sakinleşmesine yardımcı olmak için etkinliği kısa bir süre durdurmak, ardından daha sonra mola istemeyi öğretmek.

Seçenek B: Nil ağlarken ona “mola lütfen” demesini söylemek.

Seçenek C: Nil'in durmadan görevi bitirmesi için ısrar etmek.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Bu tepki, duygusal düzenlemeyi destekler ve çocuğu daha sonra alternatif davranışları öğrenmeye hazırlar.

Seçenek B: Yoğun sıkıntı içindeyken yeni beceriler öğreterek genellikle etkisizdir.

Seçenek C: Israr etmek direnci artırabilir.

Değerlendirme: Amaç, alternatif bir beceri öğreterek olduğu için doğru cevap *Seçenek A*'dır.

Değerlendirme

1. Anne, Nil'e yardım etmek için ne yaptı?
2. Alternatif becerilerinin öğretilme zamanlaması neden önemlidir?
3. Bakıcı, ikame becerilerini ne zaman uygulamalıdır?

1.6.3 Senaryo 3: “Kıpmak Yerine Beklemeyi Öğreterek”

Bağlam

Ev rutini: Atıştırmalık hazırlama zamanı.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. “Beklemeyi” ikame davranış/beceri olarak öğreterek.
2. Öğretim zamanlamasının ne kadar önemli olduğunu anlamak.

Arka Plan/ Durum

Kerem, genel gelişimsel geriliğiolan 4 yaşında bir erkek çocuktur. Gecikmesine ek olarak ifade dilinde de güçlükler yaşamaktadır. Kerem atıştırmalıkları yemeyi çok sever, ancak babasını beklemek yerine istediği şeyi alır ya da ağlayarak yere yatar.

Ana Vaka

Mutfakta Kerem, babasının atıştırmalık hazırladığını görür. Masaya yaklaşır ve babası “bekle” derken bir tanesini almaya çalışır. Kerem hızlıdır, bir tanesini alır ama aynı zamanda ağlar.

Babası tabağı nazikçe geri alır ve Kerem'in sakinleşmesini sessizce bekler. Kerem bir süre ağlamayı kesince, “Ne güzel sakin bir vücut” der ve ona bir

atıştırma verir. Daha sonra, Kerem'e kısa sayma sayıları kullanarak ve beklediği için onu överek “beklemeyi” öğretir.

Kavramsal Özet

Yerine koyma becerilerini öğretmek için doğru zamanlamayı seçmek önemlidir. Baba, Kerem'in ağlamasına ara verene kadar sessizce beklemeyi başarmıştır. Bunu, sakın bir şekilde beklediğinde atıştırma alabileceğini söylemek için bir fırsat olarak kullanır, ona saymayı öğretir ve “iyi bekledin” diyerek övgüde bulunur. Kerem, sakın davranmanın kapı almaktan daha etkili olduğunu öğrenir. Bakıcı, stresin az olduğu anlarda beklemeyi pratik ederek ve hemen övgüde bulunarak başarıyı pekiştirir.

Kararlar

Bakıcı, atıştırma zamanında kapma davranışını azaltmak istiyor. Beklemeyi öğretmeyi en iyi destekleyen tepki hangisidir?

Seçenek A: Ağlamasını önlemek için atıştırma hemen vermek.

Seçenek B: Kerem ağlarken yüksek sesle saymak ve ardından atıştırma vermek.

Seçenek C: Atıştırma vermeden önce kısa bir sakın anı bekleyin ve beklemeyi daha sonra uygulayın.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Bu, kapma ve ağlama davranışını pekiştirir.

Seçenek B: Durumun tırmanması sırasında öğretmek daha az etkilidir.

Seçenek C: Bu tepki, davranış pekiştirmeyi önler ve bekleme becerilerinin öğrenilmesini destekler.

Değerlendirme: Bu senaryonun amacı, **beklemeyi** bir ikame davranış olarak öğretmektir. *Seçenek C* en etkili tepkidir.

Değerlendirme

1. Atıştırma verirken zamanlama neden önemlidir?
2. Bakıcı, kapma davranışını pekiştirmeyi nasıl önledi?

3. Kısa bekleme sürelerini başka nerede uygulayabilirsiniz?

1.7 OLUMLU DAVRANIŞI PEKİŞTİRME VE ÖZ DÜZENLEMİYİ DESTEKLEME

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, günlük rutinler sırasında olumlu davranışları güçlendirmek ve çocukların duygusal ve duysal öz düzenlemeyi desteklemek için övgü, pekiştirme ve sakinleştirme stratejilerini kullanmayı öğreneceklerdir.

Bu Yeterlilik Neden Önemlidir?

Yeni beceriler öğretmek ve problem davranışları önlemek tek başına yeterli değildir.

Çocuklar kendileri için etkili olan davranışları kullanmaya devam ederler.

Yönergelere uymak, ihtiyaçlarını iletme, beklemek veya sakinleşmek gibi olumlu davranışlar tutarlı bir şekilde pekiştirildiğinde, çocuklar gelecekte bu davranışları tekrar etme olasılıkları artar. 2 ila 7 yaş arası özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için pekiştirme, öğrenme ve davranış değişikliğinde kritik bir rol oynar.

Birçok ebeveyn, doğal olarak problem davranışlara odaklanırken, istemeden de olsa olumlu davranışları gözden geçirir. Olumlu davranışlar fark edilmediğinde, çocuklar daha hızlı veya daha güçlü tepkiler aldığı için problem davranışlara geri dönebilir. Pekiştirme, ebeveynlerin istenen davranışları kasıtlı olarak fark etmelerine, bunlara tepki vermelerine ve güçlendirmelerine yardımcı olarak bu döngüyü kırmalarına yardımcı olur (Rahn ve ark., 2017).

Özdenetim de küçük çocuklarda, özellikle OSB, dil gelişimi gecikmesi veya duysal işleme güçlüğü olan çocuklarda gelişmekte olan bir beceridir. Çocuklar bedenlerini sakinleştirmekte zorlanabilir ve bu nedenle bedenlerini sakinleştirmeyi öğrenmek için rehberliğe ihtiyaç duyabilirler (Fettig & Barton, 2014).

Bu Beceri Nasıl Kullanılır?

Olumlu bir davranışın hemen ardından pekiştirme ve övgü kullanın. Anında geri bildirim ve anında pekiştirme çok önemlidir ve fark yaratır. Bir çocuk yeni bir davranış/beceri öğrenmeye başladığında, o davranış her gösterdiğinde pekiştirme yapılmalıdır. Çocuk bunu öğrendikten sonra, pekiştirme daha seyrek verilebilir.

Pekiştirme, en sevdiği yiyecekler, atıştırmalıklar, içecekler, ilgi, tercih ettiği oyuncaklara/malzemelere erişim ve övgüler olabilir. Övgü kullanırken, övgünün davranışa özgü olduğundan emin olun, yani çocuğa ne için pekiştirildiğini söyleyin. Örneğin, “aferin” demek yerine, “uslu beklediğin için aferin”, “kelimelerini kullanışını beğendim”, “görevini tamamladığın için aferin” veya “daha fazla yemek istediğin için aferin” deyin.

1.7.1 Senaryo 1: “Oyun Zamanında Sakin Beklemeyi Pekiştirmek”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Spesifik övgüler kullanarak sakin beklemeyi pekiştirin.
2. Erken sakin davranışları fark edip bunlara tepki vererek özdenetimi güçlendirin.

Arka Plan/ Durum Tanımı

Lina, dil gelişimi geriliği olan 5 yaşında bir çocuktur ve sırayla oynanan oyunlarda sabırsızlanmaktadır. Beklemek ona zor geldiğinde, sık sık sızlanır veya oyuncakları kapar. Bakıcılar bazen Lina üzüldüğünde tepki verirler, bu da istemeden sakin davranışlara gösterilen ilgiyi azaltabilir.

Ana Vaka

Lina ve bakıcısı basit bir masa oyunu oynuyorlar. Sıra bakıcıda. Lina koltuğunda kıpırdanıyor, dikkatle izliyor ve derin bir nefes alıyor. Ellerini kucağında tutuyor ve oyun parçalarına uzanmıyor.

Bakıcı, Lina'nın sakin duruşunu fark eder ve "Bu kadar sakin beklemeni çok seviyorum. Ellerin kucağında duruyor" der. Bakıcı sırasını bitirir ve hemen sırayı Lina'ya verir. Lina gülümser ve oynamaya devam eder.

Kavramsal Özet

Bu senaryoda, bakıcı, Lina'nın sakin bekleyişine bağlı olarak anında ve spesifik bir övgüde bulunur ve bu davranışın tekrar ortaya çıkma olasılığını artırır. Lina, hangi davranışların değerli ve etkili olduğunu öğrenir. Bakıcılar, öz düzenlemenin erken etkilerini fark edip bunları pekiştirerek, durumun tırmanmaya başlamadan önce çocukların sakin stratejileri tekrar etmelerine yardımcı olurlar.

Kararlar

Bakıcı, oyunlar sırasında sakin beklemeyi artırmak için ne yapmalıdır?

Seçenek A: Lina sakin bir şekilde beklediğinde hemen ve somut bir şekilde övgüde bulunmak.

Seçenek B: Lina sinirlenene kadar bekleyin.

Seçenek C: Lina'nın sakin davranışını tamamen görmezden gelin.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Bu yanıt, sakin davranışı pekiştirir ve ne yapılması gerektiğini açıkça öğretir.

Seçenek B: Durumun tırmanmasından sonra tepki vermek, düzenlemeyi pekiştirme fırsatını kaçırmak anlamına gelir.

Seçenek C: Sakin davranışları görmezden gelmek, gelecekte bu davranışların tekrarlanma sıklığını azaltabilir.

Değerlendirme: Seçenek A en etkili yanıt.

Değerlendirme

1. Lina sırası gelmeden önce hangi sakin davranışları sergiledi?
2. Neden spesifik övgü önemlidir?
3. Günlük rutinler sırasında sakin davranışları ne zaman fark edebilir ve övebilirsiniz?

1.7.2 Senaryo 2: “Yatma Vaktinde Özdenetimi Desteklemek”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Sakinleştirici stratejiler kullanarak öz düzenlemeyi desteklemek.
2. Rutinler sırasında sakinleştirici stratejileri kullanma girişimlerini pekiştirmek.

Arka Plan/ Durum

Deniz, yatma vakti geldiğinde huzursuz ve duygusal hale gelen 6 yaşındaki bir zihinsel engelli çocuktur. Üzüldüğünde yüksek sesle konuşur, sürekli hareket eder ve yatağa girmeyi geciktirir. Bakıcılar, durumu daha da kötüleştirmeden sakınlaşmasını desteklemek istemektedir.

Ana Vaka

Akşam, Deniz yatmaya hazırlanırken odada volta atmaya ve yüksek sesle konuşmaya başlar. Bakıcı bu huzursuzluk belirtilerini fark eder ve sakin bir şekilde “Deniz, hadi birlikte üç kez yavaşça nefes alalım” der.

Bakıcı, yavaşça nefes alıp vererek nefes almayı gösterir. Deniz iki nefes boyunca onu taklit eder. Sesi alçalır ve hareketleri yavaşlar. Bakıcı, “Ne güzel sakınleştirici nefesler,” der ve yatma rutinine devam eder.

Kavramsal Özet

Bu senaryo, sakınleştirici stratejileri öğretmeye ve pekiştirmeye odaklanmaktadır. Bakıcı, sakin davranışın hemen ardından övgüde bulunarak Deniz’in kendini

düzenleme çabasını pekiştirir. Ayrıca Deniz, sakinleştirici eylemleri destek ve olumlu geri bildirimle ilişkilendirmeyi öğrenir. Böylece, örnek olma ve ortak düzenleme, katılımı ve öğrenmeyi artırır. Mükemmelliği değil, çabaları pekiştirmek, çocukların zamanla düzenleme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur.

Kararlar

Bakıcı, yatma vaktinde Deniz'in kendini düzenlemesini desteklemek istiyor. Hangi tepki öğrenmeyi en iyi şekilde destekler?

Seçenek A: Hareket etmesini durdurmak için Deniz'i hemen yatağa göndermek.

Seçenek B: Deniz tamamen sakinleşene kadar beklemek.

Seçenek C: Sakinleştirici bir strateji sergilemek, Deniz'e bunu denemesi için rehberlik etmek ve girişimini övmek.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Anında taleplerde bulunmak stresi artırabilir.

Seçenek B: Doğru anı kaçırmak öğrenmeyi geciktirir.

Seçenek C: Bu yanıt, sakinleştirme stratejisini etkili bir şekilde öğretir ve pekiştirir.

Değerlendirme: Bu senaryonun amacı, pekiştirme yoluyla özdenetimi desteklemektir.

Seçenek C en etkili tepkidir.

Değerlendirme

1. Deniz'in desteğe ihtiyacı olduğunu gösteren ilk işaretler nelerdi?
2. Örnek olmak Deniz'in sakinleşmesine nasıl yardımcı oldu?
3. Çocuğunuz için hangi sakinleştirme stratejileri en iyi sonucu veriyor?

1.7.3 Senaryo 3: “Mola Sonrası Göreve Dönüşü Pekiştirmek”

Bağlam

Ev rutini: Kısa bir ara verilen öğrenme etkinliği.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Mola sonrası göreve geri dönmeyi pekiştirmek.
2. Olumlu pekiştirme kullanarak sebat etmeyi güçlendirmek.

Arka Plan/ Durum

Mert, ödev yaparken kısa aralardan fayda gören 7 yaşında bir OSB'li çocuktur. Aralardan sonra bazen göreve geri dönmeye direnir. Bakıcılar, baskı yapmadan görevin tamamlanmasını teşvik etmek istemektedir.

Ana Örnek

Evde Mert ödevini yapmaktadır, ancak birkaç dakika çalıştıktan sonra kısa bir mola verir. Bakıcı “Mola bitti” dediğinde Mert tereddüt eder, ancak sonra yerine döner ve kalemını eline alır.

Bakıcı hemen “Moladan sonra işine geri döndüğün için tebrikler” der ve Mert’e bir çıkartma verir. Mert bir sonraki soruyu çözer ve çalışmaya devam eder.

Kavramsal Özet

Bu senaryo, anında övgü ve küçük bir ödülün göreve geri dönmeyi nasıl güçlendirdiğini vurgularken, Mert de çabasının ve işbirliğinin fark edildiğini öğrenir. Bu nedenle, motivasyonla ilgili davranışları pekiştirmek, katılımı ve bağımsızlığı artırır. Açık ve olumlu geri bildirim, çocuklara hangi davranışların başarıya götürdüğünü öğretir.

Kararlar

Bakıcı, göreve geri dönmeyi desteklemek için ne yapmalıdır?

Seçenek A: Mert’e tekrar tekrar işine dönmesini hatırlatmak.

Seçenek B: Mert göreve geri döndüğünde anında övgüde bulunmak ve küçük bir ödül vermek.

Seçenek C: Gecikmeleri önlemek için gelecekteki molaları kaldırmak.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Tekrarlanan hatırlatmalar bağımsızlığı azaltabilir.

Seçenek B: Bu tepki, azmi ve göreve bağlılığı güçlendirir.

Seçenek C: Molaları kaldırmak direnci artırabilir.

Değerlendirme: Bu senaryonun amacı, molalardan sonra görevlere geri dönmeyi pekiştirmektir. *Seçenek B* en etkili yanıttır.

Değerlendirme

1. Bu senaryoda hangi davranış pekiştirildi?
2. Anında pekiştirme neden önemlidir?
3. Günlük rutinler sırasında sebat etmeyi nasıl pekiştirebilirsiniz?

1.8 ÖZET

Bu etkinlik kitabı, bakım verenlerin olumlu, pratik ve kanıta dayalı stratejiler kullanarak çocukların problem davranışlarını anlamalarına, önlemelerine ve bunlara yanıt vermelerine yardımcı olmaya odaklanmıştır. Modül boyunca davranış, kasıtlı bir yaramazlık olarak değil, anlamlı bir iletişim biçimi olarak sunulmuştur. OSB, dil gelişim geriliği, zihinsel engellilik ve duyuşal düzenleme güçlükleri dahil olmak üzere 2 ila 7 yaş arası özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için davranış, genellikle karşılanmamış ihtiyaçları, kafa karışıklığını, hayal kırıklığını veya günlük taleplerle başa çıkmadaki güçlükleri ifade eder.

İlk yeterlilik, davranış bir iletişim biçimi olarak anlamaya odaklanmıştır. Bakıcılar, davranış objektif bir şekilde tanımlamayı pratik etmiş ve “inatçı” veya “tembel” gibi etiketlerden uzaklaşmayı öğrenmiştir. Çocuğun ne yaptığına ve davranış yoluyla neyin iletmeye çalışıldığına odaklanarak, bakıcılar daha sakin ve etkili bir şekilde tepki verebilirler.

Bakıcılar, ABC Modeli'ni (Öncül-Davranış-Sonuç) öğrendiler. Öncül, davranıştan önce olan şeydir; davranış, çocuğun eylemi; sonuç ise hemen sonrasında olan şeydir. ABC modellerini gözlemleyerek ebeveynler, tetikleyicileri belirleyebilir ve davranış sürdüren şeyin ne olduğunu anlayabilirler. Çocuklar, özellikle sonuçlar hızlı bir şekilde ortaya çıktığında, istedikleri bir şeyi elde etmelerine veya sevmedikleri bir şeyden kaçınmalarına yardımcı olan davranışları tekrarlamaya meyillidirler.

Bakıcılar daha sonra önleme stratejilerinin örneklerini öğrendi ve uyguladı. Önleme stratejileri, davranış sorunlarını başlamadan önce azaltmanın anahtarı olarak açıklandı. Öngörülebilir rutinler, çocukların ne olacağını bilmelerini sağlar ve bu da çocukların sakin ve güvende hissetmelerine yardımcı olur. Dahası, rutini bilmek, beklentileri bilmek ve dolayısıyla beklenen beceri ve davranışları sergilemek anlamına gelir. Bakıcılar, çocuklarının rutinler arasında daha sorunsuz ve

öngörülebilir geçişler yapmalarına yardımcı olmak için basit stratejiler kullanabilirler. Çocuklarına uyarılar verebilir, çizelgelerinin görselini gösterebilir ve “önce-sonra” ifadeleri kullanabilirler.

Bakıcılar ayrıca, ikame davranış ve becerileri nasıl öğreteceklerini de öğrendiler. Bu stratejiler arasında çocuğa yardım istemeyi, mola talep etmeyi, “hayır” demeyi ve ihtiyaçlarını ve isteklerini ifade etmek için kendi kelimelerini veya görsel kartları kullanmayı öğretmek yer alıyor. Çocuklar bu stratejileri, sürekli örnekleme, bol miktarda uygulama fırsatı, düzeltmeler için geri bildirim ve öğrenilen beceri ve davranışları kullandıklarında övgü ile öğrenirler. Son olarak, bakım verenler övgü, somut ödüller ve tercih edilen etkinliklere erişim gibi pekiştirme stratejilerini nasıl kullanacaklarını ve uygulayacaklarını öğrendiler.

1.9 BAKICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME

Hayır	Madde	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılıyorum	Nötr	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Çocuğumun davranışını, etiketler veya varsayımlar yerine açık ve gözlemlenebilir eylemler kullanarak tanımlayabiliyorum.					
2	Çocuğumun problem davranışlarının genellikle bir ihtiyacı, duyguyu veya zorluğu ifade ettiğini anlıyorum.					
3	Çocuğumun problem davranışından önce, sırasında ve sonra neler olduğunu belirleyebilirim.					
4	Tepkilerimin, çocuğumun davranışının devam edip etmemesini nasıl etkileyebileceğini anlayabiliyorum.					
5	Problem davranışları azaltmak için öngörülebilir rutinler, net yönergeler veya hazırlık stratejileri kullanabilirim.					

6	Sorunlar başlamadan önce çocuğumun başarılı olmasına yardımcı olmak için ortamı veya rutini ayarlayabilirim.					
7	Çocuğuma, yardım istemek veya mola talep etmek gibi ihtiyaçlarını iletmenin uygun yollarını öğretebilirim.					
8	Yerine geçecek davranışları ne zaman ve nasıl yönlendirmem, örneklemem ve pekiştirmem gerektiğini anlıyorum.					
9	Çocuğumun olumlu davranışlarını sürekli olarak fark eder ve belirli övgüler veya ödülleri pekiştiririm.					
10	Çocuğuma sakinleştirici stratejiler kullanması konusunda rehberlik edebilir ve günlük rutinler sırasında özdenetimini destekleyebilirim.					

1.10 BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA

Puanlama

"Kesinlikle katılmıyorum" 5 puan; "Katılmıyorum" 4 puan; "Nötr" 3 puan;
"Katılıyorum" 2 puan; "Kesinlikle katılıyorum" 1 puan.

Toplam puanınızı hesaplayın ve yorumlayın:

- *45-50 Puan:* Uzmanlık Seviyesi. Bu bölümü mükemmel bir şekilde anlamışsınız ve bilgileri esnek ve etkili bir şekilde uygulayabiliyorsunuz.
- *35-44 Puan:* Yeterli seviye. Temel kavramları sağlam bir şekilde kavramışsınız. Bazı stratejileri uygulayarak ve derinleştirerek uzmanlığınızı artırabilirsiniz.
- *25-34 Puan:* Gelişme Seviyesi. Temel ilkeleri anlamaya başlıyorsunuz. Bilginizi güçlendirmek için "Katılıyorum" veya "Kesinlikle Katılıyorum" olarak işaretlemediğiniz maddelere odaklanın.
- *10-24 Puan:* Başlangıç Seviyesi. Öğrenme yolculuğunuzun başındasınız. Bu kontrol listesi, devam eden çalışmanız için temel alanları açıkça göstermektedir.

Sizin için yansıtma öz değerlendirmesi:

Bu yansıma bölümü, bu bölüm boyunca öğreniminiz hakkında eleştirel düşünmenize yardımcı olmak ve bir bakım veren olarak devam eden kişisel ve mesleki gelişiminizi desteklemek için tasarlanmıştır. Bu sorular sadece bir değerlendirme işlevi görmekten ziyade, davranış yönetimi ile ilgili güçlü yönlerinizi, gelişime açık alanlarınızı ve somut sonraki adımlarınızı belirlemenize rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

1. Bu bölümdeki hangi stratejileri günlük rutinlerinize uygulamakta kendinizi en güvende hissediyorsunuz?
2. Bu bölümde ele alınan hangi konular veya beceriler hakkında daha fazla çalışma, uygulama veya rehberliğe ihtiyaç duyduğunuzu düşünüyorsunuz?

3. Geliştirilmesi gerektiğini belirlediğiniz bir sonraki beceriyi güçlendirmek için atabileceğiniz somut bir adım nedir?

1.11 KAYNAKLAR

- Akemoğlu, Y., & Hinton, V. (2025). Early interventionist-guided and parent-implemented behavior support to reduce challenging behaviors of autistic children. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 1-13.
- Barton, E. E., Winchester, C., Velez, M. S., Todt, M., Locchetta, B. M., & Skiba, E. (2025). Field testing the family behavior support mobile application (FBSApp) during a global pandemic. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 55(8), 2680-2695.
- Brookman-Frazee, L., Stahmer, A., Baker-Ericzén, M. J., & Tsai, K. (2006). Parenting interventions for children with autism spectrum and disruptive behavior disorders: Opportunities for cross-fertilization. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 9(3), 181-200.
- Dunlap, G., Wilson, K., Strain, P., & Lee, J. K. (2013). *Prevent-teach-reinforce for young children: The early childhood model of individualized positive behavior support*. Paul H. Brookes.
- Fettig, A., & Barton, E. E. (2014). Parent implementation of function-based intervention to reduce children's challenging behavior: A literature review. *Topics in Early Childhood Special Education*, 34(1), 49-61.
- Fettig, A., Schultz, T. R., & Ostrosky, M. M. (2014). Collaborating with parents in using effective strategies to reduce children's challenging behaviors. *Young Exceptional Children*, 16(1), 30-41.
- Fox, L., & Hemmeter, M. L. (2014). *Implementing positive behavioral intervention and support*. Pyramid Model Consortium.
- Rahn, N. L., Coogle, C. G., Hanna, A., & Lewellen, T. (2017). Evidence-based practices to reduce challenging behaviors of young children with autism. *Young Exceptional Children*, 20(4), 166-178.

BAKICILAR İÇİN ÖZEL EĞİTİM ETKİNLİK KİTABI

Bekir Fatih Meral, Ph.D.

İletişim, Konuşma ve Dil Becerilerini Destekleme

MODÜL 2

2 İLETİŞİM, KONUŞMA VE DİL BECERİLERİNİ DESTEKLEME

2.1 ÖNSÖZ

Erken müdahale, dil gelişim geriliği olan veya dil gelişim geriliği riski taşıyan küçük çocuklarda kalıcı dil ve ilgili güçlükleri en aza indirmek için önemlidir (Rescorla, 2009). Dil öncelikle ebeveyn-çocuk etkileşimleri yoluyla öğrenildiğinden, ebeveynler tarafından uygulanan müdahaleler, dil gelişim geriliği olan veya bu gerilik riskini taşıyan çocuklar için potansiyel olarak önemli bir erken müdahale yöntemidir (Heidlage ve ark., 2020).

Bununla birlikte, ebeveynlerini kaybetmiş yetim çocuklarla ve özel eğitim ihtiyaçları olan ya da olmayan çocuklarla ilgilenirken, ebeveyn veya yakın bir akrabanın yokluğu nedeniyle bakım verenler/ bakım sağlayıcılar, iletişim, konuşma ve dil becerilerini destekleme konusunda hayati bir rol oynar. Çocukların özel eğitim ihtiyaçları olup olmadığına bakılmaksızın, çocukluğun erken aşamalarında iki kritik beceriye odaklanılmalıdır: göz teması ve taklit. Bunun nedeni, erken çocukluk döneminin, özellikle doğumdan 4,5 yaşına kadar olan dönemin, iletişim, konuşma ve dil becerilerinin gelişimi için kritik bir dönem olmasıdır. Her iki beceri de, çocuğun özel eğitim ihtiyaçları olsun ya da olmasın, çocukla etkileşime girebilecek ikinci bir kişiyi gerektirir. Bu kişi, ebeveynleri olmayan çocukların iletişim, konuşma ve dil gelişimini destekleyecek becerilere sahip olmalıdır. Bu nedenle, BAKICILAR/ BAKIM SAĞLAYICILAR bu çocukları desteklemede hayati bir role sahiptir. Bakıcılar genellikle ebeveyn kaybı yaşamış çocukların öz bakım, kişisel ve sosyal beceriler gibi günlük yaşam becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmakla görevlidir. Ancak, ebeveynini kaybetmiş çocukların sosyal hizmet kurumlarında kaldıkları için başkalarıyla etkileşim kurma veya etkileşime geçme fırsatları sınırlı olduğundan, bakım verenlerin sorumlulukları bu becerilerle sınırlı kalmaz. Bu bağlamda, bu

etkinlik kitabı, özel eğitim ihtiyaçları olsun ya da olmasın, ebeveynini kaybetmiş çocuklarda iletişim, konuşma ve dil gelişimini desteklemek için bakım verenlere temel beceriler öğretmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu etkinlik kitabı, sırasıyla (1) Göz teması, (2) Bekleme becerileri, (3) Sıra bekleme, (4) Nesnelerle/ nesnesiz taklit becerileri ve (5) Karşılıklı konuşma becerilerinin nasıl öğretileceğini içermektedir.

2.2 MODÜL İÇERİĞİ

Destekleyici İletişim, Konuşma ve Dil Becerileri alt modüllerinin öğrenme hedefleri, açıklamaları, odak noktaları ve istenen sonuçları burada gösterilmiştir (bkz. Tablo 1).

Tablo1 . Destekleyici İletişim, Konuşma ve Dil Becerileri Modülü

Hedefler	Açıklama	Odak	Sonuçlar
1. Göz teması	Göz teması kurmaktan kaçınmak, sosyal etkileşim sırasında tereddütlü veya hiç göz teması kurmamaktır; öte yandan, yoğun göz teması kurmak, karşıdaki kişinin gözlerine sabit ve anlamsız bir şekilde bakmak anlamına gelir.	Göz teması kurmaktan kaçınmayı azaltmak veya yoğun göz teması kurmak	Birine düzgün bir şekilde bakmak
2. Bekleme becerileri	İletişim sırasında bekleme becerileri, otururken veya ayakta dururken, rahatsız edici davranışlar sergilemeden sözlü girdiyi (aktif dinleme) veya sözlü yönlendirmeyi bekleme yeteneğini ifade eder.	Sözlü bir uyarıyı beklerken rahatsız edici davranışları azaltma	Sözlü bir uyarıyı beklerken düzgün bir şekilde oturmak veya ayakta durmak
3. Sıra bekleme	Sıra bekleme yöntemi, çocukların başkalarının sırasına saygı duymayı öğrenmeleri gerektiğinden, aktif dinleme ve empatiyi geliştirmeyi amaçlar.	İletişim sırasında sırayla konuşma ve doğru sırayı takip etme becerisi.	İletişim becerileri sırasında sırayla konuşma ve uygun şekilde konuşma.

4. Nesnelerle/ nesnesiz taklit becerileri	Taklit becerisi, nesnelerle veya nesneler olmadan, başka birinin yaptığı aynı veya benzer şeyleri yapma yeteneğini ifade eder. Taklit, iletişim becerileri için çok önemlidir.	Birinin yaptığını taklit etmek	Sözlü iletişim becerilerine hazırlık olarak, nesnelerle veya nesneler olmadan birinin eylemlerini taklit etmek.
5. Karşılıklı konuşma	Karşılıklı konuşma, dikkatli dinlemeyi ve sözlü olarak yanıt vermeyi veya destekleyici veya alternatif iletişim araçlarını kullanmayı içerir.	İki kişi arasında düzgün ve karşılıklı bir konuşma	Konuşma sırasında uygun şekilde dinleme ve sözlü olarak yanıt verme.

2.2.1 Yeterlilikler

- Göz teması:** Göz teması, göz teması kurmak ve sürdürmek için çaba sarf etmek anlamına gelir. Örneğin, birine bakmakta ve göz temasını sürdürmekte güçlük çekmek.
- Bekleme becerileri:** Bazı çocuklar beklemek, sırasını beklemek, karşılıklı bir konuşma için beklemek konusunda güçlük çeker. Örneğin, uyarıcıyı/öncülü (yönerge) beklemek.
- Sıra bekleme:** Sıra bekleme, bir durumda veya konuşmada sırayla konuşma eylemidir. Örneğin, konuşma, oyun veya diğer etkileşim biçimlerinde sırasını beklemek.
- Nesnelerle/ nesnesiz taklit becerileri:** Taklit, çevredeki diğer kişilerin davranışlarına çok az ilgi duymak ve onları nadiren taklit etmeye çalışmak anlamına gelir. Örneğin, nesnelerle yapılan eylemlerin taklidi (ör. kızak çanını sallamak, oyuncak kamyonu itmek); jest ve vücut hareketlerinin taklidi (ör.

alkışlamak, burnu göstermek); ses ve kelimelerin taklidi (ör. maymun ve tavuk sesleri).

5. **Karşılıklı konuşma:** Karşılıklı konuşma, sosyal ipuçlarına yanıt vermeyi, dikkati paylaşmayı, konuşmalarda sırayla konuşmayı ve uygun sosyal davranışlar sergilemeyi içerir. Örneğin, iletişimde doğal bir karşılıklı akış.

2.3 GÖZ TEMASI BECERİSİ

Göz teması, karanlık, tamamen kapalı bir kutunun içine bir pencere açmak gibidir. Sınırlı göz teması, otizm veya özel eğitim ihtiyaçlarının tek göstergesi olmasa da, göz temasından kaçınmak (veya tersine, yoğun göz teması kurmak) otizm veya özel eğitim ihtiyaçlarının erken bir işaretidir. Göz teması, özel eğitim ihtiyaçları olan çocukların iletişim becerilerini geliştirmek için sözlü girdileri almanın ilk veya hazırlık aşamasıdır. Otizm spektrum bozukluğu veya özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için göz teması, hoş olmayan ve bunaltıcı bir deneyim olabilir.

2.3.1 Senaryo 1: Doğalcı Öğretim Yöntemini Kullanarak Göz Teması Eğitimi

Senaryonun Amacı

Bu senaryonun amacı, doğal etkileşim yöntemlerini kullanarak otizm, özel eğitim ihtiyaçları veya sosyal etkileşim güçlükleri olan bireylerin "göz teması becerilerini" geliştirmektir. Uygulayıcı ile öğrenci arasındaki etkileşim yoluyla, bakım veren kişi doğal göz teması öğretiminin pratik uygulamasını öğrenir. Senaryo, doğru tepkilerin nasıl pekiştirildiğini ve öğrenci tepkisiz kaldığında ne tür desteklerin sağlandığını somut bir şekilde gösterir.

Ortam ve Arka Plan

Bakıcı, eğitim seansını gözlemlemek için sessiz, bireysel bir eğitim odasında yer alır.

- **Düzenleme:** Zemin zamanı/ zemin etkinlikleri ilkelerine uygun olarak, odada öğrenci ve uygulayıcı için iki adet mat veya ince minder bulunur.
- **Malzemeler:** Öğrenci için oldukça motive edici olduğu bilinen oyuncaklar, nesneler ve yiyecek pekiştiriciler yere yerleştirilir.
- **Konumlandırma:** Uygulayıcı ve öğrenci, dikkat dağıtıcı unsurların olmadığı bir ortamda, aynı göz seviyesinde yüz yüze oturur.
- **Gözlem:** Arka plan görsel olarak nötr olacak şekilde düzenlenir. Bakıcı, müdahale etmeden bir öğrenci olarak kenardan süreci gözlemler.

Senaryo Aşamaları

Doğal öğretim yoluyla göz teması becerilerini kazanmaya yönelik prosedürel adımlar şunlardır:

Aşama 1: Pekiştiricilerin Belirlenmesi

Öğrencinin tercihlerine göre belirli bir nesne (ör. küçük bir oyuncak araba, mini bir oyuncak bebek) veya yiyecek pekiştirici (ör. jelibon, küçük bir gofret) seçilir ve ortamda hazır hale getirilir.

Aşama 2: Pekiştiriciyi Göz Seviyesinde Tutma

Uygulayıcı, tercih edilen nesneyi kendisiyle öğrenci arasında yatay veya dikey olarak hareket ettirir. Amaç, nesneyle öğrencinin dikkatini çekmek, ardından bu bakışı uygulayıcının gözlerine yönlendirmektir.

Aşama 3: Kısa veya Uzun Süreli Bakışın Sözel Pekiştirilmesi

Öğrenci bakışını nesneden uygulayıcının gözlerine yöneltir yöneltmez, uygulayıcı hemen sözlü pekiştirme sağlar: "Harika bakıyorsun!"

Aşama 4: Somut Pekiştirme

Bu etkileşim (ilgiyi nesneden göz temasına aktarma) başarıyla tekrarlandığında, uygulayıcı "Harika bakıyorsun!" der ve öğrenciye nesneyi veya yiyeceği verir.

Aşama 5: Göz Temasının Sürekli Olarak Gerekliliği

Son aşamada, göz teması kurmak pekiştiriciyi elde etmenin ön koşulu haline gelir. Uygulayıcı, öğrenci göz teması kurarsa nesneyi verir. Göz teması kurulmazsa, uygulayıcı nesneyi geri çeker ve öğrenciye istenen ödülü almanın anahtarının sosyal etkileşim olduğunu öğretir.

Tablo2 Süreç Özet Tablosu, Senaryo 1.

Aşama	Durum	Sistem Davranışı/ Uygulayıcının Eylemi	Sonuç/ Sonraki Adım
1. Hazırlık	İlgi Değerlendirmesi	Öğrencinin tercih ettiği nesne/yiyecek hazırlanır.	Etkileşim başlar.
2. Dikkat Çekme	Bakışın Yönlendirilmesi	Odaklanmayı sağlamak için nesne göz seviyesine getirilir.	Öğrenci nesneye bakar.
3. Geçiş	Bakışın Kaydırılması	Bakışın nesneden gözlere kaymasını bekleyin.	Bakış kayarsa, 4. Aşamaya geçin.
4. Sözel Pekiştirme	Anında Geri Bildirim	Göz teması kurulur kurulmaz "Harika görünüyor!" denir.	Davranış pekiştirilir.
5. Somut Ödül	Pekiştirme	Başarılı denemelerin ardından, öge öğrenciye verilir.	Başarı pekiştirilir.
6. Koşullandırma	Koşul	Göz teması kurulmadıkça somut öge verilmez.	Beceri, işlevsel bir alışkanlık haline gelir.

2.3.2 Senaryo 2: Yapılandırılmış Öğretim Yöntemini Kullanarak Göz Teması Eğitimi

Senaryonun Amacı

Bu senaryo, sosyal etkileşimde problem yaşayan otizmlili bireyler de dahil olmak üzere, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin "göz teması becerilerini" geliştirmeyi amaçlamaktadır. Yapılandırılmış bir ortamda, bakım veren (öğretmen veya ebeveyn)

özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli bir öğrenciyle etkileşime girerek, ona komut hiyerarşisi ile göz teması aşamalarını öğretir. Senaryo, doğru cevapların nasıl pekiştirileceğini ve cevap verilmediğinde ne tür bir destek sağlanacağını içerir.

Ortam ve Arka Plan

Bakıcı ve çocuk, yapılandırılmış eğitim için tasarlanmış sessiz bir odaya yerleşir.

- **Düzenleme:** Bakıcı ve çocuk, iki sandalyeye karşılıklı oturabilir veya ayakta birbirlerine karşı durabilirler.
- **Malzemeler:** Bu yapılandırılmış müdahale, herhangi bir öğretim materyali içermez. Çocuk doğru cevabı verdiğinde, bakım veren kişi basitçe yiyecek/atıştırma veya somut (ör. oyuncaklar) bir pekiştirici kullanabilir.
- **Konumlandırma:** Bakıcı ve öğrenci, birbirlerine karşı aynı seviyede oturmalı veya ayakta durmalıdır. Ortamda dikkat dağıtıcı unsurlar/malzemeler/uyaranlar bulunmamalıdır.

Senaryonun Aşamaları

Bakıcı ve çocuk göz hizasında otururken veya ayakta dururken, göz teması becerilerini geliştirmek için yapılandırılmış öğretim süreci aşağıdaki adımlarla temsil edilir:

1. **Aşama 1 – Sözel Çağrı:** Bakıcı (uygulayıcı veya ebeveynler de dahil), öğrenciye "Bana bak" der veya öğrencinin adını kullanır (ör. "Ali, bana bak"). Öğrenci bakarsa, sözel övgü veya diğer pekiştiricilerle (yiyecek, içecek, jetonlar vb.) pekiştirilir.
2. **Aşama 2 – Omzuna Dokunma:** Öğrenci sözlü uyarıya rağmen bakmazsa, bakım veren öğrencinin omzuna nazikçe dokunur. Öğrenci tepki verirse, pekiştirme sağlanır.
3. **Aşama 3 – İşaret Parmağının Kullanımı:** Hala göz teması kurulamazsa, bakım veren, öğrencinin dominant elinin işaret parmağını alır ve kendi (uygulayıcının) göz seviyesine getirir.

4. **Aşama 4 – İşaret Parmağı Duyumu:** Öğrenci hala göz teması kurmazsa, bakım veren kişi, dokunsal bir ipucu sağlamak için öğrencinin işaret parmağının ucunu göz seviyesindeyken nazikçe sıkar.

Süreç Akışı

Olumlu Tepki (Başarı)

Bakıcı (uygulayıcı veya ebeveynler) öğrencinin adını sakın bir şekilde söyler: "[Adı], bana bak."

- **Sonuç:** Öğrenci göz teması kurarsa, bakıcı hemen sözlü övgüde bulunur ("Aferin, bana çok güzel baktın!") veya somut bir pekiştirici (şeker, cips vb.) verir.
- **Tamamlama:** Beceri doğru bir şekilde sergilendiğinde senaryo başarıyla sona erer.

Tepki Yok (Bekleme Süresi)

- **Bekleme Süresi:** Bakıcı, çağrıdan sonra **3–5 saniyelik** doğal bir süre bekler.
- **Eylem:** Herhangi bir tepki gelmezse, bakım veren sakın bir vücut dili sergiler. Bekleme süresi dolduktan sonra, uygulayıcı bir sonraki uyarı düzeyine geçer.

Fiziksel Temas (Omuz Dokunma)

- Uygulayıcı, öğrencinin omzuna dokunur ve tekrarlar: "[İsim], bana bak."
- **Yanıt Varsa:** Pekiştirme verilir ve senaryo sona erer.
- **Yanıt Yoksa:** Bir sonraki adıma geçin (4.4.)

Görsel İpucu (İşaret Parmağıyla Göze İşaret Etme)

- Bakıcı, öğrencinin dikkatini çekmek için işaret parmağını kendi göz hizasına doğru hareket ettirir.
- **Yanıt Yoksa:** Bir sonraki adıma geçin (4.5.)

Fiziksel İpucu (Hafifçe Sıkma)

- Bakıcı, öğrencinin elini nazikçe tutar, parmak ucunu hafifçe sıkar ve tekrar seslenir.
- **Yanıt Yoksa:** Uygulayıcı, "Şimdi biraz ara veriyoruz" der ve öğrencinin rahatlaması için seansı sonlandırır.

Tablo3 Özet Tablo (Süreç Haritası)

Aşama	Koşul	Sistem Davranışı/ Kullanıcı Deneyimi	Sonraki Adım
İlk Çağrı	Başlangıç	Bakıcı, öğrencinin göz hizasından adıyla seslenir.	Cevap gelirse: Başarılı. Gelmezse: 4.2
Bekleme	Yanıt Yok	3–5 saniye bekleyin.	Yanıt varsa: Başarılı. Yoksa: 4.3
Dokun	Yanıt yok	Omzuna hafifçe dokun + Sözlü uyarı.	Yanıt varsa: Başarılı. Yoksa: 4.4
Görsel İpucu	Yanıt Yok	Parmağın göz hizasına getirilmesi	Tepki varsa: Başarılı. Yoksa: 4.5
Fiziksel İpucu	Yanıt yok	Parmakla hafifçe sıkma + Sözel uyarı.	Tepki varsa: Başarılı. Yoksa: Tekrar dene/Sonlandır

2.3.3 Senaryo 3. Oyun Yoluyla Göz Teması Eğitimi (Sallama ve Şarkı Söyleme)

Vaka

Özel eğitim ihtiyaçları olan ve olmayan küçük çocukların yaşları ve tercihleri göz önüne alındığında, belirli becerilerin oyun yoluyla öğretilmesinin daha etkili olabileceği söylenebilir. Yapılandırılmış öğretime kıyasla, çocuklar oyun yoluyla daha kolay odaklanabilir, daha neşeli olabilir ve dikkatlerini daha iyi koruyabilirler. Ayrıca, belirli beceriler oyun yoluyla öğretildiğinde, çocuklar daha yüksek içsel motivasyon ve kendi inisiyatiflerini gösterirler. Bu nedenle, ebeveynler, uzmanlar veya bakıcılar, diğer yöntemlerin yanı sıra oyun yoluyla göz teması becerilerini

öğretebilirler. İlk olarak, bakıcı, ritmik fiziksel hareketleri karşılıklı olarak ilgi çekici işitsel ipuçlarıyla birleştiren ve karşılıklı el tutma ve göz teması içeren, sallanma ve şarkı söyleme gibi neşeli ipuçları içeren bir oyun seçmelidir.

Müdahale Örneği

Göz teması eğitimi, boş zamanlarda veya bilişsel beceri öğretiminin ardından molalarda rahatlamak için sallanma ve şarkı söyleme oyun/oyunu kullanılarak uygulanabilir. Hem bakıcı hem de çocuk yere oturmalı veya ayakta durmalı, göz teması kurmalı, el ele tutuşmalı ve göz temasını sürdürürken vücutlarını mümkün olduğunca ileri geri ve yanlara doğru hareket ettirerek şarkı söylemelidir. Bakıcı, çocuğun göz temasını veya herhangi bir girişimini yakaladığında, yüksek sesle konuşmalı ve sallanıp şarkı söylerken onaylayıcı bir bakışla pekiştirmelidir. Oyun/oyunun sonunda, bakım veren, özel eğitim ihtiyacı olan çocuğu "Aferin, gözlerime çok iyi bakıyorsun, vb." gibi sözlerle sözlü olarak pekiştirmelidir.

2.4 BEKLEME BECERİSİ YETERLİLİĞİ

2.4.1 Senaryo 1. Belirlenen alanda bir sandalyeye/ koltuğa oturarak bekleme

Vaka

Öğretilen beceri ne olursa olsun, herhangi bir müdahale öncesinde yönerge, işaret/ yönerge veya pekiştirmeyi beklemek, eğitimsel kontrol açısından çok önemlidir. Bekleme becerisi/ yeterliği, iletişim becerilerinin temel bir parçasıdır. Bu nedenle, ebeveynler, uygulayıcılar veya bakıcılar, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara bekleme becerilerini öğretmeye öncelik vermelidir.

Malzemeler

Özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuklara bekleme becerilerini öğretmek için, bakım verenler belirlenen bir alanda ayakta durmayı veya oturmayı içeren bir "bekleme kartı" kullanabilirler. Her ortamda, çocuk dikkatini dağıtan unsurların

olmadığı, oturma veya ayakta durma alanından ayrılmadan, bekleme alanı kartıyla çevrili belirlenen bekleme alanında oturmalı veya ayakta durmalıdır. Bekleme becerilerini öğretmek için gerekli ikinci materyal, bir “Bekleme yönerge kartı/ işareti” ile “Evet” ve “Hayır” kağıtları veya işaretleridir (lütfen Şekil 1’e bakınız).

Şekil 1 . Bekleme alanı kartı, Bekle işareti ve Evet/Hayır işareti

Sonuç/ müdahale

Müdahale uygulaması sırasında, ebeveyn veya bakıcı öncelikle bekleme kartını sınıfta ya da evde bir sandalyeye veya koltuğa yerleştirmelidir. Ardından, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğu bekleme kartının bulunduğu yere yönlendirmelidir. Daha sonra, ebeveyn veya bakıcı çocuğa üzerinde "BEKLE" yazan yönerge kartını gösterir ve aynı anda "Burada bekle!" der. Çocuk öfke ve tantrum göstermeden ve bekleme alanından ayrılmadan birkaç dakika (örneğin, ilk seanslarda üç dakika, daha sonra bekleme süresi kademeli olarak artırılabilir) sabırla beklerse, bakıcı bir "Evet" notu koymalı veya çocuğa "BEKLE" yönerge kartını imzalatmalı ve ardından sözlü veya yiyecek pekiştirme *örneğin, bir parça atıştırma) sağlamalıdır. Çocuk birkaç dakika boyunca düzgün bir şekilde beklemese, öfke veya tantrum gösterirse ve belirlenen süre içinde bekleme alanından ayrılırsa, bakıcı bir "HAYIR" notu koymalı veya çocuğa "BEKLE" yönerge kartını imzalatmalı ve ardından "Burada düzgün bir şekilde beklemeyin" demeli ve herhangi bir pekiştirme yapmadan bir sonraki denemeye geçmelidir (bkz. Şekil 2).

Şekil2 . Sandalyeye oturan bir çocuk

2.4.2 Senaryo 2. Yerde veya zeminde belirlenen alanda oturarak bekleme

Vaka

Bakıcı, yere serilmiş temiz bir mat üzerinde veya evde bekleme becerilerini eğitebilir. Bakıcı, özel eğitim ihtiyacı olan çocuğa "Hadi seninle bir oyun oynayalım" diyebilir. Ardından oyun malzemelerini tanıtın (bu malzemeler aslında bekleme becerilerini öğretmek için kullanılır; lütfen Şekil 2'ye bakın).

Malzemeler

Özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuklara bekleme becerilerini öğretmek için, bakıcılar 'daki zeminde veya yerde belirlenen bir alanda oturmayı belirten bir "bekleme kartı" kullanabilir. Her ortamda, çocuk, bekleme alanı kartında belirtildiği gibi, dikkatini dağıtan unsurlar olmadan ve oturduğu yerden kalkmadan belirlenen bekleme alanında oturmalıdır. Bekleme becerilerini öğretmek için gerekli ikinci

malzeme, "Bekleme yönerge kartı/bekleme işareti" ile "Evet" ve "Hayır" işaretleridir (lütfen Şekil 2'ye bakınız).

Uygulama/ müdahale

Müdahale seansı sırasında, bakım veren önce bekleme kartını sınıfta veya evde temiz zemine yerleştirmelidir (bkz. Şekil 3). Ardından, bakım veren özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğu bekleme kartının yanına yönlendirmelidir. Daha sonra, bakım veren çocuğa "BEKLE" yazan bir yönerge kartı gösterir ve aynı anda "Burada bekle!" der. Çocuk öfke ve tantrum göstermeden ve bekleme alanından ayrılmadan birkaç dakika (örneğin, ilk seanslarda üç dakika, daha sonra bekleme süresi kademeli olarak artırılabilir) sabırla beklediye, bakıcı bir "Evet" notu yerleştirmeli veya çocuğa "BEKLE" yönerge kartını imzalatmalı ve ardından sözlü veya yiyecek pekiştirme sağlamalıdır (ör. bir parça atıştırma). Çocuk birkaç dakika boyunca düzgün bir şekilde beklemese, öfke veya tantrum gösterirse ve belirlenen süre içinde bekleme alanından ayrılırsa, bakıcı bir "HAYIR" notu koymalı veya çocuğa "BEKLE" yönerge kartını imzalatmalı ve ardından "Burada düzgün bir şekilde beklemedin" demeli ve herhangi bir pekiştirme yapmadan bir sonraki denemeye geçmelidir.

Şekil 3 . Yerde veya zeminde oturan bir çocuk

2.4.3 Senaryo 3. Yerdeki veya zemindeki belirlenen alanda ayakta bekleme

Vaka

Bakıcı, özel eğitim ihtiyaçları olan bir çocuğa bekleme becerilerini öğretmek için yapılandırılmış veya doğal yaklaşımlar kullanarak benzer müdahaleler uygulayabilir. Bakıcı, çocuğun belirlenen bekleme alanını gösteren bekleme alanı kartının üzerinde durmasını sağlamalıdır.

Malzemeler

Bakıcılar, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuklara belirlenen alanda durmayı öğretmek için bir "bekleme alanı kartı" kullanabilir (bkz. Şekil 4). Her ortamda, çocuk dikkatinin dağılmayacağı ve oturma veya durma alanından ayrılmayacağı şekilde, bekleme alanı kartında belirtilen belirlenen bekleme alanında durmalıdır. Bekleme becerilerini öğretmek için gerekli ikinci materyal, "Bekleme yönerge kartı/işareti" ile "Evet" ve "Hayır" kağıtları veya işaretleridir (lütfen Şekil 2'ye bakınız).

Uygulama/ müdahale

Müdahale seansı sırasında, bakım veren önce bekleme alanı kartını sınıfta veya evde yere veya zemine yerleştirmelidir (bkz. Şekil 3). Ardından, bakım veren özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuğu bekleme kartının bulunduğu alana yönlendirmelidir. Daha sonra, bakım veren çocuğa üzerinde "BEKLE" yazan bir yönerge kartı gösterir ve aynı anda "Burada bekle!" der. Çocuk öfke ve tantrum göstermeden ve bekleme alanından ayrılmadan birkaç dakika (örneğin, ilk seanslarda üç dakika, daha sonra bekleme süresi kademeli olarak artırılabilir) sabırla beklerse, bakıcı bir "Evet" notu yerleştirmeli veya çocuğa "BEKLE" yönerge kartını imzalatmalı ve ardından sözlü veya yiyecek pekiştirme sağlamalıdır *ör. bir parça atıştırmalık). Çocuk birkaç dakika boyunca düzgün bir şekilde beklemese, öfke veya tantrum gösterirse ve belirlenen süre içinde bekleme alanından ayrılırsa, bakıcı bir

"HAYIR" notu koymalı veya çocuğa "BEKLE" yönerge kartını imzalatmalı ve ardından "Burada düzgün bir şekilde beklemedin" demeli ve herhangi bir pekiştirme yapmadan bir sonraki denemeye geçmelidir.

Şekil 4 . Yerde veya zeminde duran bir çocuk.

2.5 SIRA BEKLEME BECERİSİ

2.5.1 Senaryo 1. Birbirlerine/ karşılıklı olarak marakas çalarak sıra alma

Vaka

Özel eğitim ihtiyaçları olsun ya da olmasın, çocuklarla etkileşim kurarken sıra alma etkinlikleri sırasında müzik aletleri kullanmak hem çocuk hem de karşı taraf (ör. ebeveyn, uzman veya bakıcı) için eğlencelidir ve aynı zamanda çocuğun dikkatini çekmek için iyi bir yoldur. Bakıcı, özel eğitim ihtiyaçları olan bir çocuğa sıra alma becerilerini öğretirken marakasları kullanarak birlikte çalışabilir.

Sonuç/ müdahale

Sıra bekleme, karşı tarafı beklemek ve gözlemlemek, ardından karşı tarafın yaptıklarına benzer veya aynı bir hareket yapmak/eylemde bulunmak anlamına gelir. Müdahale seansı sırasında, bakım veren, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocukla yüz yüze veya karşılıklı oturmalı ve sırayla yapacakları bir etkinlik (ör.

birlikte marakas çalmak) vermeli. Bakıcı, marakas çalarak sırayla hareket etme becerilerini öğretebilir. "Sıra bende" veya "Sıra bende" ve "Sıra sende" veya "Sıra sende" ifadeleri, sırayla hareket etme becerilerini öğretmek için temel yönergelerdir. Ardından, bakıcı "Bekle ve benim ne yaptığımı izle" demeli ve sonra "Şimdi sıra sende, aynısını yap" demelidir. Seçilen oyun temelli egzersizler (bu örnekte marakas çalmak) sırayla devam ettirilmelidir (lütfen Şekil 5'e bakınız).

Şekil5 . Model alan rakibiyle marakas çalan bir çocuk

2.5.2 Senaryo 2. Birbirlerine top yuvarlayarak sıra alma

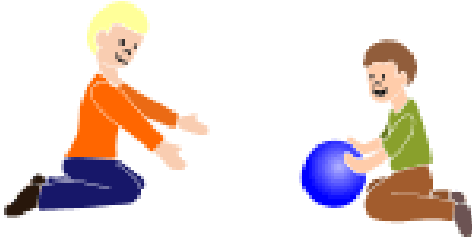
Örnek

Topu ileri geri yuvarlamak, özel eğitim ihtiyacı olan veya olmayan çocuklara sırayla oynama becerisini öğretmek için kullanılabilecek bir başka oyun temelli beceri olabilir. Bakıcıya, özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun ilgisini çekecek bir top ve neşeli bir müzik gerekir. Bakıcı, bu etkinliği sınıfta veya evde, çocukla yüz yüze oturarak kolayca gerçekleştirebilir.

Anlam/ müdahale

Sıra bekleme, rakibinizi beklemek ve gözlemlemek, ardından rakibinizin yaptıklarına benzer veya aynı şekilde davranmak/ harekete geçmek anlamına gelir. Bakıcı, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocukla yüz yüze veya karşılıklı oturmalı ve sırayla

yapmaları için sıralı bir etkinlik vermelidir. Bakıcı, sıra alma becerilerini öğretmek için topu ileri geri yuvarlamaya dayalı oyun temelli egzersizi kullanabilir. "Sıra bende" veya "Benim sıram" ve "Sıra sende" veya "Senin sıran" ifadeleri, konuşma sırasını alma becerilerini öğretmek için temel yönergelerdir. Ardından bakıcı, "Bekle ve ne yaptığımı izle" demeli, sonra da "Şimdi sıra sende, aynısını yap" demelidir. Seçilen, topu ileri geri yuvarlamak şeklindeki oyun temelli egzersiz sırayla devam ettirilmelidir (bkz. Şekil 6).

Şekil6 . Çocukla topu ileri geri yuvarlamak

2.5.3 Senaryo 3. Elektronik müzikli bir cihazın düğmesine sırayla basma.

Vaka

Müzikli oyuncaklar, sırayla bekleme becerilerini öğretmek için oldukça çekici olabilir ve özel eğitim ihtiyaçları olsun ya da olmasın, çocukların içsel motivasyonunu harekete geçirebilir. Bakıcı, bu sırayla bekleme etkinliği için bir hayvan düğmeli müzikli oyuncak veya bir bebek düğmeli oyuncak kullanabilir (bkz. Şekil 7).

Şekil7 . Müzikli hayvan piyano oyuncuğu ve Baby Button Toy™ - Düğmelere basıp çevirin

Sonuç/ müdahale

Sıra alma etkinliklerinde çocuk, karşısındakini beklemeli ve onu gözlemlemeli, ardından karşısındakinin yaptığına benzer veya aynı bir hareket yapmalıdır. Müdahale seansı sırasında, bakım veren, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocukla yüz yüze veya karşısına oturmalı ve sırayla yapmaları için bir etkinlik (ör. müzikal hayvan piyano oyuncuğu ve Baby Button Toy™'un düğmelerine sırayla basmak) vermelidir. Bakıcı, "Bak, ne güzel bir oyuncak!" ve "Hadi birlikte oynayalım!" diyebilir. Ardından bakıcı, "Önce benim ne yaptığımı izle" ve "Sesi dinle" demelidir. Şimdi sıra sende, "Düğmeye bas!" demelidir ve çocuk düğmeye basıp müzikli oyuncuğun sesini doğru bir şekilde duyarsa, bakıcı "Vay canına, aferin!" diyerek sözlü olarak pekiştirmelidir.

2.6 NESNELERLE/ NESNESİZ TAKLİT BECERİLERİ

2.6.1 Senaryo 1. Jestler veya vücut parçaları kullanılarak nesneler olmadan taklit becerileri

Vaka

Bir çocuk, rol yaptığı kişinin veya karşısındaki kişinin nesneli veya nesnesiz eylemlerini taklit ediyorsa, bu, çocuğun iletişim, konuşma ve dil becerilerinin kritik dönemi (doğumdan 4 veya 4,5 yaşına kadar) bağlı olarak konuşmayı veya

konuşmayı/söylemleri taklit edebileceği anlamına gelir; Aksi takdirde, özellikle özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar, özellikle de otizmlili çocuklar için taklit yeteneğinin olmaması, ebeveynlerinin, öğretmenlerinin veya bakıcılarının konuşmalarını taklit edememeleri anlamına gelir. Bu nedenle, iletişim becerileri öğretilirken, nesnel veya nesnesiz taklit becerileriyle başlanmalıdır.

Sonuç/ müdahale

Taklit/müdahalenin ilk adımında, bakım veren, nesneler kullanmadan, sadece vücut kısımlarını veya jestleri kullanarak davranışı modelleyerek nasıl taklit edileceğini göstermelidir. Ardından, çocuğa ne yapması gerektiğini gösterirken, bakım veren aynı anda "Böyle yap" veya "Aynı şeyi yap" gibi yönergeler vermelidir. Çocuk bakıcıyı taklit ederse, bakıcı davranışı sözlü olarak pekiştirmeli veya çocuğun sevdiği yiyecekleri (ödül/pekiştirici olarak) kullanmalıdır. Bakıcı, 5 farklı eylemin bir kombinasyonunu kullanabilir.

Nesneler kullanmadan sadece jestler ve vücut hareketlerini kullanarak taklit etme becerileri arasında "Böyle yap" demek ve aynı anda (1) işaret parmağıyla kendi burnunu işaret etmek veya dokunmak ve çocuktan aynısını yapmasını istemek, (2) dominant eliyle kendi başının tepesine dokunmak/basmak ve çocuktan aynısını yapmasını istemek, (3) dominant eliyle kendi göğsüne dokunmak/basmak ve çocuktan aynısını yapmasını istemek, (4) ellerini bir araya getirmek ve çocuktan aynısını yapmasını istemek ve (5) işaret parmağını diğer avuç içine veya bir masaya/sütuna bastırmak ve çocuktan aynısını yapmasını istemek.

2.6.2 Senaryo 2. Oyuncaklar kullanılarak nesneler/ malzemelerle taklit becerileri

Vaka

Nesnelerle ilgili taklit becerileri, malzemeleri/nesneleri kullanarak sanki bir şey yapıyormuş gibi sembolik olarak davranmayı veya bir rakibin/modelin yaptığını tam

olarak taklit etmeyi içerir. Örneğin, bir bakıcı, oyuncak arabayı veya kamyonu ileri geri iterek aynı anda seslerini taklit edebilir. Alternatif olarak, bir bakıcı bir bebeğin (oyuncak bebeğin) saçını tararken, ne yaptığını açıklayabilir ve aynı anda çocuğa ne yapması gerektiğini söyleyebilir. Başka bir örnek olarak, bakıcı, sanki bir duvar veya kule inşa ediyormuş gibi tahta blokları veya Jenga parçalarını üst üste istifleyebilir ve ardından çocuktan nesnelerle aynı hareketi yapmasını isteyebilir.

Sonuç/ müdahale

Müdahale sırasında, bakıcı oyuncak arabayı veya kamyonu ileri geri itmeli ve aynı anda araba veya kamyonun seslerini taklit etmelidir (lütfen Şekil 8'e bakınız).

Ardından, bakıcı çocuktan aynı veya benzer eylemleri yapmasını istemeli ve aynı anda "Böyle yap" veya "Aynı şeyi yap" demelidir. Çocuk bakıcıyı taklit ederse, bakıcı doğru davranışı sözlü olarak pekiştirmeli veya çocuğun en sevdiği yiyeceği (ödül/ pekiştirici olarak) kullanmalıdır. Bakıcılar, diğer nesneleri veya farklı gerçek/ somut malzemeleri kullanarak da taklit becerilerini geliştirebilir; örneğin, bebeğin saçını taramak/ fırçalamak veya Jenga parçaları için tahta blokları istiflemek gibi.

Şekil8 . *Oyuncak araba veya kamyonu ileri geri itiyormuş gibi yapıp, ardından çocuktan aynısını yapmasını istemek*

2.6.3 Senaryo 3. Sembolik oyun becerilerini kullanarak taklit becerileri

Vaka

Çocukların bir nesnenin sembolik veya taklit edici işlevine ilişkin bilgileri, o nesnenin gerçek işlevini ne kadar anladıklarına bağlıdır. Örneğin, otistik bir çocuk gerçek bir arabanın işlevini, nasıl çalıştığını/hareket ettiğini ve çıkardığı sesleri biliyorsa, oyuncak bir arabayla yaratıcı veya sembolik bir şekilde oynayabilir; arabayı ileri geri itebilir, araba sesleri çıkarabilir. Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar, özellikle otizmlili çocuklar, nesnenin/gerçek malzemenin işlevini tam olarak anlamadıkları için taklit oyun becerilerinde problem yaşarlar. Bu nedenle, ebeveynler, uzmanlar veya bakıcılar, yaratıcı veya sembolik oyun becerilerini öğretmeden önce, nesnenin gerçek işlevini öğretmekle hiyerarşik bir şekilde başlamalıdır.

Sonuç/ müdahale

Müdahale sırasında veya telefon konuşmalarını taklit etmek gibi taklit edici sembolik oyun becerilerini öğretme örneğinde, bakım veren kişi önce bir akıllı telefon veya başka bir marka telefon kullanarak gerçek/ fiili bir telefonun kullanımını ve iletişimdeki işlevini öğretmelidir. Ardından, bakım veren kişi taklit edici bir iletişim oyununda simüle edilmiş bir telefon (örneğin, oyuncak bir akıllı telefon) kullanmalıdır. Ardından, bakım veren, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili bir çocukla konuşmayı taklit ederken gerçek bir telefon yerine alternatif/ikame bir malzeme (örneğin, akıllı telefonu taklit eden bir tahta blok) kullanabilir. Son aşamada, bakım veren, herhangi bir somut malzeme veya nesne kullanmadan, sadece elini kullanarak telefon kullanımını simüle edebilir. Bu aşama, gerçek, taklit veya alternatif/ikame malzeme veya nesneler bulunmadığı için tamamen hayali ve sembolik bir taklittir.

Şekil9 . Çocuklar telefon konuşmalarını taklit ediyor.

2.7 KARŞILIKLI KONUŞMA BECERİSİ

2.7.1 Senaryo 1. Sosyal bir hikaye aracılığıyla bir konuşma başlatma.

Vaka

Bakıcı, doğal konuşmaların katılımcılar/ taraflar için daha samimi ve motive edici olması nedeniyle, konuşmayı başlatmak için doğal fırsatları veya günlük olayları/tesadüfleri kullanmalıdır. Örneğin, bir çocuk ve ailesinin yaz tatili planları hakkında bir sosyal hikaye, bir konuşma başlatmak için iyi bir fırsat olabilir. Bu, bağlam içinde kısa ve net sorular sormayı, dikkatle dinlemeyi ve bekleyen bakışlar ve jestlerle beklemeyi, gerektiğinde çocuğa bağlam içinde ne söyleyeceğini hatırlatmayı ve konuşma sırasında özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli bir çocuğun verdiği yanıtı sözlü olarak pekiştirmeyi içerir. İlk olarak, bakım veren, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmi olan çocuğa soracağı soruları belirlemeli veya hatırlamalıdır. Ayrıca, bakım veren, akıcı bir sohbeti sürdürmenin ilkelerini bilmeli veya hatırlamalıdır. Bu, bağlam içinde kısa ve net sorular sormayı, dikkatle dinlemeyi ve bekleyen bakışlar ve jestlerle beklemeyi, gerektiğinde çocuğa bağlam içinde ne söyleyeceğini hatırlatmayı ve konuşma sırasında özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmi olan çocuğun verdiği yanıtı sözlü olarak pekiştirmeyi içerir.

Sonuç/ müdahale

Hikaye anlatımından sonra, bakım veren kişi bağlama uygun bir şekilde "kim, ne, nerede, ne zaman, neden ve nasıl" gibi "5N 1 K" soruları sorulabilir; bu, çocukla ailesiyle birlikte hafta sonu veya yaz tatili planları hakkında rutin bir konuşma olabilir. Çocuk dikkatle dinler ve soruları iyi yanıtlayarak konuşmayı genişletir ve sürdürürse, bakım veren kişi çocuğu sözlü olarak veya somut ya da gıda pekiştiricileri kullanarak pekiştirmelidir.

2.7.2 Senaryo 2. Aile fotoğraf albümü, bir konuşma başlatmak için bir araçtır

Vaka

Engelli olsun ya da olmasın, çocuklar bazen sohbeti veya konuşmayı başlatmak ve sürdürmek için bir ipucuna, işarete veya tetikleyiciye ihtiyaç duyar. Fotoğraf albümü, karşılıklı bir sohbeti başlatmak ve sürdürmek için kullanılabilir. Bu albüm, yaz tatili, kış tatili, memleket ziyareti veya çeşitli bayramlar gibi farklı ortamlarda ve farklı zamanlarda çekilmiş, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizimli çocukları ve ailelerini içeren fotoğrafları içerebilir. Karşılıklı bir sohbeti başlatmak ve sürdürmek için, bakım veren kişi farklı ortamlarda ve farklı zamanlarda çekilmiş çocuğun ve ailesinin bazı fotoğraflarını gösterebilir ve bazı sorular sorabilir. Örneğin, bir bakıcı, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizimli bir çocuğa "Bu fotoğraf çekildiğinde ne yapıyordun?" diye sorabilir (örneğin, piknikte, yaz tatilinde veya memleket ziyareti sırasında tüm aile üyelerinin bulunduğu bir fotoğraf). Ardından bakıcı, "wh-soruları" (ne, ne zaman, nerede, kim, neden, hangisi ve nasıl) kullanarak dinleyebilir ve konuşmayı sürdürebilir.

Sonuç/ müdahale

Çocuğun ve ailesinin fotoğraflarına bakarken veya bunları gösterirken, bakıcı her fotoğrafın bağlamına uygun olarak "kim, ne, nerede, ne zaman, neden ve nasıl" gibi "wh-soruları" sorarak bir sohbet başlatabilir. Ardından, çocuk dikkatle dinler, soruları yanıtlar, sohbeti genişletir ve sürdürürse, bakıcı çocuğu sözlü olarak veya

somut ödülleri (yiyecek, atıştırma veya oyuncak gibi) pekiştirmelidir. Örneğin, bir bakıcı çocuğa çimlerde veya ağaçların arasında annesiyle koşarken çekilmiş bir fotoğrafını gösterdiğinde, "Şu resme bak" diyebilir ve ardından "Burada annenle ne yapıyordun?" diye sorabilir. Ardından, bakıcı dikkatle ve sabırla dinlemeli ve çocuğun cevaplarına uygun şekilde yanıt vermelidir. Ayrıca, bakıcı ilgili sorular veya yorumlarla sohbeti genişletmeli ve sürdürmelidir ve bakıcı, ödül veya pekiştirmeyi de unutmamalıdır.

2.7.3 Senaryo 3. Özne + nesne + fiil içeren resim dizileri hakkında konuşma

Vaka

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar, özellikle otizmli çocuklar, iletişim kurmakta güçlük çekerler ve doğru zamirleri veya cümle yapısının diğer bileşenlerini kullanmakta da zorlanırlar. Bu nedenle, bu sınırlama başkalarıyla (ebeveynler, akranlar veya toplumun/topluluğun diğer üyeleri) etkili iletişim becerilerini engeller. Bu nedenle, bakım verenler, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli bir çocukla sohbet başlatmak ve sürdürmek için resim/fotoğraf dizilerini kullanabilir. Bir resim/ fotoğraf dizisi, ana öznenin (o/ onlar) farklı ortamlarda nesnelerle ne yaptığını gösteren özne + nesne + fiil yapısından oluşur.

Sonuç/ müdahale

Özne + nesne + fiil yapısını gösteren görsel dizileri kullanan bu tür müdahaleler, sadece sohbeti başlatmakla kalmaz, aynı zamanda cümle ve gramer bilgisinin edinilmesine de yardımcı olur. Örneğin, bir çocuğa futbol oynarken çekilmiş bir fotoğrafını gösterirken (özne çocuktur, nesne futbol topudur ve futbol topuna vurma eylemi fiil veya eylemdir), bakım veren kişi, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocukla sohbet başlatmak için "Burada ne yapıyorsun?", "Futbol topuyla ne yapıyorsun?" veya "Şu haline bak, futbol topuna nasıl vuruyorsun?" gibi sorular sorarak özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocukla bir konuşma başlatabilir. Bakıcı

daha sonra dikkatli ve sabırla dinlemeli, bekleyen bakışlar ve jestlerle beklemeli, gerektiğinde bağlam içinde ne söylemesi gerektiğini çocuğa hatırlatmalı veya yönlendirmeli ve doğru cevabı verirse çocuğu sözlü olarak pekiştirmelidir. Bu tür örnekler, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocukların zamirleri kullanmasına ve cümleleri doğru kurmasına da yardımcı olur.

2.8 ÖZET

Göz teması, sosyal etkileşimin temel "kapısı" olarak kabul edilir. Çevresel düzenlemeler çok önemlidir; bakıcılar, sosyal ipuçlarının önemini artırmak için çocuğun göz seviyesinde "yüz yüze" pozisyona geçmeleri konusunda eğitilir. İstenen nesneyi gözlerin yakınına tutmak veya "bekleyen bakış" kullanmak gibi stratejiler, çocuğu bakış kurmaya teşvik eder.

Bekleme, temel bir özdenetim ve iletişim becerisidir. "Bekle" kartları veya zamanlayıcılar gibi görsel desteklerin kullanılması, zaman gibi soyut bir kavramı somutlaştırmaya yardımcı olur. Uygulayıcılar, çocuğun çok sevdiği nesneleri "ulaşamayacağı" ancak görebileceği bir yere yerleştirerek, isteği karşılanmadan önce çocuğun sakinliğini korumasını gerektiren doğal bir "bekleme aralığı" yaratır; böylece tolerans geliştirilir ve sorunlu davranışlar azalır.

Sıra bekleme, etkileşimi bireysel oyundan sosyal karşılıklılığa kaydırır. Ödüllerin akranlar arasında paylaşıldığı karşılıklı bağımlı grup koşulları, sıra beklemeyi etkili bir şekilde artırır. Senaryolu ipuçları (ör. "Benim sıram, senin sıran") kullanarak çocuklar, bir partneri gözlemlerken kendi eylemlerini engellemeyi öğrenir ve bu da karşılıklı sosyal tercihin gelişimini teşvik eder.

Taklit becerileri, öğrenmenin temel mekanizmalarından biridir. Taklit, nesnelerle (bir arabayı itmek gibi işlevsel oyunları yansıtmak) veya nesneler olmadan (alkışlamak gibi jestsel/sesli taklit) gerçekleştirilebilir. Eğitim genellikle nesnelerle başlar, çünkü bunlar fiziksel bir "dayanak" sağlar ve çocuğun bakıcının hareketlerine dikkat etmesine ve bunları taklit etmesine yardımcı olmak için fiziksel yönlendirme ve modelleme kullanılır.

Karşılıklı konuşma, sürekli sözlü alışverişi içeren en karmaşık çıktıdır. İletişim ortakları, tek bir konu üzerinde en az bir ileri-geri döngü gerçekleştirmelidir. Genişletme (çocuğun sözlerine bilgi ekleme) ve Talep-Örnekleme gibi stratejiler, basit

etiketleri ile akıcı sosyal diyalog arasındaki boşluğu doldurmak için kullanılır ve sonunda bağımsız iletişimi sağlamak için yapay ipuçları kademeli olarak azaltılır.

2.9 BAKICILAR/ BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME

Hayır	Madde	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Nötür	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Çocukla doğal bir şekilde göz teması kurabilirim					
2	Çocukla yapılandırılmış bir şekilde göz teması kurabilirim					
3	Çocuğa bekleme becerilerini öğretebilirim					
4	Çocuğun bekleme süresini uzatabilirim					
5	Çocukla doğal bir şekilde sırayla oyun oynayabilirim					
6	Çocukla sırayla yapılan etkinlikleri yapılandırılmış bir şekilde gerçekleştirebilirim					
7	Çocuğa nesnelerle taklit becerilerini öğretebilirim					
8	Çocuğa nesne kullanmadan					

	taklit becerilerini öğretebilirim					
9	Çocuğun karşılıklı konuşma becerisini geliştirebilirim					
10	Çocukla karşılıklı konuşabilirim					

2.10 BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Puanlama: Kesinlikle katılmıyorum 5 puan; katılmıyorum 4 puan; tarafsız 3 puan; katılıyorum 2 puan; kesinlikle katılıyorum 1 puan.

Toplam puanınızı hesaplayın ve yorumlayın:

-45-50 Puan: Uzmanlık seviyesi. Bölümü mükemmel bir şekilde anlamışsınız ve bilgileri esnek ve etkili bir şekilde uygulayabiliyorsunuz.

-35-44 Puan: Yeterli seviye. Temel kavramları sağlam bir şekilde kavramışsınız. Bazı stratejileri uygulayarak ve derinleştirerek uzmanlığınızı artırabilirsiniz.

-25-34 Puan: Gelişme seviyesi. Temel ilkeleri anlamaya başlıyorsunuz. Bilginizi güçlendirmek için "Katılıyorum" veya "Kesinlikle katılıyorum" olarak işaretlemediğiniz maddelere odaklanın.

-10-24 Puan: Başlangıç Seviyesi. Öğrenme yolculuğunuzun başındasınız. Bu kontrol listesi, devam eden çalışmanız için temel alanları açıkça göstermektedir.

Değerlendirme

Bu yansıma bölümü, bu bölüm boyunca öğreniminiz hakkında eleştirel düşünmenize yardımcı olmak ve bir bakım veren olarak devam eden kişisel ve mesleki gelişiminizi desteklemek için tasarlanmıştır. Bu sorular sadece bir değerlendirme işlevi görmekten ziyade, davranış yönetimi ile ilgili güçlü yönlerinizi, gelişime açık alanlarınızı ve somut sonraki adımlarınızı belirlemenize rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

1. İletişim, konuşma ve dil becerilerini öğretiyor olsaydınız, çocukla nasıl göz teması kurardınız?
2. İletişim, konuşma ve dil becerilerini destekliyor olsaydınız, çocuğa bekleme becerilerini nasıl öğrettirdiniz?
3. İletişim, konuşma ve dil becerilerini öğretiyor olsaydınız, çocukla sırayla konuşma etkinliklerini nasıl gerçekleştirirdiniz?

4. İletişim, konuşma ve dil becerilerini destekliyor olsaydınız, çocuğa nesnelerle veya nesneler olmadan taklit becerilerini nasıl öğrettirdiniz?
5. İletişim, konuşma ve dil becerileri modülünü uyguluyor olsaydınız, çocuğun karşılıklı konuşmasını nasıl geliştirirdiniz?

2.11 KAYNAKLAR

- Heidlage, J. K., Cunningham, J. E., Kaiser, A. P., Trivette, C. M., Barton, E. E., Frey, J. R., & Roberts, M. Y. (2020). The effects of parent-implemented language interventions on child linguistic outcomes: A meta-analysis. *Early Childhood Research Quarterly*, 50, 6–23. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2018.12.006>
- Rescorla, L. (2009). Age 17 language and reading outcomes in late-talking toddlers: Support for a dimensional perspective on language delay. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 52, 16–30. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2008/07-0171\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2008/07-0171))

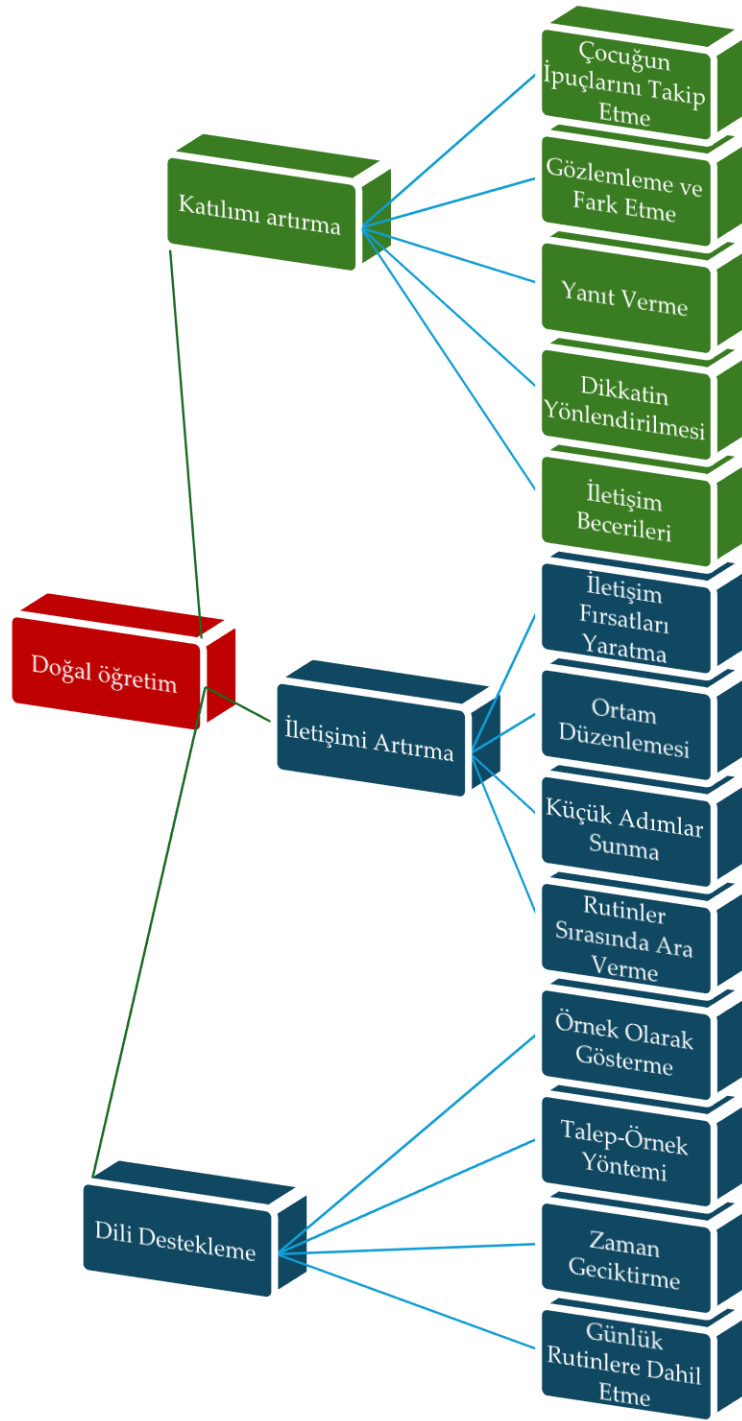

BAKICILAR İÇİN ÖZEL EĞİTİM ETKİNLİK KİTABI

Yusuf Akemoğlu, Ph.D.

Doğal Öğretim

MODÜL 3

3 DOĞAL ÖĞRETİMİ

3.1 ÖNSÖZ

Doğal öğretim, basit ama dönüştürücü bir fikre dayanır: Çocuklar, öğretim anlamlı, günlük deneyimler içinde gerçekleştiğinde en iyi şekilde öğrenirler. Bu günlük anlar, rutinler ve etkinlikler, çocukların dil ve iletişim becerilerini desteklemek için bolca fırsat sunar. Bakıcılar, yemek, giyinme, oyun, banyo, alışveriş ve yatma zamanı gibi anlarda her gün onlarca öğrenme fırsatı sunar. Ancak, bilinçli stratejiler olmadan bu fırsatlar fark edilmeden boşa harcanabilir. Bakıcılar doğal öğretim stratejilerini tutarlı bir şekilde kullandıklarında, çocuklar daha fazla başarıya ulaşır, bakıcı-çocuk arasındaki iktidar mücadeleleri azalır ve iletişim artar. En önemlisi, bakıcı-çocuk ilişkisi daha güçlü, daha işbirlikçi ve daha neşeli hale gelir.

Bu nedenle, çocuğunuzun iletişim becerilerini desteklemek için günlük yaşamınızda ve faaliyetlerinizde kullanabileceğiniz pratik bilgiler sunmak amacıyla bu Doğal Öğretim Etkinlik Modülü'nü hazırladık. Bu kitapta, doğal öğretim stratejilerini günlük yaşamda nasıl uygulayacağınızı öğreneceksiniz. Bilginizi ve uygulamalarınızı desteklemek için net açıklamalar, gerçek yaşam senaryoları ve etkinliklerin yanı sıra beş beceri sunuyoruz.

Öğreneceğiniz beş beceri şunlardır: çocuğun öncülüğünü takip etmek, iletişim fırsatları yaratmak, modelleme, mand-model, zamanı erteleme ve doğal öğretimi günlük rutinelere dahil etmek. Bu becerilerin amacı, çocuğunuzun iletişim sinyallerine ve davranışlarına karşı daha alıcı ve duyarlı olmanıza yardımcı olmaktır.

Çocuğunuzun ilgi alanlarını takip etmeyi, iletişimi teşvik edecek şekilde ortamı düzenlemeyi, dili modellemeyi ve genişletmeyi, zamanı erteleme stratejik olarak kullanmayı ve öğretimi doğal rutinelere entegre etmeyi öğreneceksiniz. Öğrenirken, kendi uygulamalarınızı yansıtmaya ve ek desteğe ihtiyaç duyabileceğiniz alanları belirleme fırsatına sahip olacaksınız. Bu etkinliğin hedef kitlesi, özel eğitim ihtiyacı,

otizm spektrum bozukluğu (OSB), zihinsel engel (ZE) ve dil gelişim geriliği olan 2-7 yaş arası çocuklardır.

3.2 MODÜL İÇERİĞİ

Yeterlilikler –			
Öğrenme Hedefleri	Açıklama	Odak	İstenen Sonuç
1. Çocuğun Yönlendirmesine Uymak	Bakıcılar, etkinliği yönlendirmek yerine çocuğun dikkat odağına yanıt verir.	Gözlem, duyarlılık, katılım, ortak ilgi.	Bakıcılar, çocuğun faaliyetlerine doğal bir şekilde katılabilir, güç mücadelelerini azaltabilir ve motivasyon ile katılımı artırabilir.
2. İletişim Fırsatları Yaratmak	Bakıcılar, doğal iletişim girişimlerini teşvik edecek şekilde ortamı düzenler.	Çevresel düzenleme, başlatma, motivasyon, kasıtlı duraklama.	Bakıcılar, günlük rutinler sırasında spontan iletişim girişimlerini artırabilir.
3. Modelleme ve Mand-Model	Bakıcılar, etkileşim sırasında net dil modelleri ve destekleyici ipuçları sağlar.	Dil modelleme, yönlendirme, kelime dağarcığının genişletilmesi, ifade edici dil.	Bakıcılar, çocukların iletişiminin hem sıklığını hem de karmaşıklığını artırabilir.
4. Zamanı Erteleme	Bakıcılar, çocuğun iletişimi başlatması veya yanıt vermesi için kasıtlı olarak bekler.	Bekleme, işleme süresi, bağımsızlık, aşırı yönlendirmenin azaltılması.	Bakıcılar, bağımsız iletişimsel yanıt vermeyi teşvik edebilir ve yönlendirme bağımlılığını azaltabilir.
5. Öğretimi Günlük Rutinlere Dahil Etme	Bakıcılar, günlük rutinleri doğal öğretim fırsatları olarak kullanır.	Doğal rutinler, tutarlılık, genelleme, işlevsel öğrenme.	Bakıcılar, öğrenme fırsatlarını günlük rutinlere tutarlı bir şekilde dahil ederek genelleme ve işlevsel

Yeterlilikler – Öğrenme Hedefleri	Açıklama	Odak	İstenen Sonuç
			beceri gelişimini teşvik edebilirler.

3.3 ÇOCUĞUN ÖNCÜLÜĞÜNÜ TAKİP ETMEK

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, etkinliği yetişkinlerin belirlediği hedeflere yönlendirmek yerine, oyun ve günlük rutinler sırasında çocuğun ilgi alanlarını gözlemlemeyi ve bunlara katılmayı öğreneceklerdir.

Bu Yeterlilik Neden Önemlidir?

Çocuğun öncülüğünü takip etmek, doğal öğretimin temel ilkelerinden biridir (Watson, 1998). Çocuklar, duygusal olarak dahil olduklarında ve halihazırda yaptıkları şeyden motive olduklarında en iyi şekilde öğrenirler. Bakıcılar, çocuğun dikkatini başka yöne yönlendirmek yerine onun odak noktasına katıldıklarında, ortak katılım artar.

Doğal ortamda yapılan gelişimsel davranış müdahalelerine yönelik araştırmalar, öğrenmenin en etkili olduğu durumun, çocuğun devam eden faaliyetleri ve motivasyonu ile bütünleşmiş olduğu zaman olduğunu vurgulamaktadır (Schreibman ve ark., 2015). OSB ve zihinsel engellilik dahil olmak üzere özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için, dikkatin çok hızlı bir şekilde başka yöne çekilmesi veya oyunun öğretime dönüştürülmesi, iletişim girişimlerini azaltabilir ve içe kapanıklığı artırabilir. Öncelikle çocuğun yönlendirmelerini takip etmek, aradaki bağı güçlendirir. Öğretim, etkileşim kurulduktan sonra gerçekleşir.

3.3.1 Senaryo 1: “Araba ile Oynamak”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Çocuğun dikkatini ve ilgisini gözlemleyin.
2. Çocuğu kesintiye uğratmadan veya yönünü değiştirmeden oyununa katılmaya çalışın.

Arka plan/ koşullar:

Mert, oyuncak arabalarla oynamayı seven 3 yaşında bir OSB’li çocuktur. Ancak, etkileşime geçmeden tekrarlayıcı biçimde oynar. Babası ve diğer yetişkinler yeni etkinlikler sunmak için oyununu kesintiye uğrattığında, hemen kaçar.

Ana vaka

Mert yerde oturmuş oyuncak arabaları sıraya diziyor, babası ise yanında oturmuş “O arabalarla oynarken ona renkleri öğretmeliyim” diye düşünmektedir. Daha sonra, bir araba alıp “Mert, bu ne renk? ‘Kırmızı’ de” diyor. Ancak Mert yanıt vermiyor, arabaları sıraya dizmeye devam ediyor ve babasına sırtını dönüyor.

Kavramsal Özet

Ders kitabında öğrendiğimiz gibi, çocuğun öncülüğünü takip etmek, çocuğun o anki ilgisi içinde kalmak ve onu başka bir şeye yönlendirmemek anlamına gelir (Watson, 1998).

Baba, renkleri öğretmenin anlamlı olduğunu düşünür, ancak bu anda bunu gündeme getirmek, dikkati Mert’in motivasyonundan uzaklaştırır. Baba, Mert’i başka bir şeye yönlendirmeksizin, onun arabalarla oynamasını temel alarak renkleri ve diğer şeyleri öğretmeyi deneyebilirdi (Schreibman ve ark., 2015). Renklerle ilgili sorular sormak yerine, baba Mert’in yanına oturup şöyle yorum yapabilirdi:

“Bu kırmızı bir araba.” veya “Araban çok hızlı.”

Bu, etkileşimi Mert'in ilgi alanları içinde tutar. Katılım arttıkça, dil becerisi doğal bir şekilde geliştirilebilir.

Kararlar

Tekrar düşünün ve şu soruyu yanıtlayın: Baba, çocuğun öncülüğünü takip etmek için ne yapmalıdır?

Seçenek A: Renklerle ilgili sorular sormaya devam etmek

Seçenek B: Mert'in yanına oturup, sıraya bir araba eklerken "Uzun bir araba sırası" demek.

Seçenek C: Arabaları kaldırıp yerine bir yapboz getirmek.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Renk sorularına yönelmek, dikkati Mert'in ilgisinden uzaklaştırır. Bu, katılımı ve iletişimi azaltabilir.

Seçenek B: Bu yanıt, çocuğun faaliyetine katılır ve ortak katılımı destekler. Öğrenmeyi motivasyonla bağlantılı tutar.

Seçenek C: Oyun sırasında Mert'in sevdiği oyuncakları kaldırmak, motivasyonunu bozar.

Değerlendirme: Amaç çocuğun öncülüğünü takip etmek olduğu için, mevcut oyun sırasında katılımı güçlendiren *Seçenek B* en uygun yanıt olarak görülmektedir.

Değerlendirme

1. Babası katılmadan önce Mert'in ilgisi neydi?
2. Babasının yönlendirmesinin sonucu ne oldu?
3. Çocuğunuzla son zamanlarda oynadığınız bir oyunda, çocuğunuzun etkinliğine katıldınız mı yoksa onu değiştirmeye mi çalıştınız?

3.3.2 Senaryo 2: “Dışarıda Su Oyunu”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Çocuğun ilgisine duyarlı davranarak onun katılımını sürdürün.
2. Çocuğun dikkat odağını yavaşça genişletmek ve yeni şeyler tanıtmak.

Arka plan/ koşullar:

Zara, bardak ve kaseler arasında su dökmek gibi duyuşal oyunları seven, dil gelişimi gecikmesi olan 4 yaşında bir çocuktur. Dışarıda oynarken gülümser, güler ve bu oyunu tekrarlar. Ancak, annesi yeni şeyleri çok hızlı bir şekilde tanıtmaya çalıştığında Zara bazen oynamayı bırakır ve uzaklaşır.

Ana vaka

Masada, Zara oynuyor ve bardaklar arasında su dökerken ara sıra su sıçratıyor. Annesi onu izlerken, ona saymayı öğretmek için iyi bir fırsat olduğunu düşünür. Su döktüğü sayıyı saymak gibi.

Sonra Zara'ya, "Sen dökerken on sayıya kadar sayalım mı? Bir, iki..." der. Zara annesine kısa bir süre bakar ama dökmeyi bırakır, bardağı bırakır ve su masasından uzaklaşır. Şaşkın olan annesi kendi kendine, "Eğleniyor gibi görünüyordu, neden birdenbire durdu?" diye düşünür. Zara ilgisini kaybetmiş gibi görünür.

Kavramsal Özet

Bu senaryoya daha yakından baktığımızda, Zara'nın su dökmeye odaklandığını ve bunun ona duyuşal bir zevk verdiğini görebiliriz.

Saymak önemlidir ve Zara'ya öğretilmelidir, ancak şu anda değil, çünkü bu, dikkatini duyuşal oyundan daha akademik bir beceriye kaydırır. Daha önemli olan, dikkatinin odak noktasında kalmak ve bunu genişletmektir. Daha yavaş bir yönlendirme daha etkili olabilir. Örneğin, anne Zara'nın oyununa katılıp şöyle bir yorum yapabilir:

“Sıçradı!”

“Su döküyorsun!”

“Her yer su oldu!”

“Vay canına, bir sıçrama”

“Oh, bir sıçrama daha”

Böylece, bu nazik yaklaşım çocuğun motivasyonunu destekler, oyun sırasında dil gelişimini teşvik eder ve kademeli, nazik ve yumuşak bir genişleme sağlar.

Kararlar

Bu durumu düşününce, bakıcı Zara’nın yönlendirmesine daha iyi uyum sağlamak için nasıl tepki vermeli?

Seçenek A: Önemli olduğu için saymaya devam etmesini ısrarla istemek.

Seçenek B: Su oyununu durdurup hemen başka bir sayma oyunu yaratmak.

Seçenek C: Katılın, gözlemleyin ve doğal bir şekilde konuyu genişletin: “Sıçradı! Su döküyorsun. Çok fazla sıçradı. Oh, iki bardağın var.”

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Çocuğun istemediği bir şeyde ısrar etmek motivasyonunu azaltır.

Seçenek B: Etkinliği aniden durdurmak, problem davranışlara yol açabilir.

Seçenek C: Çocuğun oyununa katılmak ve nazikçe genişletmek Zara’nın dikkatini çekecektir.

Değerlendirme: Seçenek C, Zara’nın motivasyonuna değer verdiği için en uygun tepkidir.

Değerlendirme

1. Zara neyle ilgileniyordu?
2. Annenin sayma eylemi Zara’nın oyununu nasıl etkiledi?
3. Çocuğun oyununu genişletmek için ne yapmalısınız?

3.3.3 Senaryo 3: “Masada Çizim Yapma”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Çocuğun oyununa ve/veya etkinliğine katılın.
2. Çocuğun dikkatini ve ilgisini geliştirin.

Arka plan/ koşullar:

Ali, OSB tanısı konmuş 5 yaşında bir çocuktur ve kağıtlara daire çizmeyi çok sever. Çizim yaparken uslu bir şekilde oturur, sakin ve mutlu görünür. Ali, aşına olduğu desenleri çizmeyi tercih eder. Ancak, başka bir desen çizmesi söylendiğinde kolayca sinirlenebilir. Bu nedenle, yönerge verildiğinde alternatif çizimlere katılmamaktadır.

Ana vaka

Bir gün, Ali sessizce büyük daireler çizerek oyuna dalmış ve odaklanmışken, babası çizime bakar ve ona, “Ali, büyük bir ev çizmeliyiz” der. Ali kısa bir süre bakar ve kalemi bırakır. Kaşlarını çatır ve kollarını kavuşturur. Baba, “Eh, yanlış bir şey demedim ki. Onun farklı şeyler çizmeyi öğrenmesini istiyorum” diye düşünür. Ancak, artık Ali bu etkinlikle ilgilenmemektedir.

Kavramsal Özet

Ali'nin sevdiği bir deseni çizmeye odaklandığı açıktır. Naturalis öğretim ilkeleri, çocuğun motivasyonu ve isteğinin azalabileceği için, çocuğa hemen yeni bir görev vermememiz gerektiğini belirtir (Watson, 1998).

Ali'nin durumunda, onun dikkat odağını korumak ve ardından çizim konusunu yavaşça genişletmek daha yararlı olacaktır. Örneğin, Ali'nin babası yanına oturup ayrı bir kağıda çizim yapabilir ve şöyle diyebilir:

“Küçük daire.”

“Yuvarlak bir daire çiziyorum.”

“Sen büyük bir daire çiziyorsun.”

Babası, Ali'nin faaliyetine katılarak ilgisini canlı tutabilir. Oradan yola çıkarak, Ali'nin ilgisini desteklerken yavaş yavaş eklemeler yapabilir.

Kararlar

Ali'nin durumunda, babası Ali'nin öncülüğünü takip etmek için nasıl tepki vermeli?

Seçenek A: Ali'nin yanına oturmak, bir daire çizmek ve çizimine yorum yapmak.

Seçenek B: Ona ne çizeceğini söylemek.

Seçenek C: Kağıdı kaldırın ve ona başka bir şey verin.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Bu durumda, Ali'nin mevcut faaliyetine katılır ve katılımı destekler.

Seçenek B: Yeni bir görevde ısrar etmek direnci artırabilir ve katılımı azaltabilir.

Seçenek C: Malzemeleri kaldırmak, etkileşim fırsatını ortadan kaldırır.

Değerlendirme: *Seçenek A*, babanın Ali'nin katılımını geliştirmesine olanak tanıdığı için doğru cevaptır.

Değerlendirme

1. Ali'nin dikkatini ne çekiyordu?
2. Önce oyununa dahil olmak ve ardından bunu geliştirmek bir fark yarattı mı?
3. Çocuğun dikkatini korumak için ne yapabilirsiniz?

3.4 İLETİŞİM FIRSATLARI YARATMAK

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, çocukların tüm ihtiyaçlarını önceden tahmin edip hemen karşılamak yerine, çocukları iletişime geçmeye teşvik etmek için ortamı ve günlük rutinleri bilinçli bir şekilde düzenlemeyi öğreneceklerdir.

Bu Beceri Neden Önemlidir

İletişim fırsatları yaratmak, çocuğun ihtiyaçlarını iletmek için doğal bir nedeni olması amacıyla günlük durumları düzenlemek anlamına gelir; bakım veren, çocuğu isteklerini, ihtiyaçlarını veya fikirlerini ifade etmeye nazikçe davet eden küçük ayarlamalar yapar (Rakap, 2017). Çocuğun öncülüğünü takip etmek katılımı artırırken, bu strateji iletişimi başlatmayı artırır (Kaiser & Roberts, 2013). Bakıcılar, çocuğun sinyallerini okumalı ve yorumlamalı ve çocuğun iletişim becerilerini kullanma şansı bulması için fırsatlar yaratmalıdır.

Örneğin, çocuğun spontan iletişimini artırmak için çevresel düzenlemeler kullanılır. Bakıcılar, malzemeleri, oyuncakları ve nesneleri görünür ancak ulaşamayacak bir yere yerleştirebilir, rutinler sırasında ara verebilir ve çocuğa iletişim şansı vermek için seçenekler sunabilir (Rakap, 2017).

3.4.1 Senaryo 1: “Atıştırma Zamanı – Daha Fazla Kraker”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. İstek davranışını teşvik etmek için fırsatlar yaratmak.
2. Duraklama ve başlatma becerilerini bekleyerek gözlemleme.

Arka Plan/ Durum:

Lina, ifade dilinde kısıtlılığı olan 3 yaşında bir çocuktur ve atıştırma saatinde yemek yemeyi gerçekten çok sever. Atıştırma saatinde gülümser ve yemeğe odaklanır, ancak iletişim kurmaz.

Ana vaka

Lina, atıştırmalık için masaya oturur ve annesinin ona kraker vermesini bekler. Yemeye devam eder, bitirir ama hiçbir şey söylemez. Annesi, Lina oturmaya devam ettiği için daha fazla istediğini anlar. Ona daha fazla verir ama iletişim kurulmaz.

Kavramsal Özet

Bu vakayı analiz ederken, iletişim için pek çok fırsat olduğunu fark etmemiz gerekir. Anne, ona kraker parçaları veya her seferinde bir kraker verebilir. Ardından 3-5 saniye duraklayabilir, Lina'ya umudunu kaybetmeden bakmayı sürdürebilir ve onun bir kelime söylemesi, bir ses çıkarması veya el kol hareketi yapması yoluyla iletişim kurmasını bekleyebilir.

Kararlar

Senaryoyu düşünün. İletişim fırsatları yaratmak için anne neyi farklı yapabilir?

Seçenek A: Bir kase dolusu kraker sunmak.

Seçenek B: Her seferinde bir kraker sunmak. Sonra diğerini elinde tutmak, bir süre beklemek ve iletişime geçmesini bekleyerek bakmak.

Seçenek C: Hiçbir şey vermemek.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Çocuğa dolu bir kase vermek, çocuğun iletişim kurma şansı olmadan beslenmesine neden olabilir.

Seçenek B: Küçük porsiyonlar vermek ve ara vermek, doğal ve destekleyici iletişim fırsatları yaratır.

Seçenek C: Hiç yiyecek vermemek, çocuğun hayal kırıklığına uğramasına neden olabilir.

Değerlendirme: Amaç, rutinin içine yerleştirilmiş doğal ve anlamlı iletişim fırsatları yaratmak olduğu için doğru cevap *Seçenek B*'dir.

Değerlendirme

1. Dolu bir kase vermek iyi bir karar mıydı? Neden?
2. Atıştırma saatinde ne gibi küçük değişiklikler yapabilirsiniz?
3. Yardım etmeden önce genellikle ne kadar bekliyorsunuz?

3.4.2 Senaryo 2: “Bahçedeki Baloncuklar”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Çocuğun inisiyatif almasını teşvik edecek şekilde ortamı düzenleyin.
2. Çocuğun sevdiği bir etkinlik sırasında kasıtlı olarak ara verin.

Arka plan/ koşullar:

Kerem, baloncuklarla oynamayı seven 4 yaşında bir OSB'li çocuktur. Babası baloncukları üfleyip durduğunda çok güler. Baba, oğlunu mutlu etmek ister ve baloncukları üflemeye devam eder, ancak aralarında herhangi bir iletişim yoktur.

Ana vaka

Kerem, babasının baloncuk üflemesini istiyor. Babasına gidiyor, ona bakıyor ve babası baloncuk üflemeye başlıyor. Baloncuklar bittiğinde Kerem ağlamaya başlıyor. Babası, Kerem'in baloncukların bitmesine üzüldüğünü varsayıyor.

Kavramsal Özet

Kerem baloncukları seviyor ve bu, ona iletişimi öğretmek için ideal bir fırsat olabilir. Bu, onun en sevdiği etkinlik ve motivasyonu yüksek. Dolayısıyla öğrenmeye açık. Sürekli baloncuk üflemek onu mutlu ediyor, ancak iletişim kurması için bir neden yaratmıyor.

Baba, birkaç baloncuk üfledikten sonra şişeyi elinde tutarak 3-5 saniye bekleyip Kerem'e umutla bakarak Kerem'in iletişim kurması için bir neden yaratabilir. Bu, Kerem'in "daha fazla" demesi için bir fırsattır. Kerem "daha fazla" diyebilir, "daha fazla" diye ses çıkarabilir veya "daha fazla" diye işaret edebilir. Bunu yapmadığında, babası "daha fazla" diyerek örnek olabilir ve daha fazla baloncuk üfleyebilir.

Kararlar

Senaryoya geri dönüp baktığınızda, babanın iletişim fırsatları yaratmak için baloncuk oyununu nasıl değiştirebileceğini düşünüyorsunuz?

Seçenek A: Onu mutlu etmek için daha fazla baloncuk üflemek.

Seçenek B: Baloncukları kesip başka bir şey oynamak.

Seçenek C: Biraz baloncuk üfleyin, 3-5 saniye bekleyin, şişeyi tutun ve bekleyiş içinde bakın.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Daha fazla baloncuk üflemek fırsat yaratmaz.

Seçenek B: Etkinliği durdurmak fırsat yaratmaz.

Seçenek C: Kasıtlı olarak duraklamak ve bekleyiş içinde bakmak, iletişim ve öğretim için fırsatlar yaratır.

Değerlendirme: Amaç iletişimi teşvik etmek olduğu için doğru cevap *Seçenek C*'dir.

Değerlendirme

1. Neden tercih edilen etkinlikler iletişim fırsatları için idealdir?
2. Kısa duraklamalar bağımsızlığı nasıl artırabilir?
3. Çocuğunuzu en çok hangi etkinlikler motive eder?

3.4.3 Senaryo 3: “Gömlek Seçmek”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. İletişimi teşvik etmek için çocuğa seçenekler sunun.
2. Sözlü ve sözsüz iletişimi teşvik edin.

Arka plan/ koşullar:

Defne 7 yaşında. Tanımlama becerisi var ancak ifade edici dil becerisi sınırlı. Renkli elbiseleri seviyor ama genellikle annesi onun kıyafetini seçip, etkileşim ve iletişim kurmadan giydiriyor. Anne bu işi bitirip başka bir şeye geçmek istiyor.

Ana vaka

Okula gitmeden hemen önce, annesi ona bir gömlek seçer ve Defne'nin başından geçirir. Defne gömleği aşağı çeker ve iterek uzaklaştırır. Annesi, "Bunun için vaktimiz yok" der. Giyinme işlemi, iletişim sınırlı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Kavramsal Özet

Defne için gömleği seçmek belki daha hızlı olabilir, ancak kaçırılmış fırsatlara yol açabilir. Defne gömleği ittiğinde, iletişim kurmaya çalışıyordu. Bu nedenle, anne bunu öğretmek ve iletişimi teşvik etmek için bir fırsat olarak kullanabilirdi. Anne şunları yapabilirdi:

İki tişörtü kaldırıp “Mavi tişört mü, kırmızı tişört mü?” diyebilir, sonra duraksayıp bekleyebilir. Defne işaret etse, birine baksaydı ve ona uzansaydı bile bu tepki anlamlı bir iletişim olurdu. Eğer yapmazsa, anne ona örnek olabilir: “Kırmızı tişört lütfen”.

Kararlar

Defne'nin annesi giyinme sırasında ne yapmalıdır?

Seçenek A: İki tişörtü kaldırıp “Mavi mi, kırmızı mı?” diye sormalı ve Defne'nin yanıt vermesini beklemelidir.

Seçenek B: Gecikmeleri önlemek için gömleği hızlıca seçmek.

Seçenek C: Defne'nin tepkisini görmezden gelip giydirmeye devam etmek.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Seçenek sunmak, iletişim için doğal bir fırsat yaratır.

Seçenek B: Tüm kararları kendiniz vermek, iletişim başlatma fırsatlarını ortadan kaldırır.

Seçenek C: Tepkiyi görmezden gelmek iletişimi desteklemez.

Değerlendirme: Amaç, rutinler sırasında iletişim fırsatları yaratmaktır. *Seçenek A*, inisiyatif almayı ve bağımsızlığı desteklediği için en uygun yanıttır.

Değerlendirme

1. Seçenekler sunmak giyinme zamanını nasıl değiştirebilir?
2. Hangi rutinler basit seçimler içerebilir?
3. Küçük duraklamalar iletişimi nasıl etkiler?

3.5 MODELLEME VE MAND-MODEL

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, günlük rutinler sırasında kelime dağarcığını, sözel girişimleri ve ifade dilini geliştirmek için modelleme ve mand-model stratejilerini kullanmayı öğreneceklerdir.

Bu Becerinin Önemi

Modelleme ve mand-model, doğal dil müdahalesinin temel bileşenleridir. Bakıcılar, çocuğun dikkat odağıyla bağlantılı açık ve anlamlı dil modelleri sunduklarında, çocukların kelime dağarcığını ve ifade edici dil becerilerini geliştirme olasılığı artar (Kaiser & Roberts, 2013). Mand-model, kısa bir ipucu ile bağımsız yanıt verme fırsatını birleştirir.

3.5.1 Senaryo 1: “Kahvaltıda Süt”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Yeni kelime dağarcığı, kelimeler, deyimler ve jestleri modelleyin.
2. Yanıtlar için ekstra zaman tanıyın.

Arka plan/ koşullar:

Selin, gelişimsel geriliği olan 3 yaşında bir çocuktur ve istediği nesneleri işaret etmek için sıklıkla jestler kullanır. Bu durum çoğunlukla yemek zamanlarında görülür ve

Selin nadiren kelimeler kullanır. Annesi, Selin'in mükemmel bir şekilde yanıt vermesini bekler.

Ana vaka

Kahvaltıda Selin genellikle süt içer. Bardağına bakar ve parmağıyla onu gösterir. Annesi, "Selin, 'süt' de, 'süt' de" der, peşpeşe. Selin başka yere bakar ve "süt" demeyi denemez. Selin süt istiyordur, fakat etkileşime geçmeyi azaltmıştır.

Kavramsal Özet

Annenin tekrarlaması ve anında talepleri ekstra baskı yarattır ve Selin hiçbir şey söylemez. Modellemeyi doğru kullanmak için, annenin kelimeyi örneklemesi, 3-5 saniye beklemesi ve Selin'in yanıtını onaylaması gerekir. Selin'den yanıt alamazsa, iletişimi bir kez daha tekrarlayabilir ve Selin'e istediği şeyi verebilir. Örneğin, anne sadece tek kelimelik bir ifadeyi, "Süt"ü model olarak sunabilir ve yanıt için 3-5 saniye bekleyebilir. Selin, "miii" diye bir ses çıkarır. Anne bunu kabul eder ve "Evet, süt" diyerek onaylar ve ona hemen bir bardak süt verir.

Kararlar

Selin bardağı işaret ettikten sonra anne nasıl yanıt vermelidir?

Seçenek A: Selin doğru şekilde tekrar edene kadar "Süt de" diye tekrar etmek.

Seçenek B: Bardağı tutun ve beklerken umutla bakarak "Süt" deyin.

Seçenek C: İşaret etmeyi görmezden gelin ve yemeğe devam edin.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Tekrarlanan baskı, motivasyonu ve iletişim girişimlerini azaltabilir.

Seçenek B: Kelimeyi doğal bir şekilde örneklemek, baskı yapmadan dil öğrenimini destekler.

Seçenek C: Hareketi görmezden gelmek, iletişim fırsatını ortadan kaldırır.

Değerlendirme: Cevap *Seçenek B*'dir, çünkü kelimeyi örneklemek ve beklemek iletişimi teşvik eder.

Değerlendirme

1. Tekrarlanan örnekleme Selin'i nasıl etkiledi?
2. Modelleme ve beklemek neden daha uygundur?
3. Ne zaman istemeden etkileşimi bir sınava dönüştürebilirsiniz?

3.5.2 Senaryo 2: “Yerdeki Oyuncak Tren”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Mand-model stratejisini doğru şekilde uygulayın.
2. Bağımsız yanıt verme için zaman tanıyın.

Arka plan/ koşullar:

Kerem, OSB tanısı konmuş 4 yaşında bir çocuktur. Oyuncak trenle oynamayı çok sever ve bazen tek kelimelik sözcükler kullanır. Ancak genellikle konuşmaz veya hiçbir şey söylemez.

Ana vaka

Kerem yerde oturmuş, treni ileri geri itip durmaktadır. Babası oynamak için yanına gelir ve “Neyle oynuyorsun? Bu bir tren mi? Bak, neyle oynuyorsun?” der. Kerem yanıt vermez ve oynamaya devam eder.

Kavramsal Özet

Diğer birçok çocuk gibi Kerem'in de soruyu işlemek için zamana ihtiyacı vardır ve bu nedenle, yanıt almak için 3-5 saniye beklemek daha iyi bir yaklaşım olacaktır. Babası, “Bu nedir?” diyebilir ve 3-5 saniye bekleyebilir. Kerem yanıt verirse, baba “Evet, tren” diyerek bunu onaylayabilir. Kerem cevap vermezse, babası Kerem'in dil seviyesine bağlı olarak “Tren” veya “Bu bir tren” şeklinde basitçe bir cevap verebilir. Çocuğun dil seviyesine uyum sağlamak önemlidir. Amaç tek kelimelik ifadeleri teşvik etmekse, “tren” gibi tek kelimelik bir ifadeyi örneklemek daha uygun

olacaktır. Amaç iki kelimelik ifadeleri teşvik etmekse, örnek “Bu bir tren” şeklinde olmalıdır.

Kararlar

Yukarıdaki senaryo göz önüne alındığında, Kerem’in babası trenle oynarken mand-model yöntemini nasıl kullanmalıdır?

Seçenek A: Soruyu tekrar etmeye devam etmek.

Seçenek B: Oyunu durdurun ve Kerem'e cevap vermesini söyleyin.

Seçenek C: “O nedir?” deyin, 3-5 saniye bekleyin ve gerekirse “Tren”i örnekleyin.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Hemen tekrarlamak, bağımsız yanıt vermeyi engeller.

Seçenek B: Destek olmadan beklemek kafa karışıklığına neden olabilir.

Seçenek C: Kısa bir yönlendirme ve ardından örnekleme, iletişimin gelişmesini destekler.

Değerlendirme: *Seçenek C*, babanın soru sormasına, beklemesine ve örnek göstermesine olanak tanıdığı için doğru yanıttır.

Değerlendirme

1. Çok hızlı bir şekilde örnek verdiğimizde ne olur?
2. Doğru yanıt örneklemeden önce bekleme süresi vermek neden önemlidir?
3. Dili doğal tutarken nasıl destekleyebilirsiniz?

3.5.3 Senaryo 3: “Atıştırma Zamanında Elma”

Bağlam: Atıştırma rutini.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Çocuğun sözcüklerini geliştirerek dil becerisini genişletmek.
2. Daha uzun cümleler kurarak örnek olmak.

Arka plan/ koşullar:

Mina, elma yemeyi seven küçük bir kızdır. Elma istediğinde “elma” diyebilir. Zihinsel engelli 5 yaşındaki Mina, tek kelimelerle bir şeyler isteyebilir.

Ana vaka

Mina dilimlenmiş elmalara bakar ve “elma” der. Annesi “Evet, elma” der. Mina bekler, elmaya bakar ve başka bir şey söylemez. Annesi duraksar ve dilini genişletmek için nasıl daha uzun cümleler kuracağını düşünür.

Kavramsal Özet

Mina tek kelimelik ifadeler kurmayı başarıyor. Kasıtlı olarak “elma” dedi ve bu anlamlı bir iletişimdi. Daha fazlasını öğrenmeye hazır. Örnekleme, sadece bir kelimeyi net bir şekilde söylemek değil, aynı zamanda çocuğun dilini genişletmektir. Genişleme, çocuk bir kelime söylediğinde ve bakıcının buna bir tane daha ilgili kelime eklediğinde gerçekleşir. Örneğin, Mina “elma” derse, annesi şöyle diyebilir

“Kırmızı elma”

"Daha fazla elma"

"Büyük elma"

Anne, Mina'nın konusundan sapmadan, onu tekrar etmeye zorlamadan veya düzeltmeye çalışmadan dilini zenginleştirebilir. Bunun için model olur, yeni kelimelerle dilini genişletir ve Mina yanıt verdiğinde onu onaylar.

Kararlar

Mina “elma” dediğinde annesi nasıl yanıt vermeli?

Seçenek A: “Kırmızı elma” deyin ve Mina’ya verin.

Seçenek B: “Tam değil. Önce ‘kırmızı elma’ de” der.

Seçenek C: Ona başka bir atıştırma verin.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Çocuğun kelime dağarcığını genişletmek, dil gelişimini doğal bir şekilde destekler.

Seçenek B: Tekrar etmesini istemek, özgüvenini azaltabilir.

Seçenek C: Başka bir atıştırma vermek konuyla ilgili veya uygun değildir.

Değerlendirme: Burada *Seçenek A*, Mina'nın daha kompleks dil yapılarını kullanmasını sağladığı için doğru ve uygun yanıttır.

Değerlendirme

1. Genişletme, cümle uzunluğunun artmasına nasıl yardımcı olur?
2. Tekrarlamayı, ısrarlı talep etmek neden iletişim girişimlerini azaltabilir?
3. Atıştırma veya oyun sırasında hangi kelimelerle iletişimi genişletebilirsiniz?

3.6 ZAMAN GECİKMESİNİ KULLANMA

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, bağımsız iletişim ve inisiyatif almayı teşvik etmek amacıyla günlük rutinler ve oyun etkinlikleri sırasında stratejik duraklamalar yapmayı öğreneceklerdir.

Bu Yeterlilik Neden Önemlidir?

Zamanı erteleme stratejisi, çocukların iletişim başlatma becerilerini teşvik etmek ve desteklemek için kullanılır. Başlatma becerileri, yardım etmeden, bir şey vermeden veya bir eylemi tamamlamadan hemen önce kasıtlı olarak duraklama yaparak desteklenebilir. Bakıcılar, çocuklara yönlendirme yapmadan başlatma veya yanıt verme fırsatları yaratabilirler (Hancock & Kaiser, 2002).

Araştırmalara göre, kısa süreli duraklamalar çocukların iletişim başlatma becerilerini artırır (Meadan ve ark., 2016). Bakıcılar, göz teması kurarak ve çocuğa bekleyişle bakarak 3-5 saniye beklemeyi öğrenebilirler. Çocuk kendisinden bir şey

beklendiğini anladığında, iletişim kurmak için harekete geçer, bağımsızlığını pekiştirir ve iletişiminin çevreyi etkilediğini öğrenir.

3.6.1 Senaryo 1: “Oturma Odasında Baloncuklar”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Çocuk bir faaliyete motive olmuş ve ilgileniyorsa zamanı erteleme kullanın.
2. Duraklayıp iletişimi kendiliğinden başlatmasını teşvik edin.

Arka plan/ koşullar:

Ege, baloncukları seven 4 yaşında bir OSB’li çocuktur. Ege’nin annesi oyun sırasında baloncuk üfler ve Ege güler ve zıplar, ancak “daha fazla” demez veya annesine bakmaz; annesi baloncukları tekrar üfler.

Ana vaka

Annesi birkaç baloncuk üflerken, Ege gülümser ve baloncuklara dokunur. Annesi çubuğu suya batırır ve duraksamadan daha fazla baloncuk üfler; Ege gülmeye devam eder, ancak annesiyle iletişim kurmaya çalışmaz. Annesi daha sonra şöyle düşünür: “O asla daha fazla baloncuk istemiyor.”

Kavramsal Özet

Bu vaka bize, annenin baloncukları tekrar tekrar üflediği için iletişim fırsatı yaratmadığını göstermektedir. Oysa zamanı erteleme, tercih edilen bir faaliyete devam etmeden önce kısa bir ara vermeyi içerir. Bu nedenle, anne sürekli baloncuk üflemek yerine, birkaç baloncuk üfleyip 3-5 saniye duraklayabilir, kabı tutabilir ve Ege’ye bekleyişle bakabilir. 3-5 saniye beklemek, Ege’ye “daha fazla” demesi, bakıcısına bakması, el kol hareketleri yapması veya ses çıkarması için net bir fırsat yaratır. Bu duraklama, Ege’ye daha fazla baloncuk almak için iletişimi başlatması gerektiğini işaret eder.

Kararlar

Ege'nin annesi, daha fazla iletişim başlatılmasını teşvik etmek için baloncuk oyununu nasıl ayarlamalıdır?

Seçenek A: Ege heyecanlı olduğu için baloncuk üflemeye devam etmek.

Seçenek B: Birkaç baloncuk üfleyin, 3-5 saniye duraklayın, baloncuk şişesini tutun ve ona bekleyişle bakın.

Seçenek C: Baloncuk oyununu tamamen bitirin.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Sürekli baloncuk üflemek iletişim fırsatlarını azaltır.

Seçenek B: Duraklama, bağımsız girişimde bulunma fırsatı yaratır.

Seçenek C: Etkinliği sonlandırmak, öğrenme fırsatlarını ortadan kaldırır.

Değerlendirme: *Seçenek B*, motive edici bir etkinliğin içine bir duraklama eklediği için doğru cevaptır.

Değerlendirme

1. Motivasyon verici etkinlikler zamanı erteleme için neden idealdir?
2. Yardım etmeden önce genellikle ne kadar bekliyorsunuz?
3. Çocuğunuzun iletişim kurmak üzere olduğunu gösteren işaretler nelerdir?

3.6.2 Senaryo 2: “Kapıda Tek Ayakkabı”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Tercih edilen ve öngörülebilir bir rutin içinde zamanı ertelemeyi kullanın.
2. Bağımsız olarak istekte bulunmayı veya işaret etmeyi destekleyin ve teşvik edin.

Arka plan/ koşullar:

Mina, tek kelimeler söyleyebilen 5 yaşında bir zihinsel engelli çocuktur. Mina'nın babası genellikle giyinme işlerini duraksamadan hızlı bir şekilde tamamlar. Bu da Mina'nın giyinmek için genellikle pasif bir şekilde beklemesine neden olur.

Ana vaka

Babası, Mina'nın ayağına bir ayakkabıyı giydirir ve ona ikinci ayakkabıyı isteme fırsatı vermeden ikinci ayakkabıyı alır. Baba, Mina'nın ikinci ayakkabıyı istemediğini fark eder.

Kavramsal Özet

Ayakkabı giydirmek, Mina için öngörülebilir bir rutindir. Bu nedenle, babası bu rutini zaman geciktirme stratejisini yerleştirmek için bir fırsat olarak kullanabilir. Mina'nın ayağına bir ayakkabıyı giydirdikten sonra, ona bekleyişle bakarak 3-5 saniye duraksayabilir. Böylece Mina diğer ayakkabıyı isteyebilir.

Kararlar

Bir ayakkabıyı giydikten sonra, bakıcı nasıl tepki vermelidir?

Seçenek A: Geç kalmamak için ikinci ayakkabıyı hemen giydirmek.

Seçenek B: Yardım etmeden önce Mina'ya "Önce ayakkabı de" demeli.

Seçenek C: İkinci ayakkabıyı elinde tut, bekleyen bir bakışla 3-5 saniye bekle.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Görevi hemen tamamlamak, başlatma fırsatını ortadan kaldırır.

Seçenek B: Sözlü baskı eklemek, spontan yanıt vermeyi azaltabilir.

Seçenek C: Stratejik bekleme, iletişim için doğal bir fırsat yaratır.

Değerlendirme: Seçenek C, baskı yapmadan girişimi teşvik ettiği için en uygun yanıttır.

Değerlendirme

1. Rutinler nasıl öngörülebilir iletişim fırsatları sağlayabilir?
2. Çok çabuk tepki verirsek ne olur?

3. Hangi günlük rutinlerde zamanı erteleme olabilir?

3.6.3 Senaryo 3: “Atıştırmalık - Kabı Açma”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Yardım etmeden önce zamanı erteleme uygulayın.
2. Bağımsız girişimleri hemen pekiştirin.

Arka plan/ koşullar:

Can, dil gelişimi gecikmesi olan 3 yaşında bir çocuktur. “Aç” diyebilir, ancak genellikle yetişkinlerin kapları onun için açmasını sessizce bekler.

Ana vaka

Can, atıştırmalık kabını bakıcısına uzatır. Bakıcı, hiç duraksamadan hemen kabı açar.

Can, atıştırmalığı alır ve sessizce yer. Bakıcı, Can'ın "aç" kelimesini nadiren kullandığını fark eder. İletişim fırsatı hızla kaçır.

Kavramsal Özet

Yetişkinler hemen yardım ettiğinde, çocuklar iletişim kurmaya gerek duymayabilir. Zamanı erteleme, yardım etmeden önce kısa bir süre duraksamayı içerir. Bakıcı kabı tutar, Can'a bakar ve 3-5 saniye beklerse, Can "aç" demeyi, el kol hareketleri yapmayı veya göz teması kurmayı deneyebilir. Anında pekiştirme, iletişim ile sonuç arasındaki bağı güçlendirir.

Kararlar

Can kabı bakıcıya uzatır. Bakıcı nasıl tepki vermelidir?

Seçenek A: Kabı tutun, Can'a bakın ve açmadan önce kısa bir süre bekleyin.

Seçenek B: Atıştırmalık zamanının sorunsuz geçmesi için kabı hemen açın.

Seçenek C: Yardım etmeden önce “Önce sormalısın” deyin.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Kısa bir süre beklemek, bağımsız iletişim ve inisiyatif almayı teşvik eder.

Seçenek B: Hemen yardım etmek, iletişim fırsatını ortadan kaldırır.

Seçenek C: Baskı uygulamak, kendiliğinden iletişim girişimleri azaltabilir.

Değerlendirme: *Seçenek A*, hayal kırıklığı yaratmadan inisiyatif almaya alan açtığı için en uygun yanıt.

Değerlendirme

1. Beklemek etkileşimi nasıl değiştirir?
2. Duraklamadan sonra anında pekiştirme neden önemlidir?
3. Yemek sırasında hangi küçük duraklamaları ekleyebilirsiniz?

3.7 ÖĞRETİMİ GÜNLÜK RUTİNLERE ENTEGRE ETMEK

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, yemek, giyinme, oyun ve geçişler gibi günlük rutinelere doğal öğretim stratejilerini entegre etmeyi öğreneceklerdir.

Bu Yeterlilik Neden Önemlidir?

Daha önce de belirtildiği gibi, doğal öğretim günlük yaşamın bir parçasıdır. Rutinler ve etkinlikler, gün boyunca doğal öğretimi kullanmak için bize birçok fırsat sunar.

Küçük çocuklar, motive olduklarında ve etkileşimleri rutinler sırasında gerçekleştiğinde daha iyi öğrenebilirler (Zimmerman & Ledford, 2016). Bu nedenle, bakım verenler bu rutinleri bir fırsat olarak kullanabilir ve anlamlı öğrenme fırsatları sağlamak için doğal öğretimi günlük rutinelere entegre edebilirler (Rakap, 2017).

Çocukların her şey için belirlenmiş bir “öğretim zamanı”na ihtiyacı yoktur.

Rutinlerde bolca fırsat sunulduğunda öğretim ve öğrenme doğal bir şekilde gerçekleşebilir (Diken ve ark., 2017).

Günlük etkinlikler ve rutinler, çocuklar için öngörülebilirlik yaratır. Ne olacağını bildiklerinde, daha iyi işlev görmeye başlarlar ve öğrenmeye daha istekli hale gelirler. Günlük rutinler ve etkinlikler, öngörülebilirlik, net beklentiler ve öğretme ve öğrenme fırsatları sağlar. Örneğin, bakım verenler yemek zamanında “daha fazla” istemeyi, giyinme zamanında renkleri ve boyutları öğretebilir ve oyun zamanında oyuncakları ve malzemeleri isimlendirebilir.

3.7.1 Senaryo 1: “Yatmadan Önce Kitap Okuma”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Örneklemeyi ve yönlendirmeyi öngörülebilir bir rutinin içine yerleştirin.
2. Doğal ve sıcak bir etkileşim tarzı sürdürün.

Arka plan/ koşullar:

Zeynep, OSB’li 5 yaşında bir çocuktur. Her gece, bakıcısı yatmadan önce ona kısa bir resimli kitap okur. Zeynep resimleri seyretmekten hoşlanır ancak nadiren kendiliğinden yorum yapar.

Ana vaka

Kitap okuma sırasında, bakıcı ara vermeden sayfanın tamamını okur. Zeynep sessizce resimlere bakar. Bakıcı daha sonra, “Kitap okurken hiç bir şey söylemiyor” diye düşünür. Rutin tekrarlamaktadır, ancak iletişim fırsatları sınırlıdır.

Kavramsal Özet

Kitap okuma, son derece öngörülebilir bir rutin olduğundan, gömülü öğretim için ideal bir bağlam oluşturur. Bakıcı, sürekli okumak yerine, kısa bir ara verip bir resme işaret ederek, bekleyen bir bakışla “Köpek...” diyebilir. Rutinin içine modelleme ve

kısa ipuçları eklemek, etkinliğin akışını bozmadan iletişim fırsatlarını artırır.

Öğretim, tanıdık ve keyifli bir bağlamda gerçekleştiği için doğal kalır.

Kararlar

Bakıcı, öğretimi entegre etmek için kitap okuma rutinini nasıl ayarlamalıdır?

Seçenek A: Ara vermeden kitabın tamamını okumaya devam etmek.

Seçenek B: Ara sıra duraklayın, bir resme işaret edin ve kısa bir modelleme veya ipucu verin.

Seçenek C: Okumayı durdurun ve ayrı bir kelime dersi verin.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Sürekli okumak iletişim fırsatlarını sınırlar.

Seçenek B: Kısa duraklamalar ve örnekleme, öğrenmeyi rutinin içine doğal bir şekilde yerleştirir.

Seçenek C: Ayrı dersler, rutinin doğal bağlamını ortadan kaldırır.

Değerlendirme: Amaç, öğretimi rutinlerin içine yerleştirmektir. *Seçenek B*, öğrenmeyi mevcut etkinliğe entegre ettiği için en uygun yanıtıdır.

Değerlendirme

1. Rutinler neden güçlü öğrenme bağlamlarıdır?
2. Küçük molalar kitap okumayı nasıl değiştirebilir?
3. Evinizde hangi günlük rutin en öngörülebilir geliyor?

3.7.2 Senaryo 2: “Temizlik Zamanı”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Geçişler sırasında yerleşik doğal stratejiler kullanın.
2. İletişimi desteklerken yapıyı koruyun.

Arka plan/ koşullar:

Arda, geçişlerde güçlük yaşayan 6 yaşında bir zihinsel engelli çocuktur. Toplama zamanı sırasında, bakıcısı genellikle görevi tamamlaması için doğrudan yönergeler verir.

Ana vaka

Bakıcı, “Şimdi topla” der ve Arda’yı dahil etmeden oyuncakları kutuya koymaya başlar. Arda hareketsiz durur ve izler. Bakıcı acele hissediyor ve “Çabuk bitirmeliyiz” diye düşünüyor. Toplama işlemi devam ediyor, ancak Arda katılmamaktadır.

Kavramsal Özet

Geçişler, doğal öğretim fırsatları sunan, günlük olarak tekrarlanan rutinlerdir. Bakıcı, görevi bağımsız olarak tamamlamak yerine, Arda’ya bir oyuncak verip “Bunu koy” diyerek eylemi örnekleyebilir. Rutinin içine kısa örnekler eklemek, öğretim rutinin bir parçası haline geldikçe katılımı ve iletişimi destekler.

Kararlar

Bakıcı, temizlik sırasında nasıl tepki vermeli?

Seçenek A: Zaman kazanmak için temizliği tek başına tamamlamak.

Seçenek B: Temizliği masada yapılandırılmış bir öğretim seansına dönüştürmek.

Seçenek C: Arda’ya bir oyuncak verin, “İçine koy” deyin ve katılımı bekleyin.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Görevi tek başına tamamlamak, katılım fırsatlarını ortadan kaldırır.

Seçenek B: Ayrı bir derse geçmek rutini bozar.

Seçenek C: Temizliğe örneklemeyi dahil etmek, iletişimi ve bağımsızlığı destekler.

Değerlendirme: Seçenek C, yapıya sadık kalırken beceri gelişimini desteklediği için doğru cevaptır.

Değerlendirme

1. Geçişler nasıl öğretim fırsatlarına dönüşebilir?

2. Evinizde hangi rutinler aceleye getirilmiş gibi hissediliyor?
3. Öğrenmeyi birleştirirken öğrenme hedefini nasıl koruyabilirsiniz?

3.7.3 Senaryo 3: “Markete Gidiş”

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Topluluk rutinlerine iletişim fırsatları dahil edin.
2. Farklı ortamlarda becerilerin geliştirilmesini destekleyin.

Arka plan/ koşullar:

Mina, evde isteklerini ifade etmeyi çalışmış 7 yaşında bir OSB'li çocuktur. Toplum ortamlarında, bakıcısı onun ihtiyaçlarını önceden tahmin eder ve onun adına konuşur.

Ana vaka

Markette Mina, elma reyonuna uzanır. Bakıcı, Mina'yı sürece dahil etmeden hemen elmaları alır ve Mina sessizce arabanın yanında yürürken onları arabaya koyar. Bakıcı, "Ben yapsam daha kolay olur" diye düşünür. Genelleme fırsatı kaçmıştır.

Kavramsal Özet

Öğretimi toplum rutinlerine dahil etmek, iletişim becerilerinin geliştirilmesini güçlendirir. Mina evde isteklerini ifade edebiliyorsa, marketlerde de bunu yapabilmesi için desteklenmelidir. Bakıcı, hemen yanıt vermek yerine, bir an durup Mina'ya umutla bakarak “Elma mı?” diye sorabilir. Araştırmalar, iletişim stratejilerinin farklı ortamlara dahil edilmesinin işlevsel bağımsızlığı artırdığını göstermektedir. Toplum rutinleri, pratik yapmak için anlamlı, gerçek yaşam bağlamları sağlar.

Kararlar

Bakıcı marketten nasıl yanıt vermelidir?

Seçenek A: Bir an durup Mina'ya bakarak “Elma mı?” diye sormalı ve Mina yanıt vermeden önce elmayı sepete koymamalıdır.

Seçenek B: Mina'yı dahil etmeden ürün seçmeye devam edin.

Seçenek C: Yardım etmeden önce Mina'ya “Bunu tam olarak söylemelisin” deyin.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Topluluk rutinine yönlendirmeyi dahil etmek, genelleme ve bağımsızlığı destekler.

Seçenek B: Bu fırsatı ortadan kaldırmak, beceri aktarımını sınırlar.

Seçenek C: Baskı eklemek, spontan iletişimi azaltabilir.

Değerlendirme: Seçenek A, gerçek hayattaki bir rutin içinde genellemeyi desteklediği için en uygun yanıt.

Değerlendirme

1. Genelleme, iletişim becerileri için neden önemlidir?
2. Toplum rutinleri bağımsızlığı nasıl destekleyebilir?
3. Ev dışında başka hangi ortamlarda öğretimi uygulayabilirsiniz?

3.8 ÖZET

Bu etkinlik kitabı, bakım verenlerin günlük yaşama entegre edilmiş doğal öğretim stratejileriyle iletişim ve dil gelişimini desteklemelerine yardımcı olmaya odaklanmıştır. Doğal öğretim, yapılandırılmış alıştırmalara veya izole öğretim seanslarına dayanmak yerine, günlük rutinler içindeki anlamlı etkileşimi ön plana çıkarır. Otizm spektrum bozukluğu (OSB), dil gelişim güçlüğü ve zihinsel engelli çocuklar dahil olmak üzere 2 ile 7 yaş arasındaki özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için iletişim, motivasyon, ortak katılım ve gerçek deneyimlerle bağlantılı olduğunda en etkili şekilde gelişir.

Doğal öğretim stratejileri, çocukların kendi ilgi alanlarına, motivasyonlarına ve duygusal bağlarına dayalı olarak sosyal ortamlarda ve günlük rutinlerde iletişim becerilerini desteklemek üzere tasarlanmıştır. Çocuklar ilgi duyduklarında, öğrenmeye daha motive ve açık hale gelirler ve böylece etkileşime uygun ve doğal olarak pekiştirici olan karmaşık beceriler geliştirmeye başlarlar.

Tüm beceriler genelinde, bakım verenlerin tutarlılık, duyarlılık ve küçük, sürdürülebilir değişikliklere odaklanmaları teşvik edildi. Doğal öğretim, özel materyaller gerektirmez. Farkındalık, kasıtlı etkileşim ve yavaşlama istekliliği gerektirir. Önce katılarak, fırsatlar yaratarak, dili modelleyerek, stratejik olarak bekleyerek ve öğrenmeyi rutinlere dahil ederek, bakım verenler günlük yaşamda iletişimi, bağımsızlığı ve bağı güçlendirebilirler.

3.9 BAKICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME

H ay ır	Madde	Kesinli kle Katılmı yorum	Katıl mıyo rum	Nötr	Katılı yorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Yeni fikirler sunmadan önce çocuğumun ilgi alanlarını gözlemler ve ona katılıyorum.					
2	Çocuğumun oyununu istemeden yönlendirdiğimi fark edebiliyorum.					
3	Seçenekler sunarak veya küçük porsiyonlar vererek iletişim fırsatları yaratırım.					
4	Çocuğumu harekete geçmeye teşvik etmek için yardım etmeden önce durup beklerim.					
5	Çocuğumun dikkat odağıyla bağlantılı net örnekler veriyorum.					
6	Kısa bir uyarıda bulunup örnek göstermeden önce bekleyerek mand-modelini uygun şekilde kullanırım.					
7	Aşırı yönlendirme yapmaktan veya etkileşimi bir sınava dönüştürmekten kaçınırım.					

8	Öğretim stratejilerini günlük rutinlere kasıtlı olarak dahil ediyorum.					
9	Çocuğumun iletişim kurma çabalarını hemen ve olumlu bir şekilde pekiştiririm.					
10	Gün boyunca doğal öğretim stratejilerini entegre etme konusunda kendime güveniyorum.					

3.10 BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA

Puanlama. Kesinlikle katılmıyorum 5 puan; katılmıyorum 4 puan; tarafsız 3 puan; katılıyorum 2 puan; kesinlikle katılıyorum 1 puan.

Toplam puanınızı hesaplayın ve yorumlayın:

- *45-50 Puan:* Uzmanlık Seviyesi. Bölümü mükemmel bir şekilde anlamışsınız ve bilgileri esnek ve etkili bir şekilde uygulayabiliyorsunuz.
- *35-44 Puan:* Yeterli seviye. Temel kavramları sağlam bir şekilde kavramışsınız. Bazı stratejileri uygulayarak ve derinleştirerek uzmanlığınızı artırabilirsiniz.
- *25-34 Puan:* Gelişme Seviyesi. Temel ilkeleri anlamaya başlıyorsunuz. Bilginizi güçlendirmek için "Katılıyorum" veya "Kesinlikle Katılıyorum" olarak işaretlemediğiniz maddelere odaklanın.
- *10-24 Puan:* Başlangıç Seviyesi. Öğrenme yolculuğunuzun başındasınız. Bu kontrol listesi, devam eden çalışmanız için temel alanları açıkça göstermektedir.

Sizin için yansıtma öz değerlendirmesi:

Bu yansıma bölümü, bu bölüm boyunca öğreniminiz hakkında eleştirel düşünmenize yardımcı olmak ve bir bakım veren olarak sürekli kişisel gelişiminizi desteklemek için tasarlanmıştır. Bu sorular sadece bir değerlendirme işlevi görmekten ziyade, doğal öğretim ile ilgili güçlü yönlerinizi, gelişime açık alanlarınızı ve somut sonraki adımlarınızı belirlemenize rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

1. Günlük rutinlerinizde hangi doğal öğretim stratejilerini kullanırken kendinizi en güvende hissediyorsunuz?
2. Hangi stratejiler (öncülük etme, fırsatlar yaratma, modelleme, mand-model, zaman geciktirme, rutinleri yerleştirme) daha fazla pratik veya destek gerektiriyor?
3. Yarın, kasıtlı olarak yeni bir stratejiyi uygulayabileceğiniz belirli bir rutin nedir?

3.11 KAYNAKLAR

- Akemoglu, Y., Meadan, H., & Snodgrass, M. R. (2020). Parent-implemented communication intervention for young children with developmental disabilities: A systematic review. *Topics in Early Childhood Special Education, 40*(2), 85–99.
- Hancock, T. B., & Kaiser, A. P. (2002). The effects of trainer-implemented enhanced milieu teaching on the social communication of children with autism. *Topics in Early Childhood Special Education, 22*(1), 39–54.
- Kaiser, A. P., & Roberts, M. Y. (2013). Parent-implemented enhanced milieu teaching with preschool children who have intellectual disabilities. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 56*(1), 295–309.
- Meadan, H., Snodgrass, M. R., Meyer, L. E., Fisher, K. W., & Chung, M. Y. (2016). Internet-based parent-implemented intervention for young children with autism: A pilot study. *Journal of Early Intervention, 38*(1), 3–23.
- Rakap, S. (2017). Effectiveness of parent-implemented naturalistic language interventions for young children with developmental disabilities: A meta-analysis. *Journal of Early Intervention, 39*(1), 35–58.
- Schreibman, L., Dawson, G., Stahmer, A. C., Landa, R., Rogers, S. J., McGee, G. G., ... Halladay, A. (2015). Naturalistic developmental behavioral interventions: Empirically validated treatments for autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 45*(8), 2411–2428.
- Watson, L. R. (1998). Following the child's lead: Mothers' interactions with children with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 28*(1), 51–59.
- Zimmerman, K. N., & Ledford, J. R. (2016). Teaching children with autism spectrum disorder in naturalistic settings: A review of the literature. *Journal of Special Education, 50*(3), 161–170.

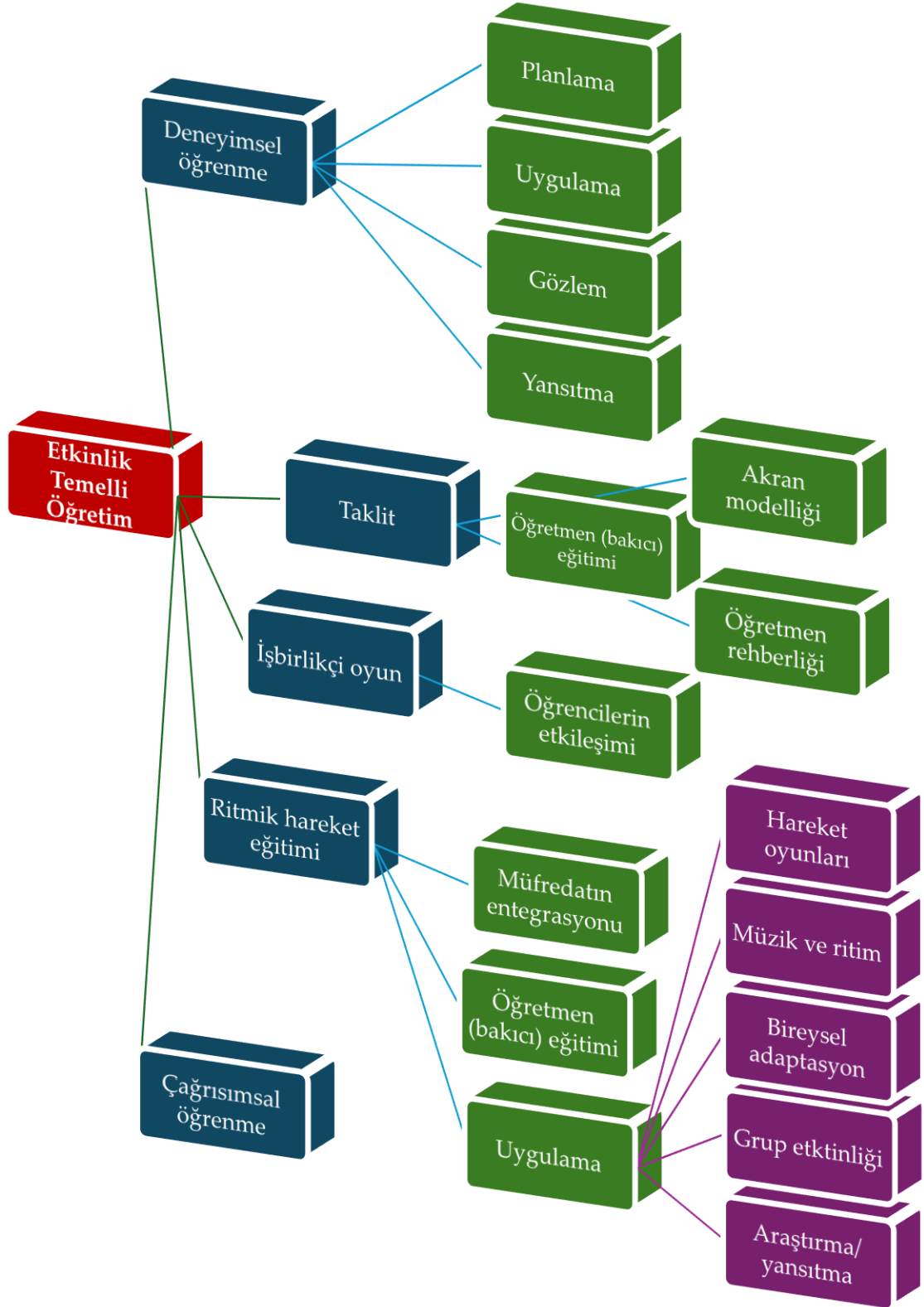

BAKICILAR İÇİN ÖZEL EĞİTİM ETKİNLİK KİTABI

Etkinlik Temelli Öğretim

Barbora Bazalová
Dana Zámečníková
Veronika Včelíková
Ondşej Ling

MODÜL 4

4 ETKİNLİK TEMELLİ ÖĞRETİM

4.1 ÖNSÖZ

Etkinlik Temelli Öğretim (ETÖ), öğrenmeyi doğal, anlamlı ve ilgi çekici deneyimlerin içine yerleştiren, günlük rutinlere ve oyun temelli bağlamlara katılımı vurgulayan çocuk merkezli bir yaklaşımdır (Dunst & Espe-Sherwindt, 2016; Odom ve ark., 2010). ETÖ, becerileri tek başına öğretmek yerine, çocukların ilgi alanlarını, güçlü yanlarını ve gelişimsel ihtiyaçlarını yansıtan etkinliklere aktif katılım yoluyla öğrenmeyi destekler. Bu yaklaşım, doğrudan deneyim, işbirliği ve tekrarlama yoluyla iletişim, sosyal, bilişsel ve motor becerileri güçlendirerek bütünsel gelişimi teşvik eder (Barton & Smith, 2015; DEC, 2014).

Kitap, ETÖ ilkelerini çevre eğitimi bağlamına uygular. Atık ayrıştırma, geri dönüşüm, bitkilere bakma, kaynakları koruma ve malzemeleri yeniden kullanma gibi ekolojik temalar, eğlenceli ve gelişimsel olarak uygun senaryolara entegre edilmiştir. Gerçek nesnelerle etkileşime girerek ve tanıdık rutinlere katılarak, çocuklar somut ve erişilebilir yollarla çevre sorumluluğu konusunda erken bir anlayış geliştirirler (Ärlemalm-Hagsér & Elliott, 2017).

Dokunsal veya uygulamalı öğrenme olarak da bilinen kinestetik öğrenme, küçük öğrenciler (2-7 yaş arası çocuklar) ve en iyi biçimde “yaparak öğrenen” her yaştan çocuk için temel bir yaklaşımdır. Bu, hem aktif katılımı hem de fiziksel etkileşimi içeren bir eğitim yaklaşımı ve öğrenme tarzıdır. Pasif gözlem veya sadece dinleme yerine malzemelerle etkileşim gibi etkinlikleri içerir. Bu etkinlikler, bloklarla inşa etme, boya kalemliyle çizim yapma, kil şekillendirme ve malzemeleri ayırma gibi çeşitli hareket ve manipülatif görevleri içerir. Gerçek dünya deneyimleri de ince motor becerileri, beyin bağlantıları ve sosyal becerileri geliştirmek için yararlıdır. Uygulamalı etkinlikler, deneyimsel öğrenmeyi etkili bir şekilde desteklerken, aynı zamanda, bilişsel, sosyal ve motor gelişimi teşvik eder (Oladele, 2024; Barton & Smith, 2015).

Yukarıda bahsedilen tüm durumlar, genellikle kanıta dayalı olan ve çocukların öğrenmeyle etkileşimini ve öğrenmeye katılımını artırmak için tasarlanmış, iyi yerleşmiş müdahale çerçevelerine dayanmaktadır. Bu amaçlara ulaşmak için sıkça kullanılan başlıca stratejiler arasında şunlar yer almaktadır:

Uygulamalı Davranış Analizi (UDA), modelleme, görev analizi ve stratejik olarak uygulanan olumlu pekiştirmeyi kullanarak yapı, netlik ve öngörülebilirlik sağlayan yaygın bir yaklaşımdır (Cooper ve ark., 2020).

Temel Tepki Öğretimi (Pivot Response Training [TTÖ]), genellikle Temel Tepki Eğitimi olarak adlandırılır. Uygulamalı davranış analizinin doğal bir biçimi olarak kabul edilir ve genellikle özel gereksinimleri olan çocuklar, özellikle otizmlili çocuklar için erken müdahale olarak kullanılır. Bu yaklaşım, seçim, doğal pekiştirme ve çocuğun başlattığı davranışlara duyarlılığı vurgulayarak öğrenmenin motive edici ve çocuk merkezli kalmasını sağlar. Bu yaklaşım, spontan iletişimi ve becerilerin geliştirilmesini destekler (Koegel ve ark., 2019; Wong ve ark., 2015).

Sosyal iletişim müdahaleleri, sosyal iletişimin önemini, değerlendirmeyi ve kanıta dayalı stratejileri kapsar. Bu yaklaşım, ortak dikkat, sırayla konuşma ve ifade edici ve alıcı dil becerilerinin gelişimini teşvik eder; ayrıca doğal ortamlarda akranlarla ve yetişkinlerle işbirliğine dayalı etkileşimi destekler (Odom ve ark., 2010; Schreibman ve ark., 2015).

ETÖ, gerçek yaşam bağlamlarında motivasyonu, dahil olmayı ve işlevsel öğrenmeyi teşvik ettiği için, özel eğitim ihtiyaçları veya gelişimsel riskleri olanlar da dahil olmak üzere 2-7 yaş arası küçük çocuklar için özellikle etkilidir (Wong ve ark., 2015). Kitap, hafif engelli, gelişimsel geriliği olan veya gelişimsel risk altında bulunan 2-7 yaş arası çocuklar için tasarlanmıştır. Etkinlikler, çok sayıda katılım seviyesi sunar ve bireysel yeteneklere, duyuşal tercihlere, iletişim tarzlarına ve öğrenme hedeflerine uyarlanabilir. Eğitimciler, terapistler ve bakım verenler, bu senaryoları kullanarak erken müdahale ve kapsayıcı eğitimde önerilen uygulamalarla uyumlu olarak keşif, bağımsızlık ve anlamlı etkileşimi destekleyen kapsayıcı öğrenme

ortamları yaratabilirler (Barton & Smith, 2015). Yazarlar, anlamlı, etkinlik temelli öğrenme deneyimleri yoluyla çocukların gelişimsel becerilerini beslerken, erken ekolojik farkındalığı teşvik etmeyi ve onların sosyal ve doğal çevrelerine sorumlu bir şekilde katılmalarını sağlamayı amaçlamaktadır (Ärlemalm-Hagsér & Elliott, 2017).

4.2 MODÜL İÇERİĞİ

Yeterlilikler - Öğrenme Hedefleri	Açıklama	Odak	İstenen Sonuç
1. Deneyimsel Öğrenme	Çocuklar, anlamlı etkinliklere doğrudan katılarak öğrenirler.	Çocuklar, tüm duyularını kullanarak aktif ve uygulamalı keşif yoluyla öğrenir; öğrenme, oyun, günlük rutinler ve doğal geri bildirim yoluyla gerçekleşir.	Çocuklar aktif olarak katılır ve hareket, sesler veya basit kelimelerle deneyimlerini ifade ederler.
2. Taklit	Çocuklar, eylemler, jestler, hareketler, sesler veya davranışlar dahil olmak üzere bir modeli gözlemleyip taklit ederek öğrenir.	Çocuklar, başkalarının hareketlerini, seslerini ve eylemlerini gözlemleyip taklit ederek öğrenir. Yetişkinler veya akranlar tarafından modelleme ve gösterim, ortak dikkat, tekrarlama ve sosyal öğrenmeyi ve iletişimi destekleyen ortak etkinliklere katılım.	Çocuklar basit eylemleri veya sesleri taklit eder ve ortak etkinliklere sevinçle katılırlar.
3. Ortak Oyun	Çocuklar işbirliği yapar, rolleri paylaşır ve ortak görevlere katılır. Çocuklar, akranlarıyla paylaşılan oyun ve deneyimler yoluyla öğrenir.	Çocuklar birlikte oynayarak, dikkatlerini ve alanlarını paylaşarak sosyal beceriler geliştirir. Sosyal etkileşim, sırayla oynamak, işbirliği, iletişim ve doğal olarak ortaya çıkan akran oyun	Çocuklar, oyunda sırayla oynamak, yanıt vermek ve işbirliği yapmak yoluyla başkalarıyla etkileşime girerler gelişmiş sosyal beceriler, iletişim ve karşılıklı paylaşılan dikkat,

		durumları içinde öğrenme.	grup etkinliklerine daha fazla katılım ve daha güçlü akran ilişkileri sergilerler.
4. Ritmik Hareket Etkinlikleri	Fiziksel hareket, ritim ve motor keşfi birleştirir. Duygusal olarak ilgi çekici, akılda kalıcı deneyimler yoluyla öğrenme.	Çocuklar, hareket ve beden farkındalığı yoluyla ritim ve müziği keşfederler.	Çocuklar bedenlerini ritimle hareket ettirir ve basit hareket kalıplarını takip eder.
5. Deneyimsel Keşif	Unutulmaz, duygusal açıdan zengin deneyimler yoluyla öğrenme.	Çocuklar oyun yoluyla nesnelerin nasıl işlediğini keşfederek dünyayı merakla araştırırlar.	Çocuklar deneyler yaparken ve basit keşifler gerçekleştirirken merak ve sevinç gösterirler.

4.3 DENEYİMSSEL ÖĞRENME

Deneyimsel öğrenme, çocukları doğrudan, uygulamalı deneyimler yoluyla öğrenmeye dahil eder. Aktif keşif, keşfetme ve anlamayı desteklemek için anlamlı etkinlikler ve gerçek yaşam deneyimleri kullanır. Deney yoluyla öğrenmenin temel amacı, çocukların materyaller, etkinlikler ve çevreleriyle doğrudan etkileşim yoluyla bilgi, beceri ve kavramları edinmelerini sağlamaktır. Çocuklar keşfederek, deneyerek, sonuçları gözlemleyerek ve eylemlerinin doğal sonuçlarını deneyimleyerek öğrenirler. Odak noktası, tek başına öğretimden ziyade anlamlı etkinlikler yoluyla merak, problem çözme, neden-sonuç ilişkisini anlama, iletişim, motor beceriler ve sosyal katılımın geliştirilmesidir. yaklaşımı, bilişsel, sosyal, iletişim ve motor öğrenmeyi anlamlı etkinliklere entegre ederek bütünsel gelişimi destekler.

- Uygulamalı Davranış Analizi,
- Sosyal İletişim Müdahaleleri
- Temel Tepki Öğretimi.

Bu yaklaşımlar, esnek ve her çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı kalırken yapı, motivasyon ve katılımı sağlar. Bu yaklaşım, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar da dahil olmak üzere 2–7 yaş arası çocukların aktif katılım ve gerçek yaşam deneyimleri yoluyla etkili bir şekilde öğrenmelerini sağlar.

Öğrenme Hedefleri

- Kaçınma yerine katılım.
- Etkinliklere sürekli katılımın artırılması.
- Kontrol yerine doğal pekiştirme.
- Dikkat, özdenetim ve sebat becerilerini desteklemek.
- Problem çözme, iletişim ve sosyal etkileşim becerilerini geliştirmek.
- Farklı ihtiyaçları olan çocukların dahil edilmesi.
- Anlamli katılım yoluyla kaçınma veya rahatsız edici davranışları azaltın.

Deneyisel öğrenme, doğrudan deneyim yoluyla öğrenmeyi ifade eder:

- Deneyim,
- Keşif,
- Malzemeler, insanlar ve çevre ile etkileşim yoluyla öğrenmeyi ifade eder.

Çocuklar,

- Etkinliklere aktif olarak katılarak,
- Sonuçları gözlemleyerek,
- Doğal geri bildirim alarak yeni beceriler edinirler.

Öğrenme, uygulamalı, motive edici ve gerçek etkinliklere entegre edildiğinde en etkili olur. Deneyim yoluyla öğrenme, erken gelişimin temel mekanizmalarından biridir. Küçük çocuklar, özellikle 2-7 yaş grubundakiler için, uygulamalı keşif, bilişsel esneklik, dil ve sosyal anlayışın geliştirilmesi açısından çok önemlidir. Otizm spektrum bozukluğu, zihinsel engellilik veya gelişimsel gerilik dahil olmak üzere özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için deneyimsel öğrenme, somut, motive edici ve erişilebilir öğrenme fırsatları sunar. Bu, soyut sözlü yönergelere olan bağımlılığı azaltır ve farklı ortamlarda becerilerin genelleştirilmesini destekler. Deneyime dayalı etkinlikler ayrıca, etkili öğrenme ve uzun vadeli beceri kazanımı için kilit faktörler olan içsel motivasyonu, katılımı ve bağımsızlığı teşvik eder.

Özel Gereksinimli Çocuklar İçin Becerin Önemi

- Görevden kaçınma ile bağlantılı sorunlu davranışları azaltır.
- İçsel motivasyonu teşvik eder (TTÖ ilkesi).
- Yapay ödüller yerine doğal pekiştirmeye olanak tanır.
- Farklı bağlamlarda genelleştirmeyi destekler.

Deneyimsel Öğrenme nasıl kullanılır?

Etkinlikler yapılandırılmış ancak esnektir; çocuğun yeteneklerine, duyuşsal ihtiyaçlarına, iletişim düzeyine, motivasyonuna ve öğrenme ihtiyaçlarına uyarlanır. Görevler, çocuğa bağlı olarak basitleştirilebilir, adımlara bölünebilir veya zenginleştirilebilir. Deneyim yoluyla öğrenme, yapılandırılmış öğrenme hedeflerinin eğlenceli, gerçek yaşam etkinliklerine dahil edilmesiyle uygulanır. Bakım verenler ortamı hazırlar, uygun materyalleri seçer ve modelleme, yönlendirme, pekiştirme ve duyarlı etkileşim kullanarak çocuğun keşif sürecinde ona rehberlik eder. Yetişkinler, çocuğun ilgi alanlarını gözlemleyerek, inisiyatif almayı teşvik ederek, iletişimi genişleterek ve geri bildirim sağlayarak öğrenmeyi desteklerken, çocuğun deneyimi aktif olarak yönlendirmesine izin verir. Yapılandırılmış ancak esnek senaryolar aracılığıyla çocuklar deneyim, etkileşim ve başarı yoluyla öğrenir ve yaşam boyu öğrenmenin temellerini atar.

Hedef Gruplar

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar da dahil olmak üzere 2-7 yaş arası çocuklar olarak belirlenmiştir. Etkinlikler, yapı düzeyi, yönlendirme miktarı, duyuşal girdiler ve iletişim gereksinimleri ayarlanarak uyarlanabilir.

- OSB - Katılım, iletişim, taklit ve esnekliğı desteklenen bu çocuklar, öngörülebilirlik, görsel destekler ve güçlü motivasyondan yararlanır.
- Gelişimsel gerilik veya zihinsel gelişim sınırlılığı olan çocuklar (somut öğrenme ve beceri kazanımını destekleyen), görev analizi, tekrar ve anında geri bildirimden faydalanır.
- Dikkat/ özdüzenleme güçlükleri olan çocuklar (DEHB), hareket, kısa görevler ve sık sık pekiştirmeden fayda sağlar.
- Gelişim riski altında olan veya dil, dikkat veya duyuşal işleme güçlükleri olan çocuklar

4.3.1 Senaryo 1: Sınıf Bitkilerini Sulama

Bağlam ve Arka Plan

Bir çocuk yalnız oynamaya eğilimlidir, akranlarıyla etkileşimden kaçınır, ancak malzemelere ilgi gösterir. Çocuklar, düzenli sulama gerektiren sınıf bitkilerinin etrafında toplanır. Etkinlik, öngörülebilirliği teşvik etmek için günlük rutinin bir parçası olarak gerçekleştirilir. Çeşitli araçlar mevcuttur:

- Küçük sulama kapları,
- Püskürtme şişeleri,
- Süngerler,
- Toprak kepçeleri,
- Sulama adımlarını gösteren görsel bir çizelge.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Sorumluluk duygusu geliştirmek.

- Daha fazla seçenek arasından seçim yapma becerisini artırmak.

Ana Vaka

Öğretmen, çocukları “bitkilerin güçlü büyümesine yardım etme” görevine davet eder. Her çocuk bir bitki veya bir görev (sulama, püskürtme, toprak nemini kontrol etme) seçer. Öğretmen nazikçe sulama yapmayı gösterir ve çocukları bitkilerin nasıl tepki verdiğini gözlemlemeye teşvik eder.

Kavramsal Özet

- Ana nokta: Bitkilerin suya ve bakıma ihtiyacı vardır ve çocuklar pratik deneyim yoluyla öğrenir.
- UDA'ya göre bu, modelleme, adım adım yönergeler ve pekiştirmeyi içerir.
- TTÖ stratejileri, çocuğun seçimini ve doğal pekiştirmeyi içerir.
- Sosyal iletişim, sırayla beklemeyi, araç istemeyi ve ortak dikkat ile paylaşılan keyfi modellemeyi içerir.

Karar

Çocukların tercihine göre, hangi bitkiye su vereceklerine ve ne kadar suya ihtiyaç duyulacağına karar verebilirler.

Geri Bildirim

Çocuklar, bakıcılarından “Harika iş çıkardın! Önce toprağı kontrol ettin!” gibi olumlu ve somut geri bildirimler alırlar.

Yansıtma

Grup tartışması yapın. Çocuklar bitkilere neyin yardımcı olduğunu tartışabilirler. Evde bitkilere nasıl bakabiliriz?

4.3.2 Senaryo 2: “Lütfen gürültü yapmayın.” Sizi duyabiliyorum.

Bağlam ve Arka Plan

Ritim, müzik ve açık havada oyun gibi ses ve hareket içeren etkinliklerin listesi.

Çocuk, heyecan veya duygusal aşırı yüklenme nedeniyle bağırabilir. İşlev, duygusal ifade ve dikkat.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

Özdenetim ve ses seviyesini kontrol etme becerisini geliştirmek.

Bağırmak yerine işlevsel iletişimi artırmak.

Ana Vaka

Grup etkinliği sırasında çocuk aşırı heyecanlanır ve sesini yükseltir.

Kavramsal Özet

TTÖ: Motivasyon ve duygusal düzenlemeye odaklanın

UDA: Uygun ses seviyesini hemen pekiştirin

Sosyal İletişim: Sakin sözlü alternatif stratejileri örnekleyin

Ses tonu için görsel destek

Fısıltı ile yüksek sesli konuşmayı örnekleyin

Mükemmelliği değil, girişimleri pekiştirin

Karar

Çocuk ses seviyesini ayarlamayı ve ihtiyaçlarını uygun şekilde iletmeyi öğrenir.

Geri bildirim

“Bağırmamayı başarabilirsin!” gibi olumlu ve somut yanıtlar

Yansıma

Grup tartışması: Birlikte nasıl iletişim kurmalıyız?

4.3.3 Senaryo 3: Geri Dönüştürülmüş Kağıt Yapımı

Bağlam

İkili veya küçük grup keşif etkinliği (ör. geri dönüştürülmüş malzemelerle yapı inşa etme). Yetişkin, çocuğun oyununa katılır, çocuğun öncülüğünü takip eder ve basit sosyal davranışlar (işaret etme, yorum yapma, sırayla konuşma) kullanır. Çocuklar, koruyucu paspaslarla kaplı bir masada çalışır. Kullanılmış kağıt, su kapları, blenderlar (yetişkinler tarafından kullanılır), elekler ve bezler hazırlanır. Görsel adım kartları, kağıt yapım sürecinin her aşamasını gösterir. Etkinlik, yaratıcı bir geri dönüşüm atölyesi olarak tanıtılır.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Ortak dikkat ve paylaşılan katılımı artırmak
- Etkinlik sırasında işlevsel iletişimi teşvik etmek

Ana Örnek

Çocuklar eski kağıtları küçük parçalara yırtar, suya batırır ve nasıl değiştiğini gözlemler. Yetişkinlerin desteğiyle, kağıt hamuru karıştırılır ve eleklerle yayılır, böylece yeni kağıt yaprakları oluşur. Çocuklar doğal malzemeler kullanarak kağıtları süsler.

Kavramsal Özet

- Öğrenme Kavramı: Malzemeler dönüştürülebilir ve yeniden kullanılabilir.
- **UDA:** Görev analizi (yırtma → ıslatma → presleme → kurutma), modelleme, pekiştirme.
- **TTÖ** sayesinde, bu yaklaşım yüksek motivasyon, duyuşsal oyun ve yaratıcılık yoluyla işe yarar.
- **Sosyal iletişim**, yorum yapma, isteklerde bulunma ve dikkat paylaşımını içerir.

- Ekolojik odak: Geri dönüşüm, atıkları azaltır ve malzemelere yeni bir hayat verir.

Karar

Çocuklar hangi kağıdı yırtacaklarına, onu nasıl süsleyeceklerine ve ne zaman yardım isteyeceklerine kendileri karar verebilirler.

Geri bildirim

Özel övgüler, çabayı ve azmi vurgulamalıdır. Örneğin: "Harika iş çıkardın! Parçalar küçülene kadar devam ettin!"

Yansıma

Çocuklar eski ve yeni kağıtları karşılaştırabilir ve geri dönüşümün neden önemli olduğunu tartışabilirler.

4.4 TAKLİT

Taklit, oyun zamanındaki etkinlikleri yaşam boyu becerilere dönüştürmede önemli bir rol oynar. Çocukların çevrelerindeki dünyayı doğal bir şekilde öğrenmelerinin en temel yollarından biridir. Davranışları gözlemleyip taklit etme sürecidir ve bilişsel, sosyal, duygusal ve dil gelişiminde çok önemli bir rol oynar. Taklidin, farklı alanlarda öğrenmeyi destekleyen temel bir gelişim mekanizması olduğu şüphesizdir. Yapılandırılmış UDA, sosyal iletişim ilkeleri ve motivasyonel TTÖ unsurları gibi stratejilerin birleştirilmesi, 2-7 yaş arası çocukların taklit becerilerini anlamlı, işlevsel ve eğlenceli yollarla geliştirmelerini sağlar. Taklit, aşağıdakileri yapma becerisidir

- Gözlemlleme,
- Taklit etme,
- Yeniden üretme

başka bir kişinin hareketleri, jestleri, sesleri veya davranışları. Erken çocukluk döneminde taklit, çocukların yeni motor becerileri, iletişim, oyun davranışları ve sosyal rutinleri edindikleri temel bir öğrenme mekanizması işlevi görür.

Öğrenme Hedefleri

- Bir modele dikkat verme becerisini geliştirmek
- Eylemlerin, jestlerin, seslerin ve basit sözlü ifadelerin taklit edilmesini artırmak
- Sosyal etkileşimi, ortak dikkati ve katılımı desteklemek
- Dil, oyun ve uyum becerileri için temeller oluşturmak

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Bu Becerinin Önemi

2-7 yaş arası çocuklar, özellikle de özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için taklit, bir başlangıç becerisidir. Dil gelişimi, işbirliğine dayalı oyun ve sosyal anlayış gibi birçok üst düzey beceri, çocuğun başkalarını taklit etme yeteneğine bağlıdır.

Taklit Etme Becerisini Kullanma

- Basit, anlamlı eylemlerle başlayın (ör. alkışlamak, topu yuvarlamak)
- Açık modelleme, abartılı jestler ve yavaş bir tempo kullanın
- Sadece mükemmel taklitleri değil, denemeleri de pekiştirin
- Taklidi oyun ve rutinelere doğal bir şekilde dahil edin

Hedef Gruplar

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar da dahil olmak üzere, 2-7 yaş arası normal gelişim gösteren çocuklar olarak belirlenmiştir. Etkinlikler, yönlendirme miktarı, duyuşal girdiler ve iletişim gereksinimleri ayarlanarak uyarlanabilir. Etkinlikler, bireysel ihtiyaçlara bağlı olarak basitleştirilebilir, yavaşlatılabilir veya görsel materyallerle desteklenebilir.

- Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklar, spontan taklit becerilerinde azalma gösterebilir ve açık modelleme ve pekiştirmeye ihtiyaç duyabilir. Yapılandırılmış taklit, güçlü motivasyon ve anında pekiştirme kullanın.
- Gelişimsel geriliği veya zihinsel gelişim sınırlılığı olan çocuklar genellikle adım adım modelleme, tekrar ve fiziksel veya görsel ipuçlarından fayda görür. Görev analizi, tekrar ve çok duyuşal ipuçları kullanın.
- Dikkat/ özdüzenleme güçlükleri olan çocuklar (DEHB) , hareket, kısa görevler ve sık pekiştirmelerden fayda görür.
- Gelişim riski altında olan veya dil, dikkat veya duyuşal işleme güçlükleri olan çocuklar. Kelimelerden önce jestlere, seslere ve eylemlere odaklanın.

4.4.1 Senaryo 1: Benim yaptığımı yap!

Bağlam ve Arka Plan

Çocuk sınırlı spontan taklit gösterir, ancak oyuncaklar ve bire bir veya küçük grup halinde yapılan yapılandırılmış oyunlar (ör. masa üstü oyunlar) tarafından motive olur.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

Motor taklidi artırmak (nesnelerle yapılan eylemler veya vücut hareketleri)

Modele dikkat vermeyi ve onu taklit etmeyi pekiştirmek

Ana Vaka

Yetişkin, “Bunu yap” derken basit bir eylemi (ör. blokları istiflemek, davulu çalmak) modellemektedir.

Kavramsal Özet (UDA ilkeleri)

Ayrık Deneme benzeri yapı: model → uyarı → tepki → pekiştirme

Şekillendirme: hedef davranışa daha yakın yaklaşımları pekiştirin

İpucu azaltma: fiziksel veya jestsel ipuçlarını kademeli olarak azaltın

Geri bildirim

Doğru taklit → hemen övgü + oyuncağa erişim

Deneme → çabayı öv, modeli tekrar göster

“Yapabilirsin!” gibi olumlu, spesifik tepkiler

Yansıma

Çocuk, taklit ettiği eylemlerin sıklığını ve doğruluğunu artırır.

4.4.2 Senaryo 2: Öğretmeni Taklit Etme – Doğru Sıralama

Bağlam ve Arka Plan

Bu etkinlik, kağıt, plastik, metal ve organik atıklar için açıkça etiketlenmiş geri dönüşüm kutularının bulunduğu bir sınıfta gerçekleştirilebilir. Her kutu görsel sembollerle etiketlenmiş ve renk kodludur. Temiz atıkların küçük bir koleksiyonu bir tepsiye yerleştirilir. Bakıcı ve küçük bir grup çocuk, dikkatlerini toplamalarını sağlamak için daire şeklinde oturur.

Ana Durum

Öğretmen, her seferinde bir öğeyi ayırarak, malzemenin adını sözlü olarak söyleyip doğru çöp kutusuna atarak örnek olur. Çocuklar, aynı veya benzer öğeleri kullanarak öğretmenin eylemlerini taklit etmeye davet edilir. Her çocuk sırayla bu eylemi gerçekleştirirken, diğer çocuklar izler.

Kavramsal Özet

- **Öğrenme Kavramı:** Gözlem ve taklit yoluyla yeni beceriler öğrenmek.
- **UDA:** Örneklem, açık ayırt edici uyarılar, yönlendirme ve pekiştirme.
- **TTÖ:** Sıra bekleme ve anında başarı yoluyla motivasyonu sürdürme.
- **Sosyal İletişim:** Ortak dikkat, göz teması, yorum yapma ve malzemeleri adlandırma.
- **Ekolojik Odak:** Doğru ayırma, israfı azaltmaya ve doğayı korumaya yardımcı olur.

Karar

- Hangi öğeyi taklit etmek istiyorlar
- Bağımsız olarak mı yoksa başka bir modelden sonra mı ayırmak istiyorlar

Geri Bildirim

- Görsel ve jestlerle verilen ipuçları karar vermeyi destekler.
- “Dikkatle izledin ve tam olarak taklit ettin!”
- “Sıranı bekledin — bu herkesin öğrenmesine yardımcı oldu.”
- Hatalar, yeniden modelleme yoluyla nazikçe düzeltilir ve çocuk tekrar denemeye davet edilir.

Yansıtma

Çocuklar birlikte düşünürler:

- O nesnenin nereye ait olduğunu anlamana ne yardımcı oldu?
- Öğretmeni mi yoksa bir arkadaşını mı taklit etmek daha kolay?

4.4.3 Senaryo 3: Hadi birlikte yapalım!

Bağlam ve Arka Plan

Çocuk tek başına oynamayı tercih eder, ancak diğerlerini yakından izler.

Akran veya yetişkinle doğal oyun durumu (ör. rol oyunu, hareket oyunu).

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Ortak bir etkinlikte sosyal taklidi desteklemek
- Ortak dikkat ve sırayla konuşmayı artırmak

Ana Vaka

Yetişkin çocuğun oyununa katılır, önce çocuğun hareketlerini taklit eder, ardından çocuğun taklit etmesi için yeni bir hareket gösterir.

Kavramsal Özet

- **Sosyal iletişim yaklaşımı:** taklit, alıştırma değil etkileşimdir

- **Karşılıklılık:** yetişkin çocuğu taklit eder → çocuk yetişkini taklit eder
- **Doğal pekiştirme:** paylaşılan keyif ve sosyal bağ

Örnek Stratejiler

- Çocuğun hareketini taklit edin ("Ben de arabayı yuvarlıyorum!")
- Taklit etmesini sağlamak için bekleyerek duraklayın

Sonuç

Çocuk, sosyal bir bağlamda eylemleri taklit etmeye başlar ve etkileşimi daha uzun süre sürdürür.

4.5 ORTAK OYUN

Ortak oyun, sırayla oynamak, ortak dikkat, işbirliği, iletişim ve basit sosyal kurallara uymak dahil olmak üzere, çocuğun akranları veya yetişkinlerle ortak oyun etkinliklerine katılma yeteneğini ifade eder. Bu, tek başına oyun oynamaktan öteye geçerek etkileşimli ve işbirliğine dayalı oyun deneyimlerine doğru ilerlemeyi içerir. Ortak oyun, sosyal, iletişimsel ve duygusal öğrenmeyi birleştiren güçlü bir gelişimsel bağlamdır. Yapılandırılmış UDA stratejileri, etkileşime odaklı sosyal iletişim yaklaşımları ve motivasyonel TTÖ ilkelerini birleştirerek, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar da dahil olmak üzere 2 ila 7 yaş arası çocuklar, kapsayıcılığı, işbirliğini ve sosyal beceriyi destekleyen ortak oyun deneyimlerine başarıyla katılabilirler.

Öğrenme Hedefleri

- Ortak oyun etkinliklerine katılımı artırmak
- Sıra bekleme ve ortak dikkat becerilerini geliştirmek
- İşbirliğine dayalı etkileşimi ve basit sosyal kuralların benimsenmesini teşvik etmek ve desteklemek.
- Akranlarla iletişim ve etkileşimi teşvik etmek.

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Becerinin Önemi

2-7 yaş arası çocuklar için ortak oyun, sosyal öğrenme açısından kritik bir bağlamdır. Ortak oyun yoluyla çocuklar iletişim, duygu düzenleme, problem çözme ve işbirliğini pratik ederler. Bu beceriler, daha sonra grup öğrenme ortamlarına katılım için temel oluşturur.

Ortak Oyun Nasıl Kullanılır?

- Rollerinin ve yapısının net olduğu etkinlikleri seçin
- Görsel destekler, basit kurallar ve öngörülebilir rutinler kullanın
- İşbirlikçi davranışları örnekleyin
- Mükemmellikten ziyade katılımı ve çabayı pekiştirin

Hedef Gruplar

Etkinlikler, bireysel ihtiyaçları karşılamak için karmaşıklık, süre ve yetişkin katılımı açısından uyarlanabilir.

- OSB olan çocuklar, akranlarıyla etkileşimden kaçınabilir veya sırayla konuşma ve ortak dikkat konusunda güçlük yaşayabilir. Yapılandırılmış oyun rutinleri, net sıra işaretleri ve görsel destekler kullanın.
- Gelişimsel gerilikveya zihinsel gelişim bozukluğu olan çocuklar, etkinliğe başarılı bir şekilde katılabilmek için açık bir yapıya, örnek gösterilmesine ve yetişkinlerin desteğine ihtiyaç duyabilir. Basitleştirilmiş görevler, tekrar ve yetişkinlerin desteğinden yararlanın.
- DEHB olan çocuklar, hareket, kısa görevler ve sık sık pekiştirmeden fayda görür.
- Sosyal iletişim güçlükleri olan çocuklar: destekli akran etkileşimi, modelleme.

4.5.1 Senaryo 1: Benim Sıram – Senin Sıran!

Bağlam ve Arka Plan

Çocuk, dikkat çekmek veya beklemekten kaçınmak için sık sık grup oyunundan ayrılır veya sıra düzenini bozar. Yapılandırılmış materyallerle (ör. masa oyunları, top yuvarlama, bloklarla yapı yapma) küçük grup oyunu oynanır.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Sıra bekleme davranışını artırmak
- Oyun sırasında rahatsız edici veya kaçınma davranışını azaltmak.

Ana vaka

Çocuklar basit, sırayla oynanan bir oyun oynarlar. Yetişkin, üzerinde "Benim sıram" veya "Senin sıran" yazan görsel kartlar kullanarak kimin sırası olduğunu açıkça belirtir.

Kavramsal Özet (Uygulamalı Davranış Analizi ilkeleri):

- Görev analizi: ortak oyunu net adımlara ayırın (bunun için "bekle", "sıra sende" ve "pas" gibi işaretlerin bulunduğu kartları da kullanın).
- Farklılaştırılmış pekiştirme: Uygun şekilde beklemek ve sırayla oynamak pekiştirilir.
- Yönlendirme ve silikleştirme: Bakıcılar sözlü veya jestlerle yönlendirme yapar ve ardından bunları silikleştirir.

Örnek stratejiler

- Sakin bir şekilde beklemek için övgü ve ödül verin.
- Sıra almayı başardığında hemen geri bildirimde bulunmak.

Sonuç

Çocuk daha uzun süre dikkatini koruyacak ve yetişkinin daha az uyarısıyla sıra bekleme rutinlerini takip edecektir.

4.5.2 Senaryo 2: Eko-İnşaatçılar: İşbirliğine Dayalı İnşaat

Bağlam ve Arka Plan

Ortam, bir sınıfın veya terapi odasının belirli bir inşaat alanıdır. Sepetlerde paylaşılan çok çeşitli büyük, geri dönüştürülmüş malzemeler (kutular, kartonlar, tüpler, kapaklar, tepsiler) bulunmaktadır. Ayrıca, inşa edilebilecek yapılar (kule, köprü, ev) için fikirler gösteren bazı basit resimli kartlar ve sıra alma kartları da bulunmaktadır. İşbirliğini teşvik etmek için çocuklar ikili veya üçlü küçük gruplar halinde çalışmaktadır. Ortam, malzemelerin bireysel sahipliğini engelleyecek ve paylaşımlı oyunu teşvik edecek şekilde düzenlenmiştir.

Ana Vaka

Çocuklar “Eko-İnşaatçılar” olarak tanıtılır ve geri dönüştürülmüş malzemelerden tek bir ortak yapı inşa etme görevini üstlenirler. Yetişkin, ortak bir amaç belirlemek için çocuklar arasında bir grup tartışması başlatır (ör. “Birlikte ne inşa edelim?”). Çocuklar sırayla malzemeleri seçer, yerleştirir ve yerinde tutar. Sorunlar ortaya çıktığında (ör. “Yapı yıkıldı”), çocuklar bağımsız çalışmak yerine birlikte sorun çözmeye teşvik edilir.

Kavramsal Özet

- Öğrenme Odak Noktası: İşbirliği, ortak planlama, ortak problem çözme
- UDA: Net beklentiler, sıra alma uyarıları, işbirliğine dayalı davranışların şekillendirilmesi, olumlu pekiştirme
- TTÖ: Ortak kontrol, anlamlı yapılandırma ve akran katılımı yoluyla yüksek motivasyon
- Sosyal İletişim: Roller müzakere etme, yorum yapma, yardım isteme
- Ekolojik Kavram: Sürdürülebilir bir uygulama olarak malzemelerin yaratıcı şekilde yeniden kullanımı

Karar

Görsel ipuçları ve sözel destek, karar vermeyi destekler.

Çocukların karar vereceği konular:

- Ne inşa edecekleri
- Parçayı kim yerleştirecek
- Yapı devrilirse nasıl sabitlenecek

Katılımcılara geri bildirim

Geri bildirim, üründen çok işbirliği sürecine odaklanır:

- “Beklediniz ve sonra parçanızı eklediniz — harika bir takım çalışması.”
- “Sorunu çözmek için birbirinizle konuştunuz.”

Yansıtma

Çocukların grup olarak üzerinde düşündükleri konular:

- Birbirimize nasıl yardım ettik?
- Yapımızı daha sağlam hale getiren ne oldu?
- Bugün malzemeleri nasıl yeniden kullandık?

4.5.3 Senaryo 3: Hadi birlikte inşa edelim!

Bağlam ve Arka Plan

Çocuk akranlarıyla birlikte oynuyor ancak onlarla nadiren etkileşime giriyor veya iletişim kuruyor.

İşbirliğine dayalı yapılandırma veya rol oyunu (ör. kule inşa etme, yemek pişirme oyunu).

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Ortak dikkatin artırılması
- Akranlarla iletişim ve işbirliğini desteklemek

Ana Vaka

İki çocuk birlikte bir yapı inşa etmeye davet edilir. Yetişkin, basit işbirliğine dayalı dil kullanır (“Hadi bunu birlikte buraya koyalım”).

Kavramsal Özet

- **Sosyal iletişim ilkeleri:** Görevi tamamlamaya değil, etkileşime odaklanın
- Yetişkin, dil, jestler ve göz teması konusunda örnek teşkil ediyor
- **Destekleme:** Yetişkin, baskınlık kurmadan etkileşimi destekliyor

Örnek Stratejiler

- Soru sormak yerine yorum yapmak
- Çocuğun iletişimini genişletmek (“Blokları verdin—teşekkürler!”)

Sonuç

Çocuk akranlarına ilgi göstermeye, malzemeleri paylaşmaya ve basit işbirliğine dayalı etkileşimlere katılmaya başlar.

4.6 RİTİMLİ HAREKET ETKİNLİKLERİ

Ritmik Hareket Etkinlikleri, öğrenmeyi ve düzenlemeyi desteklemek için hareket, ritim, müzik ve tekrarı birleştirir. Bu etkinlikler, koordineli vücut hareketleri, ritmik kalıplar, alkışlama, dans etme, şarkı söyleme ve bireysel olarak veya grup halinde gerçekleştirilen basit müzikal eylemleri içerir. Ritmik hareket etkinlikleri, motor gelişimi, öz düzenleme, iletişim ve sosyal katılımı destekleyen güçlü bir çok duyulu öğrenme yolu sunar.

UDA yapısı, sosyal iletişim ilkeleri ve TTÖ temelli motivasyonu birleştirerek, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar da dahil olmak üzere 2-7 yaş arası çocuklar, öngörülebilir, ilgi çekici ve duygusal olarak destekleyici bir şekilde öğrenmeye erişebilirler.

Öğrenme Hedefleri

- Motor koordinasyonu ve beden farkındalığını desteklemek
- Dikkat, öz düzenleme ve dürtü kontrolünü geliştirmek
- Ritim ve tekrar yoluyla dil gelişimini güçlendirmek
- Grup katılımını ve sosyal uyumu teşvik etmek

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Becerinin Önemi

2 ila 7 yaş arası çocuklar için ritim ve hareket, öğrenme için doğal ve gelişimsel olarak uygun bir kanal sağlar. Tekrar, öngörülebilir kalıplar ve çok duyuşal girdiler, çocukların davranışlarını düzenlemelerine, duygularını kontrol etmelerine ve ilgilerini sürdürmelerine yardımcı olur.

OSB'li çocuklar genellikle kesin ritim, öngörülebilir diziler ve duyuşal yapıdan fayda sağlar. Zihinsel engell veya gelişimsel geriliği olan çocuklar, tekrarlamadan, görsel modellemekten ve yavaş tempodan fayda sağlar. DEHB olan çocuklar, öz düzenleme aracı olarak hareketten fayda sağlar.

Ritmik hareket etkinlikleri nasıl kullanılır

- Örüntüleri basit, tekrarlayıcı ve öngörülebilir tutun
- Hareketi dil, sayma veya rutinlerle birleştirin
- Görsel ve fiziksel modelleme kullanın
- Tempo, yoğunluk ve süreyi çocukların ihtiyaçlarına göre ayarlayın

Hedef Gruplar ve Uyarlamalar

Etkinlikler, tempo, karmaşıklık, grup büyüklüğü veya duyuşal girdiler değiştirilerek uyarlanabilir.

- OSB'li çocuklar: yapılandırılmış ritim, tutarlı ipuçları, sınırlı duyuşal aşırı yük
- Zihinsel engelli çocuklar: basitleştirilmiş hareketler, tekrar, modelleme
- Duyuşal ihtiyaçları olan çocuklar: yoğunluğu veya hareket türünü değiştirme seçeneği.

4.6.1 Senaryo 1: Alkışla, Hareket Et, Dur!

Bağlam ve Arka Plan

Çocuk beklemek, durmak veya grup yönergelerini takip etmekte zorlanıyor.

Müzik, alkış ve hareketlerin kullanıldığı küçük gruplar halinde yapılan yapılandırılmış etkinlik.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Ritmik ipuçlarına verilen tepkiyi artırmak
- Dürtü kontrolünü ve dikkati geliştirmek

Ana Vaka

Yetişkin, çocukların müziğe eşlik ederek alkışladıkları veya hareket ettikleri ve müzik durduğunda durdukları bir hareket oyunu yönetir.

Kavramsal Özet (UDA ilkeleri)

- Öncül kontrol: net işitsel ipuçları (müzik açma/kapama).
- Farklılaştırılmış pekiştirme: Durmayı ve dikkatini vermeyi pekiştirin.
- Şekillendirme: doğru yanıtların süresini kademeli olarak artırın.

Örnek Stratejiler

- İşarete göre durma için övgü ve görsel bir simge
- Doğru yanıt için anında geri bildirim

Sonuç

Çocuk, dikkatini verme, işaret üzerine durma ve ritmik yönergeleri takip etme becerilerini geliştirir.

4.6.2 Senaryo 2: Geri Dönüşüm Ritim Çemberi

Bağlam ve Arka Plan

Etkinlik, çocukların daire şeklinde oturduğu sessiz ve açık bir alanda gerçekleştirilir. Her çocuğun, geri dönüştürülmüş malzemelerden yapılmış basit bir perküsyon enstrümanı (ör. şişe çalkalayıcılar, kutu davullar, tüp çırpıcılar) vardır. Görsel kartlarda farklı atık kategorileri (kağıt, plastik, organik) gösterilir. Ortam sakin, öngörülebilir ve odaklanmış işitsel dikkati destekleyicidir. Daire düzeni, çocuklar arasında ortak katılımı ve görsel teması destekler.

Ana Vaka

Öğretmen, her atık türünün kendine özgü bir “geri dönüşüm ritmi” olduğunu açıklayarak etkinliği başlatır. Öğretmen, uygun atık kartını gösterip malzemenin adını söylerken basit bir ritim örneği verir. Çocuklar, enstrümanlarını kullanarak bu ritmi birlikte taklit etmeye davet edilir. Yavaş yavaş, tek tek çocuklar veya küçük gruplar ritmi yönlendirirken diğerleri taklit eder. Etkinlik, dinleme, taklit etme ve aktif katılım arasında dönüşümlü olarak ilerler.

Kavramsal Özet

- **Öğrenme Odak Noktası:** İşitsel-motor koordinasyon, ritim yoluyla sınıflandırma.
- **UDA:** Net modelleme, tekrar, ritmik tepkilerin şekillendirilmesi, pekiştirme.
- **TTÖ:** Müzik yoluyla yüksek motivasyon, ortak keyif ve çocuğun enstrüman seçimi.
- **Sosyal İletişim:** Paylaşılan dikkat, sırayla konuşma, taklit.
- **Ekolojik Kavram:** Geri dönüştürülebilir malzemeleri tanıma ve sınıflandırma.

Karar

Çocuklar karar verir:

- Hangi enstrüman kullanılacak?
- Yüksek sesle mi yoksa alçak sesle mi çalacaklar?

- Ritmi mi yönlendirecekler yoksa takip mi edecekler?

Katılımcılara Geri Bildirim

Geri bildirim, katılım ve dinleme becerilerine odaklanır.

- “Dikkatle dinlediniz ve ritmi yakaladınız.”
- “Çalmadan önce sinyali beklediniz.”

Yansıtma

Çocuklar yansıma yapar:

- En çok hangi ritmi beğendin?
- Ritim, atık türünü hatırlamana nasıl yardımcı oldu?

4.6.3 Senaryo 3: Hareket Et ve Söyle!

Bağlam ve Arka Plan

Çocuk sınırlı sözlü iletişim kullanır ve grup etkileşiminden kaçınır.

Dil ile birleştirilmiş grup hareket etkinliği (şarkılar, hareketli tekerlemeler).

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Ortak dikkat ve paylaşılan katılımı artırmak
- İfade edici ve alıcı dili desteklemek

Ana Vaka

Yetişkin, jestler ve basit kelimelerle (ör. “Zıpla, zıpla, dur”) hareketli bir şarkı söyler.

Kavramsal Özet

- **Sosyal iletişim yaklaşımı:**
  - Harekete gömülü dil
  - Yetişkin, jestleri ve kelimeleri örnek olarak gösterir
- **Çok modlu girdi:** işitsel + görsel + motor

Örnek Stratejiler

- Hareket sırasında çocuğun seslendirmelerini genişletin
- Hem eylemlerin hem de seslerin taklit edilmesini teşvik edin

Sonuç

Çocuk grup etkinliği sırasında daha aktif olarak katılır ve jestler veya sesler kullanır.

4.7 ÇAĞRIŞIMSAL ÖĞRENME

Çağrışımsal öğrenme, davranışlar ile sonuçları arasında ya da uyaranlar ile tepkiler arasında bağlantılar kurma yeteneğini ifade eder. Çocuklar, belirli eylemlerin belirli sonuçlara yol açtığını öğrenirler (ör. övgü, sevdikleri etkinliklere erişim, bir görevi başarıyla tamamlama). Çağrışımsal öğrenme, çocukların dünyalarının yapısını anlamalarını, sonuçları tahmin etmelerini ve davranışlarını düzenlemelerini sağlar. UDA temelli pekiştirme stratejileri, sosyal iletişim ilkeleri ve TTÖ'nin motivasyon odaklı yaklaşımını bir araya getirerek, özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar da dahil olmak üzere 2-7 yaş arası çocuklar, bağımsızlık, öğrenme ve sosyal katılımı destekleyen işlevsel ve uyumlu davranışlar geliştirebilirler.

Öğrenme Hedefleri

- Çocukların neden-sonuç ilişkilerini anlamalarına yardımcı olun.
- Pekiştirme yoluyla istenen ve işlevsel davranışları artırmak.
- Rutinlerin, kuralların ve uyumsal davranışların öğrenilmesini desteklemek.
- Günlük faaliyetlerde bağımsızlığı ve öngörülebilirliği teşvik etmek.

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Becerinin Önemi

Erken çocukluk döneminde (2-7 yaş), Çağrışımsal öğrenme yeni beceriler edinmenin temel mekanizmasıdır. Çocuklar neyin beklendiğini, neyin ödüllendirici olduğunu ve davranışlarını çevrelerine nasıl uyarlayacaklarını öğrenirler. OSB'li çocuklar

genellikle açık, tutarlı koşullar ve açık pekiştirmelerden yararlanır. Zihinsel gelişim bozukluğu veya gelişimsel geriliği olan çocuklar sık tekrarlamaya, anında geri bildirim ve görsel desteklere ihtiyaç duyar. Duygusal veya davranışsal düzenleme güçlükleri olan çocuklar öngörülebilir sonuçlardan ve olumlu pekiştirmelerden yararlanır.

Çağrışımsal öğrenmenin kullanımı

Davranışları anında ve anlamlı pekiştirmelerle eşleştirin

- Mümkün olduğunca doğal sonuçları kullanın.
- Beklentileri basit ve tutarlı tutun.
- Bağımsızlığı teşvik etmek için dış pekiştirmeyi kademeli olarak azaltın.

Hedef Gruplar ve Uyarlamalar

Etkinlikler, pekiştirme türü, sıklığı ve yetişkin desteğinin düzeyi ayarlanarak uyarlanabilir.

- OSB'li çocuklar: görsel çizelgeler, jeton sistemleri, açık pekiştirme.
- Zihinsel engelli çocuklar: tekrar, basit koşullar, somut ödülleri.
- Davranış sorunları olan çocuklar: cezadan ziyade olumlu pekiştirmeye odaklanın.

4.7.1 Senaryo 1: Bitirdiğimde, şunu alırım...

Bağlam ve Arka Plan

Çocuk görevlerden kaçınır ve ilgisini sürdürmekte zorlanır. Yapılandırılmış öğrenme veya günlük rutin (ör. masa çalışması, temizlik zamanı).

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Görev tamamlama oranını artırmak
- Sebep-sonuç ilişkilerinin anlaşılmasını güçlendirmek

Ana Vaka

Yetişkin kısa bir görev verir ve koşulu belirtir: “Bitirdiğinde arabayla oynayabilirsin.”

Kavramsal Özet

- Olumlu pekiştirme: tercih edilen nesneye/ faaliyete erişim
- Görünür koşul: davranış → sonuç
- Görev değişikliği: görev süresi çocuğun yeteneğine göre ayarlanır

Örnek Stratejiler

- Tamamlanma üzerine anında pekiştirme
- Görev gerekliliklerinin kademeli olarak artırılması

Sonuç

Çocuk görevleri daha güvenilir bir şekilde tamamlar ve sonuçları beklemeye başlar.

4.7.2 Senaryo 2: Ekolojik Keşif İstasyonları

Bağlam ve Arka Plan

Etkinlik, açık havada veya birkaç eko-istasyona ayrılmış kapalı bir alanda gerçekleştirilir. Her istasyon, bitkileri sulama, atıkları ayırma, doğal malzemeleri toplama veya böcekleri gözlemleme gibi farklı bir ekolojik göreve odaklanır. Her istasyonda görsel semboller ve basit yönerge kartları bulunur. Çocukların dokunup duyularıyla keşfedebilecekleri, güvenli gerçek nesneler kullanılır. Ortam hem yapılandırılmış hem de esnektir, böylece çocuklar farklı istasyonlar arasında hareket edebilirler.

Ana Örnek

Çocuklar, “Doğa Kaşifleri” olarak eko-istasyonları keşfetmeye teşvik edilir. Öğretmen, çocuklara farklı istasyonlar hakkında kısa bir açıklama yapar ve hangi istasyondan başlayacaklarına ve ne kadar süre kalacaklarına kendilerinin karar

verebileceklerini bildirir. Yetişkinler gözlemler, iletişimi destekler ve nazik yönlendirmeler ve yorumlarla öğrenmeyi genişletir. Öğrenme, doğrudan yönergelerden ziyade keşif yoluyla gerçekleşir.

Kavramsal Özet

- **Öğrenme Odak Noktası:** Merak odaklı keşif ve deneyimsel öğrenme
- **UDA:** Çevresel düzenleme, modelleme, katılımın pekiştirilmesi
- **TTÖ:** Çocuğun seçimi, motivasyon, doğal pekiştirme
- **Sosyal İletişim:** Yorum yapma, istek belirtme, ortak dikkat
- **Ekolojik Kavram:** Doğrudan etkileşim yoluyla doğayı anlama

Karar

Çocuklar karar verir:

- İlk olarak hangi istasyona gidecekleri
- Her istasyonda ne kadar kalacakları
- Tek başına mı yoksa bir arkadaşıyla mı keşfedecekleri

Katılımcılara Geri Bildirim

Geri bildirim, merak ve katılımı vurgular.

- “Saçaklarla ilgili yeni bir şey fark ettiniz.”
- “Bir istasyon seçtiniz ve onu dikkatlice keşfettiniz.”

Yansıtma

Çocuklar şunları paylaşır:

- En çok hangi istasyonu sevdiğin? Neden?
- Bugün ne gibi yeni şeyler keşfettiniz?

4.7.3 Senaryo 3: İyi seçim!

Bağlam ve Arka Plan

Çocuk, sosyal kurallara uymakta veya uygun şekilde etkileşim kurmakta zorlanıyor. Oyun ve rutinler sırasında doğal etkileşime ve sosyal iletişim müdahalesine odaklanıyoruz.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Uygun sosyal davranışları artırmak
- İletişimi ve karşılıklı anlayışı desteklemek

Ana Vaka

Grup oyunu sırasında, yetişkin uygun davranışlara hemen yorum yapar ve olumlu tepki verir (“Bekledin—harika bekledin!”).

Kavramsal Özet

- Doğal pekiştirme: sosyal övgü, ortak keyif
- Koşullu geri bildirim: anında ve anlamlı
- Dil genişlemesi: davranış sonuçla sözlü olarak ilişkilendirme

Örnek Stratejiler

- Tanımlayıcı övgü
- Duyguları ve eylemleri birbirine bağlama (“Paylaştın, arkadaşın mutlu oldu.”)

Sonuç

Çocuk, uygun sosyal davranışlarını ve sosyal farkındalığını artırır.

4.8 ÖZET

Bu etkinlik kitabı, hafif engelli veya gelişimsel geriliği olan çocuklar da dahil olmak üzere 2-7 yaş arası çocuklar için ETÖ bakış açısına göre yapılandırılmış olmakla birlikte, esnek bir çerçeve sunar. Kitap, anlamlı günlük etkinlikleri birincil öğrenme bağlamı olarak kullanarak ekolojik eğitimi kanıta dayalı gelişimsel müdahalelerle bütünleştirir. Bu yaklaşım, doğal ortamlarda ve günlük rutinler içinde öğrenmeyi vurgulayan çağdaş çevre ve aile merkezli erken müdahale modelleriyle uyumludur (Dunst & Espe-Sherwindt, 2016; Barton & Smith, 2015).

Yukarıda bahsedilen etkinliklerin, becerilerin ve senaryoların çoğu, UDA, TTÖ ve sosyal iletişim müdahaleleri gibi temel öğrenme stratejilerine dayanmaktadır. Bu stratejiler hem metodolojik olarak titiz hem de pratikte uygulanabilir (Cooper ve ark., 2020; Koegel ve ark., 2019; Odom ve ark., 2010). Beş temel ve öz beceri, etkinlik kitabının temelini oluşturur ve aşağıda kısaca ele alınmaktadır.

1. Deneyimsel öğrenme ve keşif, açıklanan öğrenme etkinliklerinin başında gelir. Bunlar, temel gelişimin doğal süreçleri olan doğrudan deneyim, nesnelerle etkileşim ve deneme yoluyla öğrenmeyi içerir. Malzemeleri ve etkinlikleri aktif olarak keşfeden çocuklar, doğal geri bildirim alırlar ve uygulamalı deneyim yoluyla bir kavrayış geliştirirler. Güncel araştırmalar, anlamlı etkinliklere katılmanın küçük çocuklarda genelleme, öz motivasyon ve etkili öğrenme sonuçlarını teşvik ettiğini vurgulamaktadır (Dunst ve ark., 2017; Schreibman ve ark., 2015). Doğa temelli sanat, çevresel keşif istasyonları ve uygulamalı su deneyleri gibi etkinlikler, duyuşal keşfi, duygusal katılımı ve doğal merakı teşvik ederken, çevreyle etkileşim yoluyla öğrenmeyi destekler.

2. Taklit, “başkalarının davranışlarını, eylemlerini, beden dilini ve/veya seslerini gözlemleyerek ve ardından taklit ederek öğrenme” olarak tanımlanmıştır. Bu, erken çocukluk öğrenimi ve gelişiminin her zaman önemli bir yönüdür.

Gelişimsel geriliği olan veya otizm spektrum bozukluğu gibi özel gereksinimleri olan çocuklarda taklit becerilerini geliştirmek için mevcut kanıta dayalı müdahaleler, modelleme ve rehberli uygulamayı temel stratejiler olarak vurgulamaktadır (Schreibman ve ark., 2015; Wong ve ark., 2015). Bu etkinlik kitabı, doğal oyun senaryoları içinde modelleme sunarak taklit becerilerini geliştirir ve bu da çocukların becerilerini kademeli olarak geliştirmelerine yardımcı olabilir.

3. Ortak oyun, “akranlarla oyun yoluyla öğrenme” veya basitçe işbirliğine dayalı oyun olarak tanımlanabilir. Bu, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların öğrenme ve gelişimini desteklemek için erken çocukluk eğitiminin hayati bir parçasıdır. Kapsayıcı erken çocukluk eğitimi alanındaki araştırmalar, özel eğitim ihtiyacı olan (SEN) çocuklar arasında sosyal beceri ve akran ilişkilerinin geliştirilmesinde akran işbirliği ve ortak oyunun önemini vurgulamaktadır (Barton & Smith, 2015; Kasari ve ark., 2012). Bu etkinlik kitabı, ortak oyunu teşvik etmek için işbirliğine dayalı oyun senaryoları sunmaktadır.

4. Ritmik Hareket Etkinlikleri, öğrenmeyi beden hareketi, ritim, müzik ve tekrar ile bütünleştirir. Bu tür etkinliklerin, özellikle öngörülebilir yapıdan ve çok duyuşal girdiden fayda gören çocuklar için motor koordinasyonu, dikkati, öz düzenlemeyi, dil gelişimini ve duygusal düzenlemeyi geliştirdiği gösterilmiştir (Sharma ve ark., 2014; Schreibman ve ark., 2015). Hareket temelli çevresel süreçlerin temsili ve ritim temelli sınıflandırma görevleri, sıralama becerilerini, bilişsel anlayışı ve sürekli katılımı destekler.

5. Çağrışımsal Öğrenme, davranışlar ve bunların sonuçları arasında veya uyaranlar ve tepkiler arasında bağlantılar kurma yeteneğini ifade eder. Çocuklar, belirli eylemlerin belirli sonuçlara yol açtığını öğrenirler (ör. övgü, tercih edilen etkinliklere erişim, bir görevi başarıyla tamamlama). Çağrışımsal öğrenme, çocukların dünyalarının yapısını anlamalarını, sonuçları tahmin etmelerini ve davranışlarını düzenlemelerini sağlar. UDA temelli pekiştirme stratejileri, sosyal iletişim ilkeleri ve TTÖ'nin motivasyon odaklı yaklaşımını entegre ederek, özel

eğitim ihtiyacı olan çocuklar da dahil olmak üzere 2–7 yaş arası çocuklar, bağımsızlığı, öğrenmeyi ve sosyal katılımı destekleyen işlevsel, uyarlanabilir davranışlar geliştirebilirler.

Senaryoların çoğu, doğaya ve çevreye özen gösterme, geri dönüşüm, atıkların ayrıştırılması, malzemelerin yeniden kullanılması ve doğanın korunması gibi çevresel konuları ele alır. Çocuklar, soyut yönergeler almak yerine, çevresel sorumluluğu oyunlarına ve günlük rutinlerine doğal bir şekilde entegre ederler. Çevresel sürdürülebilirlik için erken çocukluk eğitimi alanındaki araştırmalar, küçük çocukların ekolojik farkındalığı en iyi şekilde gerçek, somut deneyimler, günlük bağlamlara katılım ve sosyal etkileşim yoluyla geliştirdiğini göstermektedir (Elliott & Davis, 2018; Älemalm-Hagsér & Elliott, 2017).

Her beceri, senaryo olarak sunulan üç yapılandırılmış etkinlik içerir. Toplamda 15 senaryo bulunmaktadır. Her senaryo, bir bağlam, bir ana vaka, kavramsal özet, karar verme fırsatları, geri bildirim ve yansıtmadan oluşan aynı yapılandırılmış çerçeveyi izler. Etkinlik kitabı, erken öğrenmeye kapsamlı, kapsayıcı ve gelişimsel olarak uygun bir yaklaşım benimsemektedir. Çağdaş, kanıta dayalı erken müdahale uygulamalarıyla uyumlu anlamlı etkinlikler aracılığıyla sosyal, bilişsel, motor ve ekolojik gelişimi birbirine bağlar (Odom et al., 2010; Cooper et al., 2020). Etkinlik temelli ve akran destekli öğrenmeyi çocuğun günlük rutinine entegre etmek, anlamlı bir dahil olmayı teşvik ederken baskıyı azaltır. Öğrenme, oyun, öz bakım, geçişler ve grup etkinlikleri gibi günlük etkinlikler aracılığıyla gerçekleşir.

Tüm modüllerde, etkinlik temelli stratejilerin tutarlı ve bilinçli kullanımı, iletişim, sosyal etkileşim, bağımsızlık ve özgüvenin gelişimini destekler. Birlikte çalışmak, akranları gözlemlemek, birbirine yardım etmek ve başarıyı kutlamak gibi küçük paylaşım anları, genellikle tek başına yapılan öğretim etkinliklerinden daha büyük bir gelişimsel etkiye sahiptir. Zamanla bu deneyimler, güçlü bir aidiyet duygusu besler ve her çocuğun aktif bir katılımcı, bir öğrenen ve destekleyici bir akran olarak değer gördüğü olumlu, kapsayıcı bir öğrenme ortamı yaratır.

4.9 BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME

Amaç:

Bakım sağlayıcının, anlamlı ve gerçek hayattan alınmış etkinlikler yoluyla çocukların gelişimini destekleyen etkinlik temelli öğrenme deneyimlerini planlama, uygulama ve uyarlama becerisini değerlendirmek.

Ha yır	Madde	Kesinli kle Katılı yorum	Katılı yorum	Nötr	Katılı yoru m	Kesinlikl e katılıyor um
1	Çocukların etkileşim sırasında göz teması kurmalarını ve sürdürmelerini destekleyebilirim					
2	Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara göz teması becerilerini öğretme konusunda kendime güveniyorum					
3	Çocukların etkinlikler sırasında yönergeleri, sıra beklemeyi veya yanıtları beklemeyi öğrenmelerine yardımcı olabilirim					
4	İletişim ve oyun durumlarında bekleme becerilerini desteklemek için stratejiler kullanabilirim					
5	Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların (ör. OSB, zihinsel engel, iletişim veya duyuşal ihtiyaçlar) ihtiyaçlarını					

	karşılama için etkinlikleri uyarlayabilirim					
6	Katılımı ve anlayışı teşvik etmek için etkinlik temelli ve deneyimsel öğrenmeyi kullanabilirim					
7	Özel gereksinimleri olan çocuklara sıra bekleme becerilerini öğretme konusunda kendime güveniyorum					
8	Günlük etkinlikler sırasında çocuklarla karşılıklı konuşmayı teşvik edebilir ve örnek olabilirim					
9	Karşılıklı iletişimde çocukların uygun şekilde yanıt vermesine destek olabilirim					
10	Oyun ve rutinler sırasında taklit becerilerini (eylemler, jestler, sesler veya kelimeler) teşvik edebilirim					
11	Bilişsel, sosyal, motor ve iletişim gelişimini aynı anda desteklemek için etkinlik temelli öğrenmeyi kullanma konusunda kendime güveniyorum					

4.10 BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA

Puanlama

Kesinlikle katılmıyorum 5 puan; katılmıyorum 4 puan; tarafsız 3 puan; katılıyorum 2 puan; kesinlikle katılıyorum 1 puan.

Toplam puanınızı hesaplayın ve yorum yapın

-45-50 Puan: Uzmanlık seviyesi. Bölümü mükemmel bir şekilde anlamışsınız ve esnek ve etkili bir şekilde uygulayabilirsiniz.

-35-44 Puan: Yeterli seviye. Temel kavramları sağlam bir şekilde kavramışsınız. Bazı stratejileri uygulayarak ve bunlara ilişkin anlayışınızı derinleştirerek uzmanlığınızı artırabilirsiniz.

-25-34 Puan: Gelişme seviyesi. Temel ilkeleri anlamaya başlıyorsunuz. Bilginizi güçlendirmek için "Katılıyorum" veya "Kesinlikle katılıyorum" olarak işaretlemediğiniz maddelere odaklanın.

-10-24 Puan: Başlangıç Seviyesi. Öğrenme yolculuğunuzun başındasınız. Bu kontrol listesi, devam eden çalışmanız için temel alanları açıkça göstermektedir.

Sizin için Yansıma ve Özdeğerlendirme

Bu kontrol listesi sadece bir değerlendirme aracı değil, aynı zamanda etkinlik temelli öğrenme yaklaşımlarını uygularken kişisel ve mesleki gelişiminizi destekleyen bir rehberdir.

- Hangi stratejileri en etkili ve yararlı buluyorsunuz?
- Günlük rutinler ve oyun zamanlarında hangi etkinlik temelli öğrenme stratejilerini en etkili buldunuz?
- Etkinlik temelli öğrenmenin hangi unsurları veya alanları daha fazla çalışma, uygulama veya destek gerektiriyor?
- Gelişimde ilerlemek için hangi somut eylemleri en etkili buluyorsunuz?

4.11 KAYNAKLAR

- Ärlemalm-Hagsér, E., & Elliott, S. (2017). *Young children and sustainability: Pedagogies for sustainability*. Routledge.
- Barton, E. E., & Smith, B. J. (2015). Advancing high-quality preschool inclusion: A discussion and recommendations for the field. *Topics in Early Childhood Special Education, 35*(2), 69–78. <https://doi.org/10.1177/0271121415583048>
- Cooper, J. O., Heron, T. E., & Heward, W. L. (2020). *Applied behavior analysis* (3rd ed.). Pearson.
- Division for Early Childhood. (2014). *DEC recommended practices in early intervention/early childhood special education*. Council for Exceptional Children.
- Dunst, C. J., & Espe-Sherwindt, M. (2016). Family-centred practices in early childhood intervention. In B. Reichow, B. Boyd, E. Barton, & S. Odom (Eds.), *Handbook of early childhood special education* (pp. 37–55). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-28492-7_3
- Elliott, S., & Davis, J. (2018). Early childhood education for sustainability: Challenges and possibilities. *International Journal of Early Childhood, 50*(1), 1–16. <https://doi.org/10.1007/s13158-018-0215-2>
- Kasari, C., Freeman, S., Paparella, T., Wong, C., Kwon, S., & Gulsrud, A. (2012). Early intervention in autism: Joint attention and symbolic play. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 53*(5), 487–495. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2011.02486.x>
- Koegel, R. L., Ashbaugh, K., & Koegel, L. K. (2019). Pivotal response treatment. *Autism, 23*(5), 1226–1238. <https://doi.org/10.1177/1362361319837266>
- Odom, S. L., Boyd, B. A., Hall, L. J., & Hume, K. (2010). Evaluation of comprehensive treatment models for individuals with autism spectrum disorders. *Exceptional Children, 76*(2), 135–154. <https://doi.org/10.1177/001440291007600201>

- Oladele, O. K. (2024, October 26). *Kinesthetic learning: Hands-on learning and active engagement*. Federal University of Agriculture.
https://www.researchgate.net/publication/385619069_Kinesthetic_Learning_Hands-On_Learning_and_Active_Engagement
- Organisation for Economic Cooperation and Development. (2017). *Starting strong V: Transitions from early childhood education and care to primary education*. OECD Publishing.
- Schreibman, L., Dawson, G., Stahmer, A. C., Landa, R., Rogers, S. J., McGee, G. G., ... Halladay, A. (2015). Naturalistic developmental behavioral interventions: Empirically validated treatments for autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45, 2411–2428.
<https://doi.org/10.1007/s10803-015-2407-8>
- Trembath, D., Balandin, S., Togher, L., & Stancliffe, R. J. (2017). Peer-mediated interventions to support communication and participation of children with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 47, 2553–2567. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3178-8>
- Wong, C., Odom, S. L., Hume, K. A., Cox, A. W., Fettig, A., Kucharczyk, S., ... Schultz, T. R. (2015). Evidence-based practices for children, youth, and young adults with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45, 1951–1966. <https://doi.org/10.1007/s10803-014-2351-z>

4.12 KISALTMALAR LİSTESİ

UDA – *Uygulamalı Davranış Analizi*

OSB – *Otizm Spektrum Bozukluğu*

TTÖ – *Tepki Temelli Öğretim*

BAKICILAR İÇİN ÖZEL EĞİTİM ETKİNLİK KİTABI

Bekir Fatih Meral, Ph.D.

Etkinlik Çizelgeleri

5 ETKİNLİK ÇİZELGELERİ

5.1 ÖNSÖZ

Bir dizi resim veya kelimedenden oluşan etkinlik çizelgeleri veya fotoğraflı etkinlik çizelgeleri, bireylere belirli bir davranış dizisi boyunca yönlendirme veya rehberlik sağlayarak bir görevi tamamlamalarına yardımcı olur (McClannahan & Krantz, 1999). Fotoğraflı veya dijital bir etkinlik çizelgesi, öğrencilerin bir dizi davranış ve etkinliğe katılımını artırır ve başkalarından (ör. öğretmen, ebeveyn, bakıcı) gelen yönergelere/ yönlendirmelere olan bağımlılığı azaltarak, özel eğitim ihtiyaçları olan bireylerin, özellikle otizmli çocukların bağımsızlığını desteklemeye yardımcı olur. Çok sayıda çalışma, etkinlik çizelgelerinin engelli bireylere çeşitli becerileri öğretmek için, onların görevleri bağımsız olarak tamamlamalarını sağlayarak etkili bir şekilde kullanılabileceğini göstermiştir (Reinhart ve ark., 2020).

Tipik gelişim gösteren bireyler, okul, iş veya ev gibi yakın çevrelerinde kendi tercihlerine göre birçok faaliyeti bağımsız olarak gerçekleştirebilirken, özel eğitim ihtiyaçları olan ve otizmli bireyler belirli görev veya faaliyetlerde güçlük yaşayabilir (Eyiip ve ark., 2018). Fotoğraflı veya dijital etkinlik çizelgelerinin, özel eğitim ihtiyaçları olan bireylerin, özellikle otizm ve diğer gelişimsel engelleri olanların, yetişkinlerin rehberliği veya yönlendirmesi olmadan hem basit hem de karmaşık etkinlik dizilerini tamamlamayı öğrenmelerine yardımcı olduğu gösterilmiştir (Reinhart ve ark., 2020).

Uzmanlara göre, otizmli veya özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar bir etkinlik çizelgesini takip etmeyi öğrenebilirlerse, çeşitli ortamlardaki uyaranlara başkalarından ipucu almadan tepki verdiklerinde günlük etkinlikleri tipik gelişim gösteren akranlarınınkine daha çok benzeyebilir ve aileler, çocuklarını sürekli denetlemek gibi çok stresli ve yaşamı zorlaştıran durumlardan kurtulabilir (Birkan, 2013). Etkinlik çizelgeleri temel olarak dört aşamadan oluşur. Birincisi, varsayımsal

veya pratik olarak görev analizi yapm; ikincisi, etkinlik çizelge materyallerini hazırlamaktır (dijital veya karton/gerçek materyal); üçüncüsü, fotoğraflık veya dijital etkinlikçizelgesini uygulamaktır; ve son /dördüncüsü, etkinlik çizelgesindeki prosedürleri azaltmaktır. Burada, artan ve daha fazla profesyonel desteğe duyulan ihtiyaç nedeniyle etkinlik çizelgesinin kendisinin kademeli olarak azaltılması veya ortadan kaldırılması aşaması hariç tutulmuş/ atlanmıştır.

5.2 MODÜL İÇERİĞİ

Yeterlilikle r/ öğrenme hedefleri	Açıklama	Odak	İstenen Sonuç
1. Görev analizi yapmak	Görev analizi, uzun vadeli hedefleri daha küçük, kısa vadeli hedeflere bölmeyi içerdiğinden, sadece etkinlik çizelgeliri için değil, davranış öğretiminin zincirlenmesi için de önemlidir.	Görev analizi, ister varsayımsal ister pratik olsun, gerçekleştirilir.	Adımlar daha küçük, daha gözlemlenebilir ve öğretilmesi daha kolay hale geldikçe, özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun bağımsızlığını artırmak.
2. Etkinlik çizelgesim ateryalleri nin hazırlanması	Fotoğraf, resim veya yazılı form kullanarak etkinlik çizelgeleri hazırlamak.	Gerçek materyaller veya dijital cihaz/ araç kullanarak tahtada etkinlik çizelgesi hazırlamak	Çocuğun etkinliğe katılmasına ve görevi tamamlamasına yardımcı olmak için görsel veya yazılı ipuçları sağlamak
3. Fotoğraflı veya dijital etkinlik çizelgelerin	Kademeli öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak etkinlik çizelgelerini	Özel eğitim ihtiyacı olan bir çocuğa destek veya rehberlik sağlamak, çocuğun performansına bağlı	Uygulayıcı veya bakıcı, tam fiziksel destekten bekleyici bakışa kadar değişen hiyerarşik veya

i uygulamak	kullanarak müdahale etmek.	olarak spontan kararlara dayanır.	farklı yoğunluklarda destek kullanabilir.
4. Etkinlik çizelgelerin de aşamalı silikleştirmesi prosedürleri	Söndürme prosedürü, bakıcının desteğini kademeli olarak silikleştirmesini ifade eder.	Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler ve yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/yönlendirmeleri/uyaranları geri çeker.	Özel eğitim ihtiyaçları olan veya otizmli bir çocuğun, yalnızca etkinlik çizelgesini kullanarak görevleri bağımsız olarak tamamlayabilmesini sağlamak.

5.3 ETKİNLİK ÇİZELGESİNİN NASIL KULLANILACAĞINA DAİR ÜÇ TEMEL SENARYO

5.3.1 Senaryo 1. Fotoğraflı etkinlik çizelgesi içeren diş fırçası

Vaka

Çocuğun diş fırçalama alışkanlığı veya diş fırçalama rutini yoktur. Diş fırçalamadan diş minesini tabakası hasara karşı son derece savunmasız hale gelir, bu da diş çürümeye ve sosyal açıdan kabul edilemez durumlara yol açar. Bu nedenle, özel eğitim ihtiyacı olsun ya da olmasın, her çocuk dişlerini fırçalamayı öğrenmeli ve günlük bir rutin oluşturmalıdır. Özel eğitim ihtiyacı olan veya öncelikle otizmli çocuklar, çevrelerindeki kişilerin yardımı olmadan bu beceriyi kendi başlarına edinmemektedir. Bu durumda, bir ebeveyn, uzman veya bakıcı, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğa bu hayati beceriyi (diş fırçalama) öğretmelidir. Fotoğraflı etkinlik çizelgesi (dijitalleştirilebilir), diş fırçalamayı öğretmenin en iyi yollarından biridir.

Özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğun bakıcısı/ bakım sağlayıcısı şu sırayı izlemelidir: (1) diş fırçalamanın görev analizi, (2) diş fırçalamayı teşvik eden etkinlik çizelgelerinin hazırlanması, (3) etkinlik çizelgesinin uygulanması/ müdahalesi ve (4) etkinlik çizelgesinin aşamalı olarak kaldırılması.

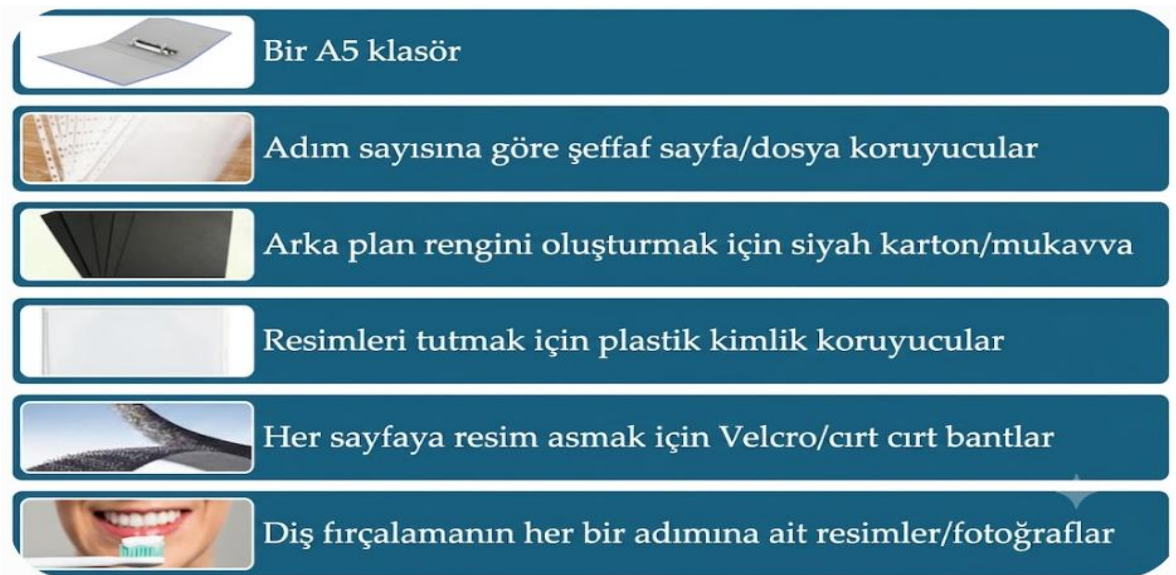
Bağlam ve Ortam

Diş fırçalama etkinlik çizelgeleriyle ilgili müdahale, günlük rutin, bağlam veya ortamlara (evdeki banyo, okul veya iş yeri gibi) uygun olarak, kahvaltı, öğle yemeği ve akşam yemeğinden sonra (veya önce) (veya yatmadan önce) uygulanmalıdır.

Müdahale Örneği

Bakıcı, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuk için, günlük rutine veya farklı ortamlara bağlı olarak diş fırçalama alışkanlığı olmadığı için diş fırçalamayı ayarlamayı sever. İlk olarak, bakım veren, çocuğun dişlerini pratik olarak bağımsız bir şekilde nasıl fırçalayacağına dair bir görev analizi yapar ve diş fırçalama sürecinin her adımını yazıya döker.

İkinci olarak, görev analizine uygun olarak, bakıcı, gerçek malzemeler kullanarak diş fırçalamayı gösteren fotoğraflı bir etkinlik çizelgesini hazırlar (bir A5 klasör, adım sayısına göre şeffaf sayfa koruyucular, arka plan rengini oluşturmak için siyah karton, resimleri tutmak için rozet koruyucular, resimleri her sayfaya asmak için cırt cırtlı bant ve yapışkan ve diş fırçalamanın her adımının resimleri/ fotoğrafları).

Şekil 10 . Gerçek Malzemelerle Diş Fırçalama Etkinlik Çizelgesi

Üçüncü olarak, bakım veren, müdahale sırasında özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuğa dış fırçalamayı öğretmek için bir etkinlik çizelgesi kullanır. Müdahale/uygulama aşamasında, bakım veren, kademeli yönerge/ öğretime uygun olarak çeşitli tür ve düzeylerde ipuçları/ işaretler (tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar) kullanır. Çocuk doğru yanıt verdiğinde veya her adımı düzgün bir şekilde tamamladığında, bakım veren çocuğu sözlü olarak veya dönüştürülebilir sembolik pekiştiricilerle ödüllendirir. Bir çocuğa müdahale ederken, bakım veren çocuğun yanında veya arkasında durur ve aynaya bakar.

Dış fırçalama etkinlik çizelgesinin dördüncü ve son aşaması, aşamalı silikleştirme prosedürüdür. Çocuk doğru yanıt verdiğinde, bakım veren kademeli yönergelere uygun olarak yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını geri çeker, ardından gölgeleme aşamasına geçer; bu aşamada, ipuçlarını veren kişinin elleri çocuğun hareketlerini takip eder ancak ona dokunmaz. Ayrıca, bakım veren kişi yakınlığını azaltır, başka bir deyişle, kendisiyle çocuk arasındaki mesafeyi artırır. Son adımda, bakım veren kişi çocuğun herhangi bir yönlendirme veya yardım olmadan görevi yerine getirmesine izin verir. Bu süreç, çocuk ilgili görevleri bağımsız olarak yerine getirebilene kadar tekrarlanır.

Bakıcı, iç denetimleri/öz denetimi değerlendirmek için bir kontrol listesi kullanarak kendini değerlendirebilir; bu kontrol listesi bu modül altında yer alan **tüm senaryolar** için kullanılmalıdır (bkz. Tablo 4).

Tablo 4

İç Kontrol/ Öz Kontrol Değerlendirme Kontrol Listesi

Etkinlik Çizelgesi Adımları	EVET	HAYIR
Açıklama		
1. Görev analizi yapmak		
1.1. Günlük yaşama uygun bir beceri/ davranış seçtim.		
1.2. Görev analizini, ister varsayımsal ister pratik olsun, gerçekleştiriyorum		

1.3. Uzun vadeli hedefleri daha küçük kısa vadeli hedeflere bölerek görev analizi yaptım		
2. Etkinlik çizelgesi materyallerini hazırlıyorum		
2.1. Gerçek materyal fotoğraflarını veya görüntülerini kullanarak etkinlik çizelgesini hazırlıyorum		
2.2. Dijital bir cihaz/ araç kullanarak etkinlik çizelgesini hazırlıyorum		
3. Fotoğrafik veya dijital etkinlik çizelgesini uygulamak		
3.1. Kademeli öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak etkinlik çizelgesini kullanarak müdahaleyi gerçekleştiriyorum.		
3.2. Tam fiziksel destekten bekleyici bakışa kadar, hiyerarşik veya farklı yoğunluklarda destek kullanırım.		
4. Etkinlik çizelgesinin aşamalı silikleştirme prosedürleri		
4.1. Silikleştirme prosedürünü başlatmak için çocuğun performansını gözlemlerim		
4.2. Yardımımı kademeli olarak azaltırım		
4.3. Dokunmadan çocuğun hareketlerini taklit ederim		
4.4. Kendim (bakıcı) ile çocuk arasındaki mesafeyi artırırım.		
4.5. Çocuğun herhangi bir destek veya yardım almadan görevi yerine getirmesine izin veririm		

5.3.2 Senaryo 2. Fotoğraflı etkinlik çizelgesi içeren yapboz

Vaka

Basit yapbozlar, okul öncesi beceriler olarak sınıflandırılan ince motor becerilerin gelişimine çok daha fazla katkıda bulunur. Yapbozlar, özel eğitim ihtiyacı olan veya olmayan çocukların parmak gücü, el-göz koordinasyonu, problem çözme ve sabır dahil olmak üzere ince motor ve bilişsel gelişimini iyileştirerek temel becerileri geliştirmelerine yardımcı olur. Bakıcı, özellikle özel eğitim ihtiyaçları olan veya otizmli çocukların akademik öncesi becerilerini desteklemeyi sever. Çocuk için bir öğretici yapboz (jigsaw puzzle) seçer. Bu durumda, bakıcı yapboz öğretmek için fotoğraflı bir etkinlik çizelgesi oluşturmaya karar verir. İşte erken çocukluk döneminde yapboz çözmenin on üç faydası: 1. İnce Motor Becerileri, 2. Kaba Motor

Becerileri, 3. Görsel Algı, 4. El-Göz Koordinasyonu, 5. Erken Matematik, 6. Dikkat Süresi, 7. Problem Çözme, 8. Bağımsız Oyun, 9. Uzamsal İlişkiler, 10. Bilişsel Gelişim, 11. Özgüven, 12. Azim ve 13. Rahatlama (Kaynak: empoweredparents.co, 2026).

Görev Analizi ve sekiz veya dokuz parçalı basit bir yapbozun etkinlik çizelgesinin hazırlanması

İlk olarak, görev analizine uygun olarak yapbozun (jigsaw puzzle) sekiz parçasının tamamının fotoğrafını/resmini bir kerede çekin. Engelli çocuklara beceri öğretiminde geriye doğru zincirleme yöntemine uygun olarak, yapbozun tamamını daha küçük parçalara ayırın ve her adım için bir fotoğraf çekin. Yapboz parçası kalmayana kadar bu işlemi tekrarlayın. Çocuğun, baştan sona orijinal yapboz modeline bakarak yapbozu birleştirmesine izin verin.

Şekil 11 . Sekiz veya dokuz parçalı (jigsaw) yapboz örnekleri (Kaynak: <https://www.twinkl.co>)

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Bir sonraki aşamada, eşleştirme yapbozunun her adımı için resim/fotoğrafı bir fotoğraflı etkinlik çizelgesini yerleştirin. Etkinlik çizelgesinin, kullanıcıların yapbozun her adımında sayfaları çevirmelerine olanak sağlamalıdır. Bakıcı, kademeli yönerge/ öğretime uygun olarak çeşitli tür ve düzeylerde ipuçları/ jestler (tam fiziksel destekten bekleyen bakışlara kadar) kullanabilir. Çocuk doğru bir yanıt verdiğinde veya her adımı doğru bir şekilde tamamladığında, bakıcı çocuğu sözlü olarak veya dönüştürülebilir sembolik pekiştiricilerle ödüllendirir. Müdahale aşamasında, bakıcı

çocuğun yanında veya arkasında durur ve gerekirse çocuğun yanıtını hemen düzeltir.

Silikleştirme aşamasında, çocuk doğru yanıt verdiğinde, bakım veren adım adım yönergelerle göre yardımı kademeli olarak azaltır veya geri çeker, ardından gözlem aşamasına geçer. Bu aşamada, ipuçlarını veren kişi çocuğun hareketlerini elleriyle takip eder ancak çocuğa dokunmaz. Ardından bakıcı, yakınlığını azaltarak kendisiyle çocuk arasındaki mesafeyi artırır. Son adımda, bakıcı çocuğun herhangi bir rehberlik veya yardım olmadan görevi yerine getirmesine izin verir. Bu süreç, çocuk ilgili görevleri bağımsız olarak yerine getirebilene kadar devam eder.

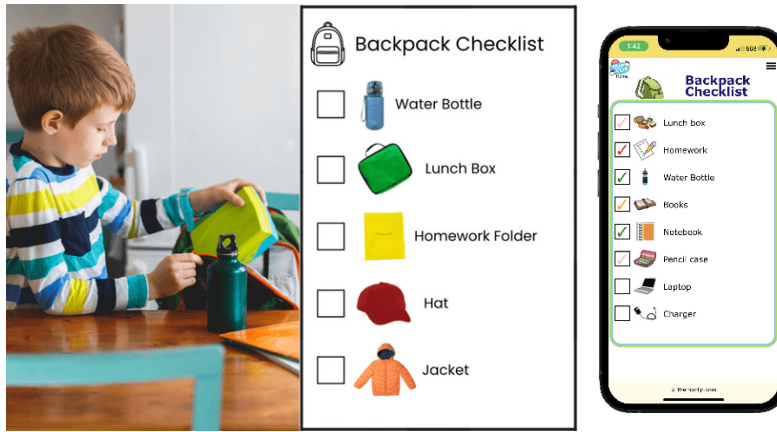
5.3.3 Senaryo 3. Dijital etkinlik çizelgesi ile hafta sonu etkinlikleri için sırt çantasını hazırlama

Vaka

Özel eğitim ihtiyaçları olsun ya da olmasın, tüm çocuklar erken çocukluk döneminden itibaren sırt çantalarını hazırlama sorumluluğunu üstlenmelidir. Bu beceri, çocukların ihtiyaç duydukları eşyaların kontrol listesini takip ederek hafta sonu rutinleri için sırt çantalarını hazırlamalarına yardımcı olmak açısından çok önemlidir. Bu bağlamda, bakım veren, özel eğitim ihtiyaçları olan veya otizmli çocuğa hafta sonu etkinlikleri için sırt çantasını nasıl hazırlayacağını öğretmeye karar verir. Bakıcı, bu beceriyi öğretmek için dijital bir etkinlik çizelgesi seçti. Bakıcı, dijital bir cihaz (iPhone veya diğer marka akıllı telefonlar, iPad veya tablet) kullanarak hafta sonu etkinlikleri için sırt çantasına konulacak eşyaların görsel bir listesini oluşturur. İşte bir okul öncesi çocuğunun hafta sonu etkinlikleri için sırt çantasına koyması gereken bazı eşyalar: su şişeleri, sağlıklı atıştırmalıklar ve meyve, güneş kremi, küçük bir ilk yardım çantası, hava durumuna bağlı olarak yağmurluk veya şemsiye, uyku veya oturma matı vb.

Görev Analizi ve sırt çantasını hazırlamak için dijital etkinlik çizelgesi hazırlama

İlk olarak, okul öncesi çağındaki bir çocuğun hafta sonu etkinlikleri için sırt çantasına konulacak su şişeleri, sağlıklı atıştırmalıklar ve meyveler, güneş kremi, küçük bir ilk yardım çantası, hava durumuna göre yağmurluk veya şemsiye, uyku veya oturma matı vb. öğeleri içeren görsel ipuçları/ işaretler içeren bir kontrol listesi oluşturun. Ardından, sırt çantanızdaki öğeleri gösteren dijital ortamdan fotoğraf veya resimleri (görsel ipuçları/işaretler) indirin veya her bir öğenin fotoğrafını/resmini çekin. Ardından, bu fotoğrafları/resimleri (görsel kontrol listesi) bir dijital cihaza (iPhone, iPad veya başka bir marka akıllı telefon veya tablet) aktarın. Bu, Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 12 . Hafta sonu rutini için dijital etkinlik çizelgesi içeren bir sırt çantasını hazırlama

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Bir sonraki aşamada, eşleştirme bulmacasının her adımı için resim/ fotoğrafı bir akıllı telefon (iPhone veya diğer markalar) veya iPad/ tablet gibi bir dijital cihaza yerleştirin. Dijital cihazın ekranı, kullanıcıların dijital etkinlik çizelgesi içeren sırt çantasını hazırlamanın her adımını kaydırarak inceleyebilmesini sağlamalıdır. Bakıcı, kademeli yönerge/ öğretime uygun olarak çeşitli tür ve düzeylerde ipuçları/ jestler (tam fiziksel destekten bekleyen bakışlara kadar) kullanabilir. Çocuk doğru bir yanıt verdiğinde veya her adımı doğru bir şekilde tamamladığında, bakıcı çocuğu sözlü olarak veya dönüştürülebilir sembolik pekiştiricilerle ödüllendirir. Müdahale

aşamasında, bakıcı çocuğun yanında veya arkasında durur ve gerekirse çocuğun yanıtını hemen düzeltir.

Silikleştirme aşamasında, çocuk doğru yanıt verdiğinde, bakım veren adım adım yönergelerle göre yardımı kademeli olarak azaltır veya geri çeker, ardından gözlem aşamasına geçer. Bu aşamada, ipuçlarını veren kişi elleriyle çocuğun hareketlerini takip eder ancak çocuğa dokunmaz. Ardından bakıcı, yakınlığını azaltarak kendisiyle çocuk arasındaki mesafeyi artırır. Son adımda, bakıcı çocuğun herhangi bir rehberlik veya yardım olmadan görevi yerine getirmesine izin verir. Bu süreç, çocuk ilgili görevleri bağımsız olarak yerine getirebilene kadar sürdürülür.

5.4 ETKİNLİK ÇİZELGELERİNİN KULLANIMINA İLİŞKİN SENARYO ÖRNEKLERİ (DİJİTAL VEYA GERÇEK MALZEMELER)

5.4.1 Senaryo 4. Sabah rutini için günlük görev planlaması

Vaka

Engelli veya tipik gelişim gösteren çocuklar için günlük sabah rutini, uyanmak, duş almak veya yüzünü yıkamak, dişlerini fırçalamak, esneme hareketleri yapmak, giyinmek, yatağını toplamak ve kahvaltı yapmak gibi faaliyetleri içerebilir. Dijital veya fiziksel etkinlik çizelgelerini kullanarak çocuk, günlük sabah rutinindeki görevleri takip edebilir ve bu da her sabah günlük faaliyetlere katılmasını kolaylaştırır. Bir bakım veren, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli bir çocuğun günlük sabah rutinini bir etkinlik çizelgesi olarak oluşturmasına yardımcı olabilir ve ardından çocuğun bunu bağımsız olarak kullanmasına izin verebilir.

Şekil 13 . Temel günlük rutin becerileri (Kaynak: <https://www.skoolgo.com/worksheet/my-morning-routine/>)

Görev analizi ve etkinlik çizelgesinin hazırlanması

Görev analizine uygun olarak hedef davranışın (temel günlük rutin becerileri) fotoğraflarını çekin veya bunları dijital bir cihaza indirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek materyaller veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/ uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya buna izin verin.

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

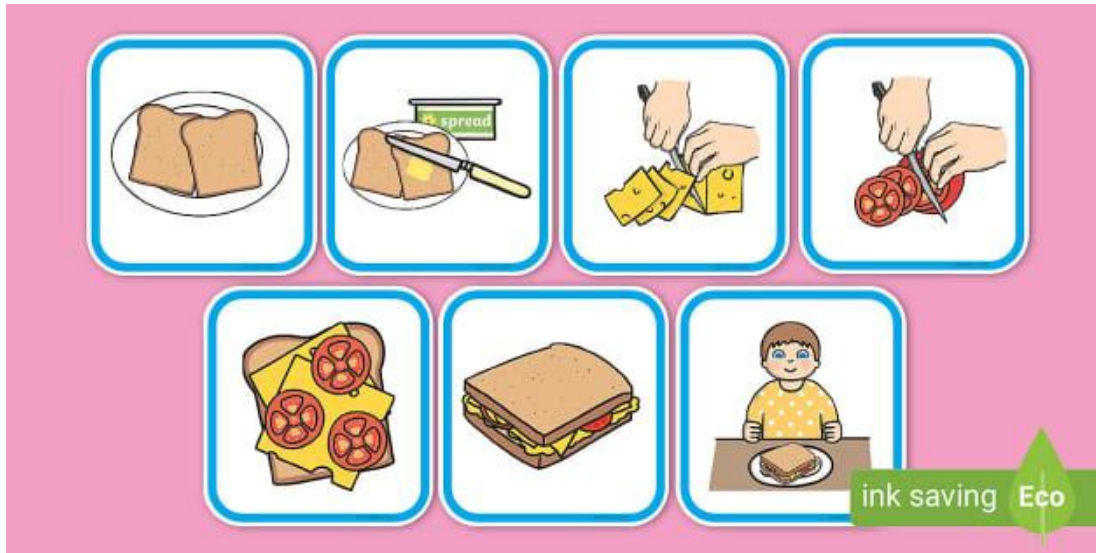
Etkinlik çizelgelerini kullanan müdahaleler çoğunlukla kademeli öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğu,

kendi spontan/ anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini, yönlendirmesini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğun sadece etkinlik çizelgelerini kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/ işaretleri/ yönlendirmeleri geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun kimseye yardım almadan sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevi bağımsız olarak tamamlayabilmesi için çocukla olan yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır.

5.4.2 Senaryo 5. Sandviç hazırlama

Vaka

Sağlıklı bir sandviç hem lezzetlidir hem de atıştırılabilir olarak günün geri kalanında tok kalmanızı sağlayan enerji kaynağıdır. Dijital veya fiziksel etkinlik çizelgesini kullanarak çocuk, tercihlerine veya sağlıklı seçimlerine göre sandviçini hazırlayabilir. Bu durumda, bir bakıcı, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli bir çocuğa etkinlik çizelgesini takip ederek sandviç hazırlamasında yardımcı olabilir ve ardından çocuğun sandviçini bağımsız olarak hazırlamasına izin verebilir.

Şekil 14 . Sandviç Yapma (Kaynak: <https://www.twinkl.co.za/resource/t-s-1626-7-step-sequencing-cards-making-a-sandwich>)

Görev analizi ve etkinlik çizelgesinin hazırlanması

Sandviç yapma sürecinin her aşamasının fotoğraflarını çekin veya indirin.

Çocukların görevi tamamlamak için sırayı takip edebilmeleri için bu resimleri fiziksel veya dijital etkinlik çizelgelerine yazdırın veya yerleştirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek malzemeler veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya izin verin.

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Etkinlik çizelgelerini kullanan müdahaleler çoğunlukla kademeli öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğu, kendi spontan/ anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini,

yönlendirmesini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğun sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/işaretleri/uyarıları geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun kimseye yardım almadan sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevi bağımsız olarak tamamlayabilmesi için çocukla olan yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır.

5.4.3 Senaryo 6. Yağmurluk giymek

Vaka

Özel eğitim ihtiyaçları veya otizmi olsun ya da olmasın, tüm çocuklar yağmurlu veya rüzgarlı günlerde kuru ve sıcak kalmak için yağmurluk giymeyi bağımsız olarak öğrenmelidir. Dijital veya fiziksel etkinlik çizelgesini kullanılarak, çocuk hava durumuna göre yağmurluk giymeyi öğrenebilir. Bu bağlamda, bir bakıcı, özel eğitim ihtiyaçları veya otizmi olan bir çocuğa etkinlik çizelgesini takip ederek yağmurluk giymesinde yardımcı olabilir ve ardından çocuğun bağımsız olarak giymesine izin verebilir.

Görev analizi ve etkinlik çizelgesinin hazırlanması

Yağmurluk giyme/ takma sürecinin her aşamasının fotoğraflarını çekin veya indirin. Çocukların görevi tamamlamak için sırayı takip edebilmeleri için bu resimleri yazdırın veya fiziksel veya dijital etkinlik çizelgesine yerleştirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek malzemeler veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/ uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya izin verin.

Şekil 15 . Yağmurluk giyme/takma (Kaynak: <https://www.vectorstock.com/royalty-free-vectors/kid-wearing-raincoat-vectors>)

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Etkinlik çizelgesini kullanan müdahaleler çoğunlukla aşamalı öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğu, kendi spontan/ anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini, yönlendirmesini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğun sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/ işaretleri/ yönlendirmeleri geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya bakıcı, çocukla olan yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır, böylece çocuk, kimsenin yardımı

olmadan, sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevi bağımsız olarak tamamlayabilir.

5.4.4 Senaryo 7. Pijama giyme

Vaka

Pijamaları giymek, uyku veya yatma rutini oluşturma'nın temel becerilerinden biri olduğu için, özel eğitim ihtiyacı olan ya da otizmli çocuklar da dahil olmak üzere tüm çocuklar pijamalarını kendi başlarına giyebilmelidir. Dijital veya basılı etkinlik çizelgesini kullanılarak, çocuk yatmadan önce pijamalarını giyebilir. Buna göre, bir bakım veren, bir etkinlik çizelgesini takip ederek ve ardından çocuğun pijamalarını bağımsız olarak giymesine izin vererek, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli bir çocuğa pijama giymesi konusunda destek olabilir.

Görev analizi ve etkinlik çizelgesinin hazırlanması

Pijamaları giymenin/ giydirmenin her aşamasının fotoğrafını çekin veya indirin. Çocukların görevi tamamlamak için sırayı takip edebilmeleri için bu resimleri yazdırın veya fiziksel veya dijital etkinlik çizelgesine yerleştirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek malzemeler veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/ uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya izin verin.

Şekil 16 . Pijama giyme/takma (Kaynak: <https://www.vectorstock.com/royalty-free-vectors/kid-wearing-raincoat-vectors>)

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Etkinlik çizelgesini kullanan müdahaleler çoğunlukla kademeli öğretim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuğu, kendi spontan/ anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini, yönlendirmesini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuğun sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/işaretleri/uyarıları geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun kimseye yardım almadan sadece etkinlik çizelgesini kullanarak

görevi bağımsız olarak tamamlayabilmesi için çocukla olan yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır.

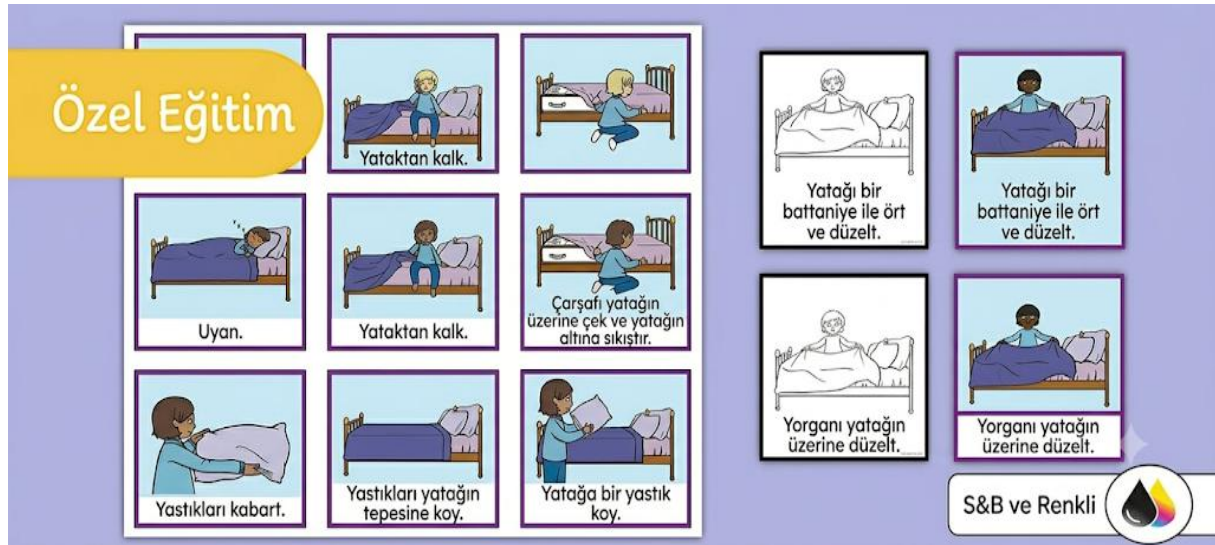
5.4.5 Senaryo 8. Yatağı toplamak/ çarşafları/ nevresimleri değiştirmek

Vaka

Çocuğun sağlığı için çarşafların/nevresimlerin düzenli olarak değiştirilmesi ve çocuğun rahatı için yatağın toplanması gerektiğinden, özel eğitim ihtiyacı olsun ya da olmasın her çocuk yatağını toplamayı öğrenmelidir. Bu durumda, bir bakıcı, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli bir çocuğa çarşafların değiştirilme zamanını hatırlatabilir ve çocuğa yatağını toplamayı öğretebilir. Bakıcı, dijital veya fiziksel bir etkinlik çizelgesini kullanarak bu becerileri öğretebilir, ardından çocuğun çarşafları/ yatak örtülerini değiştirmesine ve yatağını bağımsız olarak yapmasına izin verebilir.

Görev analizi ve etkinlik çizelgesinin hazırlanması

Çarşafları/ yatak örtülerini değiştirmenin ve yatağı yapmanın her aşamasının fotoğraflarını çekin veya indirin. Çocukların görevi tamamlamak için sırayı takip edebilmeleri için bu resimleri yazdırın veya fiziksel veya dijital etkinlik çizelgesine yerleştirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek malzemeler veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/ uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya izin verin.

Şekil 17 . Yatak yapma (Kaynak: <https://www.twinkl.com.tr/resource/making-the-bed-sequencing-cards-us-se-1696875727>)

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Etkinlik çizelgelerini kullanan müdahaleler çoğunlukla aşamalı öğretim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuğu kendi spontan/ anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini, yönlendirmesini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuğun sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/işaretleri/uyarıları geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun kimseye yardım almadan sadece etkinlik çizelgesini kullanarak

görevi bağımsız olarak tamamlayabilmesi için çocukla olan yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır.

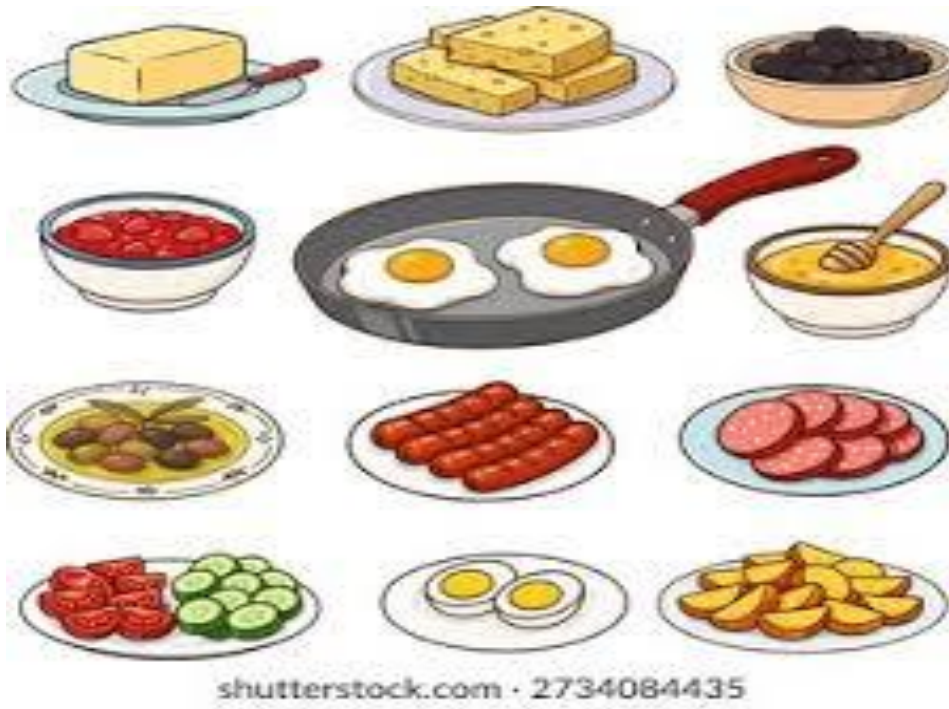
5.4.6 Senaryo 9. Kahvaltı yapmak

Vaka

Güne kahvaltı ile başlamak, sadece genel sağlık için değil, aynı zamanda gün boyunca enerjiyi korumak, akademik başarıya katkıda bulunmak ve sosyal etkinliklere aktif olarak katılmak için de çok önemlidir. Bu nedenle, tüm çocuklar günlük etkinliklerine başlamadan önce sabahları sağlıklı bir kahvaltı yapmalıdır. Bu bağlamda, bakım veren kişi, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuğun kahvaltısını bağımsız olarak yapabilmesini sağlamalıdır. Bakım veren kişi, dijital veya fiziksel etkinlik çizelgesi kullanarak bu beceriyi öğretebilir, ardından çocuğun kimsenin yardımı olmadan kahvaltısını yapmasına izin verebilir.

Görev analizi ve etkinlik çizelgelerinin hazırlanması

Mevcut kültüre bağlı olarak kahvaltı etmenin her aşamasının fotoğraflarını çekin veya indirin (örneğin, Akdeniz kahvaltısı Türk kültürü için uygundur). Çocukların görevi tamamlamak için sırayı takip edebilmeleri için bu resimleri fiziksel veya dijital etkinlik çizelgelerine yazdırın veya yerleştirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek malzemeler veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/ uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya izin verin.

Şekil 18 . Kahvaltı yapmak (Kaynak: <https://www.shutterstock.com/tr/search/olive-for-kids-vector?page=2>)

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Etkinlik çizelgesini kullanan müdahaleler çoğunlukla kademeli öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğu, kendiliğinden/anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini, yönlendirmesini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğun sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/işaretleri/yönlendirmeleri geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya

bakıcı, çocukla olan yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır, böylece çocuk, kimsenin yardımı olmadan, sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevi bağımsız olarak tamamlayabilir.

5.4.7 Senaryo 10. Lego Yapma

Vaka

Lego ile yapım, özellikle engelli olsun ya da olmasın küçük çocuklarda uygulamalı akademik becerileri, problem çözme becerilerini ve yaratıcılığı destekler. Ayrıca Lego ile yapım, paylaşım ve işbirliği yoluyla sosyal becerileri geliştirir, ince motor becerilerini destekler ve görevlere odaklanarak sabrı artırır. Bu nedenle, çeşitli faydaları göz önüne alındığında, sadece bir boş zaman etkinliği olmanın ötesinde bir öneme sahiptir. Bu durumda, bakım veren kişi dijital veya fiziksel bir etkinlik çizelgesini kullanarak Lego ile yapımı öğretebilir, ardından çocuğun bunu kendi başına bağımsız olarak yapmasına izin verebilir.

Görev analizi ve etkinlik çizelgesinin hazırlanması

Lego yapımının her aşamasının fotoğrafını çekin veya indirin. Çocukların görevi tamamlamak için sırayı takip edebilmeleri için bu resimleri yazdırın veya fiziksel veya dijital etkinlik çizelgelerine yerleştirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek malzemeler veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/ uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya izin verin.

Şekil 19 . Lego Yapımı (Kaynak: <https://tobeme.com.au/5-important-skills-that-children-learn-from-lego/>)

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Etkinlik çizelgesini kullanan müdahaleler çoğunlukla kademeli öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğu, kendi spontan/ anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini, yönlendirmesini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğun sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/işaretleri/uyarıları geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun kimseye yardım almadan sadece etkinlik çizelgesini kullanarak

görevi bağımsız olarak tamamlayabilmesi için çocuklu i yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır.

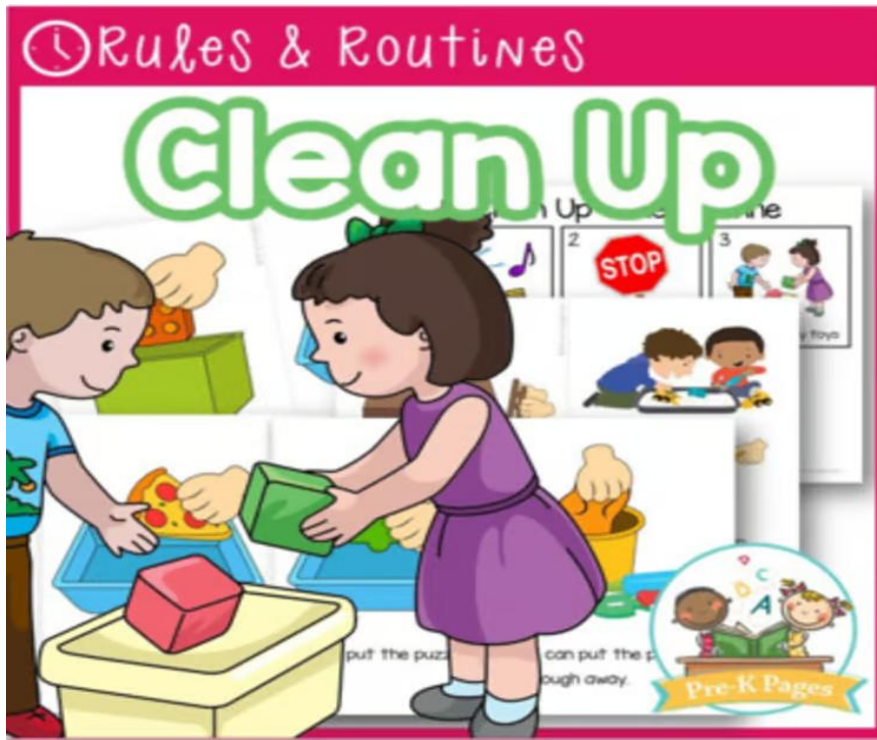
5.4.8 Senaryo 11. Odayı temizle

Vaka

Engelli olsun ya da olmasın, çocukların odaları veya oynadıkları/ etkinlik yaptıkları yerler için erken yaşlardan itibaren bir temizlik rutini oluşturmak, bağımsızlık, özdenetim ve sorumluluk duygusunun gelişmesi açısından çok önemlidir. Temizlik zamanı ebeveynler, uzmanlar veya bakıcılar için olduğu kadar çocuklar için de sinir bozucu olabilir, ancak bunu çocukların kendileri yapmalıdır. Bu nedenle, bakım verenlerin özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuklar için yaşam alanlarında veya etkinlikler sırasında temizlik alışkanlıkları geliştirmeleri gerekir. Etkinlik çizelgesi, sosyal hikayeler, şarkı sözleri ve diğer dostane yöntemlerin yanı sıra, Temizlik Rutini öğretmenin en iyi yollarından biridir.

Görev analizi ve etkinlik çizelgesinin hazırlanması

Çocuğun yaşadığı yere veya orada yaptığı etkinliklere/görevlere bağlı olarak, Temizlik Rutininin her aşamasının fotoğraflarını çekin veya indirin. Çocukların görevi tamamlamak için sırayı takip edebilmeleri için bu resimleri basılı veya dijital etkinlik çizelgesine yerleştirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek malzemeler veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/ uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya izin verin.

Şekil 20 . Temizlik rutini (Kaynak: <https://www.teacherspayteachers.com/Product/Clean-Up-Routine-Visual-Rules-Behavior-Supports-for-Preschool-Pre-K-3345860>)

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Etkinlik çizelgesi kullanan müdahaleler çoğunlukla kademeli öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğu, kendi spontan/ anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini, yönlendirmelerini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğun sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/işaretleri/uyarıları geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında

dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya bakıcı, çocukla olan yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır, böylece çocuk, kimsenin yardımı olmadan, sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevi bağımsız olarak tamamlayabilir.

5.4.9 Senaryo 12. El yıkama

Vaka

İnsanlık tarihinin en zorlu dönemlerinden biri olan COVID-19 sırasında bulaşıcı hastalıklar ve alınan önlemler göz önüne alındığında, el yıkama tüm çocuklar ve herkes için hijyen ve sağlığı korumak açısından vazgeçilmez bir beceridir. Bu nedenle, bakıcılar, özel eğitim ihtiyaçları olsun ya da olmasın, çocuklara el yıkama becerilerini öğretmeli ve bunu günlük rutinlerine entegre etmelidir. Dijital veya fiziksel etkinlik çizelgesi, çocuklara el yıkamayı öğretmek için kolayca kullanılabilir.

Görev analizi ve etkinlik çizelgelerinin hazırlanması

El yıkamanın her aşamasının fotoğrafını çekin veya indirin. Çocukların görevi tamamlamak için sırayı takip edebilmeleri için bu resimleri fiziksel veya dijital etkinlik çizelgelerine yazdırın veya yerleştirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek malzemeler veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/ uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya izin verin.

Şekil 21 . El yıkama/el yıkama becerisi (Kaynak: <https://www.vectorstock.com/royalty-free-vector/children-washing-hands-hygiene-education-vector-36165059>)

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Etkinlik çizelgesin kullanan müdahaleler çoğunlukla kademeli öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuğu, kendi spontan/ anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini, yönlendirmesini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuğun sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/işaretleri/uyarıları geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun kimseye yardım almadan sadece etkinlik çizelgesini kullanarak

görevi bağımsız olarak tamamlayabilmesi için çocuklu i yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır.

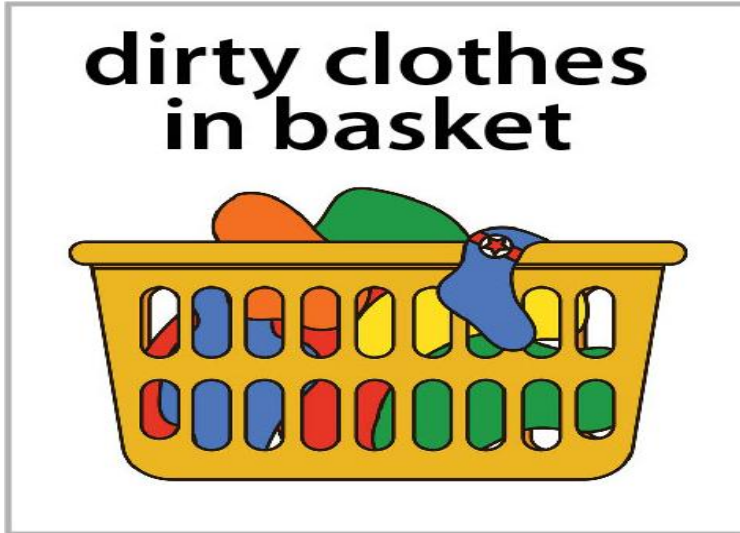
5.4.10 Senaryo 13. Kirli çamaşırları sepete koyma becerisi

Vaka

Küçük çocuklar çamaşır makinesini kullanamayabilir, ancak kirli giysileri sepete koyarak çamaşır yıkama becerilerini kolayca öğrenebilirler. Bu becerileri öğrenerek çocuklar, giysileri yakasına göre ayırabilir, temiz mi kirli mi olduklarını belirleyebilir, çorap veya eldiven gibi çiftleri eşleştirebilir ve iç giyim ile dış giyimi sınıflandırabilirler. Ayrıca sorumluluk almayı, kişisel görevlerini bağımsız olarak yerine getirmeyi öğrenir ve motor ve bilişsel becerilerini geliştirirler. Bakıcılar, dijital veya fiziksel etkinlik çizelgesi aracılığıyla özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuklara çamaşır yıkama becerilerini (kirli giysileri sepete koyma) öğretebilirler.

Görev analizi ve etkinlik çizelgelerinin hazırlanması

Çamaşırları sepete koyma, renk ve türe göre ayırma gibi çamaşır yıkama becerilerinin her aşamasının fotoğraflarını çekin veya indirin. Çocukların görevi tamamlamak için sırayı takip edebilmeleri için bu resimleri fiziksel veya dijital etkinlik çizelgelerine yazdırın veya yerleştirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek malzemeler veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/ uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya izin verin.

Şekil 22 . Kirli çamaşırları sepete koyma becerisi (Kaynak: <https://www.missionmagnets.com.au/product/dirty-clothes/>)

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Etkinlik çizelgesini kullanan müdahaleler çoğunlukla kademeli öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğu, kendi spontan/ anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini, yönlendirmesini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğun sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/işaretleri/yönlendirmeleri geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun kimseye yardım almadan sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevi bağımsız olarak tamamlayabilmesi için çocukla olan yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır.

5.4.11 Senaryo 14. Saç bakımı

Vaka

Tüm çocuklar, özgüven geliştirmek, sosyal ilişkiler kurmak, olumlu bir beden imajı oluşturmak ve kişisel hijyeni sağlamak gibi nedenlerle temel bakım alışkanlıklarına sahiptir. Kişisel bakım, psikolojik ve duygusal iyilik halini desteklemenin yanı sıra sayısız fiziksel ve sosyal fayda sağlar. Bu bağlamda, bakım verenler dijital veya fiziksel etkinlik çizelgesini kullanarak özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmlili çocuklara temel kişisel bakım becerilerini öğretebilirler.

Görev analizi ve etkinlik çizelgesinin hazırlanması

Cinsiyete göre saç bakımının her aşamasının fotoğraflarını çekin veya indirin. Çocukların görevi tamamlamak için sırayı takip edebilmeleri için bu resimleri fiziksel veya dijital etkinlik çizelgelerine yazdırın veya yerleştirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek malzemeler veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/ uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya izin verin.

Şekil 23 . Saç bakımı (Kaynak: <https://www.dreamstime.com/cartoon-illustration-young-boy-girl-brushing-their-hair-front-mirror-cute-children-learning-personal-image413176568>)

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Etkinlik çizelgesini kullanan müdahaleler çoğunlukla kademeli öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğu, kendi spontan/ anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini, yönlendirmesini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğun sadece etkinlik çizelgesi kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/işaretleri/uyarıları geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun kimseye yardım almadan sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevi bağımsız olarak tamamlayabilmesi için çocukla olan yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır.

5.4.12 Senaryo 15. Masa veya herhangi bir yüzeyi temizlemek için ıslak mendil veya dezenfektan mendil kullanma

Vaka

Çocuklar, ellerini yeterince yıkamadıkları veya uygun dezenfeksiyon prosedürlerini uygulamadıkları için mikroplara maruz kalma riski altındadır. Bu nedenle, özel eğitim ihtiyacı olsun ya da olmasın tüm çocuklar, ıslak mendil veya dezenfektan mendil kullanarak masalarını veya yüzeyleri nasıl temizleyeceklerini öğrenmelidir. Bu becerinin önemi göz önüne alındığında, bir bakıcı, dijital veya fiziksel bir etkinlik çizelgesikullanarak çocuğa masaları veya yüzeyleri ıslak mendil veya dezenfektan

mendil ile nasıl temizleyeceğini öğretebilir ve ardından çocuğun bunu bağımsız olarak yapmasına izin verebilir.

Görev analizi ve etkinlik çizelgesinin hazırlanması

Islak mendil veya dezenfektan mendil kullanarak masalarını veya yüzeyleri temizlemenin her adımının fotoğrafını çekin veya indirin. Çocukların görevi tamamlamak için sırayı takip edebilmeleri için bu resimleri yazdırın veya fiziksel veya dijital etkinlik çizelgesine yerleştirin. Görev analizine uygun olarak, çocuğun gerçek malzemeler veya dijital bir cihaz/ araç (akıllı telefon veya tablet) kullanarak tahtaya görsel ipuçları/ işaretler/ uyarılar (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ ifadeler) yerleştirmesine yardımcı olun veya izin verin.

Şekil24 . Masa veya yüzeyi temizlemek için ıslak veya dezenfektanlı mendil kullanma
(Kaynak: https://www.shutterstock.com/tr/search/kid-wipe-table?image_type=illustration)

Uygulama/ müdahale ve aşamalı silikleştirme prosedürü

Etkinlik çizelgesini kullanan müdahaleler çoğunlukla kademeli öğretim/ eğitim ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilir. Etkinlik çizelgesindeki görsel ipuçları/ işaretler (fotoğraflar, resimler veya kelimeler/ cümleler) çocuğun dikkatini göreve

çeker ve çocuğa nasıl yapılacağını gösterir. Bu süre zarfında, uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansına bağlı olarak, özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğu, kendi spontan/ anlık kararlarına göre destekler/ yönlendirir. Uygulayıcı veya bakıcı, müdahale sırasında tam fiziksel destekten bekleyen bakışa kadar hiyerarşik veya farklı yoğunlukta destek kullanabilir. Silikleştirme prosedürü, bakıcının desteğini, yönlendirmesini veya rehberliğini kademeli olarak silikleştirmeyi ve özel eğitim ihtiyacı olan veya otizmli çocuğun sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevleri bağımsız olarak yerine getirmesine izin vermeyi içerir. Uygulayıcı veya bakıcı, çocuğun performansını gözlemler, yardımı kademeli olarak azaltır veya ipuçlarını/işaretleri/yönlendirmeleri geri çeker ve çocuğun yanında veya arkasında dururken dokunmadan sadece çocuğun elini takip eder. Ardından, uygulayıcı veya bakıcı, çocukla olan yakınlığını artırarak mesafeyi azaltır, böylece çocuk, kimsenin yardımı olmadan, sadece etkinlik çizelgesini kullanarak görevi bağımsız olarak tamamlayabilir.

5.5 ÖZET

Bir etkinlik çizelgesi, becerileri öğretmek ve görevlerin sırayla ilerlemesini sağlamak için çizimler, fotoğraflar ve yazılı metinler gibi çeşitli görsel ipuçları içerir. Etkinlik çizelgeleri, en azından bir sonraki aşamada, ebeveyn veya uzman desteğinin çok az olduğu ya da hiç olmadığı durumlarda, esas olarak kendi kendine izleme yöntemlerine dayanır. Bu nedenle, görsel ipuçları, hangi davranışların sergilenmesi ve sergilenmemesi gerektiğini belirten önceden uyarılar işlevi görür. Etkinlik çizelgeleri rutinleri takip etmek için de kullanılabilir de, öğrencilerin zincirdeki her adımı takip etmesini kolaylaştırdıkları için, bir dizi davranış (örneğin giyinme, diş fırçalama, makyaj yapma) aracılığıyla karmaşık becerileri öğretmek için daha yararlı ve etkilidirler. Etkinlik çizelgeleri, kütüphaneden kitap ödünç almak, sokakta yürümek, market alışverişi yapmak veya mahalledeki bir fırında alışveriş yapmak gibi sosyal becerileri öğretmek için de kullanılabilir; bu, özel eğitim ihtiyacı olan ve otizmli bireylerin toplumda daha iyi performans göstermelerine ve dolayısıyla yaşam kalitelerini artırmalarına yardımcı olabilir. Kendi kendini izleme prosedürleriyle tutarlı etkinlik çizelgeleri, günlük yaşam, oyun veya mesleki beceriler gibi davranış kalıplarını öğretmek, otizmli çocuklar da dahil olmak üzere özel eğitim ihtiyaçları olan bireylerin öz yönetim becerilerini geliştirmeyi amaçlar.

Görsel etkinlik çizelgeleri, giyinme, okula veya başka bir yere gitmek için sırt çantasını hazırlama, yemek pişirme ve çarşaf değiştirme gibi davranış dizilerini öğretmenin bir yoludur. Görsel etkinlik çizelgeleri, ilgili davranış dizisini gösteren resimler veya öğretici kelimeler/ ifadeler şeklinde görsel ipuçları içerir. Etkinlik çizelgelerinin infelsefi amacı, bireylerin kendi günlük görevlerinin sorumluluğunu üstlenerek başkalarına (ebeveynlere veya bakıcılara) daha az bağımlı hale gelmelerine yardımcı olmaktır.

Günümüzde, tabletler, akıllı telefonlar ve akıllı saatler gibi teknolojik cihazlarda etkinlik çizelgeleri kullanarak çeşitli becerileri, özellikle de toplumsal veya sosyal becerileri öğretmek, damgalanmayı önlemenin ve yüksek teknolojiye dijital

araçlar aracılığıyla öğretme kapasitesini artırmanın bir yolu olarak giderek daha fazla kabul görmektedir. Kuşkusuz, dijital olarak yönetilen bir etkinlik çizelgesi oluşturmak, geleneksel yöntemlerin (örneğin, fotoğraflar ve yazılı metinler) aksine, etkinlik çizelgelerini kullanmanın yeni bir yoludur. Bu yüksek teknoloji stratejiler, davranış kalıplarını öğretmek için etkinlik çizelgeleri oluşturmak üzere iPad veya iPhone gibi dijital araçların kullanılmasını içerir. Bu yeni nesil araçlar, kişisel dijital asistanlar olarak adlandırılır ve özel eğitim ihtiyaçları olan ve otizmli öğrencilerin bağımsızlığını artırmak için tasarlanmış, taşınabilir, kendi kendine yönlendirilen cihazlardır.

5.6 BAKICILAR/ BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME

Hayır	Madde	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Nötür	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Varsayımsal olarak görev analizi yapabilirim					
2	Görev analizini pratik olarak yapabilirim					
3	Gerçek malzemeler kullanarak etkinlik çizelgeleri hazırlayabilirim					
4	Dijital araçları kullanarak etkinlik çizelgeleri hazırlayabilirim					
5	Fotoğrafik bir etkinlik çizelgesini uygulayabilirim					
6	Dijital etkinlik çizelgesini uygulayabilirim					

7	Etkinlik çizelgesindeki aşamalı silikleştirme prosedürlerini uygulayabilirim					
8	Müdahale sırasında doğru destekleri/ ipuçlarını kullanabilirim					
9	Müdahale sırasında doğru pekiştiricileri kullanabilirim					
10	Etkinlik çizelgesini kullanarak çocuğa çeşitli beceriler öğretebilir ve görevleri bağımsız olarak tamamlamasını sağlayabilirim					

5.7 BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Puanlama

Kesinlikle katılmıyorum 5 puan; katılmıyorum 4 puan; tarafsız 3 puan; katılıyorum 2 puan; kesinlikle katılıyorum 1 puan.

Toplam puanınızı hesaplayın ve yorum yapın:

-45-50 Puan: Uzmanlık seviyesi. Bölümü mükemmel bir şekilde anlamışsınız ve bilgileri esnek ve etkili bir şekilde uygulayabiliyorsunuz.

-35-44 Puan: Yeterli seviye. Temel kavramları sağlam bir şekilde kavramışsınız. Bazı stratejileri uygulayarak ve derinleştirerek uzmanlığınızı artırabilirsiniz.

-25-34 Puan: Gelişme seviyesi. Temel ilkeleri anlamaya başlıyorsunuz. Bilginizi güçlendirmek için "Katılıyorum" veya "Kesinlikle katılıyorum" olarak işaretlemediğiniz maddelere odaklanın.

-10-24 Puan: Başlangıç Seviyesi. Öğrenme yolculuğunuzun başındasınız. Bu kontrol listesi, devam eden çalışmanız için temel alanları açıkça göstermektedir.

Değerlendirme

Bu yansıma bölümü, bu bölüm boyunca öğreniminiz hakkında eleştirel düşünmenize yardımcı olmak ve bir bakım veren olarak devam eden kişisel ve mesleki gelişiminizi desteklemek için tasarlanmıştır. Bu sorular sadece bir değerlendirme işlevi görmekten ziyade, davranış yönetimi ile ilgili güçlü yönlerinizi, gelişime açık alanlarınızı ve somut sonraki adımlarınızı belirlemenize rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

6. Etkinlik çizelgesi uyguluyorsanız, varsayımsal veya pratik olsun, görev analizini nasıl yapardınız?
7. Etkinlik çizelgeleri uyguluyor olsaydınız, gerçek malzemeler veya dijital araçlar kullanarak bir etkinlik çizelgesini nasıl hazırlardınız?

8. Etkinlik çizelgesini uyguluyor olsaydınız, fotoğraflı veya dijital etkinlik çizelgesini nasıl uygulardınız?
9. Etkinlik çizelgesini uyguluyor olsaydınız, etkinlik çizelgelerine aşamalı silikleştirme prosedürlerini nasıl gerçekleştirdiniz?

5.8 KAYNAKLAR

- Birkan, B. (2013). Activity Schedules: Teaching Independent, Choice, and Social Interaction to Children with Autism. *Ankara University Journal of Special Education*, 14(1), 77-81. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000176
- Empowered parents.co (2026). *13 Benefits of Puzzles for Child Development*. Retrieved from <https://www.sensorysouk.com/blogs/community/13-benefits-of-puzzles-for-child-development>
- Eyiip, Ö. D., Ergenekon, Y., Çolak, A. (2018). Preparation of an Activity Schedule Involving Leisure Time Activities and Teaching of On-Schedule by a Mother with an Adolescent with ASD. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2), 207–220. <https://doi.org/10.15345/iojes.2018.02.014>
- McClannahan, L. E., & Krantz, P. J. (1999). *Activity schedules for children with autism: Teaching independent behavior*. Bethesda, MD: Woodbine House.
- Reinert, K. S., Higbee, T. S., & Nix, L. D. (2020). Creating Digital Activity Schedules to Promote Independence and Engagement. *Behavior Analysis in Practice*, 13, 577–595. <https://doi.org/10.1007/s40617-020-00437-8>

BAKICILAR İÇİN ÖZEL EĞİTİM ETKİNLİK KİTABI

Barbora Bazalová
Dana Zámečníková
Veronika Včelíková
Ondşej Ling

Akran Eğitimi

MODÜL 6

6 AKRAN ÖĞRETİMİ

6.1 ÖNSÖZ

Etkinlik kitabının bu modülü, Akran Eğitimi üzerine odaklanmaktadır. Yazarlar bunu, katılımcılar arasındaki etkileşim yoluyla öğrenme olarak tanımlamaktadır. İki ile yedi yaş arasındaki çocuklar genellikle çevrelerindeki insanları gözlemleyerek öğrenirler. Doğal olarak birlikte oynarlar ve gözlemlediklerini taklit ederler. Bu günlük akran etkinlikleri, özellikle bakım verenler tarafından desteklendiğinde, öğrenme fırsatları yaratır. Yetişkinler bu etkinliklere bir yapı kazandırabilir ve yönlendirebilir (Zhang ve ark., 2022; Foster ve ark., 2023).

Küçük çocuklar, sadece yetişkinlerin rehberliğiyle değil, ilişkiler ve paylaşılan deneyimler yoluyla en iyi şekilde öğrenirler. Araştırmalar, akran aracılı yaklaşımların, özellikle gelişimsel veya sosyal güçlükleri olan küçük çocuklarda sosyal etkileşimi, iletişimi ve katılımı önemli ölçüde iyileştirebileceğini göstermektedir (Watkins ve ark., 2015). Çocuklar akranlarıyla birlikte öğrendiklerinde, genellikle daha motive, dikkatli ve yeni becerileri denemeye istekli olurlar. Bu hedef gruptaki çocuklar için anlamlı akran teması, iletişim, duygusal anlayış, özgüven ve aidiyet duygusunun gelişimini destekler. Bazı çocuklar başkalarıyla etkileşim kurma fırsatları daha az olabilir veya sosyal durumları zor bulabilir; bu da hem öğrenmeyi hem de sosyal gelişimi etkileyebilir. Akran öğretimi, çocukların birbirlerini desteklediği ve cesaretlendirdiği doğal, olumlu öğrenme ortaklıkları oluşturarak bu boşlukları doldurmaya yardımcı olur (O'Donoghue ve ark., 2024). Akran öğretimi, keyifli, günlük etkinlikler içinde olumlu akran etkileşimini teşvik eder. Ortak oyun, hareket, problem çözme ve rutinler aracılığıyla çocuklar, güvenli ve destekleyici bir ortamda yeni becerileri uygular, yararlı davranışları gözlemler ve anlayış geliştirir. Bu yaklaşım, bilişsel gelişimi desteklerken aynı zamanda duygusal iyilik halini ve kapsayıcılığı da güçlendirir.

Akranlarla öğrenmek, çocukların kendilerini yetkin, bağlı ve değerli hissetmelerine yardımcı olarak gelecekteki öğrenme ve sağlıklı ilişkiler için temel bir zemin oluşturur (Watkins ve ark., 2015).

Erken çocukluk dönemi (2–7 yaş), sosyal becerilerin, iletişimin, motor becerilerin, duygusal düzenlemenin ve özgüvenin gelişimi için çok önemli bir dönemdir. Bu yaşta çocuklar en doğal şekilde oyun, taklit, paylaşılan deneyimler ve akranlarıyla etkileşim yoluyla öğrenirler. Karşılıklı öğrenmeye dayalı etkinlikler (akran öğretimi), çocukların birbirlerini gözlemledikleri, yeni stratejiler denedikleri, işbirliği yaptıkları ve birlikte başarıyı deneyimledikleri destekleyici ortamlar yaratır. Sosyal dezavantaj yaşayan çocuklar için bu etkinlikler aidiyet duygusunu, güveni ve temel sosyal ve iletişim becerilerinin gelişimini teşvik eder. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar için ise bu etkinlikler, performans baskısı olmaksızın doğal bir şekilde ortak dikkat, taklit, sırayla konuşma, sosyal durumları anlama ve esnek etkileşimi destekler.

Normal bir hızda gelişmeyen çocuklar için ortak etkinlikler, anlamlı bir katılım anlamına gelir. Bu etkinliklerin çocukların yeteneklerine uyarlanması gerekir. Çocukların bağımsızlığını ve özgüvenini güçlendirecek şekilde tasarlanmalıdır. İşbirliğine dayalı oyun, sosyal içermeye açısından önemli bir rol oynar çünkü farklı özel eğitim ihtiyaçları olan çocuklar doğal etkinlikler aracılığıyla bir araya gelir. Hayatları boyunca ihtiyaç duyacakları empati, sabır, farklılıkları kabul etme ve olumlu akran ilişkileri geliştirirler. Çocuklar kendi hızlarına göre ilerler ve herkesin başarılı olma şansı vardır.

Bu modül beş alt bölümden oluşur:

- Karşılıklı öğrenme (birbirinden öğrenme): Çocuklar kendi becerilerini paylaşır, ilerlemelerini gösterir ve gözlemleyerek öğrenir. Ayrıca iletişim becerilerini de geliştirirler.
- **Öğretmen olarak çocuk:** Çocuklar açıklayabilir, gösterebilir ve başkalarına yardımcı olabilir.

- **Akranları taklit etme:** Taklit etmek, eylemleri, sözleri ve davranışları kopyalamak anlamına gelir ve yeni beceriler öğrenmeye yol açar.
- **Sosyal destek:** Birlikte çalışmak, çocukların güvenli bir ortamda paylaşmayı, sırayla konuşmayı, konuşmayı ve ilişkiler kurmayı pratik etmelerine yardımcı olur.
- **İkili veya küçük gruplar halinde motivasyon:** Öğrenmek eğlenceli olabilir.

Bu beş senaryo, katılımcıların farklı ihtiyaçlarına kolayca uyarlanabilir.

Anlamayı kolaylaştırmak ve işbirliğini teşvik etmek için görsel destek kullanmayı amaçladık. Çocukların öğrenebileceği, hata yapabileceği güvenli bir ortam yaratılmasını öneririz. Yapı taşlarıyla inşa etmek, sanat eserleri yaratmak veya birlikte çiçek dikmek bir oyundan daha fazlası olabilir. Bunlar, çocukların iletişim, problem çözme, karar verme ve birbirlerine yardım etmeyi pratik ettikleri anlamlı sosyal öğrenme durumlarıdır. Bu gündelik, paylaşılan ve kapsayıcı deneyimler, tüm çocukların, özellikle de özel gereksinimleri olan çocukların sağlıklı sosyal ve duygusal gelişimini destekler.

6.2 MODÜL İÇERİĞİ

Yeterlilikler - öğrenme hedefleri	Açıklama	Odak	İstenen Sonuç
1. Karşılıklı öğrenme	Çocuklar becerilerini paylaşır, ilerlemelerini gösterir, etkinlikler hakkında yorum yapar ve akranlarına basit rehberlik sunar.	Paylaşılan öğrenme deneyimleri ve aktif etkileşim	Gelişmiş dil becerileri, daha fazla işbirliği ve akran öğrenimine güven
2. Öğretmen rolündeki çocuk	Çocuklar görevleri göstererek, başkalarına yardım ederek ve davranışları örnekleyerek rehberlik rolü üstlenirler.	Aktif katılım ve akran rehberliği	Artan özgüven, daha güçlü iletişim ve olumlu akran ilişkileri
3. Akran taklidi	Çocuklar akranlarını gözlemler ve eylemlerini, konuşmalarını ve oyun davranışlarını taklit eder	Doğal öğrenme süreçleri ve beceri gelişimi	Daha hızlı beceri edinimi ve gelişmiş sosyal ve iletişim becerileri
4. Sosyal destek	Çocuklar etkinlikler sırasında işbirliği yapar, paylaşır, sırayla hareket eder ve birbirlerine yardım eder.	Olumlu etkileşim ve ilişki kurma	Daha fazla sosyal güven, kapsayıcılık ve gelişmiş akran iletişimi
5. İkili veya küçük gruplar halinde motivasyon	Çocuklar görevleri tamamlamak için birlikte çalışır, birbirlerini cesaretlendirir ve başarılarını kutlar.	İşbirliğine dayalı öğrenme ve keyif	Daha yüksek motivasyon, aktif katılım ve olumlu öğrenme tutumları

6.3 KARŞILIKLI ÖĞRENME

Karşılıklı öğrenme etkinlikleri, güvenli ve motive edici bir ortamda ortak dikkat, sırayla konuşma, taklit, özgüven ve katılımı teşvik ettiği için özellikle sosyal dezavantajlı, otizm spektrum bozukluğu ve sağlıkla ilgili problemleri olan çocuklar için faydalıdır. Aynı zamanda, engelli ve tipik gelişen çocukları anlamlı bir işbirliği içinde bir araya getirerek empatiyi, takım çalışmasını ve olumlu akran ilişkilerini teşvik ederek kapsayıcılığı desteklerler. Basit seçimler, görsel destekler ve paylaşılan başarılar sayesinde çocuklar öğrenmeyi işbirliğine dayalı bir süreç olarak deneyimlerler; bu da hem gelişim becerilerini hem de gruba ait olma duygusunu güçlendirir.

Öğrenme Hedefleri

- 2-7 yaş arası küçük çocukların sosyal, iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine destek olmak.
- Akran etkileşimi yoluyla sosyal, iletişim ve problem çözme becerilerinin gelişimini desteklemek.
- Ortak dikkat, sırayla konuşma, taklit ve özgüvenin teşvik edilmesi.
- Güvenli ve motive edici bir ortamda katılım.
- Kapsayıcılığı teşvik etmek.
- Empati, takım çalışması ve olumlu akran ilişkilerini teşvik etmek.
- Gelişim becerilerini ve grup içinde aidiyet duygusunu güçlendirin.
- Oyun temelli etkinlikler sırasında işbirliğini, ortak karar almayı ve ortak dikkati teşvik etmek.
- Gözlem, taklit ve paylaşılan deneyimler yoluyla öğrenmeyi teşvik etmek
- Erken çocukluk ortamlarında kapsayıcılığı ve olumlu akran ilişkilerini güçlendirmek

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Becerinin Önemi

Karşılıklı öğrenmeye dayalı akran öğretimi, çocukların tek yönlü bir şekilde birbirlerinden öğrenmek yerine birlikte öğrenmelerini sağlar. Yapı inşa etme, sanat yaratma veya bitkilere bakma gibi ortak etkinlikler aracılığıyla çocuklar doğal olarak iletişim, işbirliği ve problem çözme becerilerini geliştirir. Bu yaklaşım, katılım için güvenli, motive edici ve öngörülebilir bir ortam sağladığı için özellikle sosyal dezavantajlı, OSB ve sağlık problemine bağlı engelli çocuklar (Ör.diyabetli çocuk) için faydalıdır. Bu yaklaşım, bireysel performans üzerindeki baskıyı azaltırken, sırayla konuşma, taklit etme, özgüven ve katılımı destekler. Kapsayıcı ortamlarda Karşılıklı öğrenme, engelli ve tipik gelişim gösteren çocuklar arasındaki empatiyi, takım çalışmasını ve anlayışı güçlendirerek tüm çocukların kendilerini değerli hissetmelerine ve gruba dahil olmalarına yardımcı olur. Engelli ve tipik gelişim gösteren çocukları anlamlı bir işbirliği içinde bir araya getirerek, empatiyi, takım çalışmasını ve olumlu akran ilişkilerini teşvik ederek kapsayıcılık sağlanır. Basit seçimler, görsel destekler ve paylaşılan başarılar sayesinde çocuklar öğrenmeyi işbirliğine dayalı bir süreç olarak deneyimlerler.

Karşılıklı öğrenme nasıl kullanılır?

Görevler, çocuğa bağlı olarak basitleştirilebilir, adımlara bölünebilir veya zenginleştirilebilir. Deneyimleyerek öğrenme, yapılandırılmış öğrenme hedeflerinin eğlenceli, gerçek yaşam etkinliklerine dahil edilmesiyle uygulanır. Bakım verenler ortamı hazırlar, uygun materyalleri seçer ve modelleme, yönlendirme, pekiştirme ve duyarlı etkileşim kullanarak çocuğun keşif sürecinde ona rehberlik eder. Etkinlikler esnektir ve çocuğun gelişim düzeyine, duyuşal profiline, iletişim becerilerine, motivasyonuna ve öğrenme ihtiyaçlarına uyarlanabilir. Yetişkinler, çocuğun ilgi alanlarını gözlemleyerek, inisiyatif almayı teşvik ederek, iletişimi genişleterek ve geri bildirim sağlayarak öğrenmeyi desteklerken, çocuğun deneyimi aktif olarak yönlendirmesine izin verir. Doğal, oyun temelli, yapılandırılmış ancak esnek

senaryolar aracılığıyla çocuklar deneyim, etkileşim ve başarı yoluyla öğrenir ve yaşam boyu öğrenmenin temellerini atar. Bu nedenle:

- İşbirliği ve ortak katılım gerektiren basit, paylaşılan görevler planlayın.
- Çocukları birlikte seçimler yapmaya ve sonuçların sorumluluğunu paylaşmaya teşvik edin.
- Anlaşılabilirliği ve öngörülebilirliği desteklemek için görsel yardımcılar ve net rutinler kullanın.
- Çocukların etkileşimleri yönlendirmelerine izin verirken olumlu iletişim ve işbirliğini örnekleyin.
- Motivasyonu ve aidiyet duygusunu güçlendirmek için ortak başarıları kutlayın.

Hedef Gruplar

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar dahil olmak üzere 2-7 yaş arası çocuklar. Etkinlikler, yapı düzeyi, yönlendirme miktarı, duyuşal girdiler ve iletişim gereksinimleri ayarlanarak uyarlanabilir.

- Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklar - katılım, iletişim, taklit ve esnekliği destekleyen bu çocuklar, öngörülebilirlik, net yapı, görsel destekler ve güçlü motivasyondan yararlanır.
- Gelişimsel gerilikveya zihinsel gelişim bozukluğu olan çocuklar (somut öğrenme ve beceri kazanımını desteklemek) görev analizi, tekrar ve anında geri bildirimden fayda sağlar.
- Dikkat/ özdüzenleme güçlükleri olan çocuklar (DEHB), hareket, kısa görevler ve sık sık pekiştirmeden fayda sağlar.
- Gelişim riski altında olan veya dil, dikkat veya duyuşal işleme güçlükleri olan çocuklar
- Sosyal açıdan dezavantajlı geçmişe sahip çocuklar

- Sağlıkla ilgili veya fiziksel engelli çocuklar
- Kapsayıcı ortamlarda engelli ve tipik gelişim gösteren çocuklardan oluşan karma gruplar.

6.3.1 Senaryo 1: Birlikte İnşa Etmek – Yardımcı Eller Kulesi

Bağlam ve Arka Plan

2-7 yaş arası çocuklar yerde büyük yumuşak bloklar, bardaklar veya istifleme oyuncaklarıyla oynuyorlar. Malzemeler tanıdık, güvenli ve kullanımı kolaydır. İki ila dört çocuk küçük bir grup halinde birlikte oturuyor. Bağlam oyun temelli, doğal ve işbirliği ile iletişime odaklıdır.

Günlük Entegrasyon

Karşılıklı öğrenme, birçok günlük rutine doğal bir şekilde dahil edilebilir. Çocuklar serbest oyun, yapı etkinlikleri, birlikte resim yapma, bebekleri giydirme veya oyuncakları toplama sırasında birbirlerine yardım edebilir. Bir çocuk, diğerine blokları nasıl istifleyeceğini, ayakkabılarını nasıl giyeceğini veya basit bir yapbozu nasıl tamamlayacağını gösterebilir. Bakıcılar, çocukları yaptıkları şey hakkında konuşmaya, ilerlemelerini göstermeye ve akranlarına basit yardımlar sunmaya teşvik edebilir. Uzun süreli yapılandırılmış etkinlikler yerine, gün boyunca kısa süreli işbirliği anları genellikle en etkili olanlardır. Bu modül, oyun zamanı, geçiş zamanları ve temizlik veya etkinlikler için malzeme hazırlama gibi ortak görevler sırasında son derece iyi sonuç verir.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Fikirlerini paylaşarak, stratejilerini göstererek ve basit bir kule veya yapı inşa etmek için işbirliği yaparak birbirlerinden öğrenmek.
- Çocuklar, ortak problem çözme ve birbirlerinin stratejilerini gözlemleyerek becerilerini geliştirirler.

- Sosyal İletişim Hedefleri: işaret etme, isteme, yorum yapma, sırayla konuşma, renkleri veya boyutları adlandırma.
- Gelişim Odak Noktaları: işbirliği, ince motor becerileri, dil gelişimi ve özgüven.

Ana Örnek

Bakıcı, grubun ortasına bir yığın blok yerleştirir ve çocukları "birlikte yüksek bir şey inşa etmeye" davet eder. Çocuklar blokları seçmeye, istiflemeye ve diğerlerinin parçaları nasıl yerleştirdiğini izlemeye başlar. Bir çocuk, daha büyük blokların altta daha iyi sonuç verdiğini keşfedebilir ve bunu diğerlerine gösterebilir. Başka bir çocuk bu tekniği taklit edebilir veya bir sonraki bloğun nereye yerleştirileceğini önerebilir. Çocuklar gözlemledikleri ve katıldıkları eylemler hakkında konuşurlar ("Çok uzun!", "Buraya koy!"). Kule yıkıldığında yardım edebilirler. Etkinlik, sırayla konuşmayı, paylaşmayı ve problem çözmeyi doğal bir şekilde teşvik eder.

Kavramsal Özet/ Görsel Destek Önerileri

Çocuklar uygun şekilde işaret edebilir, gösterebilir veya kelimeler kullanabilir.

- Her bir bloğun tam olarak nereye ait olduğunu açıklayan resimli kartlar (ör. "altta büyük blok" ve "üstte küçük blok")
- Renkli çıkartmalar, istifleme sırasına yardımcı olabilir
- Görsel sıra (1-2-3 yapım adımı)
- Duygu kartları ("iyi iş" ve "tekrar yap")
- Sıra kartı ("benim sıram/ senin sıran")
- Blokların nereye yerleştirileceğini gösteren oklar
- Bitmiş kulenin örnek resmi (basit, mükemmel değil)
- Blok renkleri veya boyutlarının bulunduğu seçim panosu
- Kelimeler/resimler içeren iletişim panoları (yardım, daha fazla, dur, bak)
- Boyut ve renk sembol kartları
- "İyi takım çalışması" görsel ödül kartı

- İki resimli seçim kartları
- Evet/hayır sembolleri
- Gerekirse el ele rehberlik
- Başparmak yukarı sembolü (Tamam!, Oldu!)
- Gülücük kartı
- Çaba için yıldız veya çıkartma tablosu (mükemmellik için değil)
- Adımları gösteren resimli kartlar
- Duyguları gösteren yüzler
- Başarıyı anlatmak için tamamlanmış etkinliğin fotoğrafı

Destek Stratejileri (UDA'dan esinlenerek)

- Açık ve basit yönergeler ("Büyük bloğu en alta koy")
- Gerektiğinde örnek gösterme
- İşbirliği için nazik yönlendirmeler ve övgü

Motivasyon Temelli Stratejiler (TTÖ'den esinlenerek)

- Çocuk blokları seçer
- Doğal pekiştirme (Ör.kulenin büyümesini görmek)
- Oyunun eğlenceli ve ilgi çekici olmasını sağlamak

Karar

Bakıcılar, gerektiğinde jestler, basit kelimeler, örnek olma ve görsel ipuçlarıyla karar verme sürecine destek olurlar. Çocuklar, örneğin aşağıdaki gibi küçük seçimler yaparak desteklenir:

- Şimdi hangi bloğu kullanmalıyız?
- Nereye koyalım?
- Bir arkadaşımıza onu tutmasında yardım etmeli miyiz?

Katılımcılara Geri Bildirim

Geri bildirim anında, sıcak ve cesaret vericidir ve takım çalışması ile çabaya odaklanır.

- "Altta büyük bloğu kullanmak harika bir fikir!"
- "Arkadaşını izledin ve sen de denedin — aferin!"
- "Düşünce düzeltmesine yardım ettin!"

Bir çocuk zorlanıyorsa, *"Blokları nereye koyacağını bir bak"* gibi ipuçları verebilir ve çocuğun tekrar denemesine izin verebiliriz. Her çabayı övelim.

Yansıtma

Yapım bittikten sonra, çocuklar ve bakıcı birlikte konuşurlar:

- Yapması kolay olan neydi?
- Kulenin sağlam kalmasına ne yardımcı oldu?
- Bugün sana kim yardım etti?
- Nasıl birlikte çalıştık?

6.3.2 Senaryo 2: Birlikte Yaratma – Büyük Duvar Resim Sanatı

Bağlam ve Arka Plan

Bağlam yaratıcı, duyuşal dostu ve farklı gelişim düzeyleri için esnektir. 2–7 yaş arası çocuklar, yere veya duvara bantlanmış büyük bir kağıt üzerinde birlikte çalışırlar.

Kalın boya kalemleri, yıkanabilir keçeli kalemler, süngerler veya el boyaları kullanırlar. İki ile beş arasında çocuktan oluşan grup, alanı ve malzemeleri paylaşır.

Günlük Hayata Entegrasyon

Grup sanatı, serbest oyun, açık havada tebeşirle çizim, mevsimsel posterleri süsleme veya hikaye arka planları oluşturma sırasında gerçekleşebilir. Kısa, paylaşılan çizim anları doğal olarak güçlü bir akran öğrenmesini sağlar.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Çocuklar, ortak etkinlikler ve akranlarını gözlemleyerek sosyal ve yaratıcı beceriler kazanır.
- Çocukları birbirlerinin fikirlerini gözlemlemeye, çizim stratejilerini taklit etmeye, alanı paylaşmaya ve ortak bir sanat eserinde işbirliği yapmaya teşvik etmek.
- Sosyal İletişim Hedefleri: Araç isteme, yorum yapma, ortak dikkat, taklit etme, renkleri veya şekilleri adlandırma.
- Gelişim Odak Noktaları: Yaratıcılık, işbirliği, ince motor becerileri, özgüven, iletişim.

Ana Örnek

Bakıcı büyük bir kağıt yayar ve çocukları "birlikte büyük bir resim yapmaya" davet eder. Çocuklar renkleri seçer ve çizmeye başlar. Bir çocuk daireler çizmeye başlayabilir, bir diğeri çizgiler ekleyebilir, diğerleri ise şekilleri renkle doldurabilir. Çocuklar doğal olarak birbirlerinin hareketlerini izler ve genellikle bir akranının fikrini taklit eder veya üzerine eklemeler yapar. Bazıları yorum yapabilir ("Güneş çiziyorum!", "Burayı maviye boya!"), doldurulacak alanları gösterebilir veya bir arkadaşına boya kalemi uzatabilir. Ortak sanat eseri, bireysel çizimlerden ziyade bir takım çalışması olarak gelişir.

Kavramsal Özet/ Görsel Destek Önerileri

- Eylemlerin çizimleri
- Farklı kartları veya resimleri renklendirin
- Şu adımları izleyin: renk seçin → çizin → arkadaşınıza gösterin → bunun hakkında konuşun
- Duyguları gösteren kartlar (gururlu, mutlu)
- Sıra alma kartları
- "Paylaş" sembolü
- İki renkli seçim kartları

- İşaret okları
- Evet/hayır sembolleri
- Gülücük
- Yıldız kartı
- Duygu kartları

Destek Stratejileri (UDA'dan esinlenerek)

- Sözlü yönergeler ("Bir çizgi çiz." "Lütfen burayı boya.")
- Paylaşma ve deneme için övgü

Motivasyon Temelli Stratejiler (TTÖ'den esinlenerek)

- Serbest renk seçimi
- Sanat eserinin ortaya çıkmasını görmenin doğal ödülü
- Çocuğun ilgi alanlarını takip etme (arabalar, güneş, hayvanlar, şekiller)

Karar

Bakıcılar jestler, görseller ve basit bir dil ile destek olur. Çocuklar karar verir:

- Hangi rengi kullanacaklarını
- Nereye çizecek
- Hangi şekli veya resmi ekleyecekleri
- Alanı veya araçları paylaşıp paylaşmayacaklarını

Katılımcılara geri bildirim

- "Kırmızı boya kalemini paylaşman harika!"
- "Arkadaşını izleyip sen de daire çizmeyi denedin!"
- "Birlikte yaptığınız resim ne kadar büyük bakın!"

Bir çocuk zorlanıyorsa:

- Çizim yapmayı gösterin

- El desteği sağlamak
- Çabayı övmek

Yansıtma

Grup tartışması:

- Birlikte ne çizdik?
- Bugün sana kim yardım etti?
- En çok hangi rengi beğendiniz?
- Nasıl paylaştık?

6.3.3 Senaryo 3: Birbirimizin Büyümesine Yardımcı Olmak – Birlikte Dikim

Bağlam ve Arka Plan

Ortam sakin, duyuşal açıdan zengin ve gerçek hayattaki rutinlerle bağlantılıdır. 2-7 yaş arası çocuklar, saksılar, toprak, tohumlar (veya büyük fasulye taneleri) ve küçük sulama kaplarıyla küçük gruplar halinde çalışır. Malzemeler güvenli, dokunsal ve kullanımı kolaydır.

Günlük Hayata Entegrasyon

Dikim, sulama rutinlerine, açık hava bahçelerine, sınıf bitkilerinin bakımına veya atıştırmalıklar için sebze yıkamaya kadar genişletilebilir. Bu günlük paylaşılan sorumluluklar, akran öğrenmesini ve işbirliğini doğal bir şekilde geliştirir.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Amaç, akranların birlikte ekim yapıp bir görevi yerine getirmesini izleyerek işbirliğini, sırayla çalışmayı ve öğrenmeyi teşvik etmektir.
- Çocuklar, paylaşılan gerçek dünya görevleri ve gözlem yoluyla anlayış ve sosyal beceriler kazanır.
- Sosyal İletişim Hedefleri: Malzeme isteme, yorum yapma, eylemleri sıralama ve ortak dikkat.

- Gelişim Odak Noktası: Sorumluluk, işbirliği, duygusal keşif, dil ve sabır.

Ana Örnek

Bakıcı, malzemeleri ortada yerleştirir ve "Hadi birlikte bitki yetiştirelim" der.

Bir çocuk saksıyı toprakla doldurur, bir diğeri tohum ekler, bir diğeri üzerini örter ve bir diğeri nazikçe sular. Çocuklar birbirlerinin eylemlerini izler ve genellikle gördüklerini taklit ederler. "Bitkiye tohum ek!" "Şimdi iyice sulayın!" gibi yönergeler verirler. Sonuçlar paylaşılır.

Kavramsal Özet/ Görsel Destek Önerileri

- Adımları resimlerle gösterin: toprak → tohum → ört → sulama
- Sıra kartları
- Tohum veya saksı seçimi kartları
- Duygu kartları (heyecanlı, gururlu)
- Adım adım resim şeridi
- Sıra alma sembolü
- Bitmiş bitki resmi
- "Nazik eller" kartı
- İki aşamalı seçim kartları
- Rol resim kartları (toprak, tohum, su)
- Evet/hayır kartları
- Bitki etiketi
- Gülücük kartı
- Adım sırası kartları
- Bitki fotoğrafı
- Duygu yüzleri

Destek Stratejileri (UDA'dan esinlenerek)

- Açık ve tek adımlı yönergeler
- Görsel sıralamalar

- Yavaş ve nazik hareketlerin modellenmesi

Motivasyon Temelli Stratejiler (TTÖ'den esinlenerek)

- Saksı veya tohum seçimi
- Bitkiye bakmanın doğal ödülü
- Günler boyunca büyümeyi izleme

Karar

Bakıcılar görseller ve jestler kullanarak nazikçe yönlendirir. Çocuklar şunlar arasında seçimde bulunur:

- Hangi tohum ekilecek?
- Hangi aşama kim tarafından yapılacak?
- Ne zaman sulanacak?
- Saksıyı nereye koyacakları?

Katılımcılara geri bildirim

- "Birlikte çalışarak ektiniz!"
- "Sulama sırasını beklemek ne kadar güzel!"
- "Arkadaşını izleyip sen de denedin!"

Çocuk zorlanıyorsa:

- El ele destek
- Yavaşça gösterme
- Çabasını övmek

Düşünme

Birlikte tartışın:

- Tencereye ilk olarak ne koyduk?
- Sulamaya kim yardım etti?
- Yarın nasıl yapmalıyız?
- Birlikte çalışmak nasıl bir duyguydu?

6.4 ÖĞRETMEN OLARAK ÇOCUK

Erken çocukluk dönemi, çocukların taklit, tekrar ve anlamlı günlük deneyimler yoluyla doğal bir şekilde öğrendikleri bir dönemdir. Çocuklara akranları için bir "öğretmen" rolü üstlenme fırsatı verildiğinde, öğrenme süreci daha da etkili hale gelir. Akranların yönlendirdiği etkinlikler, yetişkinlerin yönlendirdiği öğretimin tek başına başaramayacağı şekillerde anlayışı güçlendirir, özgüven oluşturur ve sosyal gelişimi destekler. Sosyal açıdan dezavantajlı çocuklar için, "öğretmen olarak çocuk" yaklaşımı beceri, sorumluluk ve aidiyet duygusunu besler ve aktif katılımı, iletişimi ve olumlu akran ilişkilerini teşvik eder. Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar için, yapılandırılmış akran modellemesi sıralama becerilerini, ortak dikkati, sırayla konuşmayı ve sosyal rutinleri doğal ve öngörülebilir bir şekilde anlamayı destekler. Fiziksel veya sağlık problemine bağlı engelli çocuklar (Ör.diyabetli çocuk) için bu etkinlikler, bireysel bir tempoda günlük yaşam becerilerine anlamlı bir şekilde katılım sağlar ve bağımsızlık ile özgüvenlerini güçlendirir. Bu yaklaşım, engelli ve tipik gelişim gösteren çocukların birlikte öğrendiği kapsayıcı ortamlarda da oldukça etkilidir. Ek desteğe ihtiyaç duymayan çocuklar empati, sabır ve liderlik becerilerini geliştirirler; engelli çocuklar ise akranlarını gözlemlemekten, kabul edildiğini hissetmekten ve ortak rutinelere tam olarak katılmaktan fayda sağlar. Öğrenme, tek yönlü bir süreç olmaktan çıkıp işbirliğine dayalı bir deneyim haline gelir.

Öğrenme Hedefleri

- 2-7 yaş arası küçük çocukların sosyal, iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine destek olmak.
- Kişiye özel bir tempoda günlük yaşam becerilerine anlamlı bir şekilde katılım sağlamak, bağımsızlığı ve özgüvenini güçlendirmek.
- Sıralama becerilerini, ortak dikkati, sırayla konuşmayı ve sosyal rutinleri doğal ve öngörülebilir bir şekilde anlamayı desteklemek.

- Anlamlı günlük etkinliklerde akran örnekleme, taklit ve tekrarlama yoluyla öğrenmeyi desteklemek
- Çocuklar arasındaki sosyal etkileşimi, iletişimi ve işbirliğini güçlendirmek
- Çocukların öğretici bir rol üstlenmelerine olanak tanıyarak güven, sorumluluk ve beceri duygusu oluşturmak
- Farklı yeteneklere sahip çocuklar arasında ortak öğrenme deneyimlerini teşvik ederek kapsayıcılığı desteklemek

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocuklar ve Günlük Entegrasyon için Becerinin Önemi

"Öğretmen olarak çocuk" rolü, el yıkama, giyinme, masa kurma veya oyuncaklara bakma gibi rutin faaliyetlerde uygulanabilir. Bir çocuk adımları gösterirken diğerleri onu takip edebilir. Bakıcılar, her çocuğun akranlarına rehberlik edebilmesi için yardımcı rolünü dönüşümlü olarak dağıtabilir. Aşırı yüklenmeyi önlemek için görevler kısa olmalıdır. Bu yaklaşım, kişisel bakım rutinleri ve pratik yaşam faaliyetleri (oyuncakları yıkama, kişisel bakım faaliyetleri) sırasında etkilidir. Bir çocuğun diğerlerine örnek olmasını sağlayın. Çocuklar pratik becerileri öğrenirken aynı zamanda liderlik, empati, özdenetim ve sosyal anlayış da geliştirir (bunların tümü kapsayıcılık ve yaşam boyu öğrenme için gereklidir).

Akran öğretimi, öğrenmeyi aktif, karşılıklı ve sosyal açıdan anlamlı hale getirerek öğrenmeyi geliştirir. Sosyal açıdan dezavantajlı çocuklar için, "çocuk öğretmen" yaklaşımı aidiyet duygusunu, motivasyonu ve katılımı teşvik eder. OSB'li çocuklar için, yapılandırılmış akran modellemesi, ortak dikkat, sırayla konuşma, sıralama ve sosyal rutinleri öngörülebilir ve destekleyici bir şekilde anlamayı destekler. Fiziksel veya sağlıktan kaynaklı nedenlerle engelleri olan çocuklar için akran öğretimi, bireysel bir tempoda günlük yaşam becerilerine katılımı mümkün kılar ve bağımsızlık ile özgüven duygusunu geliştirir. Kapsayıcı ortamlarda akran öğretimi tüm çocuklara fayda sağlar; engelli olmayan çocuklar empati ve liderlik becerileri geliştirirken, engelli çocuklar kabul görme ve anlamlı katılım deneyimi yaşar.

Nasıl kullanılır?

Görevler, çocuğa bağlı olarak basitleştirilebilir, adımlara bölünebilir veya ilave etkinliklerle zenginleştirilebilir. Deneyimleme yoluyla öğrenme, yapılandırılmış öğrenme hedeflerinin eğlenceli, gerçek yaşam etkinliklerine dahil edilmesiyle uygulanır. Bakım verenler ortamı hazırlar, uygun materyalleri seçer ve modelleme yoluyla çocuğa keşif sürecinde rehberlik eder. Bunun için, şu hususlar unutulmamalıdır:

- Bir çocuğun bir beceriyi modelleyebileceği veya gösterebileceği basit günlük rutinler veya oyun etkinlikleri belirleyin.
- Yetişkin desteği ve net bir yapı ile akran rollerini kasıtlı olarak atayın (ör. "yardımcı", "model" veya "lider").
- Anlamayı desteklemek için görsel destekler, adım adım rutinler veya öngörülebilir sıralamalar kullanın.
- Performans veya düzeltme yerine sırayla konuşmayı ve ortak problem çözmeyi teşvik edin.
- Olumlu iletişim ve karşılıklı saygıyı sağlamak için etkileşimleri gözlemleyin ve nazıkçe yönlendirin.

Hedef Gruplar

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar dahil olmak üzere 2-7 yaş arası çocuklar.

Etkinlikler, yapı düzeyi, yönlendirme miktarı, duyuşal girdiler ve iletişim gereksinimleri ayarlanarak uyarlanabilir.

- Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklar - katılım, iletişim, taklit ve esnekliği destekleyen bu çocuklar, öngörülebilirlik, net yapı, görsel destekler ve güçlü motivasyondan yararlanır.
- Gelişimsel gerilikveya zihinsel gelişim bozukluğu olan çocuklar (somut öğrenme ve beceri kazanımını desteklemek), görev analizi, tekrar ve anında geri bildirimden fayda sağlar.

- Dikkat/ özdüzenleme güçlükleri olan çocuklar, hareket, kısa görevler ve sık sık pekiştirmeden fayda sağlar.
- Gelişim riski altında olan veya dil, dikkat veya duyuşal işleme güçlükleri olan çocuklar
- Sosyal açıdan dezavantajlı geçmişe sahip çocuklar
- Fiziksel veya sağlık kaynaklı problemler nedeniyle engelleri olan çocuklar
- Kapsayıcı erken çocukluk ortamlarında engelli ve tipik gelişim gösteren çocuklar

6.4.1 Senaryo 1: Bana Nasıl Yapıldığını Göster – Oyuncak

Hayvanı Yıkama

Bağlam ve Arka Plan

2–7 yaş arası çocuklar, oyuncak hayvanlar, süngerler, sabun ve havluların bulunduğu alçak bir masa, lavabo veya su tepsisinin etrafında toplanır. Ortam, günlük hijyen rutinlerine benzer şekilde sakın ve bilindiktir. Bir çocuk, kısa bir süreliğine “yardımcı öğretmen” olmaya davet edilir.

Günlük Hayata Entegrasyon

"Çocuk öğretmen" yaklaşımı, net adımlar ve pratik eylemler içeren birçok günlük rutine doğal bir şekilde dahil edilebilir. El yıkama, oyuncakları toplama, masayı kurma veya temizleme, yemek hazırlama ve bitkileri sulama, bir çocuğun akranlarına adımları gösterip onların gözlemlemesi ve kendileri denemesi için fırsatlar sunar. Bakıcılar, yardımcı öğretmen rolünü düzenli olarak dönüşümlü olarak verebilirler. Görevleri kısa tutmayı ve gerektiğinde görsel destek kullanmayı unutmayın. Bu öğretim anları bağımsızlığı ve kapsayıcılığı destekler ve çocuklar arasında olumlu akran ilişkileri geliştirir.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Birbirlerini gözlemlemek, taklit etmek ve yönlendirmek.

- Çocuklar, başkalarına öğretirken anlayışlarını derinleştirir.
- Sosyal İletişim Hedefleri: Yönerge vermek, yardım istemek, yorum yapmak ve sırayla konuşmak.
- Gelişim Odak Noktası: Özgüven, sıralama becerileri, dil ve bağımsızlık.

Ana Vaka

Bakıcı, bir çocuğu oyuncasını temizlemeye davet eder. Her adımı gösterir. Diğer çocuklar izler, ardından sırayla kendileri dener. Öğretmen rolündeki çocuk onlara yönergeler verebilir ("Şimdi durula!") veya gerekirse tekrar gösterebilir. Çocuklar doğal olarak hareketleri taklit eder, yardım ister ve görevi tamamladıktan sonra birbirlerini övür.

Kavramsal Özet/ Görsel Destek Önerileri

Bu modülde, öğrenme, UDA temelli stratejilerle birleştirilmiş yapılandırılmış akran modellemesi yoluyla desteklenir.

- Beceri analizi adım sırası kartları (Islat → Sabunla Yıka → Ov → Durula → Kurut)
- Temiz ve kirli oyuncak resimleri
- "Öğretmen rolü" rozet kartı
- Etkinliğin görsel zaman çizelgesi
- Adım kartları lavabonun yanına sırayla yerleştirilir
- Su akışını gösteren oklar
- Öncesi/ sonrası resim kartları
- İletişim panosu (yıkama, yardım, bitti, tekrar)
- "Harika öğretmen!" övgü kartı
- Oyuncak resim seçenekleri
- Adım numarası kartları (1-5)
- Yıldız kartı
- Başparmak yukarı resmi (Tamam!)

- Duygu yüzleri

Diğer Davranışların Farklı Pekiştirilmesi

Kaçınma veya geri çekilme yerine sakin katılımı ve göreve bağlılığı pekiştirmek (örneğin, çocuğun yıkama istasyonunda iki dakika kalması için onu övmek).

Uyumsuz Davranışların Farklılaştırılmış Pekiştirilmesi

Sünger tutmak veya adımları göstermek gibi, ilgisizlik veya rahatsız edici eylemlerle uyumsuz olan yardımcı davranışları pekiştirmek.

Önleyici Müdahaleler

Kolay adımlarla başlayarak, çocuk daha zorlu adımlara (iyice ovma) geçmeden önce hoşuna giden adımları (oyuncağı ıslatmak, sünger sıkma) gerçekleştirir.

Görev Değişikliği

Başlangıçta tek seferde sadece bir oyuncak yıkayarak veya daha az adım kullanarak görevin karmaşıklığını azaltmak.

Destek Stratejileri

Açık modelleme, kısa yönergeler, görsel ipuçları ve olumlu pekiştirme.

Karar

Çocuklar şunları seçer:

- Hangi oyuncak yıkayacaklarını
- Sırada kim öğretecek
- Sıradaki adımın ne olacağı

Geri bildirim

- "Adımları çok net gösterdin!"
- "Arkadaşının tüm adımları tamamlamasına yardım ettin!"

Yansıma

- En kolay adım hangisiydi?

- Bugün kim yardım etti?

6.4.1 Senaryo 2: Bana Göster – Atıştırma Masasını Birlikte Hazırlamak

Bağlam ve Arka Plan

Çocuklar plastik tabak ve bardakların bulunduğu alçak bir masanın etrafında toplanır. Atıştırma masaları (meyve, kraker) getirirler. Bir çocuk öğretmen olarak atanır ve diğerlerine rehberlik eder. Amaç, birbirlerini izleyip yönlendirerek günlük yaşamdaki sıralamayı, işbirliğini ve bağımsızlığı öğrenmektir.

Günlük Yaşamda Uygulama

Bu strateji, atıştırma veya öğle yemeği saatlerinde kullanılabilir.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Pratik yaşam becerileri geliştirmek.
- Sosyal İletişim Hedefleri: Yönerge vermek, istekte bulunmak, yorum yapmak.
- Gelişim Odak Noktası: Bağımsızlık, sıralama, işbirliği, özgüven.

Ana Örnek

Bir çocuk öğle yemeği için masayı nasıl kuracağını gösterebilir. Çocuk bir tabak yerleştirir, bardakları ve diğer tüm eşyaları (peçeteler, çatal bıçak takımı) ekler. Diğer çocuklar izler ve sırayla çocuğun eylemlerini taklit eder. Öğretmen çocuk yardım eder ve yönlendirir.

Kavramsal Özet/ Görsel Destek Önerileri

- Adım sırası kartları (Tabak → Bardak → Peçete → Atıştırma)
- Hazırlanmış masa düzeninin resmi
- "Öğretmen rolü" rozet kartı
- Görsel rutin şeridi
- Sırayla adım kartları

- Yerleştirme için ok göstergeleri
- Bitmiş masa resmi
- İletişim panosu (tabak, bardak, yardım, bitti)
- "Harika yardımcı!" kartı
- Öğe seçim kartları
- Adım numarası kartları
- Yıldız kartları
- Duygu ifadeleri

Farklılaştırılmış pekiştirme

- Sakin katılım ve ilgilenmeyi pekiştirin
- Yardımcı davranışları ve akranlara rehberlik etmeyi pekiştirin

Önleyici Stratejiler

- Kolay adımlarla başlayın (tabağı yerleştirmek)
- Gerekirse öge sayısını azaltın

Destek Stratejileri

Örnek olma, görseller, kısa yönergeler, övgü

Karar

Çocuklar seçer:

- Sırada kim öğretecek
- Hangi öge önce gelir
- Öğeler nereye yerleştirilecek

Geri bildirim

- "Adımları çok net gösterdin!"
- "Arkadaşlarına yardım etmen harika!"

Yansıma

- Hangi adım önce geldi?

- Bugün kim yardım etti?
- Nasıl birlikte çalıştık?

6.4.2 Senaryo 3: Bana Göster – Hava Durumuna Uygun Bebek Giydirme

Bağlam ve Arka Plan

2–7 yaş arası çocuklar, büyük bir oyuncak bebek veya doldurulmuş figür ve basit giysiler (gömlek, pantolon, ceket, şapka, ayakkabı) ile küçük bir grup halinde otururlar. Farklı hava durumu türlerinin resimleri yanlarında bulunur. Bir çocuk "yardımcı öğretmen" rolünü üstlenir.

Günlük Yaşamda Uygulama

Bu yöntem, çocukların birbirlerini doğal bir şekilde gözlemleyip taklit ettikleri gerçek giyinme rutinlerini uygulamak, açık havada oyun oynamaya hazırlanmak, rol yapma köşeleri ve mevsim geçişleri için çok uygundur.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Amaç, çocukların akranlarının gösterimi yoluyla sıralama, günlük yaşam becerileri ve karar vermeyi öğrenmeleridir.
- Çocuklar, başkalarına öğrettiklerinde ve rehberlik ettiklerinde rutinleri daha derinlemesine öğrenirler.
- Sosyal İletişim Hedefleri: Giysilerin isimlerini söylemek, yönerge vermek, yardım istemek, sırayla konuşmak
- Gelişim Odak Noktası: Kişisel bakım becerileri, sıralama, beden farkındalığı, özgüven

Ana Örnek

Bakıcı bir hava durumu resmi gösterir (ör. soğuk bir gün) ve öğretmen rolündeki çocuğu bebeği uygun şekilde giydirmeye davet eder. Çocuk, akranları izlerken her adımı yavaşça gösterir. Ardından, çocuklar rehberlik altında sırayla adımları

tekrarlar. Öğretmen rolündeki çocuk, diğerlerine yardım eder. Çocuklar gördüklerini taklit eder, bebeği tutmaya yardım eder ve giydirildiğinde sevinç gösterir.

Kavramsal Özet/ Görsel Destek Önerileri

- Giyinme sırası kartları (gömlek → pantolon → ceket → ayakkabı → şapka)
- Hava durumu resim kartları (güneş, yağmur, soğuk, rüzgar)
- Temiz bebek ve giydirilmiş bebek resimleri
- Öğretmen rozet kartları
- Bebeğin yanındaki adım kartları
- Giysi resim panosu
- Hava durumu ile kıyafet eşleştirme kartları
- İletişim panosu (gömlek, yardım, bitti, tekrar)
- "Harika öğretmen!" övgü kartı
- Giysi seçim kartları
- Yıldız çıkartması
- Sıra kartları
- Duygu yüzleri

Farklılaştırılmış pekiştirme

- Katılımı ve sakin katılımı pekiştirin
- Yardımcı ve yönlendirici davranışları pekiştirin

Önleyici Stratejiler

- Kolay giyilebilen giysilerle başlayın
- Başlangıçta daha az adım kullanın

Destek Stratejileri

Örnek olma, görsel ipuçları, kısa yönergeler, teşvik

Karar

Çocuklar seçer:

- Sırada hangi giysi var
- Sırada kim öğretecek
- Hava durumuna uygun giysiler hangileri

Geri bildirim

- "Ceketi nasıl giyileceğini gösterdin!"
- "Arkadaşının giyinmesine yardım ettin!"

Düşünme

- Hangi kıyafetleri giymek kolaydı?
- Bugün kim yardım etti?
- Hava durumuna göre nasıl giyindik?

6.5 AKRAN TAKLİDİ

Taklit, erken çocukluk döneminde en doğal öğrenme araçlarından biridir. Çocuklar, akranlarını gözlemleyerek ve eylemlerini taklit ederek dil, motor beceriler ve sosyal davranışlar geliştirir. Gelişimsel geriliği olan çocuklar için akran taklidi, son derece motive edici ve erişilebilir bir öğrenme yolu sağlar.

Senaryolar 1 - 3'ün günlük hayata entegrasyonu

Akran taklidi etkinlikleri, hem yapılandırılmış hem de yapılandırılmamış anlarda gün boyunca gerçekleşir. Hareket taklidi, oyun, açık hava oyunları, dans vb. şeklinde olabilir. Etkinliklere bir akran öncülük eder. Yüz ifadeleri de çalıştırılabilir; pratik yapmak için aynalar kullanabiliriz. Ses ve ritim taklidi, temizlik rutinleri, bekleme süreleri ve grup geçişleri sırasında (alkışlama, ritim tutma) iyi sonuç verecektir. Bakıcılar, çocukları "önce gözlemlemeye" ve ardından bir arkadaşının hareketini, yüzünü veya sesini taklit etmeye davet ederek onlara rehberlik edebilir. Kısa ve sık taklitler kullanılması önerilir. Taklidi günlük rutinelere entegre ederek, çocuklar doğal, motive edici bağlamlarda dikkat, iletişim, motor planlama ve sosyal katılımı

sürekli olarak pratik ederler; bu da ek destek ihtiyacı olan ve olmayan çocukların dahil olmasını ve gelişimini destekler.

Öğrenme Hedefleri

- 2-7 yaş arası küçük çocukların sosyal, iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine destek olmak.
- Ortak dikkat, sırayla konuşma, taklit ve özgüvenin teşvik edilmesi.
- Kapsayıcılığı teşvik etmek.
- Empati, takım çalışması ve olumlu akran ilişkileri geliştirmek.
- Gözlem ve taklit yoluyla öğrenmeyi sağlamak.
- İletişim, motor ve sosyal becerileri geliştirmek.
- Ortak etkinlikler sırasında dikkat, katılım ve motivasyonu artırmak.
- Baskı olmadan doğal sosyal etkileşimi teşvik etmek.

Özel İhtiyaçları Olan Çocuklar İçin Bu Becerinin Önemi

Taklit, erken çocukluk döneminde dil gelişimi, motor planlama ve sosyal davranışları destekleyen temel bir öğrenme mekanizmasıdır. Özel gereksinimleri olan çocuklar için yapılandırılmış taklit etkinlikleri, güvenli bir ortamda yeni becerileri pratik etme imkanı sunar. Bu etkinlikler, katılımcılara sosyal açıdan yardımcı olur ve özgüvenlerini geliştirir. Çocuklar, öğrenmeyi bir işbirliği süreci olarak deneyimler.

Nasıl kullanılır?

Basit görevler kullanın. Adım adım ilerleyin. Çocuğun bireysel ihtiyaçlarını takip edin. Bakıcılar ortamı ve malzemeleri hazırlar ve çocuğa rehberlik eder. Modelleme, yönlendirme, pekiştirme ve duyarlı etkileşim kullanılır. Etkinlikler esnektir ve çocuğun gelişim düzeyine, duyuşal profiline, iletişim becerilerine, motivasyonuna ve

öğrenme ihtiyaçlarına uyarlanabilir. Doğal, oyun temelli, yapılandırılmış ancak esnek senaryolar aracılığıyla çocuklar deneyim, etkileşim ve başarı yoluyla öğrenir.

- Mümkün olduğunda, yetişkinlerin gösterimi yerine akranları aracılığıyla etkinlikleri modelleyin
- Anlaşılmasını desteklemek için net rutinler, tekrar ve görsel ipuçları kullanın
- "Model" ve "taklitçi" rolleri arasında sırayla rol almayı teşvik edin
- Düzeltme yerine olumlu pekiştirme ve ortak keyif sağlayın

Hedef Gruplar

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar dahil olmak üzere 2-7 yaş arası çocuklar.

Etkinlikler, yapı düzeyi, yönlendirme miktarı, duyuşal girdiler ve iletişim gereksinimleri ayarlanarak uyarlanabilir.

- Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklar - katılım, iletişim, taklit ve esnekliği destekleyen bu çocuklar, öngörülebilirlik, net yapı, görsel destekler ve güçlü motivasyondan yararlanır.
- Gelişimsel gerilik veya zihinsel gelişim bozukluğu olan çocuklar (somut öğrenme ve beceri kazanımını desteklemek) görev analizi, tekrar ve anında geri bildirimden fayda sağlar.
- Dikkat/ özdüzenleme güçlükleri olan çocuklar, hareket, kısa görevler ve sık sık pekiştirmeden fayda sağlar.
- Gelişim riski altında olan veya dil, dikkat veya duyuşal işleme güçlükleri olan çocuklar
  - Erken çocukluk ortamlarındaki özel gereksinimli olan çocuklar
  - Sosyal veya iletişim güçlükleri olan çocuklar
  - Engelli ve tipik gelişim gösteren çocuklardan oluşan kapsayıcı gruplar

6.5.1 Senaryo 1: Hareketlerimi Taklit Et – Eylem Yolu

Bağlam ve Arka Plan

Öğrenme bağlamı: Gözlem ve tekrar yoluyla öğrenme.

Taklit, erken çocukluk döneminde en doğal öğrenme araçlarından biridir. Gelişimsel geriliği olan çocuklar için, akranlarını taklit etmek son derece motive edici ve erişilebilir bir öğrenme yolu sağlar. Çocuklar, hareket yolunu gösteren bantla çizilmiş ayak izleri, oklar veya matların bulunduğu güvenli, açık bir alanda dururlar. Bir çocuk kısa bir süreliğine hareket lideri olur.

Günlük Yaşamda Uygulama

Akran taklidi, herhangi bir etkinlik sırasında uygulanabilir. Bakıcılar, "Arkadaşını izle" diyerek yardımcı olur. Bu modül, fiziksel oyunlar, müzik zamanı, geçişler ve yapılandırılmış grup etkinliklerine doğal bir şekilde uyum sağlar.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Çocuklar dil, motor ve sosyal becerilerini geliştirir.
- Taklit etkinlikleri, çocukların dikkatlerini odaklamalarına yardımcı olur.
- Çocuklar yeni becerileri uygular.
- Çocuklar baskı hissetmeden sosyal olarak gelişir.
- Sosyal İletişim Hedefleri: Taklit etme, sıra bekleme, eylemleri adlandırma.

Kavramsal Özet/ Görsel Destek Önerileri

- Eylem kartları (zıplama, alkışlama, emekleme, dönme, yavaş yürüme)
- Yere ayak izi işaretleri
- Sıra bekleme kartları
- Sıralı eylem panosu
- "Önce izle" resimli ipucu
- Görsel eylem programı

- Eylem resim özeti

Ana Örnek

Lider çocuk yol boyunca basit eylemler gerçekleştirir. Diğerleri dikkatle izler ve taklit eder. Çocuklar güler, eylemleri tekrarlar ve sırayla liderlik yapar. Bakıcı, eylemleri kısa ve gerçekleştirilebilir tutar.

Farklılaştırılmış Pekiştirme

- Eylemleri taklit etmeden önce odaklanılmış izleme sürelerini pekiştirmek.
- Etkinlikten kaçınma veya ilgisini kaybetmek yerine hareket yolunda kalmayı pekiştirmek.

Önleyici Müdahaleler

- Zor hareketlerden (zıplama, emekleme) önce kolay hareketlerle (alkışlama, yürüme) başlamak.
- İhtiyaç durumunda sıra dizilerini kısaltmak veya hareket sayısını azaltma gibi önlemlere başvurulabilir.

Destek Stratejileri

- Yavaş modelleme, jestler, tekrar, övgü.

Karar

- Çocuklar eylem seçim kartlarıyla bir sonraki hareketi seçerler.

Katılımcılara geri bildirim

- "Aynen taklit ettin!"
- "Önce dikkatlice izledin!"
- Gülücükler veya yıldız çıkartmaları kullanabilirsiniz.

Yansıtma (sorular sorun)

- Hangi hareket eğlenceliydi?
- Hangisi zordu?

6.5.2 Senaryo 2: Yüzümü Taklit Et – Duygu Aynası Oyunu

Bağlam ve Arka Plan

Görsel-duygusal taklit yoluyla anlama ve öğrenme destek stratejilerine başvurulur.

2–7 yaş arası çocuklar yerde veya alçak bir masada küçük bir daire şeklinde otururlar. Ortaya basit bir ayna veya duygu resimli kartlar yerleştirilir. Bir çocuk kısa bir süreliğine "yüz lideri" olur.

Günlük Hayata Entegrasyon

Bu etkinlik, çocukların duyguları tanıma ve ifade etme pratiği yaptıkları daire zamanı, hikaye okuma (karakterlerin duygularını taklit etme), ayna oyunu ve geçiş dönemlerine çok uygundur.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Amaç, çocukların yüz ifadelerini gözlemlemeleri ve duygusal ve ağız-motor hareketleri taklit etmeleridir.
- Örnekleme, ifadelerin abartılması, övgü ve görsel ipuçları
- Sosyal İletişim Hedefleri: İfadeleri taklit etme, duyguları adlandırma, ortak dikkat
- Gelişimsel Odak: Duygusal farkındalık, sosyal anlayış, dikkat, ağız-motor kontrolü

Kavramsal Özet/Görsel Destek Önerileri

- Duygu kartları (mutlu, üzgün, şaşkın, kızgın, uykulu)
- Kendini gözlemlemek için ayna
- Sıra kartı
- "Önce izle" sembolü
- Açıkça görülebilen duygu kartı
- "Bak" işaret resmi
- Sıra: izle → taklit et

- "Harika taklit!" kartı
- Duygu seçim kartları

Ana Örnek

Lider çocuk bir duygu kartı seçer veya bir yüz ifadesi yapar (geniş bir gülümseme, iri gözler, dudak bükme veya şaşkın bir ağız). Diğer çocuklar dikkatle izler ve ifadeyi taklit eder. Bakıcı, yavaş hareketleri teşvik eder ve taklit etmeden önce gözlem için zaman tanır. Çocuklar kıkırdar, yüz ifadelerini tekrarlar ve sırayla lider olurlar.

Farklılaştırılmış Pekiştirme

- Taklit etmeden önce odaklanmış bakışı pekiştirin
- Etkinlikten uzaklaşmak yerine sakın bir şekilde oturma durumunu ve katılımı pekiştirin

Önleyici Müdahaleler

- Kolay duygularla başlayın (mutlu, şaşkın)
- Gerekirse daha az duygu kartı kullanın

Karar

Çocuklar seçer

- Sırada hangi duygu var
- Kim yönlendirir

Gülücük etiketi veya başparmak yukarı kartıyla geri bildirim

- "Sen de aynı mutlu yüzü yaptın!"
- "İlk önce izledin — aferin!"

Yansıma

- Hangi yüz komikti?
- Hangisi zordu?

6.5.3 Senaryo 3: Sesimi Taklit Et – Ritim ve Hareket Yankısı

Bağlam ve Arka Plan

İşitsel-motor taklit, dikkat ve iletişimi güçlendirme odaklı bir etkinliktir. 2–7 yaş arası çocuklar, davul, zil, el çırpma veya çubuklarla vurma gibi basit ses araçlarıyla küçük bir grup halinde oturur veya ayakta durur. Gruptan bir çocuk lider rolünü üstlenir.

Günlük Yaşamda Uygulama

Ses ve ritim taklidi birçok günlük etkinliğe (geçişler, temizlik, oyun) uyum sağlar. Bakıcılar, lideri dinleyip ardından taklit etmek için akran liderliğindeki ses oyunlarını kullanabilir. Bu etkinlikler, özel malzemeler gerektirmeden dinleme becerilerini ve sosyal katılımı güçlendirir.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Dikkatle dinlemek ve sesleri ve ritmik hareketleri taklit etmek.
- Sosyal İletişim Hedefleri: Taklit etme, sırayla oynama, istekte bulunma ve liderlik
- Gelişim Odak Noktası: Dinleme becerileri, koordinasyon, kontrol, sosyal beceriler

Kavramsal Özet / Görsel Destek Önerileri

- Kartlar (alkış, davul, sallama, vurma)
- Sıra alma sembolü
- Görsel ipuçları
- "Sıra sende" kartı
- Övgü kartları
- Seçim kartları

Ana örnek

Lider çocuk basit bir ses çıkarır (alkış-alkış). Diğer çocuklar önce dinler, sonra sesi ve hareketi taklit eder. Bakıcı ritimleri kısa tutar ve çocuklar başarılı olursa yavaş yavaş

çeşitlilik ekler. Çocuklar liderlik rollerini dönüşümlü olarak üstlenir ve birbirlerini taklit etmekten keyif alırlar.

Farklılaştırılmış Pekiştirme

- Taklit etmeden önce beklemeyi ve dinlemeyi pekiştirin
- Grupla birlikte hareket etmeyi ve enstrümanları uygun şekilde kullanmayı pekiştirin

Önleyici Müdahaleler

- Tek seslerle başlayın
- Gerekirse ritim uzunluğunu azaltın

Destek Stratejileri

- Yavaş ritim, örnekleme, jestler, övgü

Karar

Çocuklar seçer:

- Sırada hangi ses gelecek
- Kim liderlik edecek

Yıldız kartı veya gülen yüz ile geri bildirim

- "Ritmi taklit ettin!"
- "Önce dikkatlice dinledin!"

Yansıma

- Hangi ses yüksekti?
- Hangisi sessizdi?
- Hangisi eğlenceliydi?

6.6 SOSYAL DESTEK

Sosyal beceriler, paylaşılan deneyimlere bağlı olarak gelişir. Çocuklar birbirleriyle birlikte çalıştıklarında iletişim, empati, sırayla konuşma ve problem çözme becerilerini geliştirebilirler. Sosyal veya gelişimsel sınırlılıkları olan çocuklar için, yapılandırılmış işbirliği, özgüven ve ilişkiler kurmak için güvenli fırsatlar sunar. Sosyal destek kapsamındaki akran danışmanlığı, çocukların birbirlerine yardım edip cesaretlendirdiğinden dolayı olumlu etkileşimleri teşvik etmeye odaklanır.

Öğrenme Hedefleri

- 2-7 yaş arası küçük çocukların sosyal, iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine destek olmak.
- Ortak dikkat, sırayla konuşma, taklit etme ve özgüvenin teşvik edilmesi.
- Güvenli ve motive edici bir ortamda katılım.
- Engelli ve tipik gelişim gösteren çocukları anlamlı bir işbirliği içinde bir araya getirerek, empatiyi, takım çalışmasını ve olumlu akran ilişkilerini teşvik ederek kapsayıcılığı desteklemek.
- Empati, takım çalışması ve olumlu akran ilişkilerini teşvik etmek.
- Gelişim becerilerini ve grup içinde aidiyet duygusunu güçlendirmek.
- Basit seçimler, görsel destekler ve paylaşılan başarılar sayesinde, çocuklar öğrenmeyi işbirliğine dayalı bir süreç olarak deneyimler.
- Sosyal iletişim ve işbirliği becerilerinin gelişimini desteklemek
- Empatiyi, yardımsever davranışları ve olumlu akran etkileşimlerini teşvik etmek
- Sırayla konuşmayı, ortak problem çözmeyi ve duygusal düzenlemeyi teşvik etmek
- ❑ Akran grubu içinde güven ve aidiyet duygusu oluşturmak

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocuklar ve Günlük Entegrasyon için Becerinin Önemi

Sosyal destek becerileri, ortak oyunlar, grup rutinleri ve günlük görevler sırasında gün boyunca doğal bir şekilde uygulanabilir. Çocuklar, sanat etkinlikleri sırasında malzemeleri birbirlerine uzatabilir, oyuncakları toplarken akranlarına destek olabilir, yapı oyunlarında nesneleri birlikte tutabilir, atıştırma zamanında yiyecekleri paylaşabilir ve giyinme veya geçiş süreçlerinde arkadaşlarına yardımcı olabilir. Bakıcılar, yardımsever davranışları örnekleyebilir, çocukları yardım istemeye teşvik edebilir ve işbirliği ile sabrı olumlu bir şekilde pekiştirebilir. Kısa ve sık takım çalışması fırsatları, genellikle uzun ve yapılandırılmış etkinliklerden daha etkilidir ve çocukların sosyal becerilerini gerçek yaşam durumlarına genelleştirmelerine yardımcı olur. Sosyal desteği günlük rutinelere dahil ederek, çocuklar empati, iletişim, sırayla konuşma ve problem çözme becerilerini sürekli olarak pratik ederler; bu da ek destek ihtiyacı olan ve olmayan çocuklar için kapsayıcılık ve olumlu akran ilişkileri için güçlü temeller oluşturur. Sosyal beceriler, akranlarla paylaşılan anlamlı deneyimler yoluyla en etkili şekilde gelişir. Çocuklar birlikte çalıştıklarında, doğal olarak iletişim, empati ve işbirliğini pratik ederler. Sosyal veya gelişimsel güçlükleri olan çocuklar için, yapılandırılmış akran destekli etkinlikler, ilişkiler ve güven inşa etmek için güvenli ve öngörülebilir bir ortam sağlar. Sosyal desteğe odaklanan akran öğretimi, kaygıyı azaltır, katılımı teşvik eder ve çocukların düzeltme yerine teşvik temelli olumlu akran etkileşimleri yaşamalarına yardımcı olur.

Nasıl kullanılır?

Görevler, çocuğa bağlı olarak basitleştirilebilir, adımlara bölünebilir veya zenginleştirilebilir. Deneyim yoluyla öğrenme, yapılandırılmış öğrenme hedeflerinin eğlenceli, gerçek yaşam etkinliklerine dahil edilmesiyle uygulanır. Bakım verenler ortamı hazırlar, uygun materyalleri seçer ve modelleme, yönlendirme, pekiştirme ve duyarlı etkileşim kullanarak çocuğa keşif sürecinde rehberlik eder. Etkinlikler esnektir ve çocuğun gelişim düzeyine, duyuşal profiline, iletişim becerilerine, motivasyonuna ve öğrenme ihtiyaçlarına uyarlanabilir. Yetişkinler, çocuğun ilgi

alanlarını gözlemleyerek, inisiyatif almayı teşvik ederek, iletişimi genişleterek, ve geri bildirim sağlayarak öğrenmeyi desteklerken, çocuğun deneyimi aktif olarak yönlendirmesine izin verir. Doğal, oyun temelli, yapılandırılmış ancak esnek senaryolar aracılığıyla çocuklar deneyim, etkileşim ve başarı yoluyla öğrenir ve yaşam boyu öğrenmenin temellerini atar.

- İşbirliği ve ortak hedefler gerektiren etkinlikler tasarlayın
- Çocukları birbirlerine yardım etmeye, destek olmaya ve motive etmeye teşvik edin
- Öngörülebilirliği ve anlayışı teşvik etmek için net rutinler ve görsel destekler kullanın
- Saygılı iletişim ve duygusal desteği örnek olarak gösterin
- Olumlu sosyal davranışları ve ortak başarıları takdir edin

Hedef Gruplar

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar dahil olmak üzere 2-7 yaş arası çocuklar. Etkinlikler, yapı düzeyi, yönlendirme miktarı, duyuşal girdiler ve iletişim gereksinimleri ayarlanarak uyarlanabilir.

- Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklar – katılım, iletişim, taklit ve esnekliği destekleyen bu çocuklar, öngörülebilirlik, net bir yapı, görsel destekler ve güçlü bir motivasyondan fayda görürler.
- Gelişimsel gerilik veya zihinsel gelişim bozukluğu olan çocuklar (somut öğrenme ve beceri kazanımını desteklemek), görev analizi, tekrar ve anında geri bildirimden fayda sağlar.
- Dikkat/ özdüzenleme güçlükleri olan çocuklar (DEHB), hareket, kısa görevler ve sık sık pekiştirmeden fayda sağlar.
- Gelişim riski altında olan veya dil, dikkat veya duyuşal işleme güçlükleri olan çocuklar

- Sosyal veya duygusal güçlükleri olan çocuklar
- Engelli ve tipik gelişim gösteren çocuklardan oluşan kapsayıcı gruplar

6.6.1 Senaryo 1: Yapboz Ortakları

Bağlam ve Arka Plan

Öğrenme Bağlamı: Beceriler işbirliği yoluyla gelişir. Çocuklar, kesin şekiller veya hayvanlar içeren büyük, basit bir yapboz veya resim tahtasının etrafında otururlar.

Günlük Entegrasyon

Ortak oyunlar, sanat projeleri, grup yemekleri ve problem çözme görevleri sırasında sosyal destek faaliyetlerine dahil edilebilir. Çocuklar, güç anlarda malzemeleri uzatmaya, eşyaları tutmaya, araçları paylaşmaya veya akranlarına destek olmaya yardımcı olabilir. Bakıcılar, yardım etme davranışını yansıtmalı ve çocukları yardım istemeye ve sunmaya nazikçe teşvik etmelidir.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Sosyal İletişim Hedefleri: Yardım isteme, teşekkür etme ve sırayla bekleme.
- Gelişim Odak Noktası: Sabır, takım çalışması, problem çözme, paylaşma, sabır, iletişim, takım çalışması ve duygusal düzenleme.
- Beklemeyi, paylaşmayı ve işbirliği yapmayı pratik etmek.

Kavramsal Özet/ Görsel Destek Önerileri

- Tamamlanmış yapboz resmi
- Sıra bekleme kartları
- Renk eşleştirme görselleri
- Ok işaretli ipuçları
- "Yardım" kartı
- Takım çalışması sembolü
- Duygu kartları

- Duygu yüzleri

Ana kutu

Çocuklar yapbozun parçalarını birlikte ararlar. Bir çocuk, işaret ederek, bir parça sunarak veya yerleştirme önerisinde bulunarak diğerine yardım edebilir.

Farklılaştırılmış Pekiştirme

- Parçaları kapmak veya hayal kırıklığına uğramak yerine, sakın beklemeyi ve işbirlikçi davranış pekiştirilir.
- Parçaları elinden almak yerine yardım teklif etmeyi veya işaret etme pekiştirilir.

Önleyici Müdahaleler

- Daha karmaşık parçalardan önce kolay parçaları eşleştirerek başlamak.
- Görev Değişikliği: Daha az parça veya daha büyük şekiller kullanmak.

Destek Stratejileri

- Yönlendirme, örnek gösterme, yardım etme davranışı, övgü.

Karar

- Bir sonraki parçayı kim yerleştirecek?

Geri Bildirim

- "Arkadaşına yardım ettin!"
- "Sıranı beklemekle çok iyi yaptın!"

Düşünme

- Bugün nasıl yardım ettik?
- Neler zordu?

6.6.2 Senaryo 2: Yardımcı Eller – Birlikte Taşıma ve Sıralama

Bağlam ve Arka Plan

İşbirliği, sosyal anlayışı ve sorumluluğu güçlendirir. 2–7 yaş arası çocuklar, yumuşak oyuncaklar, toplar veya sınıf nesneleriyle dolu sepetler veya kutularla küçük gruplar halinde çalışır. Yakındaki raflar veya matlar, nesnelerin nereye ait olduğunu gösterir biçimde tasarlanır (renk, resim veya şekil ile).

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Sosyal İletişim Hedefleri: Yardım isteme, teşekkür etme ve sırayla bekleme.
- Gelişimsel Odak: Takım çalışması, organizasyon, sabır, duygusal düzenleme

Kavramsal Özet/ Görsel Destek Önerileri

- Resimli kartları (oyuncaklar, toplar, kitaplar) sıralama
- Renk veya şekil eşleştirme görselleri
- Sıra bekleme sembolü
- Ok işaretli ipuçları
- "Lütfen yardım edin" ve "Teşekkür ederim" kartları
- Yıldız kartı
- Duygu kartları

Ana kutu

Çocuklar eşyaları birlikte taşır ve doğru yerlere yerleştirir. Bir çocuk sepeti tutarken, diğeri eşyaları yerleştirebilir. Arkadaşları, nesneleri göstererek, uzatarak, veya eşyaların nereye ait olduğunu hatırlatarak yardımcı olur. Çocuklar, alanlar düzenli olduğunda doğal bir şekilde işbirliği yapmayı, beklemeyi, birbirlerine destek olmayı ve bunu kutlamayı öğrenir.

Farklılaştırılmış Pekiştirme

- Sakin takım çalışmasını ve göreve odaklanmayı pekiştirin
- Zorla alma veya itme yerine yardım etme davranışlarını pekiştirin

Önleyici Müdahaleler

- Kolay parçaları önceliklendirerek başlayın (ör.sadece renge göre)
- Gerekirse öge sayısını azaltın

Destek Stratejileri

- Örnek olma: yardım etme, basit yönergeler, övgü.

Karar

Çocuklar seçer:

- Hangi ögeyi taşıyacaklarını
- Nereye götürecekleri
- Sırada beklerken kim yardım edecek

Geri bildirim

- "Bunu birlikte taşıdınız!"
- "Arkadaşına büyük yardım ettin!"

Düşünceler

- Bugün kim yardım etti?
- Taşımak kolay olan neydi?

6.6.3 Senaryo 3: Birlikte İnşa Et – Bloklardan Köprü

Bağlam ve Arka Plan

Sosyal problem çözme, paylaşımlar yardımıyla gelişir. Çocuklar, bloklar veya yumuşak yapı malzemeleriyle küçük gruplar halinde otururlar. İki alan (sandalyeler, kutular, minderler), bir köprüye ihtiyaç duyan bir "nehir" iki yakasını temsil eder.

Günlük Yaşamda Uygulama

İşbirliğine dayalı yapı inşa etme, serbest oyun, yapı köşeleri, büyük bloklarla açık havada oyun veya grup problem çözme oyunlarına kolayca dahil edilebilir. Çocuklar

birlikte çalışarak kuleler, yollar, evler veya engelli yollar inşa edebilir, parçaları tutarak, fikirler önererek ve yapıları birlikte onararak birbirlerine destek olabilirler. Bakıcılar, ortak hedefleri vurgulayarak ("Hadi birlikte inşa edelim") ve çocuklar akranlarını desteklediğinde yardımsever davranışları pekiştirerek takım çalışmasını teşvik edebilir. Yapılar yıkıldığında, yetişkinler bunu bir başarısızlık olarak değil, takım çalışması için bir fırsat olarak sunabilir. Bu ortak yapı deneyimleri, diğer grup etkinliklerine doğal bir şekilde aktarılan eğlenceli ve motive edici yollarla iletişim, dayanıklılık, işbirliği ve problem çözme becerilerini güçlendirir.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Sosyal İletişim Hedefleri: Öneride bulunmak, yardım istemek ve akranları teşvik etmek
- Gelişimsel Odak: İşbirliği, dayanıklılık, iletişim, uzamsal düşünme

Kavramsal Özet/ Görsel Destek Önerileri

- Basit köprü resmi
- Sıra alma kartları
- Blok boyutu görselleri
- Takım çalışması sembolü
- İki seçenekli blok kartlar

Ana Durum

Çocuklar, boşluğu doldurmak için birlikte bir köprü inşa ederler. Bir çocuk bloğu tutarken, diğeri onu yerleştirir. Arkadaşları blokların nereye yerleştirileceğini önerir ve yapıların dengelenmesine yardımcı olur. Köprü yıkılıp yeniden inşa edildiğinde, çocuklar problem çözme, işbirliği ve cesaretlendirme becerilerini geliştirirler.

Farklılaştırılmış Pekiştirme

- Sakin biçimde sürdürülen işbirliğini ve etkinliğin tamamlanması için azim gösterilmesini pekiştirin
- Hayal kırıklığı veya başarısızlık durumlarında destek sunulmasını pekiştirin

Önleyici Müdahaleler

- Kısa aralıklarla başlayın
- İstikrar için daha büyük bloklar kullanın

Destek Stratejileri

Takım çalışmasını örnekleme, yönlendirme ve övgü

Karar

Çocuklar seçer:

- Hangi blok sıradaki
- Kim yerleştirecek
- Köprüyü nasıl sabitleyecek

Yıldız çıkartması veya beğeni kartı ile geri bildirim

- "Bunu düzeltmek için birlikte çalıştınız!"
- "Harika yardım, bloğu tut!"

Yansıma

- Köprünün sağlam kalmasına ne yardımcı oldu?
- Bugün kimler yardım etti?

6.7 İKİLİ VEYA KÜÇÜK GRUPLAR HALİNDE MOTİVASYON

Öğrenme, çocuklar kendilerini motive, desteklenmiş ve diğerleriyle bağlantılı hissettiklerinde en etkili olur. İkili veya küçük gruplar halinde çalışmak, çocukların birbirlerini cesaretlendirdiği, başarılarını paylaştığı ve etkinliklere aktif olarak katıldığı doğal bir ortam yaratır. Akran desteği ile sağlanan motivasyon, çocukların azimli olmalarına, öğrenmekten keyif almalarına ve işbirliğini günlük rutinlerinin olumlu ve anlamlı bir parçası olarak görmelerine yardımcı olur. Bu modül, öğrenmeyi olumlu bir ortak deneyime dönüştürmek için takım çalışmasını kullanır.

Çocuklar ortak bir hedef doğrultusunda birlikte çalıştıklarında motivasyon artar. Grup öğrenimi, sosyal bağları güçlendirirken azim, keyif ve katılımı teşvik eder. Gelişimsel güçlükleri olan çocuklar için akran motivasyonu, hayal kırıklığını azaltır ve deneme istekliliğini artırır.

Günlük Entegrasyon – senaryo 1 - 3

Akran öğrenimi gün boyunca kullanılabilir. Hazine avı, grup temizliği, bloklarla oyun, atıştırma hazırlama, yapbozlar ve hareket güçlüklerini tamamlama, hepsi takım çalışması ve karşılıklı teşvik için fırsatlar sunar. Bakıcılar net grup hedefleri belirler, çabayı kutlar ve hız veya mükemmellikten ziyade sebat etmeyi pekiştirir. İşbirliğine dayalı güçlükleri günlük faaliyetlere tutarlı bir şekilde entegre ederek, çocuklar çabanın diğer çocuklarla paylaşıldığında daha keyifli ve başarılı olduğunu öğrenir. Bu yaklaşım, her çocuk için kapsayıcılığı, sosyal becerileri ve olumlu öğrenmeyi destekler.

Öğrenme Hedefleri

- 2-7 yaş arası küçük çocukların sosyal, iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine destek olmak.
- Ortak dikkat, sırayla konuşma, taklit etme ve özgüvenin geliştirilmesi.
- Güvenli ve motive edici bir ortama katılım.
- Kapsayıcılığı teşvik etmek.
- Empati, takım çalışması ve olumlu akran ilişkilerini teşvik etmek.
- Gelişim becerilerini ve grup içinde aidiyet duygusunu güçlendirmek.
- Akran destekli öğrenme yoluyla motivasyon ve katılımı artırmak
- İkili veya küçük gruplar halinde aktif katılımı teşvik etmek
- Etkinlikler sırasında azim, ortak çaba ve keyfi desteklemek

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Çocuklar İçin Becerinin Önemi

Motivasyon, özellikle dikkat, özgüven veya inisiyatif alma konusunda güçlük yaşayan çocuklar için önemlidir. İkili veya küçük gruplar halinde çalışmak, çocukların birbirlerini cesaretlendirmesine ve ilham vermesine olanak tanır. Özel gereksinimleri olan çocuklar için, akran destekli motivasyon baskıyı azaltır ve katılım istekliliğini artırır. Başarı yardımcı olur. Basit etkinlikler ve görsel destek sayesinde çocuklar, öğrenmeyi tüm grubun katıldığı bir süreç olarak deneyimler.

İkili veya Küçük Gruplarda Motivasyon Nasıl Kullanılır?

Görevler, çocuğa bağlı olarak basitleştirilebilir, adımlara bölünebilir veya zenginleştirilebilir. Deneyim yoluyla öğrenme, yapılandırılmış öğrenme hedeflerinin eğlenceli, gerçek hayattaki etkinliklere dahil edilmesiyle uygulanır. Bakım verenler ortamı hazırlar, uygun materyalleri seçer ve modelleme, yönlendirme, pekiştirme ve duyarlı etkileşim kullanarak çocuğa keşif sürecinde rehberlik eder. Etkinlikler esnektir ve çocuğun gelişim düzeyine, duyuşal profiline, iletişim becerilerine, motivasyonuna ve öğrenme ihtiyaçlarına uyarlanabilir. Yetişkinler, çocuğun ilgi alanlarını gözlemleyerek, inisiyatif almayı teşvik ederek, iletişimi genişleterek ve geri bildirim sağlayarak öğrenmeyi desteklerken, çocuğun deneyimi aktif olarak yönlendirmesine izin verir. Doğal, oyun temelli, yapılandırılmış ancak esnek senaryolar aracılığıyla çocuklar deneyim, etkileşim ve başarı yoluyla öğrenir ve yaşam boyu öğrenmenin temellerini atar.

- Bireysel olarak değil, birlikte yapılabilecek etkinlikler düzenleyin
- Güçlü yanları dengelemek ve işbirliğini desteklemek için çocukları kasıtlı olarak eşleştirin veya gruplandırın.
- Katılımı sürdürmek için ortak hedefler, basit güçlükler ve net roller kullanın.
- Sözlü ve sözsüz akran teşvikini destekleyin
- Motivasyonu ve özgüveni güçlendirmek için grup başarılarını kutlayın

Hedef Gruplar

Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar dahil olmak üzere 2-7 yaş arası çocuklar hedef grup olarak göz önünde bulundurulmalıdır. Etkinlikler, yapı düzeyi, yönlendirme miktarı, duyuşal girdiler ve iletişim gereksinimleri ayarlanarak uyarlanabilir.

- Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklar - katılım, iletişim, taklit ve esnekliğı destekleyen bu çocuklar, öngörülebilirlik, net yapı, görsel destekler ve güçlü motivasyondan yararlanır.
- Gelişimsel gerilikveya zihinsel gelişim bozukluğu olan çocuklar (somut öğrenme ve beceri kazanımını desteklemek) görev analizi, tekrar ve anında geri bildirimden fayda sağlar.
- Dikkat/ özdüzenleme güçlükleri olan çocuklar, hareket, kısa görevler ve sık sık pekiştirmeden fayda sağlar.
- Gelişim riski altında olan veya dil, dikkat veya duyuşal işleme güçlükleri olan çocuklar
- Erken çocukluk ortamlarındaki özel gereksinimli olan çocuklar
- Motivasyonu düşük veya katılımı sınırlı çocuklar
- Sosyal veya iletişim güçlükleri olan çocuklar
- Engelli ve tipik gelişim gösteren çocuklardan oluşan kapsayıcı gruplar

6.7.1 Senaryo 1: Takım Hazine Avı

Bağlam ve Arka Plan

İşbirliğı sayesinde motivasyon artmasına dayalı bir etkinliktir. Oyuncaklar veya resimli kartlar odanın çeşitli yerlerine gizlenir. Çocuklar ikili veya küçük gruplar halinde bu kartların aramasını yapar. Çocuklar birlikte arar, birbirlerini cesaretlendirir ve bulduklarında kutlama yaparlar.

Günlük Hayata Entegrasyon

Motivasyonel grup öğrenimi, hazine avları, temizlik oyunları, inşaat projeleri, yemek pişirme etkinlikleri veya basit görevleri birlikte tamamlama gibi etkinliklerin bir parçası olabilir.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Sosyal İletişim Hedefleri: Yardım isteme, kutlama, yorum yapma.
- Gelişim Odak Noktası: Katılım, azim, takım çalışması.

Kavramsal Özet / Görsel Destek Önerileri

- Resimli kontrol listeleri
- Bulundu/bulunmadı kartları
- İlerleme çizelgeleri
- Kutlama kartları
- İlerleme çubukları
- Seçim kartları
- Yıldız kartları

Farklılaştırılmış pekiştirme

- Vazgeçmek yerine sürekli katılımı pekiştirmek.
- Tek başına dolaşmak yerine işbirliğine dayalı arama yapmayı pekiştirmek.

Önleyici Müdahaleler

- Zor olanlardan önce bulunması kolay nesnelerle başlamak.
- Görevi değiştirmek için nesne sayısını azaltın veya yönergeleri basitleştirin.

Destek Stratejileri

Sık sık teşvik edin, kısmi hedefler belirleyin ve görsel destek kullanın.

Geri Bildirim

- Olumlu geri bildirim verin.
- Grup çalışması ve iyi işbirliği için övgüde bulunun.

Yansıtma

- Neyin eğlenceli olduğunu, neyin zor olduğunu, çocukların neleri sevdiğini ve neleri sevmediğini sorun.

6.7.2 Senaryo 2: Büyük Kuleyi İnşa Et – Takım Yarışması

Bağlam ve Arka Plan

Ortak hedefler, grubun motivasyonunu ve azmini artırır. Çocuklar, yumuşak bloklar, bardaklar veya istifleme oyuncaklarıyla ikili gruplar halinde ya da gruplar halinde otururlar. Ortak hedef olarak yüksek bir kulenin basit bir resmi gösterilir. Görev, birçok küçük kule yerine tek bir yüksek kule inşa etmek için birlikte çalışmaktır.

Günlük Hayata Entegrasyon

Takım oluşturma etkinlikleri gün boyunca kullanılabilir. Çocuklar birlikte çalışarak kuleler, evler, yollar veya başka şeyler inşa edebilirler. Bloklar, geri dönüştürülmüş malzemeler ve oyuncaklar gibi farklı malzemeler kullanabilirler. Bakıcılar net yönergeler verir ve yapılar yıkıldığında sebat etmeyi pekiştirir. Çocukları pes etmek yerine yeniden inşa etmeye teşvik ederler.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Sosyal İletişim Hedefleri: Başarıyı teşvik etmek, istemek ve kutlamak.
- Gelişim Odak Noktası: Azim, işbirliği, motor beceriler ve duygusal düzenleme.

Kavramsal Özet/ Görsel Destek Önerileri

- Yapılacak bir kulenin resmi veya fotoğrafı
- Sıra alma kartları
- "Tekrar dene" kartları
- İlerleme çizelgeleri
- Sıra alma sembolleri
- Yeniden inşa kartları
- İlerleme kartları
- "Harika iş çıkardın!" övgü kartı

Ana Kutu

Çocuklar birlikte blokları seçer ve sırayla onları inşa ederler. Bir çocuk tabanı tutarken, diğeri blokları daha yükseğe yerleştirebilir. Kule yıkıldığında, çocuklar onu birlikte yeniden inşa etmeye teşvik edilir. Onlara olumlu geri bildirimde bulunmayı öğretiriz. Çaba, takım çalışması ve azim konusunda olumlu yaklaşıyoruz.

Farklılaştırılmış pekiştirme

- Katılımı, yeniden inşa etmeyi ve katılımı teşvik edin (ör. kule yıkıldıktan sonra grupta kalmayı övün, uzaklaşmak yerine tekrar denemeyi pekiştirin)
- Uyumsuz Davranışların Farklılaştırılmış Pekiştirilmesi: Kapma, rekabet etme veya tek başına inşa etme gibi davranışlarla uyumsuz olan işbirlikçi davranışları pekiştirin. Örneğin; bir arkadaşına blok tutma, sırasını beklemek veya takım arkadaşlarını cesaretlendirme yapılabilir.

Önleyici Müdahaleler

- Geniş ve sağlam tabanlarla başlayın
- Gerekirse daha az blok kullanın

Destek Stratejileri

- Teşvik, takım çalışmasını örnekleme ve görsel hedef hatırlatıcıları

Karar

Çocuklar seçer:

- Sırada hangi blok gelecek?
- Kim yerleştirecek?

Yıldız kartı veya beşlik çakma sembolü ile geri bildirim

- "Birlikte denemeye devam ettiniz!"
- "Kuleyi tutmada çok yardımcı oldun!"

Yansıma

- Kulenin uzamasına ne yardımcı oldu?

- Bugün kimler yardım etti?

6.7.3 Senaryo 3: Yolu Tamamla – Takım Engel Macerası

Bağlam ve Arka Plan

Çocuklar, matlar, koniler, çemberler veya zemine bantla çizilen çizgilerle oluşturulan basit bir hareket yolunu takip ederek çiftler veya küçük gruplar halinde çalışır. Ortak hedef, tüm takımın yolu birlikte tamamlamasıdır.

Günlük Hayata Entegrasyon

İşbirliğine dayalı hareket parkurları, kapalı alan oyunları, oyun alanı etkinlikleri, geçiş rutinleri ve beden eğitimi derslerine dahil edilebilir. Çocuklar, birbirlerini bekleyip yardım ederken yürüyüş çizgilerini, basamak taşlarını, zıplama parkurlarını veya denge güçlüklerini birlikte tamamlayabilirler. Bakıcılar, el ele tutuşma, bekleme ve arkadaşlarını teşvik etme gibi yardımsever davranışları öne çıkararak çocukları etkinliği birlikte tamamlamaya teşvik edebilir. Bu ortak hareket görevleri, eğlenceli ve aktif bir şekilde sebat, işbirliği ve duygu düzenleme becerilerini güçlendirir.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

- Sosyal İletişim Hedefleri: Teşvik etme, yardım isteme, sırasını bekleme
- Gelişimsel Odak: Azim, işbirliği, kaba motor becerileri, öz düzenleme

Kavramsal Özet / Görsel Destek Önerileri

- Adım adım hareket resimleri
- "Arkadaşını bekle" kartı
- İlerleme işaretleri
- "Birlikte başardık!" kartı

Ana senaryo

Çocuklar yol boyunca ilerlerken birbirlerine adım atma, emekleme veya dengede durma konusunda yardım ederler. Bir çocuk bekleyebilir, bir arkadaşının elini tutabilir veya onu teşvik edebilir. Bakıcı, grubu tek tek acele etmek yerine birlikte

bitirmeleri için teşvik eder. Herkes sonuna ulaştığında çocuklar bir takım olarak kutlama yaparlar.

Farklılaştırılmış Pekiştirme

- Diğer Davranışların Farklı Pekiştirilmesi: Başarısızlık sonrası pes etmek veya geri çekilmek yerine, sürekli katılımı, sakinliği yeniden kazanmayı ve devamlı katılımı pekiştirin. Örneğin, kule yıkıldıktan sonra grupta kalmayı övmeniz veya uzaklaşmak yerine tekrar denemeyi pekiştirmeniz.
- Uyumsuz Davranışların Farklı Pekiştirilmesi: Kapma, rekabet etme veya tek başına inşa etme ile uyumsuz olan işbirlikçi davranışları pekiştirin. Örneğin, bloklarla yardım etme, kendi sırasını bekleme, takım arkadaşlarını cesaretlendirme olarak sıralanabilir.

Önleyici Müdahaleler

Bloklar için büyük bir taban yerleştirmek gibi kolay eylemlerle başlayın. Başarı, devam etme motivasyonunu artırır.

Görev Değişikliği

Hayal kırıklığı ortaya çıkarsa, görevi değiştirebilirsiniz (kolaylaştırın) veya gerekirse görsel destek (piktogramlar) kullanılabilir.

Karar

Çocuklar hangi hareketin geleceğine karar vermelidir. Etkinliği kimin başlatacağını seçmeleri gerekir.

Geri Bildirim

- Grup olarak harikaydınız!
- Beklediğiniz için teşekkürler!

Yansıtma

Neyin eğlenceli olduğunu, neyin zor geldiğini tartışın.

6.8 ÖZET

Bu modül, hedef grup için erken çocukluk döneminde öğrenmeye uygun bir yaklaşım olarak akran öğretimi odaklı olarak hazırlanmıştır. Küçük çocukların etkileşim yoluyla etkili bir şekilde geliştiğini vurgulamaktadır. Taklit ve akranlarla paylaşılan deneyimler doğal bir yaklaşımdır. Akran aracılı etkinlikleri kullanarak iletişim becerilerini, sosyal becerileri ve duygusal kontrolü geliştirebiliriz. Bu etkinlikler, özellikle özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için kapsayıcılığı artırır.

Etkinlik kitabı, bakım verenlere pratik örnekler sunmaktadır. Kitap beş modüle ayrılmıştır: Karşılıklı öğrenme, öğretmen olarak çocuk, akran taklidi, sosyal destek ve motivasyon. Çocuklar ikili gruplar veya küçük gruplar halinde çalışır. Amacımız, günlük rutinlerin ve oyun temelli etkinliklerin işbirliğini, bağımsızlığı ve olumlu akran ilişkilerini nasıl teşvik edebileceğini göstermektir. Gün boyunca sık sık yapılan işbirliği etkinlikleri, tek başına yapılan veya uzun ve zorlu etkinliklerden genellikle daha büyük bir gelişimsel etkiye sahiptir. Oyun, kişisel bakım, grup görevleri ve geçişler gibi günlük durumlar, doğal öğrenme fırsatlarına dönüşür. Bu paylaşılan deneyimler, her çocuğun hem öğrenen hem de yardımcı olarak değer gördüğü olumlu ve kapsayıcı bir ortam yaratır.

6.9 BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME

Hayır	Madde	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Nötr	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Çocukların motivasyonunu artırmak için grup veya ikili etkinlikler kullanıyorum.					
2	Çocuklar ortak hedefler doğrultusunda çalışmaya teşvik edilir.					
3	Çocuklar arasındaki işbirliğini ve iletişimi desteklerim.					
4	Etkinlikler, hayal kırıklığı veya aşırı yüklemeyi önleyecek şekilde uyarlanır.					
5	Çocuklara taklit etmeden önce gözlem yapmaları için zaman tanırım.					
	Grup hedeflerine yönelik ilerlemeyi takip etmek için görsel araçlar kullanırım.					
7	Çocukları bir eylemi denemeden önce izlemeye teşvik ederim.					
8	Çocukları birbirlerini desteklemeye ve					

	motive etmeye teşvik ederim.					
9	Taklit yoluyla öğrenmeyi desteklemek için tekrarlamayı kullanırım.					
10	Çocuklarla, denemeye devam etmelerine neyin yardımcı olduğunu birlikte düşünürüm.					

6.10 BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ VE YANSITMA

Puanlama

Kesinlikle katılmıyorum (5 puan), Katılmıyorum (4 puan), Nötr (3 puan), Katılıyorum (2 puan), Kesinlikle katılıyorum (1 puan).

Toplam Puanınızı Hesaplayın

Yorum yap

45 - 50 Puan: Uzmanlık seviyesi. Bu bölümü mükemmel bir şekilde anladınız ve esnek ve etkili bir şekilde uygulayabilirsiniz.

35 - 44 Puan: Yeterli seviye. Temel kavramları sağlam bir şekilde kavramışsınız. Bazı stratejileri uygulayarak ve derinleştirerek uzmanlığınızı artırabilirsiniz.

25 - 34 Puan: Gelişme seviyesi. Temel ilkeleri anlamaya başlıyorsunuz. Bilginizi güçlendirmek için "Katılıyorum" veya "Kesinlikle katılıyorum" olarak işaretlemediğiniz maddelere odaklanın.

10 - 24 Puan: Başlangıç Seviyesi. Öğrenme yolculuğunuzun başındasınız. Bu kontrol listesi, devam eden çalışmanız için temel alanları açıkça göstermektedir.

Öz değerlendirme

Bu kontrol listesi sadece bir değerlendirme aracı değil, aynı zamanda etkinlik temelli öğrenme yaklaşımlarını uygularken kişisel ve mesleki gelişiminizi destekleyen bir rehberdir.

- Hangi stratejiler size en uygun görünüyor?
- Günlük rutinlerinizde hangi akran öğretimi etkinliklerini uygulamakta kendinizi en güvende hissediyorsunuz?
- Metnin hangi kısımları daha fazla çalışma, uygulama veya rehberlik gerektiriyor?

6.11 KAYNAKLAR

- Foster, T. J., Xiao, N., Pelfrey, G. L., Villasanti, H. G., Brock, M., Justice, L. (2023). Peer Mediated Intervention for Socially Isolated Preschoolers: An Early-Stage Feasibility Study. *Lang Speech Hear Serv Sch.* 11; 55(1):166-180.
https://doi.org/10.1044/2023_LSHSS-23-00090.
- Katz, E., Girolametto, L., & colleagues. (2015). Peer-mediated intervention for preschoolers with ASD: Effects on responses and initiations. *Int J Speech Lang Pathol.*, 17(6):565-576. <https://doi.org/doi: 10.3109/17549507.2015.1024166>.
- O'Donoghue, M., Kennedy, N., & Murphy, C.-A. (2024). Preschool children's ideas about peer-mediated intervention implementation. *HRB Open Research*, 7, 42.
<https://doi.org/10.12688/hrbopenres.13907.1>
- Watkins, L., O'Reilly, M., Kuhn, M., Gevarter, C., Lancioni, G. E., Sigafoos, J., Lang, R. (2015). A review of peer-mediated social interaction interventions for students with autism in inclusive settings. *J Autism Dev Disord.* 45(4):1070-83.
<https://doi.org/10.1007/s10803-014-2264-x>
- Zhang, B., Liang, S., Chen, J., Chen, L., Chen, W., Tu, S., Hu, L., Jin, H., & Chu, L. (2022). Effectiveness of peer-mediated intervention on social skills for children with autism spectrum disorder. *Translational Paediatrics*, 11(5), 663–675.
<https://doi.org/10.21037/tp-22-110>

BAKICILAR İÇİN ÖZEL EĞİTİM ETKİNLİK KİTABI

Damla Altın, Ph.D.
Ahmet Fidan, Doktora
Baran Yaşar, Doktora

Özel Gereksinimi Olan Küçük Çocuklara Öz Düzenlemeli Günlük Yaşam Becerileri

MODÜL 7

7 ÖZEL GEREKSİNİMLİ KÜÇÜK ÇOCUKLARDA ÖZ DÜZENLEMELİ GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİ

7.1 ÖNSÖZ

Özel eğitim ihtiyaçları olan bireyler için bağımsızlığa giden yol yetişkinlikte başlamaz; "Özel Gereksinimli Küçük Çocuklarda Öz Düzenlemeli Günlük Yaşam Becerileri" başlıklı bu bölüm, Öz Düzenleme Teorisi (Self-Determination Theory) ile günlük yaşam etkinliklerinin pratik olarak edinilmesi arasındaki kritik kesişme noktasını incelemektedir. Akademik ve mesleki çerçeveler içinde çalışanlar için tasarlanan bu içerik, Nedensel Etkenlik Teorisi (Causal Agency Theory) gibi karmaşık psikolojik kavramlar ile okul öncesi kurumları ve evlerin doğal öğrenme ortamları arasındaki boşluğu doldurmaktadır.

Tarihsel olarak, engelli küçük çocukların eğitimi genellikle itaat ve bir bakıcının rehberliğinde görevleri yerine getirmeye odaklanmıştır. Ancak, güncel araştırmalar, çocuklara kendi eylemlerinin "nedensel ajanı" olmayı öğretmenin yaşam kalitelerini önemli ölçüde artırdığını vurgulamaktadır. Bu, giyinme veya yemek yeme gibi mekanik becerilerin ötesine geçerek, seçimler yapma, engeller ortaya çıktığında sorunları çözme ve kişisel hedefler belirleme gibi bilişsel becerilere doğru ilerlemek anlamına gelir.

Bu bölümde, öz düzenlemenin beş temel dayanağını inceliyoruz: Seçim Yapma, Karar Verme, Hedef Belirleme, Problem Çözme ve Öz Yönetim (bazen Öz Yönlendirme veya Öz Yönelim olarak da adlandırılır). Uygulayıcılar, Öz Düzenleyici Öğrenme Modeli ve sanal gerçeklik (VR) gibi yardımcı teknolojileri entegre etmek gibi kanıta dayalı stratejiler kullanarak "özerkliği destekleyen" ortamlar yaratabilirler.

Bu materyalin amacı, eğitimcilere, araştırmacılara ve deneyimli uygulayıcılara çocuğun içsel kontrol odağını geliştirmeleri için araçlar sunmaktır. Çocukları günlük

rutinlerinde bilinçli davranmaya teşvik ederek, onlara sadece nasıl yaşayacaklarını değil, aynı zamanda kendi hayatlarını nasıl yöneteceklerini de öğretiyoruz.

7.2 MODÜL İÇERİĞİ

Yeterlilikler - öğrenme hedefleri	Açıklama	Odak	İstenen Sonuç
Karar Verme	Tercih değerlendirmesi, içsel ve dışsal kontrol odağının belirlenmesi.	Çocuğun inisiyatifini destekleme	Uygulayıcılar/ebeveynler/b akıcılar odaklı modelden kişisel ilgi, tercihler ve inisiyatif odaklı modele geçiş
Karar Verme	"Eğer-O zaman" görsel haritalama, kişisel seçimlerin sonuçlarını değerlendirme.	Çocuğun inisiyatifini destekleme	Çocuklara seçenekleri tartmayı ve sonuçları öngörmeyi öğretmek
Hedef Belirleme	Hedef belirleme, ilerleme takibi ve sonuçların görselleştirilmesi.	Çocuğun inisiyatifini destekleme	Uzun ve kısa vadeli hedefler belirlemek ve takip etmek.
Problem Çözme	Destek stratejileri, uyarlanabilir araç kullanımı (ör. tabureler, uyarlanmış mutfak eşyaları).	Çocuğun inisiyatifini destekleme	Çocukların engelleri belirlemelerini ve çözümler üretmelerini sağlamak
Öz Yönetim/ Öz Yönlendirme	Görsel programlar, öz denetim kontrol listeleri ve zaman yönetimi yardımcıları.	Çocuğun inisiyatifini destekleme	Çocukların yetişkinlerin yönlendirmelerine ihtiyaç duymadan görevleri başlatmalarına ve tamamlamalarına yardımcı olacak araçlar kullanmak.

7.3 KARAR VERME

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, çocuklara seçim yapma fırsatları sunmayı, bu seçimleri yapılandırılmış ve anlaşılır bir şekilde desteklemeyi ve çocukların tercihlerini net bir şekilde tanımlamayı öğreneceklerdir.

Bu Yeterlilik Neden Önemlidir?

Özel gereksinimleri olan bireyler, çevresel kısıtlamalar, bakım bağlamındaki beklentiler ve iletişim güçlükleri nedeniyle genellikle bağımsız olarak seçim yapma fırsatları sınırlıdır. Bu durum, bireyin kendini ifade etme, kontrol duygusu geliştirme ve yaşamda özerkliğe ulaşma fırsatlarını sınırlayabilir (Rajaraman, Austin & Gover, 2023). Seçim yapmak, yalnızca bir tercihi belirtme eylemi değildir; aynı zamanda bireyin çevresiyle etkileşimine katkıda bulunan ve günlük görevlere katılma motivasyonunu artıran bir davranış sürecidir. Özellikle özel gereksinimleri olan bireylerde, anlamlı seçim fırsatları sunmak, bireyin görevlere katılımını artırır ve uygun iletişim davranışlarının gelişimini destekler (Houseworth ve ark., 2023). Ayrıca, seçim yapma becerisi, bireyin öz düzenleme ve öz yönelim becerilerinin temel bileşenlerinden biri olarak kabul edilir. Bu beceri, kişinin kendi çıkarlarını savunabilmesi ve hayatının farklı alanlarında bağımsız kararlar alabilmesi için hayati önem taşır (Rajaraman ve ark., 2023). Bu nedenle, günlük yaşamdaki küçük seçimlerle (örneğin, hangi kıyafetleri giyeceği, hangi yiyecekleri seçeceği) başlayarak bireylere anlamlı seçimler sunmak, davranış düzenleme, tercih oluşturma ve bireysel motivasyonu olumlu yönde etkiler. Ayrıca, bireyin tercih kalıplarının doğru bir şekilde değerlendirilmesini, iletişim repertuarının geliştirilmesini ve eğitim hedeflerine duyarlı pekiştiricilerin belirlenmesini sağlar (Rajaraman ve ark., 2023).

Hedef Grup

Bu yeterlilik, OSB, gelişimsel gecikmeler, zihinsel engel, dil güçlükleri veya duygusal ve duygusal düzenleme güçlükleri olan **2-7 yaş** arası çocukların bakıcıları için

tasarlanmıştır. Etkinlikler, çocuğun gelişim düzeyine ve iletişim becerilerine göre uyarlanabilir.

7.3.1 Senaryo 1: “Giysi Seçimi”

Bağlam

Ev rutini: Sabah hazırlanma ve kıyafet seçme zamanı.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

3. Kıyafet seçimi sırasında çocuğun davranışını açık ve gözlemlenebilir terimler kullanarak tanımlayın.
4. Çocuklara kendi kıyafetlerini seçme fırsatı vermenin karar verme becerilerini nasıl desteklediğini açıklayın.

Arka Plan/ Durum: Efe, OSB tanısı konmuş 5 yaşında bir çocuktur; sabahları kendi başına giyinmeyi sever. Ancak, kıyafet seçimleri çoğunlukla bakım personeli tarafından yapılır. Bu durumda Efe giyinmeyi reddeder, ağlar ve bazen yere oturur veya kıyafetlerine dokunmayı reddeder. Bakım personelinin gözlemlerine göre, bu davranışlar sabah rutinde gecikmelere neden olmaktadır.

Ana vaka

Kısa tetikleyici olay. Sabah Efe'nin hazırlanıp giyinme zamanı gelmiştir. Bakıcı, Efe'ye hangisini tercih ettiğini sormadan dolaptan kıyafetleri çıkarır ve onu giydirmeye çalışır. Efe bu durumda giyinmeyi reddeder ve ağlar. Bakıcı, Efe'nin giyinmeyle ilgili sorunlu davranışlar sergilediğini düşünür. Sabah rutini durur, hazırlanma gecikir ve bakıcının tüm dikkati Efe'nin tepkisine odaklanır.

Kavramsal Özet

Bu durumda, Efe'nin giyinmeyi reddetmesi, giyinmek istemediği anlamına gelmez. Efe'nin davranışının altında yatan neden, kıyafet seçimi konusunda kendisine seçenek sunulmamasıdır. Bunun sebebi, Efe'nin bu davranışının genellikle sabahları

bakıcısının onun kıyafetlerini seçtiği zamanlarda ortaya çıkmasıdır. Bu durum, Efe'nin özerklik ihtiyacını ve seçim yapma yeteneğini kısıtlamaktadır. Efe'nin ağlaması, yere oturması veya kıyafetlere dokunmayı reddetmesi, bakıcının dikkatini çekmek ve geçişi geciktirmek gibi işlevsel sonuçlar doğurur. Efe, OSB tanısı almış ve iletişim güçlükleri olan bir çocuk olduğu için, sınırlı ifade becerileri nedeniyle duygularını sözlü olarak açıklamakta zorlanır. "Kıyafet seçeneklerini görmek istiyorum" veya "Yardıma ihtiyacım var" diyemediği için, ihtiyaçlarını davranışlarıyla ifade eder. Bu durum, bakıcının Efe'nin davranışını yanlış yorumlamadan destekleyici ve sakin bir şekilde yanıt vermesini gerektirir. Bakıcı öncelikle Efe'nin duygusal durumunu gözlemlemelidir. Bu durumda bakıcının sakin ve destekleyici olması gerekir. Çocuğun neden giysi giymek istemediğine dair olası senaryoları değerlendirmesi önemlidir. Ayrıca bakıcı, bu davranışın tüm giysilerde sergilenip sergilenmediğini gözlemlemelidir.

Kararlar

Efe giyinmeyi reddediyor ve ağlıyor. Bakıcı nasıl tepki vermeli?

Seçenek A: Efe'yi "Hadi, şimdi giyin, geç kalacaksın" diyerek acele ettirmek.

Seçenek B: Bir seçenek sunmak: "Kırmızı tişörtü mü giymek istersin, mavi tişörtü mü?" ve sakin bir şekilde yanıtını beklemek.

Seçenek C: Giysileri dolaptan çıkararak Efe'yi giyinmeye zorlamak.

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Efe'nin stresi artabilir, özerkliği desteklenmeyebilir ve sorunlu davranışlar artabilir.

Seçenek B: Efe'nin tercihlerini ifade etmesini ve seçimler yapmasını sağlar.

Dolayısıyla, katılımını ve özerkliğini destekler.

Seçenek C: İletişim ve bağımsızlık fırsatlarını ortadan kaldırır. Efe'yi kıyafetleri giymeye zorlamak, gelecekte seçim yapma davranışında azalmaya neden olur.

Değerlendirme: Bu senaryonun amacı, çocuklara seçim yapma fırsatı vermenin önemini vurgulamaktır. Seçim yapmak, çocukların kendilerini ifade etme ve özerk olma becerilerini destekler. Bu aynı zamanda sorunlu davranışların azalmasına da katkıda bulunur.

Müdahale Örneği

Hazırlık Aşaması: Bakıcı, seçim anında bireyin dikkatini dağıtabilecek uyaranları (televizyon, gürültü veya açık, dağınık bir gardırop gibi) azaltır. Ardından, bakıcı hava durumuna uygun iki önceden belirlenmiş giysi (örneğin, iki farklı kazak) hazırlar.

Uygulama Aşaması: Bakıcı, giysileri bireyin göz hizasında iki eliyle tutar ve birbirlerine değmemelerini sağlar. Ardından, bakıcı açık ve özlü bir yönerge verir: "Bugün hangisini giymek istersin?" Bu aşamada, bakıcı fazladan açıklama yapmaktan kaçınır. Yönerge verdikten sonra, bakıcı bireye yanıt vermesi için en az 10-15 saniye süre tanır. Bu süre zarfında, bakıcı soruyu tekrarlamaz veya giysileri sallayarak baskı oluşturmaz; böylece bireyin bilgiyi işlemesine olanak tanır. Çocuk yanıt vermezse, bakıcı yönerge tekrarlar ve tekrar bekler. Çocuk herhangi bir şekilde (bakış, dokunma, işaret etme veya sözler) bir tercihi belirtir belirtmez, bakıcı seçimi sözlü olarak ifade eder: "Harika, giyeceğin giysiyi seçtin!" 'daki bakıcı, hemen seçilen giysiyi çocuğa giydirmeye başlar. Seçimin sonucunun anında gerçekleşmesini sağlamak, bireyin kontrol hissini ve neden-sonuç ilişkisini kavramasını sağlar ve "Bir seçim yaptım ve bu oldu" fikrini pekiştirir.

Değerlendirme

4. Bakıcının tutumu ve davranışı, Efe'nin davranışının ardındaki ana nedenleri nasıl etkiledi?
5. Efe davranışlarıyla ne ifade etmeye çalışıyor olabilir? Örneğin, belirli bir kıyafeti giymek istediği için mi yoksa bir seçim yapmak istediği için mi?

6. Seçenek sunmak, öğrencilerin karar verme ve iletişim becerilerini nasıl destekler?

7.3.2 Senaryo 2: “Bir Oyun Etkinliği Seçmek”

Bağlam

Ev rutini: Oyun etkinliği zamanı

Öğrenme Hedefleri / Hedef Davranış

1. Çocuğun oynamayı reddetmesini açık ve gözlemlenebilir terimlerle tanımlayın.
2. Çocuklara oyun etkinliklerini seçme fırsatı sunmanın karar verme becerilerini nasıl desteklediğini açıklayın

Arka Plan / Durum: Ali, zihinsel engelli 5 yaşında bir çocuktur. Ali, Lego ile oynamayı çok sever. Ancak, bakıcı farklı bir oyun etkinliği önerdiğinde Ali oynamayı reddeder. Önüne konulan oyuncakları fırlatır. Bakıcı genellikle Ali'nin davranışına, “fırlatma” gibi sözlü ipuçları kullanarak oyuncakları fırlatmaması gerektiğini söyleyerek yanıt verir.

Ana Vaka

Öğle yemeğinden sonra, Ali'nin oyun zamanı gelir. Bakıcı, Ali'nin oynaması için önüne bir yapboz koyar ve “Hadi oyna” der. Ali, yapboz parçalarını rastgele etrafa fırlatır. Bu nedenle oyun gerçekleşmez. Bakıcı, Ali'nin davranışını oynamak istemediği şeklinde yorumlar ve oyun zamanını sonlandırır.

Kavramsal Özet

Ali'nin oyunu oynamayı reddetmesi, oynamak istemediği için değil, oyun tercihi bulmacalar olmadığı içindir. Dolayısıyla bu davranış, Ali'nin oyun etkinliğiyle ilgili motivasyonunu veya tercihlerini ifade etme ihtiyacından kaynaklanıyor olabilir. Bakıcı bu davranışı “oynamak istemiyor” şeklinde yorumladığında, Ali'nin gerçek ihtiyacı veya mesajı yanlış anlaşılır ve bu da uygunsuz tepkilere yol açabilir. İlk olarak, bakım veren Ali'nin tepkisine karşı sakin kalmalıdır. Onu oynamaya

zorlamamalıdır. Çünkü Ali'ye herhangi bir oyun seçeneği sunmamak ve süreci tek bir seçenekle yapılandırmaya çalışmak bu davranışın nedeni olabilir. Bu durum öz düzenleme yaklaşımı kullanılarak değerlendirildiğinde, Ali oyunu kendisi seçebilmeli ve bakım veren bu konuda destekleyici bir rol oynamalı ve Ali'ye oyunlarla ilgili seçenekler sunmalıdır.

Kararlar

Ali, önüne konulan yapboz etkinliğine katılmayı reddediyor. Bakım personeli bu durumda ne yapmalıdır?

Seçenek A: Bulmaca ile oynaması için ısrar etmelisiniz. Ve “Dağılmış bulmaca parçalarını bir araya getirelim” gibi yönergeler vermelisiniz.

Seçenek B: “Oyunu oyna, yoksa bir daha oyun etkinliklerine katılamazsın” demelisin.

Seçenek C: Ali'ye hem yapboz hem de blok yapma oyunu seçenekleri sunun ve hangisini oynamak istediğini seçme fırsatı verin.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Ali'nin yapbozla oynaması için ısrar etmek ve dağınık parçaları toplaması için ona yönerge vermek, Ali'nin tercihlerini ve iletişim ihtiyaçlarını göz ardı eder. Bu yaklaşım stresi artırabilir ve dirençli davranışı pekiştirebilir.

Seçenek B: “Oyunu oyna, yoksa bir daha oyun etkinliklerine katılamazsın” gibi tehditkar bir ses tonu, davranış etiketleme ve baskı uygulama anlamına gelir; Ali'nin mesajı belirsizdir ve davranışın tırmanmasına yol açabilir.

Seçenek C: Ali'ye hem yapboz hem de blok oyun seçenekleri sunmak ve “Hangisini seçmek istersin?” diye sormak, karar verme becerilerini destekler. Bu yaklaşım, Ali'nin özerkliğini ve katılımını artırır ve davranışın bir iletişim biçimi olduğunu anlamasına yardımcı olur.

Değerlendirme: Ali'nin davranışının nedeni oyun oynamak değil, seçim yapma fırsatı verilmemesidir. Seçenek C, bakıcının Ali'ye seçim yapma fırsatı sunmasına olanak tanır, özerkliğini ve katılımını destekler ve davranışın bir iletişim biçimi olduğunu

anlamasına yardımcı olur. Bu yaklaşım, Ali'nin seçim yapma konusunda özerk bir hakkı olduğunu gösterir.

Müdahale Örneği

Hazırlık Aşaması: Bakıcı, oyun alanından gereksiz dikkat dağıtıcı unsurları kaldırarak ortamı düzenler. Ali'nin önüne tek bir oyuncak koymak yerine, bakıcı önceden seçilmiş iki seçenek hazırlar: Ali'nin çok sevdiği "Lego" ve hedeflenen yeni etkinlik olan "Yapboz". Bakıcı, oyun zamanının başladığını belirtmek için Ali ile aynı seviyede (yerde veya masada) yüz yüze oturur.

Uygulama Aşaması: Bakıcı, her iki seçeneği de Ali'nin göz hizasında, iki elinde veya masanın üzerinde, aralarında net bir boşluk bırakarak tutar. Net ve basit bir yönerge verir: "Ali, bugün hangisiyle oynamak istersin?" Bakıcı, herhangi bir şey olmadan önce "Atma" veya "Uslu dur" gibi olumsuz yönergelerden kaçınır. Yönerge verdikten sonra, Ali'nin görsel bilgileri işleyip bir karar vermesi için 10–15 saniye sessizce bekler. Ali herhangi bir şekilde bir seçim yaptığı anda (Legolara uzanarak, yapboza bakarak veya parmağıyla işaret ederek), bakıcı bu seçimi hemen sözlü olarak onaylar: "Harika! Legolarla oynamayı seçtin—hadi bir kule yapalım!" Ali yapbozu seçerse (daha az tercih ettiği etkinlik), sadece bir seçim yaptığı için seçim yapma eylemi pekiştirilir.

Değerlendirme

1. Ali davranışlarıyla ne ifade etmeye çalışıyordu?
2. Ali'yi "zorlu" veya "işbirliği yapmayan" olarak etiketlemek, gelecekteki etkileşimleri nasıl etkileyebilir?
3. Bir çocuğun bir etkinliğe katılmak istemediği yakın zamandaki bir durumu düşünün. Bu davranışı objektif olarak nasıl tanımlarsınız?

7.3.3 Senaryo 3: “Atıştırma Seçimi”

Bağlam: Ev Rutin: Okuldan veya parktan eve döndükten sonra atıştırma zamanı.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

1. İstenmeyen bir duruma karşı çocuğun tepkisini objektif terimler kullanarak tanımlayın.
2. Çocuğa bir şeyi doğrudan önüne koymak yerine “seçim” sunmanın, itiraz davranışlarını nasıl azalttığını analiz edin.

Arka Plan / Ön Koşullar

Lara, OSB tanısı konmuş 4 yaşında bir çocuktur. Bazı dokulara karşı hassasiyeti (duyusal hassasiyet) vardır ve rutinlerine çok bağlıdır. Genellikle elma yemeyi sever, ancak o anki duyusal ihtiyaçlarına bağlı olarak bazen farklı bir meyve isteyebilir. Bakıcılar, Lara'nın yemek zamanlarında bazen tabağını ittiğini gözlemlemiştir.

Ana Vaka

Olayın başlangıcı Atıştırma zamanı. Bakıcı, “Lara elma sever” diye düşünerek bir elmayı dilimler, tabağa koyar ve Lara'nın önüne yerleştirir. Lara tabağı görür görmez eliyle sertçe itip sandalyesinden kalkar ve mutfak kapısının önünde ağlamaya başlar. Bakıcı, Lara'yı masaya oturtmaya çalışır ve şöyle der: “Daha dün seve seve yemiştin, neden şimdi böyle yapıyorsun?” Bu sırada Lara, ellerini kulaklarına kapatır.

Kavramsal Özet Bu senaryoda, Lara'nın tabağı itmesi, mutlaka meyveyi yemek istemediği anlamına gelmeyebilir. Lara, o anda elmanın dokusunu sevmemiş olabilir ya da sürece dahil edilmediği için tepki gösteriyor olabilir. Başka bir meyve seçeneğinin olmaması, bu davranışı tetiklemiş olabilir.

Kararlar

Lara tabağını itti ve ağlıyor. Bakıcı nasıl tepki vermeli?

Seçenek A: “Lütfen uslu dur. Senin için kestiğim güzel elma dilimlerine bak. Eğer bitirmezsen, parka gidemeyiz.”

Seçenek B: Tabağı bir kenara koyun ve bir dakika bekleyin, ardından iki farklı meyve (örneğin, bir elma ve bir muz) gösterin ve “Elma mı istersin, muz mu?” diye sorun. (Görsel Seçenekler Sunma)

Seçenek C: “Zaten acıktığında yersin” deyin ve Lara’yı mutfakta yalnız bırakın.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Çocuğun motivasyonunu içsel bir süreçten ziyade dışsal bir sürece (park ödülü) bağlar ve duygusal sıkıntısını hafifletmez.

Seçenek B: (Doğru Yaklaşım) Lara’ya kontrolün kendisinde olduğu hissini verir. Görsel destek (meyveleri gösterme), işitsel işleme hızını artırır ve özerkliğini destekler.

Seçenek C: Lara’nın iletişim çabalarını görmezden gelir ve güvensizlik hissi yaratabilir.

Değerlendirme: Bu senaryo, “seçenek sunmanın” yalnızca bir tercih değil, aynı zamanda krizleri önlemeye yardımcı olan önleyici bir müdahale (önleyici strateji) olduğunu göstermektedir.

Müdahale Örneği

Hazırlık Aşaması: Bakıcı, atıştırma saatinden önce mutfaktaki uyarıcıları düzenler. Televizyon açıksa kapatır; mutfak aletlerinden biri ses çıkarıyorsa onu da kapatır. Lara’nın önüne rastgele bir tabak koymak yerine, bakıcı evde bulunan ve Lara’nın yiyebileceği iki farklı atıştırmalığı gösteren görsel kartlar hazırlar ve bu kartları Lara’ya gösterir (örneğin, bir elma ve bir paket kraker ya da bir elma ve bir muz).

Uygulama Aşaması: Bakıcı, seçenekleri Lara’nın göz hizasında, iki elinde veya aralarında boşluk bırakarak masanın üzerinde tutar. Net ve doğrudan bir yönerge verir: “Atıştırmalık olarak hangisini istersin?” Bakıcı, Lara’nın kafasını karıştırabilecek “Bak, elma vitaminlerle dolu” veya “Dün kraker yemiştin” gibi

gereksiz yorumlardan kaçınır. Yönerge verdikten sonra, bakıcı Lara'nın seçenekleri görmesi ve karar vermesi için 10–15 saniye sessizce bekler. Bu süre zarfında, tabağı Lara'ya doğru sallamaz veya soruyu tekrar ederek baskı oluşturmaz. Lara bir seçim yapmazsa, bakıcı aynı sakinlikle yönerge bir kez daha tekrarlar. Lara elini uzattığı, parmağıyla işaret ettiği, atıştırma baktığı veya sözlü olarak birini seçtiği anda, bakıcı bu seçimi hemen onaylar. Ardından bakıcı, seçilen atıştırma derhal Lara'ya sunar veya tabağına koyar.

Değerlendirme

1. Bakıcının “Lara elmayı sever” varsayımı, o anda Lara'nın ihtiyaçlarını görmesini nasıl engellemiş olabilir?
2. Lara'nın tabağını itmesi ve kulaklarını kapatması, duyuşal aşırı yüklenmenin bir işareti olabilir mi?
3. Neden sınırlı seçenekler (2 seçenek) sunmak, “Ne yemek istersin?” gibi açık uçlu bir soru sormaktan daha etkilidir?

7.4 KARAR VERME

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, çocuklara seçim ve karar verme fırsatları sunmanın önemini öğreneceklerdir. Bu süreçte, çocuğa farklı seçenekler sunarak karar verme davranışını sergilemesini sağlayacaklardır. Amaç, karar verme becerilerinin çocuğun özerkliğini, iletişim becerilerini, problem çözme yeteneğini ve görevlere katılma motivasyonunu nasıl desteklediğini anlamaktır.

Bu Yeterlilik Neden Önemlidir?

Özel gereksinimleri olan bireylere karar verme becerilerini öğretmek, bilişsel işlevlerin, öz düzenleme ve bağımsız yaşam becerilerinin gelişiminde kritik bir rol oynar (Wehmeyer, 2004;

Rajaraman, Austin & Gover, 2023). Bunun nedeni, karar verme sürecinde çocukların seçenekler ile sonuçlar arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi öğrenmeleridir; bu, sadece akademik başarı için değil, aynı zamanda günlük yaşamda karşılaşılan sorunları çözmek için de önemlidir. Araştırmalar (Rajaraman ve ark., 2023; van der Plas, Mason & Happé, 2023), karar verme fırsatlarının çocukların sorumluluk alma, sonuçları tahmin etme ve bağımsız hareket etme becerilerini artırdığını göstermiştir. Ayrıca, karar verme becerilerinin duygusal düzenleme ve sosyal karar verme süreçleriyle yakından ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (van der Plas, Mason & Happé, 2023). Buna ek olarak, karar verme becerileri, çocukların günlük yaşamdaki görevlere katılımını ve problem çözme becerilerini artırmak için gerekli bir beceri olarak görülmektedir. Sonuç olarak, çocuklara karar verme becerilerini öğretmenin ve bu becerileri desteklemenin birçok gelişim alanına fayda sağladığı açıktır. Ayrıca, karar verme becerilerinin çocukları özerklik ve bağımsız yaşam gibi alanlarda güçlendirdiği söylenebilir.

Hedef Grup

Bu yeterlilik, OSB, gelişimsel gecikmeler, zihinsel engellilik, dil güçlükleri veya duygusal ve duyuşal düzenleme güçlükleri olan 2-7 yaş arası çocukların bakıcıları için tasarlanmıştır. Etkinlikler ve örnekler, çocuğun yeteneklerine, iletişim becerilerine ve özel günlük rutinlerine uyacak şekilde ayarlanabilir.

7.4.1 Senaryo 1: “Sabah Rutini Seçimi”

Bağlam

Ali, bağımsız yaşam becerileri dersine katılıyor. Sabah rutini sırasında görevlerini kendi başına organize etmeyi öğreniyor.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Çocuğun kendi tercihlerini ifade ederek karar verme becerilerini kullanmasını sağlamak.
2. Karar verme sürecinde seçeneklerin değerlendirilmesini ve olası sonuçların dikkate alınmasını öğretmek.

Arka Plan/ Durum Koşul: Ali, OSB tanısı konmuş 7 yaşında bir çocuktur. Ali'nin bilişsel ve sosyal gelişimi iyi bir seviyededir. Ali, sabahları odasını toplamak ve çantasını hazırlamak gibi bazı görevleri yerine getirir. Günlük rutinin bir parçası olarak, bakıcı bazen Ali'den önce odasını toplamasını, bazen de önce çantasını hazırlamasını ister. Ali, bu durumda hangi görevi önce yapacağı konusunda kararsızlık yaşar. Bu durum, Ali'nin tamamlaması gereken görevleri geciktirir.

Ana Vaka

Sabah rutini sırasında, Ali çantasını hazırlarken, bakıcı Ali'ye "odanı topla, sonra çantanı hazırla" yönergeni verir. Bir gün önce, bakıcı da ona önce çantasını hazırlamasını istemişti. Bu durumla karşı karşıya kalan Ali, önce ne yapacağı konusunda kararsız kalır. Ali'nin hiçbir şey yapmadığını gören bakıcı, bunu Ali'nin görevlerini yapmak istemediği şeklinde yorumlar.

Kavramsal Özet

Ali'nin verilen yönergelere uymaması, bu görevleri yapmak istemediği için değildir. Bunun nedeni, Ali'nin bu görevleri bağımsız olarak yerine getirebilen bir çocuk olmasıdır. Örnek vakada görüldüğü gibi, Ali önce çantasını toplamaya karar vermiştir. Kendi kararına aykırı bir durum ortaya çıktığında, söz konusu görevleri yerine getirmemiştir. Bakıcı, Ali'nin tepkisine karşı öncelikle sakin kalmalıdır. Ali'nin önce odasını mı toplayacağına yoksa çantasını mı hazırlayacağına karar vermesini beklemelidir. Bu durum öz düzenleme yaklaşımıyla değerlendirildiğinde, Ali kendi oyunlarını seçebilmeli ve bakıcı bu konuda destekleyici bir rol oynamalıdır.

Kararlar

Bakıcı Ali'ye yönerge verildiğinde, Ali'nin görevlerini yerine getirmediği gözlemlenir. Bakıcı Ali'nin davranışı nasıl yorumlanmalıdır?

Seçenek A: Ali'nin davranışı, kararının göz ardı edilmesine bir tepkidir; seçim yapma hakkının desteklenmemesi, gelecekte işbirliğini azaltabilir.

Seçenek B: Ali, kendisine verilen görevleri yerine getirmek istemediği ve sorumluluk almak istemediği için yönergea uymadı.

Seçenek C: Ali'nin davranışı rastgeledir ve seçim hakkı ile ilgisi yoktur.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Ali'ye “Önce çantanı mı toplamak istersin, yoksa odanı mı toplamak istersin?” gibi iki seçenek sunmak, karar verme becerilerini destekler. Bu yaklaşım, Ali'nin öz düzenleme becerilerini güçlendirir, işbirliğini artırır ve davranışın bir iletişim biçimi olduğunu anlamasına yardımcı olur.

Seçenek B: Ali'nin “önce odasını temizlemesi” konusunda ısrar etmek ve onun seçimini değiştirmesini beklemek, Ali'nin karar verme ihtiyacını göz ardı eder. Bu yaklaşım, kontrolün tamamen yetişkinde olduğu mesajını verir ve direnç davranışını artırabilir.

Seçenek C: Ali'nin tepkisinin rastgele olduğunu düşünmek ve bu davranışı görmezden gelmek, Ali'nin özerklik ihtiyacını karşılamaz; uzun vadede daha fazla karşı gelme davranışına yol açabilir.

Değerlendirme: Seçenekler değerlendirildiğinde, doğru cevabın A seçeneği olduğu görülür. Bunun nedeni, bu seçeneğin karar verme seçeneğini çocuğa bırakarak özerklik becerilerini desteklemesidir. Bu seçenek ayrıca işbirliğini artırır ve sorunlu davranış olasılığını azaltır.

Müdahale Örneği

Hazırlık Aşaması: Bakıcı, Ali için üzerinde “Odamı Temizle” ve “Çantanı Hazırla” yazan iki görsel kart hazırlar. Bu kartların altına bir “Önce/Sonra” şablonu yerleştirilir. Bu görsel yardımcı araç, Ali'nin kafasındaki kafa karışıklığını somut bir plana dönüştürmesine yardımcı olur.

Uygulama Aşaması: Ali sabah rutinine başladığında ve kararsızlık belirtileri gösterdiğinde (donakalma, tereddüt), bakıcı müdahale eder:

Sakin Olun: Bakıcı, Ali'ye baskı yapmaz veya sesini yükseltmez.

Seçenekler Sunun: Bakıcı, Ali'ye görsel kartları gösterir ve şöyle sorar: "Ali, bugün güne hangisiyle başlamak istersin? Önce odanı mı toplayacaksın, yoksa çantanı mı hazırlayacaksın?"

Bekleme Süresi: Ali'ye bilgiyi sindirmesi ve kendi terciğini düşünmesi için en az 15 saniye süre verilir. Bakıcı bu süre zarfında Ali adına karar vermez. Ali bir kart seçip onu "İlk" bölümüne koyduğunda, bakıcı bu kararı onaylar: "Bu harika bir plan! Bugün önce çantanı toplamaya karar verdin. Bu senin seçimin." Bu süreçte Ali, sadece dışarıdan gelen bir emri uygulayan biri değil, kendi sabahını düzenleyen bir birey rolünü üstlenir. Bu yaklaşım, Ali'nin motivasyonunu artırırken, onunla bakıcı arasındaki güç çatışmalarını ortadan kaldırır.

Değerlendirme

1. Ali neden normalde yaptığı görevleri yerine getirmedir?
2. Ali yönergelere uymayarak ne söylemeye çalışıyordu?
3. Benzer bir durumda çocuğun karar verme davranışını desteklemek için ne yapabilirsiniz?

7.4.2 Senaryo 2: "Renkli Kalem Seçimi"

Bağlam

Boş zaman etkinliği: Dersten sonra bir sanat etkinliği başlatmak.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

Çocuğun sunulan seçenekler arasından bir karar vermesine destek olun.

Çocuğun karar verme davranışını objektif olarak gözlemlemek ve tanımlamak.

Bakıcının destekleyici yaklaşımının çocuğun özerkliğini ve katılımını nasıl artırdığını anlamak.

Arka Plan/ Durum: Elif, hafif zihinsel engelli 7 yaşında bir çocuktur. Resim yapmayı çok sever. Elif, günlük rutininin bir parçası olarak boş zaman etkinlikleri sırasında resim yapmayı tercih eder. Genellikle, bakıcı boya kalemlerini seçer ve "şimdi bu

rengi al ve bu alanı boya” gibi yönergeler verir. Bu durumda Elif genellikle pasif kalır veya boyamak istemez. Ancak, bakıcı renk seçimine müdahale etmediğinde Elif, kendi seçtiği boya kalemiyle boyamaya devam eder.

Ana Vaka

Ödevini bitirdikten sonra Elif, boyama gibi boş zaman etkinliğine geçiyor. Bakıcı, Elif’in kullanması için boya kalemleri getiriyor. Elif eliyle boya kalemlerini işaret etse de, bakıcı kendi seçtiği bir kalemi ona veriyor. Ancak Elif boyamak istemiyor. İlk başta bakıcı, Elif’in boyamak istemediğini varsayıyor. Ardından müdahale etmeden Elif’i gözlemliyor. Bir süre bekledikten sonra Elif birkaç boya kalemine dokunur, birini alır, boyamaya başlar ve bakıcısına “Bu arkadaşımın en sevdiği renk. Bu yüzden onu seçtim” der. Bakıcı “Tamam, aferin” dediğinde Elif mutlu olur ve boyamaya devam eder.

Kavramsal Özet

Bu senaryoda, Elif’in önce boyama etkinliğini reddetmesi, ardından da başlaması, bir iletişim ve tercih ifadesi olarak anlaşılmalıdır. Bakıcı, seçtiği boya kalemini Elif’e verdiğinde Elif boyamak istemedi; tercih ettiği boya kalemini seçmek için bekledi ve ardından kendi kararını uygulayarak boyamaya başladı. Bu davranış, karar verme ve öz düzenleme becerilerinin bir göstergesidir. Elif’in “Bu renk arkadaşımın en sevdiği renk. Bu yüzden onu seçtim” şeklindeki sözlü açıklaması, davranışıyla seçimini ve bunun nedenini sosyal bir bağlamda ifade ettiğini göstermektedir. Bakıcının müdahale etmemesi, gözlemlemesi ve ardından verdiği olumlu geri bildirim (“Aferin!”), Elif’in özerkliğini desteklemekte ve motivasyonunu artırmaktadır.

Kararlar

Bakıcı Elif adına boyama yaptığında, Elif’in görevlerini yerine getirmediği gözlemlenir. Ancak, Elif’in rengi kendisi seçtiğinde boyamaya devam ettiği görülmüştür. Bakıcının davranışı nasıl yorumlanmalıdır?

Seçenek A: Elif’in davranışı rastgeledir ve seçimle ilgisi yoktur.

Seçenek B: Elif'in davranışı, işbirliği yapmak istememesinden kaynaklanmaktadır.

Seçenek C: Elif'in davranışı, kararının göz ardı edilmesine bir tepkidir. En sevdiği rengi seçerken, kendisi için önemli olan bir durumla bağlantı kurmuştur.

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: Elif'in tepkisinin rastgele olduğunu düşünmek ve bu davranışı göz ardı etmek, Elif'in özerklik ihtiyacını karşılamaz ve onu mevcut faaliyetten kaçınma davranışı sergilemeye yönlendirir.

Seçenek B: Elif istediği renge karar verdikten sonra, bakıcının tepkilerine (örneğin övgü) olumlu yanıt verdi. Bu, onun işbirliği yapmak istemediği durumu ortadan kaldırır.

Seçenek C: Elif, renk seçimine karar vermediği için bu tepkiyi vermiştir. Ancak, renk seçimine kendisi karar vermesine izin verildiğinde motivasyonu artmış ve etkinliği tamamlamıştır.

Değerlendirme: Seçenekler değerlendirildiğinde, doğru cevabın C seçeneği olduğu görülür. Bunun nedeni, bu seçeneğin karar verme seçeneğini çocuğa bırakarak özerklik becerilerini desteklemesidir. Bu seçenek ayrıca işbirliğini artırır ve sorunlu davranış olasılığını azaltır.

Müdahale Örneği

Hazırlık Aşaması: Bakıcı, serbest zaman etkinliği başlamadan önce, seçim anında çocuğun dikkatini dağıtabilecek uyaranları (televizyon, gürültü veya masadaki diğer malzemelerin dağınıklığı gibi) azaltır. Çocuk ödevini tamamladıktan sonra, bakıcı, boyama etkinliği için önceden belirlenmiş ve çocuğun ilgisini çekecek iki veya üç farklı renkli kalem (ör. kırmızı ve mavi) hazırlar.

Uygulama Aşaması: Bakıcı, kalemleri çocuğun göz hizasında tutar ve birbirlerine değmemelerini sağlar ya da masanın üzerine yan yana dizilir. Ardından, bakıcı açık ve özlü bir yönerge verir: "Bugün boyama için hangi rengi kullanmak istersin?" Bu aşamada, bakıcı, çocuğun pasif hale gelmesini önlemek için fazladan açıklama

yapmaktan veya "Hadi, maviyi al" gibi yönlendirici ipuçları kullanmaktan kaçınır. Yönerge verdikten sonra, bakıcı çocuğun en az 10-15 saniye yanıt vermesine izin verir. Bu süre zarfında, bakıcı soruyu tekrarlamaz veya kalemleri sallayarak baskı oluşturmaz; çocuğun kalemleri incelemesine ve seçimine ilişkin kendi içsel nedenlerini değerlendirmesine izin verir. Çocuk yanıt vermezse, bakıcı yönerge sakın bir şekilde tekrarlar ve tekrar bekler.

Çocuk herhangi bir şekilde bir tercihi belirtir belirtmez (kaleme dokunarak, eline alarak veya sözlü olarak ifade ederek), bakıcı bu seçimi sözlü olarak adlandırır ve onaylar: "Harika, kendin boyayacağın kalem seçtin!" Bakıcı daha sonra çocuğun seçtiği kalemle hemen boyamaya başlamasına izin verir. Seçimin sonucunun (seçilen renkle boyama) anında gerçekleşmesini sağlamak, çocuğun özerklik duygusunu, kontrol hissini ve neden-sonuç ilişkisini kavramasına olanak tanır ve "Bir seçim yaptım ve bu oldu" fikrini pekiştirir.

Değerlendirme

1. Elif neden boyama etkinliğini yapmadı?
2. Elif, kendisine sunulan rengi reddederek neyi ifade etmeye çalışıyordu?
3. Benzer bir durumda çocuğun karar verme davranışını desteklemek için ne yapabilirsiniz?

7.4.3 Senaryo 3: "Okul Sonrası Rutini Belirleme"

Bağlam: Okul Sonrası Rutin: Tablet zamanı ve ödevlerin sırasını planlama.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

1. Çocuğun iki farklı seçenek arasındaki zaman farkını ve bunun akşamki enerji düzeyine etkisini analiz etmesine yardımcı olun.
2. Belirlenen rutinlerin sırasını kararlaştırın ve çocuğun karar verme becerilerini geliştirin.

Arka Plan / Ön Koşullar Kaan (8), okuldan eve geldiğinde tablet kullanmakla ödev yapmak arasında bir karar vermelidir. Bakıcı, Kaan'ın sadece “ne yapmak istediğine” göre değil, aynı zamanda seçiminin sonuçlarını da göz önünde bulundurarak bir karar vermesini beklemektedir.

Ana Vaka

Hikayenin Başlangıcı Kaan okuldan eve gelir. Akşam yemeğine kadar karar vermesi gerekir. Bakıcı seçenekleri sunar:

Seçenek 1: Şimdi tabletle oynarsa, akşam yemeğinden sonra ödevini yapacak.

Seçenek 2: Şimdi ödevini yaparsa, akşam yemeğinden sonra tabletle oynayacak.

İlk başta Kaan hemen tabletini ister. Bakıcı bir değerlendirme tablosu açar ve “Seçim senin, ama sonuçlarını düşünmen gerekiyor” der.

Kavramsal Özet Kaan, “Şimdi tablet” dediğinde, bu seçeneği seçerse akşam yemeğinden sonra ödevini yapmak zorunda kalacağını, ancak ödevini şimdi yaparsa akşam yemeğinden sonra tabletle oynayabileceğini bilmektedir. Ancak, bu seçimleri yaparken sonuçları göz önünde bulundurması ve kabul etmesi beklenmektedir.

Kavramsal Özet

Kaan, “Şimdi tablet” dediğinde, akşam yemeğinden sonra ödevini yapması gerektiğini ve ödevini şimdi yaparsa akşam yemeğinden sonra tablette oyun oynayabileceğini bilir. Ancak, bu seçimleri yaparken sonuçları göz önünde bulundurması ve kabul etmesi beklenir.

Kararlar

Kaan, “Şimdi tabletle oynamak istiyorum” der. Bakıcı onu nasıl yönlendirmelidir?

Seçenek A: “Hayır, önce ödevini bitirmelisin; kural bu.” (Otoriter yaklaşım)

Seçenek B: Kaan'a, her bir seçimin saat 20:00'ye kadar nasıl hissettireceğini görselleştiren bir “Enerji ve Zaman Tablosu” sunun ve kararını vermesine izin verin. (Uygun Yaklaşım)

Seçenek C: Kaan'a tableti verin, ancak akşam yemeğinden sonra ödevini yapmazsa ertesi gün tableti yasaklayın. (Cezaya dayalı yaklaşım)

Katılımcılara Geri Bildirim

Seçenek A: "Hayır, önce ödev, kural bu" gibi katı bir kuralda ısrar etmek otoriter bir yaklaşımı temsil eder. Bu, Kaan'ın özerklik ihtiyacını göz ardı eder ve ona seçimleri ile sonuçları arasındaki mantıksal ilişkiyi öğretmez. Uzun vadede bu, direnci artırabilir ve işbirliği yapma motivasyonunu azaltabilir.

Seçenek B: Kaan'a bir "Enerji ve Zaman Tablosu" sunmak, her bir seçimin saat 20:00'de nasıl hissettireceğini görselleştirmesini sağlar. Nihai kararı ona bırakarak, ebeveyn Kaan'ın karar verme becerilerini ve öz düzenleme yeteneğini destekler. Bu yaklaşım, kendi çizelgesinin kontrolünün kendisinde olduğunu hissettiği için iç motivasyonunu artırır ve rutine olumlu tepki vermesine yardımcı olur.

Seçenek C: Tableti hemen vermek ve ödev yapılmazsa ertesi gün yasaklayacağınızı söylemek, cezaya dayalı bir yaklaşımdır. Bu, acil sorunu çözebilir, ancak Kaan'ın eylemlerinin doğal sonuçlarını anlamasına yardımcı olmaz. Zamanını yönetmeyi öğrenmek yerine, Kaan kaçınma davranışı sergileyebilir veya sorumluluk duygusundan ziyade sadece cezadan korktuğu için görevleri yerine getirebilir.

Müdahale Örneği

Hazırlık Aşaması: Bakıcı, Kaan'ın önüne iki sütunlu bir tablo yerleştirir. Tablonun başlıkları "Benim Seçimim" ve "Akşam Yemeğinden Sonra Ne Olur?" şeklindedir.

Uygulama Aşaması: Bakıcı, Kaan ile birlikte her iki yolun da bir haritasını çizer. Bakıcı şöyle der: "Kaan, işte her iki seçeneğin yolları. Üstteki yolu seçersen, akşam yemeğinden sonra ödevlerin seni bekliyor olacak. Alttaki yolu seçersen, akşam yemeğinden sonra bir oyun seni bekliyor olacak. Hangi sonucu tercih edersin?" ve 15 saniye sessizce bekler. Kaan hangi seçeneği seçerse seçsin (Senaryo A'yı seçse bile), bakıcı bu kararı onaylar: "Anlıyorum; tablette oyun oynamayı ve ödevini sonraya

bırakmayı seçtin. Bunu planımız yapalım.” Kaan’ın karar verme becerileri, “doğru şeyi yaptığı” için değil, “sonucu yönetebildiği” için pekiştirilir.

Düşünme ve Değerlendirme

Benzer bir durumda, bir çocuğu karar vermeye (ve sonuçları düşünmeye) teşvik etmek için ne yapabilirsiniz?

7.5 HEDEF BELİRLEME

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, belirli hedeflerin tutarlı bir şekilde daha yüksek performansa yol açtığını fark etmeyi öğreneceklerdir. Özel eğitim ihtiyacı olan çocukların hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmak için işlevsel hedef belirleme ve eylemleri destekleyeceklerdir.

Bu Beceri Neden Önemlidir?

Özel eğitim ihtiyacı olan küçük çocuklar için geleneksel ve yaygın özel eğitim uygulamaları genellikle yoğun yetişkin rehberliği ile dışsal motivasyon ve pekiştirmeye dayanır. Sonuç olarak, çocuklar özellikle zorlu görevleri tamamlamak için dışsal motivasyon ve pekiştirmeye daha bağımlı hale gelirler. Bu durum, görevlerin tamamlanmasında yetişkinlere bağımlılığa yol açar ve çocukların özerkliğine de zarar verir. Küçük çocuklar için pratik hedef belirleme, çocukların hedeflerini bu hedeflere ulaşmak için gerekli eylemlerle ilişkilendirmelerine yardımcı olur. Çocuklara hedef belirlemeyi öğretmek ve bu hedeflere ulaşmak için becerilerini desteklemek, yetişkinlere/bakıcılara olan bağımlılıklarını azaltmaya, başarı duygusunu geliştirmeye ve özerkliklerini güçlendirmeye yardımcı olabilir.

Hedef Grup

Bu yeterlilik, OSB dahil olmak üzere zihinsel engelli, gelişimsel geriliği, dil gelişim geriliğiveya duygusal ve duygusal düzenleme sorunları olan **2-7 yaş** arası çocukların

bakıcıları için tasarlanmıştır. Olası hedefler ve ilgili destek, çocuğun mevcut ihtiyaçlarına ve performansına göre uyarlanabilir.

7.5.1 Senaryo 1: “Gardırop Düzenini Korumak”

Bağlam

Evde rutin: Giysileri değiştirme zamanı

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

5. Bakıcı, gardırobun dağınık olmasının nedeninin, sınıflandırma ve yerleştirme hedefi ile ilgili becerilerin eksikliği olduğunu fark eder.
6. Çocuğun gardırobunu düzenli tutmaya ilişkin spesifik ve ulaşılabilir hedef belirlemesini ve ilgili becerilerini desteklemek.

Arka plan/ koşullar: Serra, gardırobunu düzenli tutmakta güçlük çeken 7 yaşında bir Down sendromlu çocuktur. Sorunun ana nedeni, Serra'nın kıyafetlerini belirlenen alana veya kutulara koymamasıdır. Sonuç olarak, ihtiyacı olan kıyafetleri bulmakta zorlanır ve bu da gardırobun daha dağınık olmasına yol açar.

Ana vaka

Saat 19:30'da Serra, okula gitmeden önce kıyafetlerini değiştiriyor. Bakıcı odaya girer ve şöyle der: “Okula gitme zamanı. Henüz giyinmedin mi? Dolabın neden bu kadar dağınık?”. Serra panikleyip aceleyle giyinir. Kıyafetlerini gelişigüzel ve uygun olmayan yerlere koyar. Bakıcı onu uyarır: “Böyle yaparsan dolabın hep dağınık kalır. Giysilerini kolayca bulamazsın” diye uyarıyor. Bu senaryoda, Serra'nın dağınık gardırobu, giyinme rutininde gerekli olan belirli ve somut davranışları yerine getirememesinden kaynaklanıyor. Serra gardırobunu düzenli tutmayı amaçlasa da, önceki giyinme seanslarında gardırobunu düzenlemek için gerekli adımları izlemediği için hedefine ulaşamıyor. Bunun farkına varmak, bakıcıya somut ve ulaşılabilir hedefler belirlemede Serra'ya destek olması için doğru bir bakış açısı sağlar. Bakıcının yardımıyla hedef belirlemenin ilk adımı, bakıcının çocuğun giyinme

rutinleri sırasında gardırobunu düzenli tutmasına yardımcı olacak küçük, somut hedefleri belirlemesi ve bunlara uyması olabilir. Buradaki amaç, çocuğun işlevsel hedefleri sırayla gerçekleştirmesini ve böylece sonraki adımlar için gerekli koşulları sağlamasını, başka bir deyişle hedeflerin gerçekleştirilmesini engelleyen durumları ortadan kaldırmasını sağlamaktır. Bu, çocuğun hedefleri, davranışları ve mevcut durum/sonuç arasındaki ilişkiyi fark etmesini sağlar. Bu yaklaşım, çocuğun gardırobunu düzenli tutmak için gerekli davranışları uygun şekilde tamamlamasını sağlayabilir.

Müdahale

Bakıcı, Serra'nın yaşını, gardırop bölmelerini ve giysilerini dikkate alarak, gardıropu düzenli tutmak için somut adımlar belirler (pijamaları katlamak, gömlekleri asmak, çorapları çekmeceye koymak vb.). Bu adımlar, eşlik eden resimlerle birlikte yazılır ve gardırop kapısının iç kısmına yapıştırılır. Müdahale aşamasında Serra, her giyinme rutininden sonra gardırop kapısına asılan adım listesini gözden geçirerek süreci bağımsız olarak yönetir. Bakıcı bu sürece doğrudan müdahale etmez; bunun yerine, gün içinde uygun bir zamanda Serra'ya "Günün nasıl geçti? Gardırobun düzenli mi? Giysilerini doğru yere koydun mu?" gibi sorular sorar. Serra hedefine ulaşırsa, bakıcı "Aferin, harika bir iş çıkardın! Bu şekilde senin için daha güzel ve kolay olmadı mı? Dolabın düzenli olduğunda nasıl hissettin?" gibi sorular sorarak onu destekler. Eğer hedefine ulaşamazsa, neden ulaşamadığını ve hangi adımda zorlandığını birlikte tartışır ve bir sonraki rutin için hazırlık yaparlar. Serra adımları tutarlı bir şekilde uygulamaya başladıkça, bakıcı desteğini kademeli olarak azaltır ve sadece dolabının düzenli olup olmadığını sorar veya kontrol eder. Son aşamada, Serra görsel listeye bakmadan rutini tamamen bağımsız olarak tamamlar. Sonunda, Serra görsel listeyi dolabından kaldırabilir.

Değerlendirme

1. Bakıcı, Serra'nın hedefini belirlemesine ve ulaşmasına yardımcı olmak için hangi stratejileri kullandı?

2. Bakıcının Serra'ya hedef belirleme ve bu hedefe ulaşma konusunda destek vermesinin olası sonuçlarını düşünün.

7.5.2 Senaryo 2: “Günde İki Kez Diş Fırçalama”

Bağlam

Ev rutini: Sabah ve akşam diş fırçalama

Öğrenme Hedefleri / Hedef Davranış

1. Bakıcı, diş fırçalamanın düzensiz olmasının nedeninin “dikkatsiz veya inatçı bir çocuk” olması değil, diş fırçalama rutinindeki adımlarla ilgili hedef ve becerilerin eksikliği olduğunu fark eder.
2. Çocuğun günde iki kez diş fırçalamak için somut hedefler belirlemesine ve ilgili becerileri geliştirmesine destek olmak.

Arka Plan / Durum: Tuna, tutarlı bir diş fırçalama alışkanlığı sürdürmekte güçlük çeken, DEHB'si olan 6 yaşındaki bir erkek çocuktur. Sorunun temel nedeni, Tuna'nın diş fırçalamayı ya tamamen atlaması ya da yeterince uzun süre fırçalamamasıdır. Diş sağlığı riskleriyle ilgili sonuçlar, bu rutini günlük bir çatışma kaynağına dönüştürmektedir.

Ana Vaka

Saat 9:00'da Tuna yatmadan önce pijamalarını giyiyor. Bakıcı odaya girer. Odaya girerken bakıcı, "Tuna, dişlerini fırçaladın mı?" der. Tuna bakıcıya bakar ve başını sallar. Bakıcı, "Her gece aynı şey! Neden hiç hatırlamıyorsun?" Tuna gergin bir şekilde banyoya gider ve birkaç saniye içinde geri döner. Bakıcı, "Bu kadar kısa sürede dişlerini fırçalayamazsın" der. "Çok dikkatsizsin, böyle devam edersen dişlerin çürür!" diye uyarır.

Bu senaryoda, Tuna'nın diş fırçalama rutinini sürdürememesi, sabahları ve yatmadan önce dişlerini fırçalamayı hatırlayamamasından kaynaklanmaktadır.

Ayrıca, muhtemelen DEHB nedeniyle diş fırçalama sırasında adımları yeterince sürdürememektedir. Tuna, günde iki kez yeterli süreyle dişlerini fırçalamak istemektedir. Ancak dişlerini fırçalamayı kendine hatırlatmamaktadır ve ne zaman, nasıl ve ne kadar süreyle fırçalaması gerektiğine dair net hedefler ve adımlar belirlenmemiştir. Bu durumu fark etmek, bakıcının doğru bakış açısını kazanmasını sağlar; bu sayede somut ve ulaşılabilir hedefler belirleyerek ve bir hatırlatıcı kullanarak Tuna'ya destek olabilir. Bakım verenin hedef belirlemesine yardımcı olmanın ilk adımı, günde iki kez diş fırçalama hedefi için (kahvaltıdan sonra ve yatmadan önce) bir hatırlatıcı kullanmak olabilir. İkinci olarak, bakım veren Tuna'ya küçük ve somut adımlar içeren bir hedef belirlemesinde destek olur ve bu adımları görsel materyallerle destekler. Bu yaklaşım, çocuğun davranışları ile sonuçlar arasındaki ilişkiyi (düzenli diş fırçalama = sağlıklı dişler) fark etmesini sağlar.

Müdahale

Bakıcı, Tuna'nın yaşını ve DEHB'den kaynaklanan dikkat ve hafıza sorunları gibi özel durumlarını göz önünde bulundurarak, Tuna ile diş fırçalama rutini için gerekli somut adımları belirler (örneğin, fırçayı almak, diş macunu sürmek, 2 dakika boyunca fırçalamak, ağız çalkalamak, fırçayı yerine koymak). Bu adımlar, eşlik eden görsellerle birlikte yazılır ve lavabonun yanına, örneğin aynanın kenarına asılır. Ayrıca, Tuna'nın dişlerini fırçalamayı unutmaması için sabahları diş fırçası ve diş macunu, Tuna'nın kıyafetlerinin veya yatağının yakınında görünür bir yere bırakılır. Müdahale aşamasında, Tuna sabahları ve yatmadan önce adım listesine bakarak süreci bağımsız olarak yönetir. Bakıcı sürece doğrudan müdahale etmez; bunun yerine, uygun bir anda Tuna'ya "Bu sabah dişlerini fırçaladın mı? Adımları takip edebildin mi?" gibi sorular sorar. Tuna hedefine ulaşırsa, bakıcı "Aferin, harika bir iş çıkardın! Dişlerin temiz olduğunda nasıl hissediyorsun?" gibi sorular sorarak hedefine ulaşmasında ona destek olur. Tuna bir görevi başaramazsa, bunun neden zor olduğunu birlikte tartışır ve bir sonraki rutin için hazırlık yaparlar. Tuna adımları tutarlı bir şekilde uygulamaya başladıkça, bakıcı yardımını kademeli olarak

azaltır ve sadece dişlerini fırçalayıp fırçalamadığını sorar veya kontrol eder. Son aşamada, Tuna görsel listeye bakmadan rutini tamamen bağımsız olarak tamamlar. Sonunda, Tuna görsel listeyi ortadan kaldırabilir.

Değerlendirme

1. Bakıcı, Tuna'nın diş fırçalama hedefini belirlemesine ve bu hedefe ulaşmasına yardımcı olmak için hangi stratejileri kullandı?
2. Bakıcının bu rutin içinde Tuna'ya destek olmasının olası uzun vadeli sonuçlarını değerlendirin.

7.5.3 Senaryo 3: “Her Gün Ödevleri Tamamlamak”

Bağlam

Ev rutini: Okuldan sonra ödev zamanı

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Bakıcı, ödevlerin tamamlanmamasının nedeninin çocuğun “tembel veya isteksiz” olması ya da engel(ler)inden kaynaklanmadığını, aksine ödev rutiniindeki adımlarla ilgili hedef ve becerilerin eksikliğinden kaynaklandığını fark eder.
2. Çocuğun her gün düzenli olarak ödevlerini tamamlamak için somut hedefler belirlemesine ve ilgili becerileri geliştirmesine destek olmak.

Arka Plan/ Durum: Selim, kendini organize etmekte ve ödevlerini düzenli olarak tamamlamakta güçlük çeken, zihinsel engelli 9 yaşındaki bir çocuktur. Sorunun kökü, Selim'in ödevine nasıl başlayacağını, ne kadar süre çalışması gerektiğini bilmemesi ve ödev sürecinin belirli adımlara bölünmemiş olmasıdır. Sonuç olarak, ödevler ya yarım kalır ya da hiç yapılmaz ve çoğu akşam stres kaynağı haline gelir.

Ana vaka

Saat 17:00'de Selim okuldan eve gelir, kıyafetlerini değiştirir, atıştırmalığını yer ve arkadaşlarıyla oynar. Bu etkinliklerin ardından çocukların ödev zamanı gelir. Bakıcı,

ödevleri kontrol edip görevleri açıklayarak çocukların ödev zamanını başlatır. Yirmi dakika sonra, bakıcı salona girer ve "Selim! Ödevine ne oldu?" der. Selim, "Nereden başlayacağımı bilmediğim için başlayamıyorum" der. Bakıcı, "Sana açıkladım. Her gün aynı şey, hiç sorumluluk almıyorsun!" der. Selim gergin bir şekilde ödev kağıtlarına uzanır, defterini çıkarır, ama ne yapacağını bilemeden orada oturur. Bakıcı ekler: "Bu kadar tembel olursan okulda başarılı olamazsın. Acele et ve bitir şunu!" Bu senaryoda, Selim'in ödev rutinini sürdürememesi, bu süreç için gerekli olan somut, sıralı adımları içselleştirememesinden kaynaklanmaktadır. Selim ödevini yapmak istese de, nereden başlayacağı, ne kadar süre çalışacağı ve bitirdiğinde ne yapacağı gibi adımları içeren net bir hedef oluşturmamıştır. Bu durumu fark etmek, ebeveynin doğru bakış açısını kazanmasına yardımcı olur. Mevcut durumu Selim'in kişilik özellikleri ve kimliğiyle ilişkilendirmek yerine, ödev rutinini somut, ulaşılabilir hedefler/adımlara bölerek onu desteklemek mümkündür. Ebeveyn destekli hedef belirlemenin ilk adımı, okuldan sonra belirli bir dinlenme süresinin ardından ödev zamanı için bir rutin oluşturmak, ödev sürecini küçük, somut adımlara bölmek ve bunları akıllı notlar ve görsellerle desteklemek olabilir. Bu yaklaşım, çocuğun küçük adımların/hedeflerin onu istenen sonuca ulaştıracağını anlamasını sağlar. Düzenli ödev yapmanın sonucu, öz yeterlilik duygusuna, daha iyi öğrenmeye ve başarıya katkıda bulunur. Sonuç olarak, çocuğun iç motivasyonu artacak ve gelecekte dış motivasyona ve bakıcının baskısına daha az ihtiyaç duyacaktır.

Müdahale

Bakıcı, Selim'in yaşını ve zihinsel engeli nedeniyle organizasyon ve başlatma konusunda yaşadığı özel güçlükleri göz önünde bulundurarak, Selim ile birlikte ödev rutini için gerekli somut adımları belirler (örneğin, ödev defterini çıkarmak, ilk göreve başlamak, soruları cevaplamak, bir sonraki derse geçmek, bittiğinde bakıcıdan onay istemek gibi). Bu adımlar görseller ve kısa notlarla yazılır ve Selim'in çalışma alanına asılır. Okuldan döndükten sonra belirli bir dinlenme süresinin

ardından ödev zamanının başladığını belirten görsel bir hatırlatma da rutine eklenir. Müdahale aşamasında Selim, ödev zamanında adım listesine bakarak süreci her gün bağımsız olarak yönetir. Bakıcı sürece doğrudan müdahale etmez; bunun yerine uygun bir anda Selim'e "Bugün ödevini tamamlayabildin mi ? Hangi adımları izledin?" gibi sorular sorar. Selim hedefine ulaşırsa, bakıcı "Aferin, harika bir iş çıkardın! Ödevini kendi başına bitirdiğinde nasıl hissediyorsun?" gibi sorular sorarak onu hedefine ulaşmasında destekler. Hedefine ulaşamazsa, neden ulaşamadığını ve hangi adımda zorlandığını birlikte tartışarak bir sonraki rutine hazırlarlar. Selim adımları tutarlı bir şekilde uygulamaya başladıkça, bakıcı desteğini kademeli olarak azaltır ve sadece ödevlerini bitirip bitirmediğini sorar veya kontrol eder. Son aşamada, Selim görsel listeye bakmadan rutini tamamen bağımsız olarak tamamlar. Sonunda, Selim görsel listeyi çalışma alanından kaldırabilir.

Değerlendirme

1. Bakıcı, Selim'in ödev hedefini belirlemesine ve ulaşmasına yardımcı olmak için hangi stratejileri kullandı?
2. Bakıcının bu rutin içinde Selim'e destek vermesinin olası uzun vadeli sonuçlarını değerlendirin.

7.6 PROBLEM ÇÖZME

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, bu süreçte yetişkin rehberliği aracılığıyla öz düzenleme ve bağımsız problem çözme becerilerini geliştirirken, öğrencilerin sorunları fark etmelerine, alternatif çözümler üretmelerine, sonuçları değerlendirmelerine ve en uygun çözümü seçmelerine destek olmayı öğreneceklerdir.

Bu Becerinin Önemi

Özel eğitim ihtiyacı olan küçük çocuklar için geleneksel ve yaygın özel eğitim uygulamaları, genellikle yoğun yetişkin rehberliğine ve günlük yaşamda ve akademik öğrenme deneyimlerinde karşılaşılan sorunlara yönelik seçeneklere dayanır. Sonuç olarak, çocuklar yetişkinlerin sunduğu rehberliğe ve seçeneklere daha bağımlı hale gelir. Problem çözme becerileri, çocukların hem öğrenim hem de günlük yaşamda karşılaştıkları engellerle başa çıkabilmelerinin temelini oluşturur. Erken yaşta edinilen bu beceri, öz yönetim ve öz düzenlemenin gelişimi için zemin hazırlar. Özellikle özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar, bu becerileri kazanmak için daha planlı ve hedef odaklı yetişkin desteğine ihtiyaç duyar.

Hedef Grup

Okul öncesi ve ilkokul ilk yıllarında (5–9 yaş) bulunan çocuklar, özellikle öğrenme güçlüğü, zihinsel engel veya konuşma ve dil sorunları gibi özel eğitim ihtiyacı (SEN) olan çocuklar, problem çözme becerilerini geliştirmek için yapılandırılmış bir desteğe ihtiyaç duyarlar.

7.6.1 Senaryo 1: “Kutuyu Açmak”

Bağlam

Sınıf Etkinliği: Sanat ve El İşleri Saati

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Bakıcı, çocuğun bir kutuyu veya çantayı açamaması durumunun problem çözme becerilerini geliştirmek için bir fırsat olduğunu fark eder; hemen yardım etmek veya müdahale etmek yerine, çocuğu desteklemeyi tercih eder.
2. Bakıcı, çocuğa şu anda yaşadığı sorunu tanımlamasını (tanımlamasını), alternatif çözümleri belirlemesini ve en uygun çözümü seçmesini sağlar; beceri tamamlandıktan sonra seçeneği gözden geçirir/değerlendirir.

Arka plan/ koşullar: Ali, bir gündüz bakım merkezinde yaşayan, öğrenme güçlüğü olan 6 yaşında bir çocuktur. Sanat ve el işi etkinliklerinde bir engelle karşılaştığında

yardım istemekte zorlanır, görevi bağımsız olarak tamamlayamadığında kolayca pes eder veya sinirlenir ve bazen nesnelere veya kendine zarar verme gibi davranışlar sergiler.

Ana vaka

Bir sanat etkinliği sırasında Ali, boyaların bulunduğu bir kutuyu açmaya çalışır ancak başaramaz. Giderek daha fazla sinirlenir, kutuyu masaya çarpar ve "Yapamıyorum" der. Bakıcı bunu fark eder ve hemen kutuyu açarak "Al, ben senin için açayım. Şimdi resim yapmaya başlayabilirsin" der. Bu senaryoda, çocuğun hayal kırıklığı ve kaçınma davranışı, engellerle başa çıkma stratejilerinin henüz gelişmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bakıcılar engeli çocuk için hemen ortadan kaldırdığında, çocuk sorunu fark etme, bir çözüm üretme ve sorunu kendi başına çözmenin getirdiği başarı hissini yaşama fırsatını kaçırmaz. Bunun yerine, çocuğu basit bir problem çözme süreci boyunca yönlendirmek — sorunu tanımlamak, olası çözümleri değerlendirmek, bunları denemek ve sonucu değerlendirmek — bağımsız problem çözme becerisi ve öz düzenleme için temel oluşturur. Bunlar, özerklik ve beceri geliştirme fırsatlarının bilinçli olarak yaratılması gereken bakım ortamlarındaki özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için özellikle önemlidir.

Müdahale

Bakıcı, Ali'nin kutuyu açamadığını ve sinirlendiğini fark ettiğinde, hemen müdahale etmek yerine Ali'nin yanına gider ve sakin bir şekilde "Ne oldu? Sorun ne?" diye sorar. Ali'nin sorunu tanımlamasına izin verir; gerekirse, "Kutuyu açmaya mı çalışıyorsun?" gibi kısa, yönlendirici sorularla süreci destekler. Ardından bakıcı, "Bunu açmak için ne yapabiliriz? Başka bir şey deneyebilir misin?" Ali farklı yöntemler önerirken veya denerken, bakıcı süreci gözlemler ve sadece gerektiğinde basit ipuçları verir. Kutu açıldığında, bakıcı "Aferin! Kutuyu kendi başına açabildin. Sorunu kendi başına çözdün. Nasıl hissediyorsun?" Benzer durumlar tekrarlandıkça (kutuyu açma/kapama, kalem kutusunu ve çantayı açma/kapama vb.), bakıcı, Ali'yi benzer yöntemleri izlemeye teşvik etmek için rehberlik/destek sunar ve genelleme

yapmayı amaçlar. Bu amaçla, bakıcı sadece gerektiğinde destek sağlar ve desteğini kademeli olarak azaltır. Son aşamada, Ali bir engelle karşılaştığında, sorunu tanımlayabilir, çözümler üretebilir ve en uygun olanı bağımsız olarak uygulayabilir.

Değerlendirme

1. Bakıcı, Ali'nin kutuyu açmasına yardımcı olmak için hangi stratejileri kullandı?
2. Bu yaklaşımın Ali'nin gelecekteki problem çözme becerileri üzerindeki olası etkisini değerlendirin.

7.6.2 Senaryo 2: “Kayıp Eşya”

Bağlam

Kreşteki sabah rutini: Okula hazırlanma

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Bakıcı, çocuğun ayakkabılarını bulamaması durumunun problem çözme becerilerini geliştirmek için bir fırsat olduğunu fark eder; sorunu çocuk için hemen çözmek yerine, çocuğu sürece dahil eder.
2. Çocuğun sorunu tanımlamasına, olası çözümler üretmesine, yetişkin rehberliğinde en uygun eylem planını seçmesine ve sonuçları değerlendirmesine destek olur.

Arka plan/ koşullar: Ada, bir kreşte yaşayan, konuşma güçlüğü çeken 7 yaşındaki bir kız çocuğu. Kendini sözlü olarak ifade etmekte zorlandığı için, sorunlarını bakıcısına veya arkadaşlarına açıklamakta zorlanır ve genellikle ağlayarak veya donup kalarak tepki verir.

Ana vaka

Sabah okula hazırlanırken Ada ayakkabılarını bulamaz. Etrafına bakar, hiçbir şey söyleyemez, oturur ve ağlamaya başlar. Bakıcı gelir, durumu görür, "Ayakkabılarını

bulamıyor musun? Ben bulayım" der ve bulur. Bakıcı Ada'yı giydirebilir ve "Hadi, geç kalıyoruz, acele et, okula geç kalma" der.

Bu senaryoda, bakıcı sorunu çocuğun yerine çözer ve çocuğun sürece katılmasını engeller. Konuşma ve dil güçlükleri olan çocuklar, kendilerini sözlü olarak ifade edemediklerinde çaresizlik, bağımlılık ve konuşma/dil kullanmama döngüsüne girebilirler. Ancak, problem çözme süreci sadece sözlü iletişime dayanmak zorunda değildir; çocuk, jestler, görseller veya işaret etme gibi alternatif iletişim yöntemleri kullanılarak sürece dahil edilebilir. Bakıcı, Ada'ya "Ne oldu?", "Ayakkabın nerede olabilir?" gibi basit ve somut sorular sorarak veya görsel yardımcıları kullanarak, çocuğun sorunu fark etmesini, olası yerleri düşünmesini ve bir çözüm denemesini sağlar. Bu yaklaşım, konuşma ve dil güçlükleri olan çocukların problem çözme ve öz düzenleme becerilerini güçlendirirken, iletişim becerilerini de destekler.

Müdahale

Bakıcı, Ada'nın ayakkabısını bulamadığını ve ağladığını fark ettiğinde, hemen müdahale etmek yerine Ada'nın yanına gider ve jestler ve yüz ifadeleri kullanarak "Ne oldu? Sorun ne?" diye sorar. Ada'nın sorunu ifade etmesine izin verir; gerekirse, "Ayakkabını mı arıyorsun?" gibi kısa, yönlendirici sorularla veya işaret ederek süreci destekler. Ardından, bakıcı, "Ayakkabın nerede olabilir? Başka bir yere bakmayı denedin mi?" gibi somut ve kısa sorularla Ada'yı bir çözüm bulmaya yönlendirir. Ada olası yerleri işaret ederken veya ararken, bakıcı süreci gözlemler ve sadece gerektiğinde basit ipuçları verir. Ayakkabı bulunduğunda, bakıcı "Aferin! Ayakkabını kendin buldun. Sorunu kendin çözdün. Nasıl hissediyorsun?" Benzer durumlar tekrarlandıkça (kayıp eşyalar, kaybolan giysiler vb.), bakıcı, onu benzer yöntemleri kullanmaya teşvik etmek için rehberlik/destek sunar ve genelleştirmeyi amaçlar. Bu amaçla, bakıcı sadece gerektiğinde destek sağlar ve desteğini kademeli olarak azaltır. Son aşamada, Ada bir engelle karşılaştığında, sorunu tanımlayabilir, çözümler üretebilir ve en uygun olanı bağımsız olarak uygulayabilir.

Değerlendirme

1. Konuşma ve dil gelişim geriliği olan bir çocuğu problem çözme sürecine dahil etmek için hangi alternatif iletişim yöntemleri kullanılabilir?
2. Bu yaklaşımın hem Ada'nın problem çözme hem de iletişim becerileri üzerindeki potansiyel etkisini değerlendirin.

7.6.3 Senaryo 3: “Oyuncak Paylaşmak”

Bağlam

Çocuk bakımı: Serbest oyun zamanı

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranış

1. Bakıcı, aynı oyuncacı isteyen iki özel eğitim ihtiyacı olan çocuğun, problem çözme becerilerini geliştirme fırsatı sunduğunu fark eder; çocukların yerine hemen karar vermek yerine, bakıcı her ikisini de problem çözme sürecine dahil eder.
2. Her iki çocuğa da sorunu belirlemede, alternatif çözümler üretmede, yetişkin rehberliğinde en uygun çözümü seçmede ve sonuçları değerlendirmede destek olur.

Arka Plan/ Durum Koşulları: Ege, çocuk bakım merkezinde kalan, konuşma ve dil güçlükleri olan 6 yaşında bir çocuktur. Kendini sözlü olarak ifade etmekte zorlandığı için, çatışma durumlarında duygularını ve isteklerini aktarmakta güçlük çeker ve genellikle ağlama gibi davranışlarla tepki verir. Can, aynı çocuk bakım merkezinde yaşayan, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan 7 yaşındaki bir çocuktur. Sosyal etkileşim ve paylaşımda güçlükler yaşar, bekleme ve sırayla oynamada zorlanır. Ani müdahaleler veya kural dayatmaları Can'ın kaygısını artırabilir ve davranış sorunlarına yol açabilir.

Ana Vaka

Serbest oyun sırasında Ege, oyun odasındaki kırmızı arabayı almak ister. Ancak aynı anda Can da arabaya uzanır. İkisi arabayı birbirinden çekmeye başlar. Ege ağlamaya

başlar, Can ise bağırmaya başlar. Bakıcı gürültüyü duyar, odaya girer, durumu görür ve “Ege önce gördü, bırak da o alsın” diyerek arabayı Ege’ye verir. Can’a dönerek, “Ege oynadıktan sonra sen de oynayabilirsin. Şimdi ikimiz de başka bir oyuncakla oynayalım” der.

Bu senaryoda, bakıcının arabayı geçici olarak Ege’ye vermesi çatışmayı sona erdirirken, çocukların adaletsizlik hissini pekiştirebilir. Öte yandan, Can’a oynamayı teklif etmek Ege için yeni bir sorun yaratabilir; Ege, bakıcıyla oynamak isteyebilir. Her iki çocuğun da özel eğitim ihtiyacı (SEN) olduğu bu durumda, bakıcı onların farklı iletişim ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmalı ve ikisini de sürece dahil etmelidir. Konuşma ve dil güçlükleri olan Ege için jestler, işaret etme ve görsel yardımcılar problem çözme sürecini kolaylaştırabilirken, OSB tanısı konmuş Can için somut alternatifler ve kısa yönlendirici sorular yardımcı olabilir. Bakıcı, her iki çocuğu da sürece dahil ederek "Sorun nedir?", "Ne yapabiliriz?" gibi sorular sorarak ve raftan ikinci bir araba alarak somut bir alternatif sunarak, çocukların hem sorunu fark etmelerine hem de kendi başlarına çözmelerine yardımcı olur. Bu yaklaşım, her iki çocuğun da sosyal becerilerinin ve günlük yaşamdaki öz düzenleme becerilerinin gelişimine önemli ölçüde katkıda bulunur.

Müdahale

Bakıcı, Ege ve Can'ın aynı oyuncuğu istediğini ve çatıştığını fark ettiğinde, hemen müdahale etmek yerine her iki çocuğa da sakin bir şekilde yaklaşır. Konuşma engelli olan Ege için jestler ve işaretler, OSB tanısı konmuş olan Can için ise kısa ve somut sorular kullanarak "Ne oldu? Sorun ne?" diye sorar. Bakıcı, her iki çocuğa da sorunu ifade etme fırsatı tanır. Ardından, bakıcı raftan ikinci bir araba alır ve "Bakın, burada bir araba daha var. Biriniz bunu alabilir, diğeri de diğeri alabilir. Ne dersiniz?" der ve böylece her iki çocuğa da somut bir alternatif sunar ve onları bir seçim yapmaya teşvik eder. Çocuklar bir çözüme ulaştığında, bakıcı "Aferin! Sorunu birlikte çözdünüz. Böylesi daha mı iyi?" Benzer durumlar tekrarlandıkça (farklı oyuncakları paylaşma, sırada bekleme vb.), bakıcı, benzer yaklaşımları izlemeleri için onlara

rehberlik/destek sağlar ve genelleştirmeyi hedefler. Bu amaçla, bakıcı sadece gerektiğinde destek sağlar ve desteğini kademeli olarak azaltır. Son aşamada, her iki çocuk da bir çatışma ile karşılaştıklarında, sorunu tanımlayabilir, çözümler üretebilir ve en uygun olanı bağımsız olarak uygulayabilirler.

Değerlendirme

1. Bakıcının her iki çocuğu da problem çözme sürecine dahil etmesinin ne gibi bir farkı vardır?
2. Bu yaklaşımın hem Ege'nin hem de Can'ın sosyal becerileri ve problem çözme kapasitesi üzerindeki olası etkisini değerlendirin.

7.7 ÖZ YÖNETİM

Öğrenme Hedefi

Bakıcılar, çocukların öğrenme süreçlerinde öz yönetim stratejilerini uygulamanın nasıl daha fazla inisiyatif almayı teşvik ettiğini öğreneceklerdir. Ayrıca, öz yönetim stratejilerini kullanarak çocukların günlük yaşam becerilerini nasıl destekleyeceklerini de öğreneceklerdir.

Bu Beceri Neden Önemlidir?

Öz yönetim becerileri, yaşamın her aşamasında gereklidir. Başkalarının bir birey adına sürekli kararlar alması ne uygun ne de sürdürülebilirdir. Çocuklar yalnızca dış rehberliğe güvendiklerinde, inisiyatif alma, öz düzenleme ve kendi eylemleri için sorumluluk duygusu geliştirme konusunda güçlük yaşayabilirler. Erken yaşlardan itibaren öz yönetimi desteklemek, çocukların kendi davranışlarını yönlendirmede aktif bir rol üstlenmelerini, bilinçli seçimler yapmalarını ve ilerlemelerini izlemelerini sağlar. Bu beceriler sadece özerkliği ve özgüvenini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda akademik, sosyal ve günlük yaşam bağlamlarında uzun vadeli başarıya da katkıda bulunur.

Hedef Grup

Bu yeterlilik, OSB dahil olmak üzere zihinsel engelli, gelişimsel geriliği, dil gelişim geriliği veya duygusal ve duygusal düzenleme sorunları olan 2-7 yaş arası çocukların bakıcıları için tasarlanmıştır. Olası hedefler ve ilgili destekler, çocuğun mevcut ihtiyaçlarına ve performansına göre uyarlanabilir.

7.7.1 Senaryo 1: “Oyuncak Toplama Zamanı”

Vaka

4 yaşındaki Cemre, oyun zamanından sonra oyuncaklarını toplamadığı halde başka bir etkinliğe geçmektedir. Toplaması istendiğinde, her oyuncuğu nereye koyacağını bilmediği için her seferinde yetişkinlerin rehberliğine ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, bu kafa karışıklığı, etkinlik sonrası temizlik yapma konusunda hayal kırıklığına ve isteksizliğe yol açmaktadır. Bu sorunu çözmek için, bakıcısı, Cemre'nin yetişkinlerin yardımını en az düzeyde alarak oyuncaklarını nasıl düzenleyeceğini öğrenmesine yardımcı olmak için öz yönetim stratejileri kullanmaya karar verir.

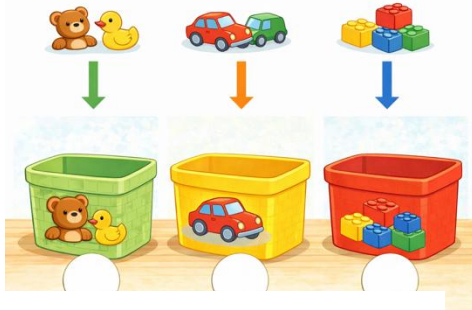
Bağlam ve Ortam

Öz yönetim stratejilerine dayalı oyuncak toplama becerilerini öğretmek için ayrı bir eğitim seansı tasarlamaya gerek bulunmamaktadır. Müdahale, günlük rutinler içinde doğal bir şekilde uygulanabilir.

Müdahale

Bakıcı, oyuncaklarını etrafa dağıtma eğiliminde olan ve onları düzenlemekte güçlük çeken engelli bir çocuğa, oyun süresinin sonunda kendi kendini yönetme stratejilerini kullanarak oyuncakları toplamasını öğretmeyi amaçlamaktadır. Amaç, çocuğun bir öz denetim çizelgesini takip ederek her oyuncuğun nereye ait olduğunu öğrenmesidir. İlk olarak, eğitim için gerekli malzemeler hazırlanır (oyuncak kutuları, öz denetim tabloları ve çıkartmalar). Bu malzemeler arasında etiketli oyuncak kutuları, görsel öncül ipuçları içeren bir öz denetim tablosu ve çıkartmalar bulunur. Her oyuncak kutusu, o kutuya hangi tür oyuncuğun ait olduğunu gösteren bir görsel içermelidir (örneğin, Şekil 26). Kendi kendini izleme tablosu, bu kutuların karşılık

gelen resimlerinden veya fotoğraflarından oluşmalıdır (ör. Şekil 25). Çocuğun tamamlanan adımları takip etmesine yardımcı olmak için, tablodaki her bir resme yetecek büyüklükte çıkartmalar (ör. Şekil 27) kullanılır.

Şekil 25. Kendi kendini izleme tablosu

Şekil 26. Oyuncak kutuları

Şekil 257. Etiketler

1. Hedef Belirleme

Başlangıçta amaç, Cemre'nin oyuncaklarını toplamanın önemine dair farkındalığını geliştirmektir. Bakıcı, gelişim düzeyine uygun ve basit sorular sorarak Cemre'nin katılımını kolaylaştırır. Örneğin, bakıcı *"Oynamayı bitirdikten sonra oyuncaklarımızı yerde bırakırsak ne olur?"* diye sorar. Cemre cevap vermezse, bakıcı *"Üzerlerine basıp ayaklarımızı incitebiliriz, değil mi?"* gibi bir ipucu verir. Bakıcı daha sonra şöyle devam eder: *"Oyuncaklar yerde bırakılırsa zarar görebilirler. Bak, bu oyuncak yerdeyken biri üzerine basmış ve kırılmış",* der ve örnek olarak kırık bir oyuncak gösterir. Ardından bakıcı, *"Peki hem ayaklarımızı hem de oyuncaklarımızı korumak için ne yapabiliriz?"* diye sorar. Bakıcı, Cemre oyuncakları toplamakla ilgili bir yanıt verene kadar sorularla ona rehberlik etmeye devam eder. Ardından bakıcı, *"Oyuncakları bu kutulara koymayı hedefimiz yapalım mı? Ne dersin?"* der. Cemre olumlu yanıt verdiğinde süreç bir sonraki aşamaya geçer. Bu aşamada, bakıcının tüm cevapları yönerge şeklinde doğrudan vermemesi, bunun yerine Cemre'nin yönlendirilmiş sorulara yanıt vererek amaçlanan farkındalığa ulaşmasını sağlaması önemlidir.

2. Planlama

Bakıcı, “Çok fazla oyuncak var. Onları bu şekilde toplamak kafa karıştırıcı olabilir. Bunu yapmanın eğlenceli ve kolay bir yolu var. Görmek ister misin?” diye sorarak merak uyandırır. Ardından bakıcı, çizelgeyi gösterir ve “Bak, burada her oyuncak türü için bir bölüm var. Uygun oyuncakları topladığında, aşağıdaki boş daireye bir çıkartma yapıştırabilirsin.” der. Bakıcı, “Hangisiyle başlamak istersin?” diye sorar ve Cemre’yi çizelgeden bir grup oyuncak seçmeye teşvik eder. Bakıcı daha sonra, “Daha iyi anlayabilmen için sana nasıl yapılacağını göstereyim,” der ve seçilen grup içindeki bir oyuncak alıp uygun kutuya yerleştirerek yapılması gereken davranışı gösterir. Bakıcı şöyle devam eder: “Bu türdeki tüm oyuncakları (örneğin arabaları) topladıktan sonra, tablodaki daireye böyle bir çıkartma yapıştıracağım,” der ve bir sonraki adıma geçer.

3. Uygulama ve Değerlendirme

Bakıcı şöyle der: “Tamam Cemre, başlayalım mı? 3-2-1, başla!” Cemre, seçilen kategori içindeki oyuncakları (örneğin arabalar) toplamaya başlar ve bunları ilgili kutuya koyar. Bu aşamada, bakıcı da Cemre ile birlikte aynı tür oyuncakları toplayarak sürece katılır. Cemre oyuncakları toplamayı bitirdiğinde, bakıcı “Harika! Hangi çıkartmayı istersin?” der ve Cemre’yi seçtiği çıkartmayı tablodaki ilgili daireye yapıştırması için teşvik eder. Ardından bakıcı, Cemre’den tablodan başka bir oyuncak kategorisi seçmesini ister ve aynı süreç tekrarlanır. Tüm oyuncaklar toplandıktan ve tüm çıkartmalar çizelgeye yapıştırıldıktan sonra, bakım veren “Çizelgedeki tüm daireler dolduruldu mu?” ve “Tüm oyuncaklar toplandı mı?” diye sorar. Son olarak, bakım veren “Hepsini başardık, harika iş çıkardın! Kendimizi alkışlayalım” diyerek Cemre’nin başarısını pekiştirir ve Cemre’yi davranışını kendi kendine pekiştirmeye teşvik eder.

Değerlendirme

1. Cemre, müdahale öncesinde neden herhangi bir yönlendirme olmaksızın oyuncaklarını kendi başına toplamaya çalışmıyor?

2. Bu senaryoda, bakıcı Cemre'nin dört öz yönetim stratejisinden (öncül ipucu, öz izleme, öz değerlendirme ve öz pekiştirme) hangisini kullanmasını desteklemektedir ve bunu hangi yollarla yapmaktadır?
3. Sizce, bakım veren kişi Cemre'ye özdenetim tablosu kullanmak yerine yalnızca örnek göstererek oyuncaklarını toplamasını öğretseydi, olası sonuçlar ne olabilirdi?

7.7.2 Senaryo 2: “Yapbozun Tamamlanması”

Vaka

5 yaşındaki Ali, yapboz etkinlikleri sırasında yapboz parçalarının doğru yerlerini belirlemekte güçlük çekmektedir. Sonuç olarak, çabucak ilgisini kaybeder ve görevi tamamlamadan bırakır. Bu nedenle, bakıcısı Ali'nin yetişkin rehberliği olmadan veya çok az rehberlikle yapbozu tamamlamasına yardımcı olmak için öz yönetim stratejileri kullanmaya karar verir.

Bağlam ve Ortam

Kendi kendini yönetme stratejilerine dayalı olarak yapbozun tamamlanmasını öğretmek için ayrı bir eğitim seansı tasarlamaya gerek yoktur. Müdahale, dikkat dağınıklığının en az olabileceği bir ortamda normal oyun zamanı sırasında uygulanabilir.

Müdahale

Bakıcı, yapbozları yarım bırakma eğiliminde olan ve tamamlamakta güçlük çeken bir çocuğa, öz yönetim stratejilerini kullanarak yapboz tamamlama becerilerini öğretmeyi amaçlamaktadır. Genel amaç, çocuğun tamamlanmış yapbozun görsel referansını kullanarak, görev boyunca kendi davranışını kendi kendine yönlendirip düzenlemesidir. İlk olarak, bulmacanın kendisi (ör. Şekil 28) ve tamamlanmış halini gösteren bir örnek resim (ör. Şekil 29) dahil olmak üzere gerekli öğretim materyalleri hazırlanır. Ayrıca, bir tür öz pekiştirme olarak tercih edilen bir etkinlik düzenlenir (ör. tablette beş dakika çizgi film izlemek). i etkinliği sırasında referans görüntü

masanın üzerine yerleştirilir, böylece çocuk görsel modele göre yapboz parçalarını eşleştirip yerleştirebilir. Bu düzenleme sayesinde çocuk, dışardan gelen yönlendirme yerine referans görüntüye dayanarak yapbozu tamamlayarak kendi kendine yönlendirilmiş davranış sergilemesi konusunda desteklenir.

Şekil 28. *Yapbozlar*

Şekil 29. *Referans görüntü*

Bakıcı, Ali ile birlikte üç aşamalı bir süreç izleyerek öz c yönetim stratejileri kullanır: (1) hedef belirleme, (2) planlama ve (3) uygulama ve değerlendirme. Her aşamanın süreci aşağıda açıklanmıştır:

1. Hedef Belirleme

Başlangıçta amaç, Ali'nin yapbozu tamamlama farkındalığını geliştirmektir. Bunu başarmak için, bakım veren Ali'ye merak uyandıran sorular sorarak ona rehberlik eder. Örneğin, bakım veren *"Bu parçaları bir araya getirdiğimizde ne olur acaba?"* diye sorabilir. Ali yapboz etkinliğine katılmaya istekli olduğunu gösterdiğinde (veya en azından reddetmediğinde), süreç bir sonraki aşamaya geçer.

2. Planlama

Bakıcı, *"Yapboz parçaları dağınık. Bu parçaların nereye ait olduğunu nasıl bulabiliriz?"* diye sorar. Ali doğru bir sözlü yanıt verirse veya parçaları uygun şekilde yerleştirmeye başlarsa, bakıcı daha fazla müdahale etmez ve böylece bağımsızlığı destekler. Ali yanıt vermezse, bakıcı yönlendirici sorular sormaya devam eder. Örneğin, bakıcı bir yapboz parçasını eline alıp *"Sence bu resim yapboz tahtasında var mı?"* diye sorabilir. Ali doğru yanıt verirse, ek destek sağlanmaz. Vermezse, bakıcı

“Şimdi yapboz tahtasında aynı resmi arayacağım... oh, işte burada! Bunu tam buraya yerleştireceğim” diyerek stratejiyi gösterir ve ardından *“Sen de denemek ister misin?”* diye sorar.

3. Uygulama ve Değerlendirme

Bakıcı, Ali'nin tüm yapboz parçalarını tek tek yerleştirmesini bekler. Ali bir parçayı yanlış yerleştirirse, bakıcı bunu doğrudan düzeltmez, bunun yerine *“Sence bu parça hangi resme uyuyor?”* veya *“Sence buraya mı ait, yoksa başka bir yere daha mı uygun?”* gibi yönlendirici sorular sorar. Amaç, Ali'nin referans görseli kullanarak kendi hatalarını fark etmesine ve düzeltmesine yardımcı olmaktır.

Yapboz tamamlandıktan sonra, bakıcı şu tür sorular sorarak süreci değerlendirir:

“Yapbozu tamamladık mı?” veya *“Oluşturduğumuz resim hakkında ne düşünüyorsun?”*

Etkinliğin sonunda Ali, önceden belirlenmiş tercih ettiği bir etkinliğe katılarak kendini ödüllendirir.

Değerlendirme

1. Ali neden bulmaca etkinliğine bu kadar çabuk ilgisini kaybediyor?
2. Bu senaryoda, bakıcı Ali'nin dört öz yönetim stratejisinden (öncül ipucu, öz izleme, öz değerlendirme ve öz pekiştirme) hangisini kullanmasını destekliyor ve bunu nasıl yapıyor?
3. Eğitimin her aşamasında doğrudan yardım sağlamak yerine, bakıcı Ali'ye ne tür yönlendirici sorular sorar?

7.7.3 Senaryo 3: “Yatma Vakti Rutini”

Vaka

4 yaşındaki Elif, uyku vakti geldiğinde başka etkinliklerle meşgul olma eğilimindedir ve yatma rutinini başlatmak ve sürdürmek için sürekli yetişkin rehberliğine ihtiyaç duyar. Bu durum, yetersiz uykuya neden olur ve gün içinde sorunlu davranışların artmasına yol açar. Bu nedenle, bakıcısı, Elif'in yetişkin rehberliğini en aza indirerek

yatma rutinini yerine getirmesine yardımcı olmak için öz yönetim stratejileri kullanmaya karar verir.

Bağlam ve Ortam

Öz yönetim stratejilerine dayalı yatma zamanı rutinlerini öğretmek için ayrı bir eğitim seansı tasarlamaya gerek yoktur. Müdahale, çocuğun uyku ortamında, günlük akşam rutini içinde uygulanabilir.

Müdahale

Bakıcı, yatma rutini başlatmakta ve sürdürmekte güçlük çeken Elif için öz yönetim stratejilerine dayalı bir sistem kurar. Amaç, çocuğun yatma rutini boyunca kendi davranışını kendi kendine düzenlemesi ve yönlendirmesi, yetişkin rehberliğine en az düzeyde bağımlı kalarak adımları takip etmesidir. İlk olarak, eğitim için gerekli düzenlemeler yapılır. Yatma rutiniyle ilgili eşyalar (ör. pijamalar, diş fırçası ve diş macunu, kitap) çocuğun kolayca ulaşabileceği bir yere, yatağın üzerine veya yanına ya da yatağa yakın, çocuğun boyuna uygun bir rafa yerleştirilir (ör. Şekil 30). Tutarlı bir günlük rutin oluşturmak için, bu malzemeler için sabit bir “yatma vakti rutin alanı” belirlenir ve öğeler, kendi kendini izlemeyi destekleyecek şekilde sırayla düzenlenir. Bu alanda, yatma vakti rutini için gerekli olanlar dışında başka hiçbir öğe bulunmamalıdır. Ayrıca, yatma vakti rutinlerinin önemini vurgulayan hikayeler hazırlanır.

Şekil 26 . Yatma vakti rutin alanı

Bakıcı, Elif ile üç sıralı aşamayı takip ederek öz düzenleme temelli ve öz yönetim stratejileri kullanır: (1) hedef belirleme, (2) planlama ve (3) uygulama ve değerlendirme. Her aşamanın süreci aşağıda açıklanmıştır:

1. Hedef Belirleme

Öz düzenleme yaklaşımına dayalı uygulamalarda amaç, asgari düzeyde rehberlik sağlamak ve çocuğun kendi iradesine göre hareket etmesini desteklemektir. Bu nedenle, Elif'in zorlama olmaksızın bağımsız ve isteyerek yatma rutinlerini yerine getirebilmesi için, sağlıklı uykunun değerini anlaması önemlidir. Herhangi bir yatma rutini uygulamaya koymadan önce, bakım veren kişi sağlıklı uyku için yatma rutinlerinin önemini vurgulayan hikayeler okuyabilir ve bu hikayeleri çocukla tartışabilir. Hikayeyi okuduktan ve tartıştıktan sonra, bakım veren kişi *"Hikayedeki karakter gibi yatmaya hazırlanmak ister misin?"* diye sorar. Bu şekilde Elif, yatma rutinini tamamlamaya ilişkin kendi hedefini oluşturur.

2. Planlama

Bakıcı, *"Elif'in yatma vakti geldi!"* diyerek bir öncül ipucu verir ve dikkatini bu etkinliğe yönlendirir. Ardından bakıcı, *"Bak, tıpkı hikayedeki gibi yatmadan önce yapacağımız şeyler bunlar. Sence bunları nasıl yapabiliriz?"* der. Elif doğru yanıt verip uygun eylemleri başlatırsa, bakıcı müdahale etmez ve böylece bağımsızlığını destekler. Eğer yanıt vermezse, bakıcı *"Nasıl yapıldığını göstereyim"* diyerek model sunarak gösterir ve her bölmeden ilgili eşyayı alıp karşılık gelen her eylem adımını gerçekleştirir. Ayrıca, bakıcı Elif'in pijama veya kitap gibi değişken eşyaları kendisinin seçmesini sağlar ve böylece özerkliğini ve sürece katılımını destekler.

3. Uygulama ve Değerlendirme

Bu aşamada Elif, bölmelerdeki malzemeleri sırayla kullanarak rutini tamamlar. Her adım tamamlandıkça, ilgili bölme boşalır. Bu, Elif'in kendi ilerlemesini görsel olarak izlemesini sağlar. Bakıcı, doğrudan yönerge vermek yerine, *"Sırada ne var?"* veya *"Kutuda ne kaldı?"* gibi yönlendirici sorularla süreci destekler. Tüm bölmeler

boşaldığında bakıcı, “*Kutu tamamen boşaldı. Artık yatmaya hazır mısınız?*” der. Rutin, Elif’in seçtiği kitabın okunmasıyla tamamlanır.

Değerlendirme

1. Bakıcı, neden Elif’in yatma rutini öğrenmesini öz yönetim stratejileriyle desteklemeyi amaçlamaktadır?
2. Öğretim sırasında, bakıcı Elif’in dört öz yönetim stratejisinden (öncül ipucu, öz izleme, öz değerlendirme ve öz pekiştirme) hangisini kullanmasını destekliyor ve bunu hangi yollarla yapıyor?
3. Bakıcı, Elif’in öz yönetim stratejilerine dayalı bir yatma rutini becerisi edinmesine yardımcı olmak için ne tür çevresel ve maddi düzenlemeler yapmıştır?

7.8 ÖZET

Özel eğitim ve erken çocukluk gelişimi alanında, öz düzenleme becerilerini öğretmek, odağı çocuğun davranışını yönetmekten kişisel özerkliğini güçlendirmeye kaydıran dönüştürücü bir süreçtir. Seçim yapma, karar verme, hedef belirleme, problem çözme ve öz yönetim gibi becerileri sistematik olarak öğretmek, eğitimciler ve uygulayıcılar bireylere kendi yaşamlarında "nedensel aktörler" olarak hareket etmeleri için ihtiyaç duydukları araçları sağlarlar.

Özerkliğin gelişimi, "*Seçim Yapma*" ile başlar. Bu, iki veya daha fazla seçenek arasından bir tercihi ifade etmeyi içeren en temel beceridir. Erken çocukluk döneminde bu genellikle doğal yöntemlerle öğretilir; örneğin, çocuğa giymesi için iki farklı gömlek veya yemesi için iki farklı atıştırma sunulur. Seçimler yaparak çocuklar, eylemlerinin çevreleri üzerinde anında bir etkisi olduğunu öğrenir ve erken bir kontrol duygusu geliştirir.

Çocuk büyüdükçe odak noktası karar vermeye kayar. Bir seçim yapmak tercihle ilgiliyken, karar verme alternatifleri tartmayı ve sonuçları öngörmeyi gerektiren daha karmaşık bir bilişsel süreçtir. Etkili öğretim, çocuklara bilgi toplama, "artıları ve eksileri" belirleme ve eylemlerinin "eğer-o zaman" doğasını anlama becerilerini kazandırmayı içerir. Örneğin, yağmur yağdığı için yağmurluk giymeye karar vermek, belirli bir kararın olumsuz bir sonucu (ıslanmak) nasıl önlediğini anladığını gösterir.

Hedef belirleme, bilinçli eylemler için bir yol haritası sağlar. Bu, istenen gelecek durumun ve bunu başarmak için gerekli adımların tanımlanmasını içerir. Bunun için çok etkili bir çerçeve, çocukların kendilerine "*Hedefim nedir?*" ve "*Planım nedir?*" diye sormalarıdır. Bu, öğrencilerin bu tür sorular sormaya teşvik edildiği, hedef zamanı olarak yeniden adlandırılan Öz Yönetimli Öğrenme Modeli'dir. Hedef belirleme, motivasyon sağlama ve çocukların kendi ilerlemelerini takip etmelerini sağlar, bu da özgüvenlerini önemli ölçüde artırır.

Hedef belirlemeyle yakından ilgili bir başka konu da problem çözmedir. Günlük rutinlerde engeller kaçınılmazdır; problem çözme eğitimi, bireylere bu engelleri belirlemeyi ve uyarlanabilir çözümler geliştirmeyi öğretir. Eğitimcinin çocuğun problemini (örneğin, yüksek bir rafa ulaşmak) hemen çözmesi yerine, çocuk "Sorun nedir ve ne yapabilirim?" diye düşünmeye teşvik edilir. Bu, "öğrenilmiş çaresizliği" azaltır ve çocuğu engeli aşmak için bir tabure, alet veya yardım aramaya teşvik eder.

Bu becerilerin nihai sentezi "*Öz Yönetimdir*". Kendi kendini yöneten bir birey, sürekli yetişkin rehberliği olmadan bir hedefe yönelik kendi düşüncelerini ve eylemlerini izleyebilir, değerlendirebilir ve yönetebilir. Bu, genellikle görsel kontrol listeleri, öz izleme çizelgeleri veya simüle edilmiş ortamlarda güvenli uygulama imkanı sağlayan sanal gerçeklik gibi dijital teknolojilerle desteklenebilir.

Sonuç olarak, bu beş beceri topluca sosyal içermenin ve uzun vadeli yaşam kalitesinin temelini oluşturur. Ezberci görev tamamlamanın ötesine geçerek eylemlerin arkasındaki bilişsel süreçlere odaklanarak, özel eğitim ihtiyaçları olan çocukları onurlu ve bağımsız bir şekilde karmaşık bir dünyada yol almaları için güçlendiririz. Kendi kaderini belirleme eğitiminin nihai amacı, bakıma bağımlı bir bireyi kendi kaderini aktif olarak yöneten bir bireye dönüştürmektir.

7.9 BAKICILAR/ BAKIM SAĞLAYICILAR İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME

Hayır	Madde	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Nötr	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Karar verme becerilerini öğretebilirim					
2	Karar verme kavramının ardındaki felsefeyi veya temel fikri açıklayabilirim					
3	Karar verme becerilerini öğretebilirim					
4	Karar verme kavramının ardındaki felsefeyi veya temel fikri açıklayabilirim.					
5	Hedef belirleme becerilerini öğretebilirim					
6	Hedef belirleme kavramının ardındaki felsefeyi veya temel fikri açıklayabilirim.					
7	Problem çözme becerilerini öğretebilirim					
8	Problem çözme kavramının ardındaki felsefeyi veya temel fikri açıklayabilirim					
9	Kendi kendine yönlendirme					

	becerilerini öğretebilirim					
10	Öz yönlendirme kavramının ardındaki felsefeyi veya temel fikri açıklayabilirim					

7.10 BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Puanlama

Kesinlikle katılmıyorum 5 puan; katılmıyorum 4 puan; tarafsız 3 puan; katılıyorum 2 puan; kesinlikle katılıyorum 1 puan.

Toplam puanınızı hesaplayın ve yorum yapın:

-45-50 Puan: Uzmanlık seviyesi. Bölümü mükemmel bir şekilde anlamışsınız ve bilgileri esnek ve etkili bir şekilde uygulayabiliyorsunuz.

-35-44 Puan: Yeterli seviye. Temel kavramları sağlam bir şekilde kavramışsınız. Bazı stratejileri uygulayarak ve derinleştirerek uzmanlığınızı artırabilirsiniz.

-25-34 Puan: Gelişme seviyesi. Temel ilkeleri anlamaya başlıyorsunuz. Bilginizi güçlendirmek için "Katılıyorum" veya "Kesinlikle katılıyorum" olarak işaretlemediğiniz maddelere odaklanın.

-10-24 Puan: Başlangıç Seviyesi. Öğrenme yolculuğunuzun başındasınız. Bu kontrol listesi, devam eden çalışmanız için temel alanları açıkça göstermektedir.

7.11 KAYNAKLAR

- Agran, M., King-Sears, M., Wehmeyer, M. L., & Copeland, S. R. (2003). *Teachers' guides to inclusive practices: Student-directed learning strategies*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Rajaraman, A., Austin, J. L., & Gover, H. C. (2023). A practitioner's guide to emphasizing choice-making opportunities in behavioral services provided to individuals with intellectual and developmental disabilities. *International Journal of Developmental Disabilities*, 69(1), 101–110.
<https://doi.org/10.1080/20473869.2022.2117911>
- Houseworth, J., Pettingell, S. L., Bershadsky, J., Tichá, R., Lemanowicz, J., Feinstein, C., & Zhang, A. (2023). Examining choice and control for people with IDD over time. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 128(6), 449–461. <https://doi.org/10.1352/1944-7558-128.6.449>
- Van der Plas, E., Mason, D., & Happé, F. (2023). Decision-making in autism: A narrative review. *Autism*, 27(6), 1532–1546.
<https://doi.org/10.1177/13623613221148010>
- Wehmeyer, M. L. (2005). Self-Determination and Individuals with Severe Disabilities: Re-Examining Meanings and Misinterpretations. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 30(3), 113-120.
<https://doi.org/10.2511/rpsd.30.3.113>

BAKICILAR İÇİN ÖZEL EĞİTİM ETKİNLİK KİTABI

Ayşe Nur KART, Doktora
Mehmet KART, Doktora

Erken Okuryazarlık ve Etkileşimli Kitap Okuma

MODÜL 8

8 ERKEN OKURYAZARLIK VE ETKİLEŞİMLİ OKUMA

8.1 ÖNSÖZ

Erken okuryazarlık becerileri; çocukların gelecekteki okuma başarısını, dil gelişimini ve akademik katılımını destekler. Çocukların okula başlamadan önce kitaplar, sesler, yazılar ve duyarlı etkileşimlerle ilgili ilk deneyimleri; dili ve okuryazarlığı nasıl öğrendiklerini etkiler. Diyalojik etkileşimli okuma (DEO) üzerine yapılan çalışmalar; yetişkinlerin çocukları sadece pasif dinleyiciler olarak değil, birer iş birliği ortağı olarak sürece dahil ettiklerinde (katılımı teşvik ederek, çocuğun liderliğini takip ederek ve anlamı birlikte inşa ederek), çocukların geleneksel okumaya kıyasla çok daha fazla bilgi edindiğini göstermektedir (Cabell ve ark., 2019; Hargrave & Sénéchal, 2000). DEO, küçük çocukların okuma ve yazmayı öğrenmeye hazırlanmalarına yardımcı olmanın en iyi ve en kolay yollarından biridir. Okuma süreci etkileşimli olduğunda, çocukların harfleri, sesleri, kelime dağarcığını daha iyi kullanma ve uzun vadede daha iyi okuyucular olma olasılıkları artar (Justice & Ezell, 2002). DEO, çocukların soru sorarak, duyduklarını genişleterek ve anlamlı geri bildirimler vererek aktif katılımcılar olmaları gereğini vurgular. Bu durum, onları sadece pasif birer dinleyici olmaktan çıkarıp aktif öğrenenler haline getirir.

Şekil 27. Diyalojik Etkileşimli Kitap Okuma (DSR) Döngüsü

DEO, özel gereksinimli çocukların dil ve erken okuryazarlık becerilerini edinmeleri için kritik öneme sahiptir (Bean ve ark., 2020). Bu Modül, DEO stratejilerine ek olarak, görsel sesler ve görsel anımsatıcıları da entegre ederek çocukların alfabe bilgisini ve fonolojik farkındalığını desteklemeyi açıklamaktadır. Bu çok duyulu öğretim yaklaşımları, çocukların konuşma seslerini el işaretleri ve anlamsal görsellerle ilişkilendirmesine yardımcı olur; bu da özellikle ses-harf ilişkilerini anlamak için ek desteğe ihtiyaç duyan çocuklar için faydalıdır (Birsh & Carreker, 2018; Gardner ve ark., 2013; Kart, 2023). Bu durum, çocukların gelecekteki başarısı için farklılaştırılmış ve bireyselleştirilmiş desteğin önemini vurgulamaktadır.

Bu etkinlik kitabı; bakım verenlere, öğretmenlere, ebeveynlere ve diğer profesyonellere, 2-7 yaş arası çocuklarla (özellikle özel gereksinimli, farklı gelişimsel profillere ve yaşam deneyimlerine sahip çocuklar) etkileşimli ve kanıta dayalı DEO stratejilerinin kullanımı konusunda rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Modül; evlerde, kurumlarda ve okullarda kullanılabilecek pratik tavsiyeler sunmak için DEO, erken okuryazarlık araştırmaları ve kapsayıcı eğitim çerçevelerinden yararlanır. Modülü oluşturan beş temel yeterlilik alanı şunlardır: (1) kitap seçimi ve hazırlığı, (2) DEO stratejileri, (3) alfabe bilgisi ve fonolojik farkındalık, (4) yazı farkındalığı ve (5) okuma sonrası becerilerdir.

Her bir yeterlilik, açık öğrenme hedefleriyle tanıtılmış; Uygulamalı Davranış Analizi (UDA), sosyal iletişim müdahalesi ve Temel Tepki Öğretimi (TTÖ) esaslarına dayanan pratik senaryolarla örneklendirilmiştir. Senaryolar; işitme yetersizliği (İY), görme yetersizliği (GY), otizm spektrum bozukluğu (OSB), dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), zihinsel yetersizlik (ZY) veya dil gecikmesi olan çocukların yanı sıra göçmenlik geçmişi olan veya bir kurum bakımında yaşayan çocukların çeşitliliğini yansıtmayı amaçlamaktadır. Bu etkinlik kitabı, katı öğretim senaryoları sunmak yerine; duyarlı karar verme, çocuğun liderliğini takip etme ve bireysel ihtiyaçlara göre esnek adaptasyonlar sağlamaya odaklanmaktadır. Bakım verenler ve profesyoneller, günlük okuma rutinlerini etkileşimli öğrenme deneyimlerine dönüştürerek, tüm çocukları kucaklayan ve onların iyi birer okuyucu

olma yolundaki yolculuklarını destekleyen kapsayıcı okuryazarlık ortamları oluşturabilirler (Batista Rocha & da Mota, 2023; Justice vd., 2016).

8.2 MODÜL İÇERİĞİ

Yeterlilik-Öğrenme Hedefleri	Açıklama	Odak Noktası	Beklenen Çıktı
1. Kitap Seçimi ve Hazırlığı	Gelişimsel olarak uygun kitapların seçilmesi, materyallerin hazırlanması ve okuma öncesi ilgi uyandırılması.	Gelişimsel uygunluk, ilgiye dayalı kitap seçimi, çevresel hazırlık ve hedef sese uygun kitap seçimi.	Kitabı çocuğun dikkatini çekecek şekilde tanıtabilme, okuma ortamını düzenleyebilme, uygun kitap ve hedef sesleri seçebilme.
2. DEO Stratejileri	Kitap okuma sırasında çocukları aktif olarak sürece dahil etmek için DEO stratejilerinin kullanılması.	DEO tekniklerini (PEER ve CROWD) uygulama, çocuk katılımını teşvik etme, sıra alma ve duyarlı yetişkin geri bildirimi.	İpuçları vererek, genişleterek ve çocuğun sözel/sözel olmayan tepkilerini pekiştirerek etkileşimli okumayı kolaylaştırabilme.
3. Alfabe Bilgisi ve Fonolojik Farkındalık	DEO etkinlikleri içinde alfabe bilgisini ve fonolojik farkındalığı destekleme.	Harf-ses uyumu, fonolojik farkındalık becerileri (örn. başlangıç sesi, heceleme) ve görsel fonetik/anımsatıcı entegrasyonu.	DEO deneyimlerine gömülü çok duyulu stratejiler aracılığıyla çocukların ses ve harf farkındalığını destekleyebilme.
4. Yazı Farkındalığı Becerileri	DEO sırasında çocukların yazı kavramlarını anlamasını geliştirme.	Yazıya dikkat çekme, kitap kavramları (kapak, başlık,	Çocukların dikkatini yazıya çekebilme, yazının nasıl çalıştığını modelleyebilme ve

		yazı yönü) ve konuşma dili ile yazılı metin arasında bağ kurma.	erken dönem yazılı dil anlayışını destekleyebilme.
5. Okuma Sonrası Beceriler	Anlamayı, dil kullanımını ve erken anlatı becerilerini desteklemek için okuma sonrası etkinliklerin kullanımı.	Yeniden anlatma, olayları sıralama, hikâye anlamını tartışma ve yapılandırılmış takip etkinlikleriyle hikâyeyi çocuğun deneyimlerine bağlama.	Çocuğun hikâyeyi yeniden anlatmasını, olayları sıralamasını, anlam üzerine tartışmasını ve hikâyeyi kendi yaşamıyla ilişkilendirmesini sağlama.

8.3 KİTAP SEÇİMİ VE HAZIRLIK

Bu yeterlilik alanı, bakım verenleri ve uygulamacıları gelişimsel olarak uygun kitaplar seçme ve okuma öncesinde okuma ortamını hazırlama konularında desteklemeye odaklanmaktadır. Öğrenme hedefleri, çocukların DEO sırasındaki katılımının okuma öncesinde yaşananlardan büyük ölçüde etkilendiğini kabul ederek planlama ve karar vermenin önemini vurgulamaktadır. Kitap seçimi ve hazırlığı, özel gereksinimli olan veya risk altındaki çocuklar için özellikle önemlidir; çünkü bu çocuklar dikkat, motivasyon veya iletişim konusunda zorluklar yaşayabilirler. Çocuğun yaşına, ilgilerine ve hedeflenen becerilerine uygun kitaplar seçmek ve destekleyici bir okuma ortamı oluşturmak, çocuğun ilgisini canlı tutmaya ve katılım olasılığını artırmaya yardımcı olabilir (Cabell vd., 2019). Bir kitabın sunuluş biçimi, çocukları etkileşime girmeye ve paylaşımaya teşvik ederek okuma deneyimini güçlendirmeye yöneliktir.

Bu yeterlilik alanı, öğrenme hedefleriyle uyumlu üç senaryo içermektedir. Senaryolar; (i) UDA, (ii) sosyal iletişim müdahalesi ve (iii) TTÖ fikirlerine

dayanmaktadır. Senaryolar; ortamı düzenleme, kişileri sürece dahil etme ve birbirleriyle konuşmaları için fırsatlar sunma gibi hem önleyici hem de müdahaleye yönelik stratejileri öne çıkarmaktadır. Stratejiler, her çocuğun kendine özgü ihtiyaçlarına göre uyarlanabilir. Bu örnekler yetişkinlerin evde ve okulda karşılaştıkları gerçek yaşam DEO durumlarında nasıl karar vermelerine yardımcı olmak için tasarlanmıştır.

8.3.1 Senaryo 1: Hangi kitapla başlamalıyız?

Bağlam

Dikkat eksikliği ve dil gelişiminde gecikmesi olan dört yaşındaki bir çocukla yetişkin rehberliğinde yürütülen DEO etkinlikleri.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. Okuma başlamadan önce seçim yapmayı teşvik ederek çocuğun DEO'ya katılımını artırmak.
2. Kitap seçimini çocuğun ilgileriyle uyumlu hale getirerek çocuğu inisiyatif almaya ve dikkatini vermeye teşvik etmek.

Arka plan/ hazırlık durumu:

Mert, dil gelişiminde gecikme ve dikkat eksikliği olan dört yaşında bir çocuktur. Oyuncak arabalarla oynamayı ve renkli resimlere bakmayı sevmektedir, ancak etkinlikler bir yetişkinin yönlendirmesiyle sunulduğunda genellikle ilgisini kaybetmektedir. Oturma hazırlık yapmak amacıyla bakım veren kişi gelişimsel olarak uygun iki resimli kitap seçer: Biri hayvanları, diğeri ise taşıtları konu almaktadır. Okuma alanı, odanın sessiz bir köşesinde yere kurulmuştur. Ortamda çocuğun sevdiği birkaç oyuncak araba da görünür durumdadır.

Ana vaka

Kısa örnek olay

Mert ve bakım vereni halının üzerinde birlikte oturmaktadır. Bakım veren her iki kitabı da Mert'in önüne koyar ve "Hadi okuyalım," der. Mert bir an için kitaplara bakar, ardından yakındaki bir oyuncak arabayı görür ve onu ileri geri sürmeye başlar. Ne kitaplardan birine uzanır ne de bakım verenle göz teması kurar.

Kavramsal özet

Çocuklar, kitap okuma etkinliğinin en başından itibaren sürece dahil edildiklerini, ilgilerinin çekildiğini ve desteklendiklerini hissettiklerinde etkinliğe katılma olasılıkları daha yüksektir. Çocuklara seçenekler sunmak ve ilgilerine dikkat etmek; onları daha motive, odaklanmış ve katılmaya istekli hale getirebilir. Bu erken aşamada katılımı teşvik etmek, çocukların ilgisini canlı tutmaya yardımcı olur ve okuma sırasındaki olumlu etkileşimler için zemin hazırlar.

Seçenekler

Bakım veren bu anda ne yapmalıdır?

Seçenek A: Bakım veren kitaplardan birini alır ve hikâye başladığında çocuğun ilgisini çekeceğini umarak yüksek sesle okumaya başlar.

Seçenek B: Bakım veren her iki kitabı da işaret ederek "Hangi kitabı okumak istersin?" diye sorar. Ardından çocuğun konuşarak veya işaret ederek cevap vermesini bekler.

Seçenek C: "Şimdi okuma yapıyoruz. Oyuncakları bırak ve buraya otur," der.

Gerekçe: Hangi seçenek çocuğun ilgisini korumasına ve yetişkinlerle okuma isteği duymasına en çok yardımcı olacaktır? Diğer seçenekler neden çocuğun daha az ilgilenmesine veya daha fazla direnç göstermesine neden olabilir?

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Bakım veren, çocuğu sürece dahil etmeden kararı kendisi verir. Çocuk etkinlikten kopuk kalmaya devam edebilir ve bu durum paylaşımlı okumadan kaçınma davranışını pekiştirebilir.

Seçenek B: Bakım veren, çocuğu etkinliğe dahil etmek için ona anlamlı bir seçenek sunar ve cevap vermesi için zaman tanır. Bu durum; çocuğun dikkatini vermesi, bir eylem başlatması ve birlikte etkileşime girmesi olasılığını artırır.

Seçenek C: Bir alternatif sunmadan oyuncuğu ortadan kaldırmak, hayal kırıklığını artırabilir ve çocuğun katılma motivasyonunu azaltabilir.

Değerlendirme: Seçenek B en iyi cevaptır. DEO başlamadan önce çocuğun seçimini ve ilgilerini desteklemek, onu sürece dahil olmaya teşvik eder ve olumlu bir DEO deneyimi yaratılmasına yardımcı olur.

Değerlendirme

1. Birlikte okumaya başlamadan önce çocuğa bir seçenek sunmak, onun dikkatini ve katılım düzeyini nasıl etkiler?
2. Birlikte çalıştığınız ve başkalarıyla okumaktan pek hoşlanmayan bir çocuğu düşünün. Çocuğun bir kitap seçmesine yardımcı olmak için ne tür şeyler yapabilirsiniz?
3. Bu strateji henüz konuşmayan bir çocuk için (örneğin işaret etmesine, bakmasına veya uzanmasına izin vererek) nasıl uyarlanabilir

8.3.2 Senaryo 2: Okuma ortamını hazırlama

Bağlam

DEO oturumu sırasında dikkatini vermede ve duyularını kontrol etmede zorluk yaşayan otizm spektrum bozukluğu olan beş yaşındaki bir çocuk ve bakım vereni.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. Çocuğun DEO oturumu sırasında dikkatini verebilmesi ve duyularını düzenleyebilmesi için fiziksel ortamı önceden hazırlamak.
2. Materyalleri ve ortamı önceden ayarlayarak okumaya hazır hale gelmek. Bu durum, çocukların dikkatinin dağılmasını ve ilgilerini kaybetmelerini önlemeye yardımcı olacaktır.

Arka plan / hazırlık durumu:

Ege, otizm spektrum bozukluğu olan beş yaşında bir çocuktur. Parlak resimli kitaplara bakmayı sevmektedir ancak genellikle odadaki oyuncaklar, raflar veya diğer nesneler nedeniyle dikkati kolayca dağılmaktadır. Ege geçmişte, bakım veren

kişi kitabı tanıttıktan kısa bir süre sonra genellikle ayağa kalkmış, yakındaki nesnelere dokunmuş veya alanı terk etmiştir. Bakım veren, bugünkü okuma oturumunda belirli bir sese odaklanan resimli bir kitap okumayı planlamaktadır. Yerde çok sayıda oyuncak görünür durumdadır ve arka planda televizyon açıktır.

Ana vaka

Kısa örnek olay

Bakım veren ve Ege okumaya başlamak için birlikte yere otururlar. Bakım veren kitabı açar ve "Hadi okuyalım," der. Ege, kitap açılır açılmaz bakışlarını kitaptan uzaklaştırır ve yakındaki bir oyuncuğa uzanır. Kitaba dikkatini vermez. Bu an, DEO başlamadan önce önemli bir şey öğretmek için harika bir fırsattır.

Kavramsal özet

Çevresel faktörlerin, çocukların DEO etkinliğine ne kadar katılmak istedikleri üzerinde büyük bir etkisi vardır. Çeldiricileri ortadan kaldırarak ve materyalleri düzenleyerek odayı önceden hazırlamak, çocukların dikkatlerini vermelerine yardımcı olur.

Seçenekler

Bakım veren bu durumda ne yapmalıdır?

Seçenek A: Bakım veren, çocuğun yavaş yavaş kitaba daha fazla dikkat edeceği umuduyla odada hiçbir değişiklik yapmadan yüksek sesle okumaya başlar.

Seçenek B: Bakım veren etkinliği durdurur, televizyonu kapatır, dikkat dağıtıcı olabilecek oyuncakları ulaşılmayacak bir yere kaldırır, oturma düzenini çocuğun kitaba dönük olacağı şekilde ayarlar ve ardından kitabı tekrar getirir.

Seçenek C: Bakım veren çocuğa sürekli olarak kitaba bakmasını ve sakin oturmasını söyleyerek okumaya devam eder.

Gerekçe: Hangi seçenek, okuma başlamadan önce çevresel faktörleri düzenleyerek çocuğun odaklanmasına en iyi şekilde yardımcı olur? Bu durumda sadece sözel hatırlatmalar neden etkisiz olabilir?

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Ortamı düzenlemeden okumaya devam etmek, dikkatin dağılmaya devam etmesine ve çocuğun etkinlikten kopmasına neden olabilir.

Seçenek B: Çeldiricileri azaltmak ve ortamı düzenlemek, dikkati destekler ve çocuğun DEO etkinliğine odaklanmasına yardımcı olur.

Seçenek C: Sözel hatırlatmalar hayal kırıklığını artırabilir ve dikkat üzerinde olumsuz etki yaratan çevresel koşulları değiştirmez.

Değerlendirme: En doğru yanıt B'dir. DEO başlamadan önce ortamı hazırlamak, uyarıları azaltır ve ortak dikkati destekleyen koşullar yaratır.

Yansıtma ve değerlendirme

1. Kendi ortamınızda DEO'yu en çok hangi çevresel çeldiriciler engelliyor?
2. Çocuğunuzun dikkatini desteklemek için okuma alanını önceden nasıl hazırlayabilirsiniz?
3. Çevresel hazırlık, farklı duyuşsal veya dikkat ihtiyaçları olan çocuklar için nasıl farklılaşabilir?

8.3.3 Senaryo 3: Kitabı birlikte tanıtma

Bağlam

Kurum bakımında kalan, sınırlı konuşma dili kullanan ve iletişim kurmak için jestlere ve yüz ifadelerine odaklanan hafif düzeyde ZY olan altı yaşındaki bir çocuk ve bakım veren ile yapılan DEO oturumu.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. Kitabı duyarlı ve etkileşimli bir şekilde tanıtarak ortak dikkati ve etkileşimi desteklemek.
2. DEO'nun ilk anlarında çocuğun iletişim girişimlerini (sözel ve sözel olmayan) teşvik etmek.

Arka plan / hazırlık durumu:

Ahmet, hafif düzeyde ZY tanısı almış ve kurum bakımında yaşayan altı yaşında bir çocuktur. Temel düzeyde dili kavrayabilmekte ve iletişim kurmak için birkaç kelime

kullanmaktadır; ancak ilgisini göstermek için genellikle işaret etmeye, bakmaya, jestlere ve yüz ifadelerine başvurmaktadır. Önceki oturumlarda bakım veren, genellikle kitabı açıp Ahmet'i sürece dahil etmeden yüksek sesle okumaya başlamaktaydı. Bugünkü oturum için bakım veren, anlaşılır çizimleri ve basit bir hikayesi olan resimli bir kitap seçmiştir. Okuma alanı, çocukların dikkatinin dağılmasını önleyecek şekilde düzenlenmiştir.

Ana vaka

Kısa örnek olay

Bakım veren kişi Ahmet'in yanına oturur ve kitabı her ikisinin de kapağı görebileceği şekilde tutar. Kapağı göstererek, "Hadi bu kitabı birlikte okuyalım," der. Ahmet resme dikkatlice bakar, gülümser ve hiçbir şey söylemeden karakterlerden birini işaret eder. Bu an, okuma başlamadan önce öğretim yapmak için kritik bir zamandır.

Kavramsal özet

Bir DEO oturumuna kitabı tanıtarak başlamak, herkesin anında dikkatini vermesine ve birbiriyle konuşmasına yardımcı olur. Bakım verenler bir çocuğun jestlerine, göz temasına veya yüz ifadelerine tepki verdiklerinde, çocuğun bunların birer iletişim kurma yolu olduğunu anlamasını sağlarlar. Bu yöntem, çocukları sürece dahil olmaya teşvik eder ve tüm DEO oturumu boyunca etkileşim için zemin hazırlar.

Seçenekler

Bakım veren bu anda ne yapmalıdır?

Seçenek A: Bakım veren hemen metni okumaya başlar ve çocuğun işaret etmesine dikkat etmez.

Seçenek B: Bakım veren, çocuğun işaret ettiği yere bakar, çocuğun baktığı şeyi adlandırır ve ardından bir yanıt bekler (Örneğin, "Çocuğu işaret ediyorsun. Çocuk mutlu görünüyor. Sen ne fark ettin?").

Seçenek C: Bakım veren, çocuktan kelimeyi söylemesini ister ve kelimeyi durmadan defalarca tekrar eder.

Gerekçe: Hangi seçenek ortak dikkati en iyi şekilde destekler ve çocuğun iletişim çabalarını yapıcı ve saygılı bir şekilde destekler?

Katılımcılara geri bildirim

Seçenek A: Çocuğun jestini görmezden gelmek, etkileşim fırsatlarını azaltabilir ve gelecekteki iletişim girişimlerinin önünü kesebilir.

Seçenek B: Çocuğun jestine tepki vermek, mesajı genişletmek ve bekleme süresi tanımak, ortak dikkati ve iletişimi destekler.

Seçenek C: Çocuğu konuşmaya zorlamak, hayal kırıklığını artırabilir ve katılımı sınırlandırabilir.

Değerlendirme: En iyi cevap B'dir. Çocuğun iletişim kurma girişimlerine yanıt vermek ve ona etkileşim için zaman tanımak, DEO'da ortak dikkati ve anlamlı katılımı destekler.

Yansıtma ve Değerlendirme

1. Bir çocuk sizinle jestlerle iletişim kurduğunda genellikle ne yaparsınız?
2. Neden sözel olmayan davranışları anlamlı bir iletişim olarak düşünmeliyiz?
3. Bu yöntem, kurum bakımında kalan ve sözel dili kullanmak için fazla fırsatı olmayan çocuklara nasıl yardımcı olabilir?

8.4 ETKİLEŞİMLİ OKUMASTRATEJİLERİ

Bu yeterlilik alanı, bakım verenleri ve profesyonelleri çocukların dil gelişimini destekleyen DEO stratejileri konusunda bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. DEO, bir kitabı baştan sona hiç etkileşime girmeden okumak yerine; okuma sırasında karşılıklı konuşmaya ve sıra almaya odaklanır. Yetişkinler çocukları katılıma teşvik edip onlara destekleyici şekillerde yanıt verdiğinde, DEO çocukların yeni kelimeler öğrenmesine, okuduklarını anlamasına ve ilgilerini canlı tutmasına yardımcı olur. Kurum bakımında kalan, özel gereksinimli ve dil ve konuşma bozukluğu yaşayan çocuklar için etkileşimin genellikle bilinçli ve planlı bir şekilde yapılandırılması gerekir (Cabell vd., 2019; Hargrave & Sénéchal, 2000).

DEO stratejileri, 2-7 yaş arası özel gereksinimli çocuklar için özellikle büyük önem taşımaktadır. Etkileşim bilinçli olarak desteklenmediği sürece bu çocuklar,

okuma sürecine pasif olarak katılabilir veya sınırlı bir iletişim sergileyebilirler. Bakım verenler; DEO sırasında çocukların tepki vermesini, sohbeti başlatmasını ve ilgilerini sürdürmesini sağlamak amacıyla çeşitli stratejiler kullanabilirler. Bu yeterlilik alanı, temelini DEO'dan alır ve PEER döngüsü (ipucu ver, değerlendir, genişlet, tekrarla) ile CROWD soru sorma stratejilerini (tamamlama, hatırlama, açık uçlu, 5N1K soruları ve yaşantıyla ilişkilendirme) açıkça kapsar. Bakım verenler bu stratejiler aracılığıyla çocuklara sürece katılmaları için ipuçları verir, verdikleri yanıtları onaylayıp genişletir ve çocukların dil ve anlamla tekrar tekrar etkileşime girmelerini teşvik eder. Hem sözel hem de sözel olmayan (örn. işaret etme, göz teması kurma, jestler) tepkiler anlamlı birer iletişim olarak kabul edilir. Aşağıdaki tablo bu stratejilere örnekler sunmaktadır.

Tablo 5*DSR Temel Stratejileri (I)*

Adım	Bakıcının eylemi	Amaç
İpucu ver	Soru sorun veya çocuğu yanıt vermeye davet edin.	Katılımı başlatır.
Değerlendir	Çocuğun (sözel veya sözel olmayan) yanıtını onaylayın.	İletişim girişimini destekler.
Genişlet	Bilgi ekleyin veya daha zengin bir yanıt modelleyin.	Dil ve anlamı geliştirir.
Tekrarla	Çocuğu tekrarlamaya veya yeniden etkileşime girmeye teşvik edin.	Öğrenmeyi pekiştirir.

Tablo 6

DSR Temel Stratejileri (II)

Tür	Örnek	Ne zaman kullanılır
Tamamlama	"Kelebek uçuyor ve..."	Tanıdık veya tekrarlayan metinler için.
Hatırlama	"Kelebek daha önce ne yapmıştı?"	Bir sayfayı veya bölümü okuduktan sonra.
Açık uçlu	"Bu resimde ne oluyor?"	Daha uzun yanıtları teşvik etmek için.
5N1K soruları	"Kelebek neden mutlu?"	Okuduğunu anlamayı (kavramayı) desteklemek için.
Yaşantıyla ilişkilendirme	"Sen hiç böyle bir kelebek gördün mü?"	Çocuğun kendi deneyimleriyle bağlantı kurmak için.

PEER döngüsü**CROWD soru türleri**

Şekil 28. Stratejilere genel bakış

Bu beceri kapsamında, öğrenme hedefleriyle uyumlu üç senaryo sunulmaktadır. Senaryolar; (i) UDA, (ii) sosyal iletişim müdahalesi ve (iii) TTÖ ilkeleri temel alınarak yazılmıştır. Tüm senaryolar boyunca bakım verenlere; ipuçlarını ve tepkileri çocuğun bireysel özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre uyarlayarak PEER ve CROWD stratejilerini gelişimsel olarak uygun bir şekilde uygulamaları konusunda rehberlik edilmektedir.

8.4.1 Senaryo 1: Katılımı teşvik etme

Bağlam

Bir bakım kurumunda, bir bakım veren ve görsel ipuçları ve jestlerle desteklenen sözlü dili kullanan 5 yaşındaki işitme engelli bir çocukla yapılan DSR seansı.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

1. DSR sırasında yanıtları yönlendirerek çocuğun dil gelişimini desteklemek. 2. Çocuğu, sözlü ve sözsüz iletişim kullanarak yönlendirmelere yanıt vermeye teşvik etmek.

Arka plan/ koşullar:

Yusuf, kurumsal bakım ortamında yaşayan 5 yaşındaki işitme engelli bir çocuktur. İşitme teknolojisi kullanmaktadır ve görsel ipuçlarıyla desteklendiğinde basit sözlü dili anlamaktadır. Yusuf ve bakım görevlisi, kitabı rahatça görebilmek için yan yana otururlar. Bakım görevlisi, her sayfada duraklayarak Yusuf'tan katılımını isteyecektir.

Ana vaka

Öğretim anı

Bakıcı, ilk sayfayı okuduktan sonra durur ve sayfadaki resme işaret eder.

Bakıcı (Yönlendirme): “Burada ne oluyor?” Yusuf fotoğrafa bir göz atar. Bir an durur, resme işaret eder ve “Bir köpek” der. Bu an, iletişimi desteklemek için harika bir fırsat sunar.

Bakıcının yanıtı (etkileşimde PEER kullanarak)

Değerlendirme: “Evet, bir köpek.”

Genişletme: “Köpek koşuyor. Köpek hızlı koşuyor.”

Tekrarla (Davet et): “Evet, köpek koşuyor. Köpek ne yapıyor?”

Bakıcı bekler ve Yusuf'a umutla bakar, ona cevap vermesi için zaman tanır. Yusuf resme tekrar bakar ve “Koşuyor” der. Bakıcı gülümser ve başını sallar, Yusuf'un katılımını pekiştirir.

Karar noktası

Bakıcı, etkileşimi sürdürmek için ne yapmalıdır?

A) Çocuğun yanıtını onaylayın, daha fazla bilgi ekleyin ve çocuğu tekrar yanıt vermeye davet edin.

B) Tam bir cümle kurmayı göstererek cevabı düzeltmeli ve okumaya devam etmelidir.

C) Yeni bilgi eklemekten aynı soruyu sormalı.

Bu durumda, A en doğru cevaptır.

A seçeneği neden en etkilidir?

- Bakıcı, Yusuf'un cevabının anlamlı bir iletişim şekli olduğunu düşünür.
- Bakıcı, bilgi ekleyerek daha karmaşık bir dilin nasıl kullanıldığını gösterir.
- Bakıcı, tekrar etkileşime geçmelerini isteyerek sırayla konuşmayı teşvik eder.

Diğer seçenekler neden daha az etkilidir

Seçenek B: Örnek vermek yararlıdır, ancak hemen okumaya başlamak katılımı zorlaştırır.

Seçenek C: Yeni bir şey eklemekten aynı soruyu tekrar tekrar sormak, çocukların motivasyonunu azaltabilir ve yeni bir dil becerisi öğrenmelerine yardımcı olmayabilir.

Kavramsal özet

İşitme engelli çocuklar, DSR deneyimlerinin ilk aşamalarında tek kelimelik cevaplar verebilir. Bu cevapları anlamlı bir iletişim olarak genişletmek, dil gelişimini destekler ve katılımı sürdürür. Duraklamalar, görsel destek kullanımı

ve çocuğun bilgiyi işlemesi ve daha fazla katılım göstermesi için bekleme süresi tanımak.

Değerlendirme: DSR içinde PEER stratejilerini kullanmak, Yusuf'un katılımını destekler ve onun okuma sürecinde pasif bir dinleyiciden aktif bir ortağa dönüşmesine yardımcı olur.

Değerlendirme

1. Yusuf'un yanıtını onaylamak, onun katılım istekliliğini nasıl etkiledi?
2. Yusuf'un en kolay yanıt vermesine hangi tür sorular yardımcı oldu?
3. Görsel ipuçlarına veya jestlere güvenen işitme kaybı olan çocukları desteklemek için PEER nasıl kullanılabilir?

8.4.2 Senaryo 2: Çocuğun söylediklerini genişletme

Bağlam

Bir bakım kurumunda, bir bakıcı ve ailevi sorunlar nedeniyle okuma güçlüğü riski taşıyan, iletişim sırasında kısa sözlü yanıtlar ve jestler kullanan 6 yaşındaki bir çocukla yapılan DSR seansı.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

1. DSR sırasında tek kelimelik veya kısa yanıtları genişleterek çocuğun ifade edici dilini desteklemek.
2. Çocuğun iletişim girişimlerine anlamlı yanıtlar vererek, sırayla konuşmayı ve sürekli etkileşimi teşvik etmek.

Arka plan/ koşullar:

Zeynep, ailevi sorunlar nedeniyle kurumsal bakım altında yaşayan 6 yaşındaki bir çocuktur. Kendisinde teşhis edilmiş bir engel yoktur, ancak tutarsız bir bakım görmüştür ve uzun süreli dil etkileşimi için pek fazla fırsatı olmamıştır. Önceki DSR seanslarında Zeynep genellikle sorulara kısa cevaplar vermiş ve bakıcı, onun cevaplarına ekleme yapmadan okumaya devam etmiştir. Bugünkü seans için, bakıcı ve Zeynep, karakterlerin eylemleri, duyguları ve motivasyonları hakkında konuşmasına olanak tanıyan bir resimli kitap seçti.

Ana vaka

Öğretici an

Bakıcı, “Kelebek büyük olmak istiyor ve kocaman bir pastaya bakıyor” der.

Bakıcı (Yönlendirici, açık uçlu): “Kelebek neden büyük olmak istiyor?”

Zeynep: “Pasta.”

Zeynep gülümser ama başka bir şey söylemez. Bu an, çocuğun yanıtını genişletmek ve etkileşimi artırmak için harika bir fırsat sunar.

Karar noktası

Bakıcı, dil gelişimini desteklemek ve sohbeti sürdürmek için ne yapmalıdır?

- A) Yanıtı onaylayıp bir sonraki sayfaya geçmek.
- B) Anlam katarak çocuğun yanıtını genişletmeli ve onu sohbete geri dahil etmelidir.
- C) Daha uzun bir cevap alabilmek için aynı soruyu daha vurgulu bir şekilde sormalı.

Bu bağlamda en etkili yanıt: B

B seçeneği neden en etkilidir?

- Bakıcı, çocuğun cevabını, kısa da olsa, anlamlı bir iletişim olarak değerlendirir.
- Yanıtı genişleterek, bakıcı çocuğa baskı yapmadan daha zengin bir dil modeli sunar.
- Çocuğu tekrar etkileşime davet etmek, etkileşimde sırayla konuşmayı ve duygusal güveni destekler.

Diğer seçeneklerin neden daha az destekleyici olduğu

Seçenek A: Çok hızlı hareket etmek, ifade edici dili destekleme ve bağ kurma fırsatlarını kaçırmak anlamına gelir.

Seçenek C: Aynı soruyu detaylandırmadan tekrarlamak, baskıyı artırabilir ve çocuğun katılma isteğini azaltabilir.

Kavramsal özet

Aile sorunları yaşamış çocuklar, teşhis edilmiş bir engelleri olmasa bile fazla konuşmayabilir. Yanıtları daha genel hale getirmek, etkileşimi daha sıcak hale getirir;

böylece çocuk dinlendiğini hisseder ve katılmaya teşvik edilir. Konuyu genişletmek hem dil gelişimine hem de duygusal bağın kurulmasına yardımcı olur.

Seans içinde uygulama

- Düzeltme yerine genişletmeye öncelik verin.
- "Kim, ne, nerede" gibi sorular ve açık uçlu sorular kullanırken dikkatli olun.
- Kısa sözlü cevapların, jestlerin ve yüz ifadelerinin hepsinin iletişim biçimleri olduğunu anlayın.

Değerlendirme: Genişletmeye vurgu yapan PEER stratejilerini kullanmak, ifade edici dil gelişimini destekler ve risk altındaki çocukların daha güvenli bir şekilde katılımını sağlar.

Değerlendirme

1. Zeynep'in yanıtını genişletmek, etkileşime devam etme istekliliğini nasıl etkiledi?
2. Zeynep'in katılımdan rahat hissettiğini gösteren işaretler nelerdi?
3. Genişletme, aileyle ilgili faktörler nedeniyle risk altında olan çocukları nasıl destekleyebilir?

8.4.3 Senaryo 3: Doğru türde sorular sormak

Bağlam

Bir bakıcı ve görme engelli, sözlü iletişim kurabilen ancak etkileşim sırasında yapılandırılmış destekten faydalanan 3 yaşındaki bir çocukla yapılan DSR seansı.

Öğrenme Hedefleri/ Hedef Davranışlar

1. DSR sırasında uygun CROWD soru türlerini seçerek çocuğun anlama ve ifade dilini desteklemek.
2. Soru türünü çocuğun katılım düzeyine uyarlayarak sürekli etkileşimi teşvik etmek.

Arka plan/ koşullar:

Emir, kurum bakımında yaşayan, görme engelli 3 yaşındaki bir çocuktur. Emir resimli kitapları sever ve basit soruları cevaplayabilir, ancak sorular çok zor veya tekrarlayıcı olursa ilgisini kaybedebilir. DSR seansları sırasında, bakım veren Emir'e sürekli "Kim, ne, nerede, nerede" soruları sordu, bu da bazen onun cevap vermeyi kesmesine neden oldu. Bakım veren, Emir'in cevaplarına ve dikkatine göre sorduğu soru türlerini değiştirmek için CROWD stratejilerini kullanmayı planlıyor.

Ana vaka

Öğretim anı

Bakıcı, pikniğe hazırlanan bazı insanların resimlerinin bulunduğu bir sayfayı okuyor.

Bakıcı (açık uçlu): "Bu resimde ne görüyorsun?"

Emir: "Yemek yiyorlar."

Emir resme bir an bakıyor ve sonra başka yere dönüyor. Bu, sohbeti ilerletmek için soru türünü değiştirmek için harika bir fırsat.

Karar noktası

Bakıcı, etkileşimi sürdürmek ve daha da iyileştirmek için nasıl yanıt vermeli?

- A) Hemen "Neden dışarıda yiyorlar?" gibi bir soru sormalı.
- B) Daha uzun bir cevap almak için aynı açık uçlu soruyu tekrar sorun.
- C) Tamamlama veya hatırlatma ipucu kullanın ve ardından "Neden?" gibi bir soru sorun.

Bu bağlamda en destekleyici yanıt: C

C seçeneği neden en etkilidir?

- Emir'in cevabı, konuyu kısmen anladığını ancak çok ilgilenmediğini gösteriyor.
- Daha basit bir CROWD sorusu (Tamamlama veya Hatırlatma) kullanmak, başarıyı artırır ve etkileşimi sürdürür.
- Yavaş yavaş "Neden?" sorusuna geçmek stresi azaltır ve insanların anlamasına yardımcı olur.

Diğer seçeneklerin neden daha az destekleyici olduğu

Seçenek A: Soru sormak yararlıdır, ancak hemen soru sormak çocuğun katılım fırsatını sınırlar.

Seçenek B: Aynı soruyu tekrar tekrar sormak ve ona hiçbir şey eklememek motivasyonu azaltabilir ve dil gelişimine yardımcı olmayabilir.

Kavramsal özet

DSR sırasında doğru soru türünü seçmek, soruyu sormak kadar önemlidir. CROWD stratejileriyle, bakım verenler çocuğun yanıtlarına ve katılımına göre yönlendirme şeklini değiştirebilirler. Daha kolay yönlendirmelerle başlayıp bilişsel talebi yavaşça artırmak, katılımı ve iyi iletişimi teşvik eder.

Oturum içindeki uygulama

- Katılımı teşvik etmek için açık uçlu sorularla başlayın.
- İlgi azaldığında tamamlama veya hatırlama sorularına geçin.
- Çocuk tekrar ilgisini göstermeye başladığında "kim, nerede, nasıl" sorularını kullanın.
- Çocuğun işaretlerini gözlemleyin ve soru türünü buna göre ayarlayın.

Değerlendirme: PEER ve CROWD stratejilerini kullanmak, bakım verenlerin ilgiyi sürdürmelerine, anlamayı desteklemelerine ve ifade edici dili teşvik etmelerine yardımcı olur.

Yansıma ve öz değerlendirme

1. Farklı soru türleri Emir'in katılımını nasıl etkiledi?
2. Bu çocuk için hangi CROWD stratejileri en etkili oldu?
3. Farklı ihtiyaçları olan veya risk altındaki çocuklara yönelik soru zorluğu nasıl ayarlanabilir?

8.5 ALFABE BİLGİSİ VE FONOLOJİK FARKINDALIK

Bu yeterlilik alanı, DEO etkinlikleri kapsamında çocukların alfabe bilgisini ve fonolojik farkındalığını desteklemeye odaklanmaktadır. Fonolojik farkındalık ve alfabe bilgisi, erken okuryazarlık için iki temel beceridir. Özellikle işitme kaybı, dil gecikmesi, gelişimsel yetersizlikleri olan veya okuryazarlık deneyimi sınırlı olan pek çok çocuk; sesleri ve harfleri görmeyi ve hatırlamayı kolaylaştıran bilinçli desteklerden fayda sağlayabilir (Birsh & Carreker, 2018; Gardner vd., 2013; Kart, 2023). Bu yeterlilik alanı, harfleri ve sesleri ayrı ayrı öğretmek yerine, sese dayalı öğretimlerin anlamlı okuma etkinliklerine doğal bir şekilde nasıl dahil edileceğini vurgulamaktadır. Bakım verenler, DEO sırasında çocukların bağlam içinde sesleri ve harfleri fark etmeleri, duymaları, görmeleri ve üretmeleri için tekrarlayan anlamlı fırsatlar yaratabilirler.

Bu yeterlilik alanı; harf-ses uyumu, başlangıç seslerine yönelik farkındalık, heceler ve kelimelerdeki ses örüntüleri dahil olmak üzere erken fonolojik gelişimin temel bileşenlerinin altını çizmektedir. Görsel sesler ve görsel anımsatıcılar gibi stratejiler; görsel, dokunsal ve kinestetik öğrenmeden fayda sağlayan çocuklara yardımcı olmak amacıyla DEO'ya entegre edilmiştir. Bu destekler, özellikle işitsel bilgiye erişimi kısıtlı olan veya dildeki sesleri öğrenmek için ek desteğe ihtiyaç duyan çocuklar için oldukça faydalıdır.

Görsel sesler ve görsel anımsatıcılar: DEO'da sesleri ve harfleri destekleme

Görsel sesler ve görsel anımsatıcılar, sesleri ve harfleri görünür, anlamlı ve akılda kalıcı hale getirerek çocukların bunları anlamasını destekleyen çok duyulu stratejilerdir. Bu stratejiler; özellikle küçük çocuklar, özel gereksinimli çocuklar ve görsel, dokunsal ve harekete dayalı öğrenmeden fayda sağlayan okuma güçlüğü riski taşıyan çocuklar için etkilidir.

Görsel sesler

Görsel sesler, konuşma seslerini temsil etmek için el işaretlerini (ipuçlarını) kullanır.

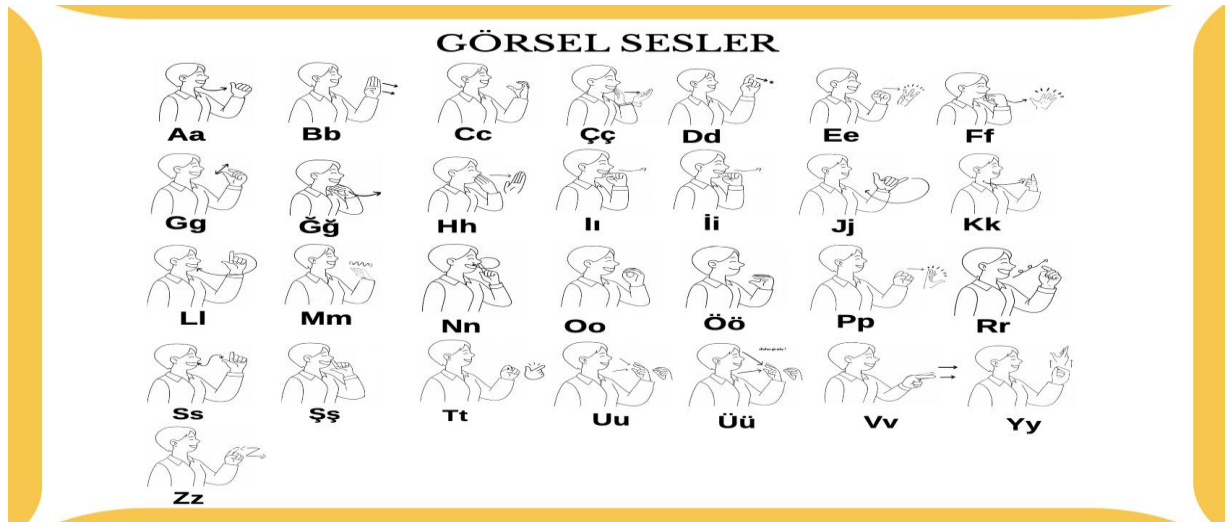
Her bir ses, o sesin nasıl üretildiğini yansıtan belirli bir görsel hareketle eşleştirilir.

DEO sırasında bakım verenler, kelimelerdeki hedef seslere dikkat çekmek için görsel sesler ipuçlarını kullanabilir ve böylece çocukların gördükleri, duydukları ve hissettikleri şeyler arasında bağ kurmalarına yardımcı olabilirler. Görsel sesler özellikle şu gruplar için faydalıdır:

- İşitme kaybı olan çocuklar
- Dil gecikmesi olan çocuklar
- Konuşma dilindeki seslere dikkatini vermek için ek desteğe ihtiyaç duyan çocuklar
- Erken okuma döneminde zorlanan tüm çocuklar

Önemli bir nokta olarak, görsel sesler ayrı bir öğretim yöntemi olarak kullanılmaz.

Bunun yerine, hikâyede hedef bir ses geçtiğinde doğal bir şekilde DEO sürecine yerleştirilir.

Şekil 29 . Türkçe için Görsel Seslerin El İşaretleri

Görsel anımsatıcılar

Görsel anımsatıcılar, harfleri hedef sesle başlayan anlamlı görsellerle ilişkilendirerek (örneğin, "m" sesi için "maymun" gibi tanıdık bir nesne veya karakterle bir harfin

eşleştirilmesi) harf-ses eşleştirmesini destekler. Bu görsel araçlar, harfleri ve sesleri somut ve tanıdık kavramlarla ilişkilendirerek çocukların bunları hatırlamalarını ve fark etmelerini kolaylaştırır. Görsel anımsatıcılar özellikle şunlar için faydalıdır:

- Hafızayı ve hatırlamayı desteklemek
- Motivasyonu ve ilgiyi artırmak
- Çocukların soyut sembolleri (harfleri) anlamlı seslerle ilişkilendirmelerine yardımcı olmak

DEO sırasında görsel anımsatıcılar, hedef harf veya ses metinde geçtiğinde kısaca tanıtılabilir.

Bu iki stratejinin birlikte kullanımı

DEO'da Görsel sesler ve görsel anımsatıcılar birlikte kullanıldığında:

- Çocuklar tutarlı ve çok duyulu bir girdi alırlar.
- Ses-harf ilişkileri daha net ve daha ilgi çekici hale gelir.
- Öğrenme süreci, hikâyenin akışı bölünmeden desteklenir.

Bakım verenlerin, tekrar yapmaları için çocukları zorlamak yerine; çocuğun dikkatini ve ilgisini takip ederek bu destekleri kısa, duyarlı ve eğlenceli tutmaları teşvik edilmektedir.

Şekil 35. Türk Alfabesi için Resimli Anımsatıcılar

Bakıcılara yönelik önemli hatırlatma

Buradaki temel amaç çocukların kusursuz bir ses üretimi yapması veya harfleri isimlendirmesi değil; okuma sırasında seslere ve harflere yönelik farkındalığı, dikkati ve olumlu etkileşimi artırmasıdır.

8.5.1 Senaryo 1: İlk sesi fark etme

Bağlam

Kurum bakımında, bakım verenle yapılan dil etkinlikleri sırasında çok duyulu destekten fayda sağlayan işitme kayıplı altı yaşındaki bir çocukla yürütülen DEO oturumu.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. DEO sırasında çocuğun kelimelerin ilk seslerine yönelik farkındalığını desteklemek.
2. Görsel ipuçları kullanarak çocuğun hedef sesleri fark etmesine ve bunlara dikkat etmesine yardımcı olmak.

Arka plan / hazırlık durumu:

Ali, kurum bakımında yaşayan işitme kayıplı 6 yaşında bir çocuktur. İşitme cihazı kullanmakta ve görsel ipuçlarıyla desteklendiğinde basit konuşma dilini anlamaktadır. Bugünkü oturum için seçilen resimli kitap, aynı hedef sesle başlayan çok sayıda kelime içermektedir (örneğin, /b/ sesiyle başlayan kelimeler). Okumaya başlamadan önce bakım veren, yalnızca tek bir hedef sese odaklanmaya karar verir ve bu ses hikâyede doğal bir şekilde geçtiğinde onu görsel sesler kullanarak tanıtmayı planlar.

Ana vaka (öğretim anı)

Bakım veren hikâyeyi okumaya başlar. Bir sayfada büyük bir balon resmi belirir. Bakım veren duraklar ve resmi işaret eder.

Bakım veren: “Bak, bu bir balon.”

Bakım veren, /b/ sesi için görsel sesler ipucunu kullanırken aynı zamanda ilk sesi yavaşça çıkarır.

Bakım veren: “/b/... balon.”

Ali, bakım verenin el hareketine ve ardından tekrar resme bakar. Bu an, DEO sırasında öncül ses farkındalığını teşvik etmek için harika bir fırsat sunmaktadır.

Karar noktası

Bakım veren, Ali'nin ilk sese dikkat etmeye devam etmesine nasıl yardımcı olabilir?

- A) Ali'den sesi tam olarak çıkarana kadar defalarca tekrar etmesini istemek.
- B) Ali'nin dikkatini onaylamak, sesi jestle birlikte tekrarlamak ve okumaya devam etmek.
- C) Ses anını görmezden gelmek ve yalnızca resmi adlandırmaya odaklanmak.

Bu bağlamda en destekleyici yanıt B'dir.

B seçeneği neden en etkili olandır?

- Bakım veren, okuma akışını bozmadan sesi kısa ve net bir şekilde belirtir.
- Görsel sesler, sese bir temsil kazandırır.
- Hikâyeye devam etmek, etkileşimi doğal ve motive edici kılar.

Model etkileşim (Ses farkındalığı gömülü olarak)

Bakım veren: "Evet, balon. /b/... balon." (Görsel sesler ipucunu bir kez tekrarlar.)

Bakım veren daha sonra sayfayı çevirir ve okumaya devam eder. Hikâyenin ilerleyen kısımlarında aynı başlangıç sesiyle başlayan başka bir kelime belirir.

Bakım veren: "Bak! Balık. /b/... balık." (Aynı el ipucunu kullanır.)

Ali gülümser ve elini hafifçe hareket ettirerek jestin bir kısmını taklit eder. Bakım veren başını sallayarak onaylar ve okumaya devam eder.

Diğer seçenekler neden daha az destekleyicidir?

- *Seçenek A:* Tekrar tekrar seslendirme talep etmek baskıyı artırabilir ve katılımı azaltabilir.
- *Seçenek C:* Ses fırsatlarını görmezden gelmek, çocuğun ses-harf örüntülerine yönelik farkındalığını sınırlar.

Kavramsal özet

Erken sesbilgisel farkındalık, çocuklara bağlam içinde sesleri fark etmeleri için tekrarlayan anlamlı fırsatlar sunulduğunda gelişir. DEO sırasında görsel sesler kullanmak, işitme kaybı olan çocukların sesleri görsel hareketlerle ilişkilendirmesine yardımcı olur; hikâyeyi bölmeden dikkati ve hafızayı destekler.

Oturum içi uygulama

- Her okuma oturumu için tek bir hedef ses seçin.

- Görsel sesleri yalnızca ses doğal bir şekilde geçtiğinde kullanın.
- Ses ipuçlarını kısa ve eğlenceli tutun.
- Taklit etmeyi veya dikkat vermeyi başarılı bir katılım olarak değerlendirin.

Değerlendirme

Sesbilgisel farkındalık etkinliklerini görsel sesler kullanarak DEO'ya entegre etmek; katılımı ve motivasyonu korurken erken fonolojik gelişimi destekler.

Yansıtma ve Öz değerlendirme

1. Görsel sesler kullanmak, çocuğun sese olan dikkatini nasıl etkiler?
2. Çocuğun ilk sesi fark ettiğini gösteren işaretler nelerdir?
3. Bu strateji, jestleri taklit etmeyen çocuklar için nasıl uyarlanabilir?

8.5.2 Senaryo 2: Hikayedeki hecelerle oynamak

Bağlam

Ailevi sorunlar nedeniyle risk altında olan, kurum bakımında yaşayan, hareket etmekten hoşlanan ve ritmik, çok duyulu etkinliklerden fayda sağlayan beş yaşındaki bir çocukla yapılan DEO oturumu.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. DEO sırasında çocuğun konuşma dilindeki kelimelerde bulunan hecelere yönelik farkındalığını desteklemek.
2. Okuma sırasında ritim, alkışlama veya basit vücut hareketlerinden yararlanarak aktif katılımı teşvik etmek.

Arka plan / hazırlık durumu:

Can, ailevi sorunlar nedeniyle kurum bakımında yaşayan beş yaşında bir çocuktur. Tanılanmış herhangi bir yetersizliği yoktur ancak masa başında oturarak yapılan etkinlikler sırasında dikkat sorunları sergilemektedir. Can şarkıları, alkışlamayı ve harekete dayalı oyunları sevmektedir. Okuma oturumları sırasında etkinlik hareket

içermediği sürece, kısa bir süre dinledikten sonra sıkılmaktadır. Bakım veren bugünkü oturum için, tanıdık ve birden fazla hecesi olan kelimelerin yer aldığı resimli bir kitap seçer. Bakım veren, hikâyenin akışını sürdürürken alkışlama ve ritmik ipuçları kullanarak heceleri kısaca belirginleştirmeyi planlamaktadır.

Ana vaka (öğretim anı)

Üzerinde bir kelebek resmi olan sayfayı okurken bakım veren duraklar ve resmi işaret eder.

Bakım veren: Bu bir kelebek."

Bakım veren kelimeyi yavaşça söyler ve her hece için ellerini hafifçe çırparak alkışlar.

Bakım veren: "Ke-le-bek."

Can bakım verenin el hareketlerini izler ve gülümser. Bu an, hece farkındalığını teşvik etmek için harika bir fırsat sunmaktadır.

Karar noktası

Bakım veren Can'ın hece farkındalığını desteklemeye nasıl devam etmelidir?

- A) Mükemmel bir şekilde eşleşene kadar Can'dan heceleri defalarca alkışlamasını istemek.
- B) Bir kez alkışlamaya veya vurmaya davet etmek ve ardından okumaya devam etmek.
- C) Hece farkındalığı etkinliğini atlamak ve yalnızca biçimsel adlandırmaya odaklanmak.

Bu bağlamda en destekleyici yanıt B'dir.

B seçeneği neden en etkili olandır?

- Katılımı teşvik eder ve etkinliğin bir ders gibi hissedilmesini engeller.
- Alkışlamak, okumayı eğlenceli kılarken aynı zamanda çocuğun dikkatini vermesine yardımcı olur.
- Hareket, Can'ın ilgisini korumasına ve etkileşimi sürdürmesine yardımcı olur.

Diğer seçenekler neden daha az destekleyicidir?

- *Seçenek A:* Çocuklara tekrar tekrar alkışlatmak motivasyonu ve katılımı azaltabilir.
- *Seçenek C:* Hece farkındalığı etkinliklerinden yararlanmamak, fonolojik farkındalığın geliştirilmesini zorlaştırır.

Kavramsal özet

Çocuklar kelimeleri ritmik parçalar olarak duyduklarında hece farkındalığı geliştirirler. Çocuklar; ellerini çırparak, hafifçe vurarak veya vücutlarını hareket ettirerek kelimeleri parçalara ayırmayı öğrenebilirler. Bu deneyimleri DEO'ya eklemek, hece farkındalığının gelişmesine yardımcı olurken aynı zamanda etkileşimi eğlenceli ve anlamlı hale getirir.

Oturum içi uygulama

- Açık bir hece yapısına sahip tanıdık kelimeler seçin.
- Alkışlama veya hafifçe vurma gibi basit hareketler kullanın.
- Kusursuz olmayan denemeleri başarılı birer katılım olarak kabul edin.
- Hece oyununu kısa tutun ve doğal okuma akışına entegre edin.

Değerlendirme

DEO sırasında ritim ve hareket kullanmak, çocukların hecelerin farkına varmasına yardımcı olur.

Yansıtma ve öz değerlendirme

1. Hareket, DEO sırasında çocuğun katılımını nasıl etkiler?
2. Çocuğun alkışlaması için kolay kelimeler nasıl seçilmelidir?
3. Çok fazla hareket etmekten hoşlanmayan çocuklar için hece etkinliklerinde ne gibi değişiklikler yapılabilir?

8.5.3 Senaryo 3: Harfleri, sesleri ve resimleri birbirine bağlama

Bağlam

Erken okuma ve yazma etkinlikleri sırasında görsel anımsatıcılar kullanan, DEHB olan altı yaşındaki bir çocuk ve bakım vereni ile yapılan DEO oturumu.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. DEO sırasında harfler ve onlara karşılık gelen sesler arasındaki bağlantıyı kurması için çocuğu desteklemek.

2..Çocuğun görsel anımsatıcılar kullanarak harfleri, sesleri ve anlamlı görselleri ilişkilendirmesine yardımcı olmak.

Arka plan / hazırlık durumu:

Elif, hızlı ve eğlenceli etkileşimleri seven, görsel hafıza yardımcılarına iyi yanıt veren, DEHB'li altı yaşında bir kız çocuğudur. Elif bazı harfleri bilmektedir, ancak görsel yardımcılar sağlanmadığı sürece bu harfleri her zaman sesleriyle ilişkilendirememektedir. Bugünkü oturum için, aynı harfle başlayan çok sayıda kelimenin bulunduğu bir kitap seçilmiştir. Bakım veren ayrıca hedef harf için basit bir görsel anımsatıcı hazırlamıştır (örneğin, adı aynı sesle başlayan iyi bilinen bir nesne veya karakter).

Ana vaka (öğretim anı)

Okuma sırasında bakım veren, büyük bir resmin yanında "balon" kelimesinin geçtiği bir sayfaya gelir. Bakım veren duraklar ve kelimedeki ilk harfi işaret eder.

Bakım veren: "Bu kelime B ile başlıyor."

Bakım veren, B harfiyle eşleşen görsel anımsatıcıyı gösterir.

Bakım veren: "B, /b/ der. Balon /b/ ile başlar."

Elif harfe, sonra görsel anımsatıcıya ve ardından tekrar kelimeye bakar. Bu an, DEO kapsamında harf-ses uyumunu teşvik etmek için harika bir fırsat sunmaktadır.

Karar noktası

Bakım veren Elif'in anlamasını desteklemeye nasıl devam edebilir?

A) Elif'ten harfi isimlendirmesini ve sesi defalarca çıkarmasını istemek.

B) Harf-ses bağlantısını hızlıca tekrar gözden geçirmek için görsel anımsatıcıyı kullanmak ve ardından okumaya devam etmek.

C) Harflere odaklanmamak; sadece hikâyeyi okumaya geri dönmek.

Bu bağlamda en destekleyici yanıt B'dir.

B seçeneği neden en etkili olandır?

- Bakım veren, hikâyeyi okumayı bırakmadan harfler ve sesler arasındaki bağlantıyı güçlendirir.
- Görsel anımsatıcı, harf ile ses arasında anlamlı bir bağlantı kurar.
- Hikâyeye devam etmek, çocuğun katılımını ve motivasyonunu korur.

Diğer seçenekler neden daha az destekleyicidir?

- *Seçenek A:* Harfi isimlendirmesini veya sesi defalarca üretmesini istemek, çocuğun stresli hissetmesine ve etkinlikten kopmasına neden olabilir.
- *Seçenek C:* Çocuğun harf-ses örüntülerine maruz kalma fırsatlarını kaçırmaya anlamına gelir.

Kavramsal özet

Çocuklar; harfler, sesler ve tanıdık görseller arasında anlamlı bağlantılarla karşılaştıklarında harfleri ve sesleri eşleştirmeyi öğrenirler. Görsel anımsatıcılar, görsel öğrenmeden fayda sağlayan çocuklara yardımcı olur. Bu bağlantıları eklemek, hikâyenin tadını çıkarmaya devam ederken öğrenmeyi de destekler.

Oturum içi uygulama

- Her oturum için hedef bir harf-ses çifti seçin.
- Görsel anımsatıcıyı kısaca tanıttın.
- Harf tekrar geçtiğinde bağlantıyı doğal bir şekilde tekrarlayın.
- İşaret etmeyi, bakmayı veya gülümsemeyi başarılı öğrenme belirtileri olarak kabul edin.

Değerlendirme

DEO içinde görsel anımsatıcıların kullanılması, harf-ses uyumunu destekler ve çocukların erken alfabe bilgisini anlamlı ve ilgi çekici bir şekilde oluşturmalarına yardımcı olur.

Yansıtma ve öz değerlendirme

1. Görsel anımsatıcı, çocuğun harfe ve sese dikkatini nasıl destekler?
2. Çocuğun harf-ses bağlantısını fark ettiğini gösteren işaretler nelerdir?
3. Görsel anımsatıcılar, farklı harfler veya çocukların ilgileri için nasıl uyarlanabilir?

8.6 YAZI FARKINDALIĞI BECERİLERİ

Bu yeterlilik alanı, DEO sırasında çocukların yazı kavramlarına yönelik farkındalığını desteklemeye odaklanmaktadır. Yazı farkındalığı; kitabın ön ve arka kapağını tanıma, okumaya nereden başlanacağını bilme, yazının bir anlam taşıdığını fark etme ve metnin yazı yönünü anlama gibi yazının nasıl işlediğine dair anlayışı

içerir. Yazı farkındalığı; işitme kaybı, gelişimsel gecikmeleri olan veya kurum bakımında yaşayan çocuklar da dahil olmak üzere özel gereksinimleri olan veya risk altındaki birçok çocuk için kendiliğinden gelişmez. Bakım verenler yazılara anlamlı olarak dikkat çekmedikçe, bu çocuklar öncelikle resimlere odaklanabilir ve yazıyı gözden kaçırabilirler. DEO sırasında bakım verenler; kısaca yazıya işaret etme, yazının özelliklerini adlandırma ve yazı ile konuşma arasında bağ kurma gibi stratejilerle yazı farkındalığını destekleyebilirler. Bu stratejiler, çocukların yazılı dile olan dikkatini artırabilir (Justice & Ezell, 2004).

Bu beceri, yazı kavramlarını ayrı dersler aracılığıyla öğretmek yerine, DEO'ya yazı odaklı anları doğal bir şekilde dahil etmeye odaklanır. Stratejiler arasında okurken kelimeleri işaret etmek, yazının özellikleri hakkında yorum yapmak, çocuğu kitapla etkileşime girmeye davet etmek (örneğin sayfaları çevirmek) ve yazının anlamı nasıl aktardığını modellemek yer alır. Hem sözel hem de sözel olmayan tepkiler, öğrenmenin göstergeleri olarak değerlendirilir. Bu yeterlilik alanı altında, öğrenme hedefleriyle uyumlu üç senaryo sunulmaktadır. Senaryolar; (i) UDA, (ii) sosyal iletişim müdahalesi ve (iii) TTÖ ilkeleri temel alınarak yazılmıştır. Tüm senaryolar boyunca bakım verenlere; yazı farkındalığını duyarlı bir şekilde desteklemeleri, çocuğun ilgisini takip etmeleri ve okuma sırasında yazıya yönelik ortak dikkat için fırsatlar yaratmaları konusunda rehberlik edilmektedir.

8.6.1 Senaryo 1: Okumaya nereden başlıyoruz?

Bağlam

Kurum bakımında yaşayan, erken okuryazarlık deneyimleri sınırlı olduğu için risk altında olan, kitapları elinde tutmaktan hoşlanan ancak yazı yönü konusunda çok az farkındalığı olan dört yaşındaki bir çocuk ve bakım veren ile yapılan DEO oturumu.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. Çocuğun temel kitap yönelimini (ön/arka, okumanın nereden başladığı) anlamasını desteklemek.

2. Okumaya nereden başlanacağını ve yazının sayfa üzerinde nasıl ilerlediğini modelleyerek yazı yönü farkındalığını artırmak.

Arka plan / hazırlık durumu:

Mert, kitapları tutmayı, sayfaları hızla çevirmeyi ve resimlere bakmayı seven 4 yaşında bir erkek çocuğudur. Mert genellikle kitabı rastgele ya önden ya da baş aşağı açarak çoğunlukla resimlere odaklanmaktadır. Okumanın nereden başladığının veya metnin sayfaya nasıl yerleştirildiğinin farkında değildir. Okumaya başlamadan önce bakım veren, etkinliği bir derse dönüştürmeden kitabın nasıl tutulacağını hızlıca gözden geçirmeyi ve metni doğal bir şekilde nasıl okuyacağını ona göstermeyi planlamaktadır.

Ana vaka (öğretim anı)

Bakım veren, "Bu kitabın ön kapağı," der. Başlığı işaret eder ve ardından kitabı yavaşça çevirir. "Bu da arkası," der. Mert gülümser ve kapağa dokunur. Ardından bakım veren kitabın ilk sayfasını açar ve sol üst köşeyi işaret eder. "Okumaya buradan başlıyoruz," der. Metnin ilk satırını okurken parmağını yavaşça soldan sağa doğru kaydırır. Mert, bakım verenin parmağının sayfa üzerinde hareket etmesini izler. Bu an, yazı farkındalığını teşvik eder.

Karar noktası

Bakım veren Mert'in yazılı metin farkındalığını desteklemeye nasıl devam edebilir?

- A) Mert'ten arka ve ön kapağı defalarca göstermesini etmesini istemek.
- B) Okumaya devam etmek, her sayfada okumanın başladığı yeri işaret etmek.
- C) Sadece resimlere odaklanmak ve yazılı metni işaret etmekten kaçınmak.

Bu bağlamda en iyi cevap B'dir.

B seçeneği neden en etkili olandır?

- Bakım veren, yazılı metin kavramlarını doğal ve tekrarlayan bir şekilde modeller.
- Yazılı metni işaret etmek, hikâyenin akışını kesintiye uğratmadan gelişimi destekler.
- Okuma eğlenceli ve çocuk merkezli kalır.

Diğer seçenekler neden daha az destekleyicidir?

- *Seçenek A:* Bağlam olmadan yazı kavramları soyut görünebilir.
- *Seçenek C:* Yazı kavramlarını görmezden gelmek, yazı farkındalığını geliştirme fırsatlarını sınırlar.

Kavramsal özet

Kitapların nasıl düzenlendiğini anlamak, yazı farkındalığı için ilk adımdır.

Yetişkinler çocuklara okumaya nereden başlayacaklarını ve yazının sayfa üzerinde nasıl ilerlediğini gösterdiğinde, çocuklar yazının bir anlamı ve yapısı olduğunu öğrenirler. Bu kavramlar en iyi, anlamlı okuma deneyimleri sırasındaki tekrarlayan maruz kalmalar yoluyla edinilir.

Oturum içi uygulama

- Kitabın ön ve arka kapaklarından bahsedin.
- Okurken parmakla takip etmeyi kullanın.
- Çocuğu sorgulamaktan veya test etmekten kaçının.
- Bakmayı, işaret etmeyi veya dokunmayı öğrenme belirtileri olarak kabul edin.

Değerlendirme

Yazı kavramlarını DEO'ya entegre etmek, çocuğun kitap okuma keyfini bozmadan erken yazı farkındalığını destekler.

Yansıtma ve öz değerlendirme

1. Yazı yönünü modellemek çocuğun dikkatini nasıl etkiler?
2. Çocuğun okumanın nereden başladığını fark ettiğini gösteren işaretler nelerdir?
3. Bu strateji sayfaları hızla çevirmeyi tercih eden çocuklar için nasıl uyarlanabilir?

8.6.2 Senaryo 2: Yazının bir anlamı vardır

Bağlam

Erken okuryazarlık deneyimi sınırlı olduğu için risk altında olan, hikâye dinlemeyi seven ancak ağırlıklı olarak resimlere odaklanan beş yaşındaki bir çocukla yapılan DEO oturumu.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. Çocuğun yazının konuşma dilini temsil ettiğini anlamasını desteklemek.
2. DEO sırasında konuşulan kelimeler ile yazılı metin arasındaki bağlantıya dair farkındalığı artırmak.

Arka plan / hazırlık durumu:

Ece, kurum bakımında yaşayan 5 yaşında bir çocuktur. Hikayeleri dinlemeyi ve resimlere bakmayı sever, genellikle çizimler ve karakterler hakkında yorum yapar. Resimlerin en önemli anlam kaynağı olduğunu düşünüyor gibi görünmektedir. Bakım veren, kelimelerin metinden geldiğini açıkça göstermek için yüksek sesle okurken kelimeleri parmağı ile takip edecektir.

Ana vaka (öğretim anı)

Bakım veren bir sayfayı yüksek sesle okumaya başlar. "Kedi uyuyor," der. Bakım veren okurken cümledeki her kelimeyi parmağı ile takip eder. Ece, başını bakım verenin metin üzerinde hareket eden parmağına çevirmeden önce bir an için kedi resmine bakar. Bu an, Ece'nin yazının bir anlam taşıdığını kavramasına yardımcı olmak için harika bir fırsat sunmaktadır.

Karar noktası

Bakım veren Ece'nin yazı farkındalığını teşvik etmeyi nasıl sürdürebilir?

- A) Ece'ye kelimeleri yüksek sesle okumasını veya harfleri söylemesini söylemek.
- B) Okumaya devam etmek ve okurken kelimeleri parmakla takip etmek.
- C) Yazıyı işaret etmeyi bırakmak ve sadece resme odaklanmak.

Bu bağlamda en destekleyici yanıt B'dir.

B seçeneği neden en etkili olandır?

- Bakım veren, konuşulan kelimeler ile yazılı metin arasındaki bağlantıyı pekiştirir.
- Kelimeleri işaret etmek, odağın anlam üzerinde kalmasını sağlar.
- Okuma süreci doğal ve keyifli kalır.

Diğer seçenekler neden daha az destekleyicidir?

- *Seçenek A:* Çocuğun harfleri okumasını veya isimlendirmesini istemek hayal kırıklığına neden olabilir ve dikkatini anlamdan uzaklaştırabilir.

- *Seçenek C:* Yazıyı görmezden gelmek, yazının nasıl çalıştığını anlama fırsatlarını kısıtlar.

Kavramsal özet

Yazının bir anlam taşıdığını kavramak, erken okuryazarlık gelişiminde çok önemli bir adımdır. Bakım verenler yüksek sesle okuyup kelimeleri işaret ettiklerinde, çocuklara konuşma dilinin yazılı bir formu olduğunu gösterirler. Bu küçük ve tekrarlayan anlar, zamanla temel yazı farkındalığını oluşturur.

Oturum içi uygulama

- Tek tek harfleri değil, kelimelerin tamamını işaret edin.
- "Bu kelimeler hikâyeyi anlatıyor" gibi basit ifadeler kullanın.
- Yazı odaklı anları kısa ve doğal tutun.
- Göz temasını, işaret etmeyi veya yazıya dokunmayı öğrenme göstergeleri olarak kabul edin.

Değerlendirme

Yazılı dil-konuşma bağlantılarını DEO'ya dahil etmek, çocukların yazının konuşma dilini temsil ettiğini anlamalarına yardımcı olur.

Yansıtma ve öz değerlendirme

1. Kelimeleri işaret etmek çocuğun yazılı metne olan dikkatini nasıl etkiler?
2. Çocuğun yazılı metin ile konuşma arasındaki bağlantıyı fark ettiğini gösteren işaretler nelerdir?

8.6.3 Senaryo 3: Çocuğun kitabı eline almasına izin verin

Bağlam

Kurum bakımında yaşayan, erken okuryazarlık deneyimleri sınırlı olan ve kitaplarla fiziksel etkileşim kurmaktan hoşlanan dört yaşındaki bir çocukla yapılan DEO oturumu.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. Kitapla aktif etkileşimi (örneğin sayfaları çevirme, kitabı tutma) teşvik ederek çocuğun yazı farkındalığını desteklemek.

2. Aktif katılım yoluyla okuma yönü ve sırası anlayışını artırmak.

Arka plan / hazırlık durumu:

Arda, kurum bakımında yaşayan dört yaşında bir çocuktur. Kitaplara dokunmayı, sayfaları hızla çevirmeyi ve resimleri işaret etmeyi sever. Arda geçmiş DEO oturumlarında genellikle yazıya veya hikâyeye dikkat etmeden sayfaları hızla çevirmiştir. Buradaki amaç sayfa çevirmeyi düzeltmek değil, Arda'nın kitapların bir sırayı takip ettiğini ve yazının belirli bir şekilde okunduğunu anlamasını desteklemektir.

Ana vaka (öğretim anı)

Oturumun başında bakım veren kitabı Arda'nın önüne koyar.

Bakım veren: "Kitabı sen tutabilirsin."

Arda hemen kitabı açar ve sayfaları çevirir, bakım veren yanıt verir:

Bakım veren: "Sayfayı çevirdin."

Bakım veren yavaşça bir önceki sayfaya döner.

Bakım veren: "Önce bu sayfayı okuyoruz."

Kısaca metni işaret eder ve okumaya başlar. Arda onu takip eder ve ardından elini sayfanın üzerine koyar. Bu an, aktif katılım yoluyla yazı farkındalığını geliştirmek için önemli bir fırsat sunmaktadır.

Karar noktası

A) Dikkatin dağılmasını önlemek için sayfa çevirme işlemini tamamen bakım veren kontrol etmelidir

B) Bakım veren Arda'nın sayfaları hiçbir yönlendirme olmadan özgürce çevirmesine izin vermelidir.

C) Bakım veren, Arda'nın eylemlerini onaylayarak ve sayfa sırasını modelleyerek onun katılımına rehberlik etmelidir.

Bu bağlamda en destekleyici yanıt C'dir.

C seçeneği neden en etkili olandır?

- Bakım veren, çocuğun inisiyatif almasına değer verirken aynı zamanda bir yapı sunar.

- Sayfa düzeni modellemesi, katılımı sınırlandırmadan anlamayı destekler.
- Çocuk, okuma sürecinde aktif bir katılımcı olarak kalır.

Diğer seçenekler neden daha az destekleyicidir?

- *Seçenek A:* Kontrolü elinden almak motivasyonu düşürür ve öğrenme fırsatlarını kısıtlar.
- *Seçenek B:* Rehberlik eksikliği kitap kavramlarının ve yazı yönünün anlaşılmasını engelleyebilir.

Kavramsal özet

Çocuklar kitapları aktif olarak kullandıklarında yazı farkındalığı pekişir. Sayfaları çevirmek, kitabı tutmak ve yazıya dokunmak, çocukların yazı farkındalığını desteklemeye yardımcı olur.

Oturum içi uygulama

- Çocuğu kitabı tutmaya ve sayfaları çevirmeye teşvik edin.
- Hemen düzeltmek yerine eylemleri hakkında yorum yapın.
- Her sayfada okumanın nereden başladığını modelleyin.
- Yapıyı korurken çocuğun ilgisini takip edin.

Değerlendirme

DEO sırasında çocukların kitabı tutmasına izin vermek; yazı farkındalığını, katılımı ve kitapların nasıl çalıştığına dair anlayışı destekler.

Yansıtma ve öz değerlendirme

1. Kitabın kontrolünü paylaşmak çocuğun katılımını nasıl etkiledi?
2. Çocuğun sayfa sırasını veya yazı yönünü fark ettiğini gösteren işaretler nelerdi?

8.7 OKUMA SONRASI BECERİLER

Bu yeterlilik alanı, okuma sonrasında anlamlı etkileşimler yoluyla çocukların dil, okuduğunu anlama ve erken okuryazarlık becerilerini desteklemeye odaklanmaktadır. Okuma sonrası etkinlikler; hikâyeyi yeniden gözden geçirmek, anlamayı derinleştirmek ve çocukları fikirlerini ifade etmeye, olayları hatırlamaya ve

kitabın ötesinde bağlantılar kurmaya teşvik etmek için fırsatlar sunar. Okuma sonrası etkinlikler çocukların anlamı pekiştirmelerine, yeni kelimelerle pratik yapmalarına ve olayları sıralama gibi anlatı becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Sınırlı dil ve okuryazarlık fırsatlarına sahip çocuklar için kısa, yapılandırılmış genişletme etkinlikleri anlamayı görünür kılabilir ve öğrenmeyi güçlendirebilir (Biggs vd., 2023). Bu yeterlilik alanı; temel olayları yeniden anlatma, sorular sorma ve yanıtlama, hikâyeyi kişisel deneyimlerle ilişkilendirme, oyuna dayalı basit genişletme etkinliklerine katılma ve görsel destekler kullanma gibi okuma sonrası uygulamaları vurgulamaktadır.

Bu yeterlilik alanı, bakım verenlerin okuma sonrası etkinliklerini DEO'nun bir zenginleştirme uzantısı olarak görmelerini teşvik eder. Stratejiler çocuğun yaşına, iletişim düzeyine ve bireysel ihtiyaçlarına göre değiştirebilir. Hem sözel hem de sözel olmayan tepkiler önemlidir ve asıl odak noktası etkileşimi olumlu, ilgi çekici ve eğlenceli tutmaktır. Bu yeterlilik alanı altında, öğrenme hedefleriyle uyumlu üç senaryo sunulmaktadır. Senaryolar; (i) UDA, (ii) sosyal iletişim müdahalesi ve (iii) TTÖ ilkeleri temel alınarak yazılmıştır. Tüm senaryolar boyunca bakım verenlere; duyarlı ipuçları verme, çocuğun fikirlerini genişletme ve çocuğun ilgilerini takip eden motivasyon temelli stratejiler aracılığıyla kavramayı ve ifade edici dili desteklemeleri konusunda rehberlik edilmektedir.

8.7.1 Senaryo 1: Olanlar hakkında konuşmak

Bağlam

Kurum bakımında yaşayan, temel dil deneyimlerinin kısıtlı olması nedeniyle risk altında olan beş yaşındaki bir çocuk ve bakım veren ile yapılan DEO oturumunun ardından gerçekleşen okuma sonrası etkileşim.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. Çocuğun okumadan sonra temel olayları hatırlama ve yeniden anlatma becerisini desteklemek.

2. Yönlendirici ipuçları aracılığıyla ifade edici dili ve olayları sıralamayı teşvik etmek.

Arka plan / hazırlık durumu:

Deniz, kurum bakımında yaşayan beş yaşında bir çocuktur. Hikayeleri dinlemeyi ve resimlere bakmayı sever ancak kitap bittikten sonra genellikle ne olduğu hakkında konuşmakta zorlanır. Önceki oturumlarda okuma sonrası süreç genellikle kitabın kapatılmasıyla sona ermiş ve Deniz nadiren hikâyeye geri dönmeye veya hikâye hakkında konuşmaya davet edilmiştir. Bakım veren, hikâyeyi bitirdikten sonra kitabı açık tutmayı ve resimleri, Deniz'in temel olayları hatırlamasına ve yeniden anlatmasına yardımcı olacak görsel araçlar olarak kullanmayı planlamaktadır.

Ana vaka (öğretim anı)

Kitabı okuduktan sonra bakım veren kitabı kısmen kapatır ancak görünür halde bırakır.

Bakım veren: "Hikâyeyi bitirdik."

Bir an durur ve sonra kitabın ilk sayfasını tekrar açar.

Bakım veren: "Hadi ne olduğu hakkında konuşalım."

İlk fotoğrafı işaret eder.

Bakım veren (İpucu – Hatırlatma): "Hikâyede kim vardı?"

Deniz: "Çocuk."

Bu an, hikâyeyi hatırlamayı ve yeniden anlatmayı teşvik etmek için harika bir fırsat sunmaktadır.

Karar noktası

Bakım veren, Deniz'in hatırlamasını ve katılımını desteklemek için nasıl tepki verebilir?

A) Cevabı düzeltmek ve daha eksiksiz bir yanıt istemek.

B) Yanıtı onaylamak, genişletmek ve Deniz'den devam etmesini istemek.

C) Hikâyeyi tekrar gözden geçirmeden hemen bir sonraki göreve geçmek.

Bu bağlamda en destekleyici yanıt B'dir.

B seçeneği neden en etkili olandır?

- Bakım veren, Deniz'in cevabını anlamlı bir katılım olarak kabul eder.

- Yanıtı genişletmek, baskı kurmadan dili daha zengin hale getirir.
- Deniz'den devam etmesini istemek, olayları sıralamasına yardımcı olur.

Model etkileşim

- **Değerlendir:** "Evet, bir çocuk."
- **Genişlet:** "Hikâyede bir çocuk vardı."
- **Davet et / İpucu ver:** "Çocuk ne yaptı?" Bakım veren bekler.

Deniz: "O koştu."

Bakım veren (Genişlet): "Evet, koştu. Çocuk parka koştu."

Bakım veren sayfayı çevirir ve bir sonraki resme geçer.

Bakım veren: "Sonra?" Deniz resme bakar ve "Oynamak," der. Bakım veren gülümser ve etkileşime devam eder.

Diğer seçenekler neden daha az destekleyicidir?

- *Seçenek A:* Düzeltme istemek, çocuğun özgüvenini ve katılma isteğini azaltabilir.
- *Seçenek C:* Hatırlama aşamasını atlamak, kavrama ve ifade edici dil gelişimi fırsatlarını kısıtlar.

Kavramsal özet

Okuma sonrası etkinlikler anlamayı, hafızayı ve ifade edici dili destekler. Çocuklar hikayeleri yeniden anlatırken görsel ipuçlarından, basit yönergelerden ve duyarlı genişletmelerden fayda sağlarlar. Buradaki amaç kusursuz bir hatırlama değil, ortak anlam inşası ve iletişimidir.

Oturum içi uygulama

- Okuduktan sonra kitabı açık ve görünür tutun.
- Hatırlatma ipuçları ve açık uçlu sorular kullanın.
- Kısmi veya kısa yanıtları kabul edin.
- "Ve sonra..." gibi ifadelerle olayları sıralamayı destekleyin.

Değerlendirme

Okuma sonrasında yönlendirmeli hatırlama ve yeniden anlatma etkinlikleri, olumlu etkileşimi korurken çocukların kavramayı ve ifade edici dili güçlendirmelerine yardımcı olur.

Yansıtma ve öz değerlendirme

1. Resimleri kullanmak çocuğun hatırlamasını nasıl destekler?
2. Hangi ipuçları çocuğun daha kolay yanıt vermesine yardımcı olur?
3. Çok sınırlı konuşma dili kullanan çocuklar için yeniden anlatma nasıl desteklenebilir?

8.7.2 Senaryo 2: Bağlantılar kurmak

Bağlam

Aile bütünlüğünün bozulması nedeniyle risk altında olan ve duygusal olarak destekleyici, ilişkisel etkileşimlerden fayda sağlayan altı yaşındaki bir çocuk ve bakım vereni.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. Çocuğun hikayedeki olayları kişisel deneyimleriyle ilişkilendirme becerisini desteklemek.
2. Deneyime dayalı ipuçları aracılığıyla ifade edici dili ve duygusal katılımı teşvik etmek.

Arka plan / hazırlık durumu:

Elvan, yoksulluk nedeniyle kurum bakımında yaşayan altı yaşında bir çocuktur. Hikayeleri dikkatle dinler ve temel olayları hatırlayabilir ancak teşvik edilmediği sürece kendi deneyimleri hakkında nadiren konuşur. Okumadan sonra Elvan genellikle sessizleşir ve bir sonraki etkinliği bekler. Buradaki amaç, kapsamlı veya duygusal olarak rahatsız edici cevaplar ortaya çıkarmak değil, anlamlı bir sohbeti teşvik etmektir. Hikâyeyi bitirdikten sonra bakım veren, Elvan'ın kitaptaki olayları kendi hayatıyla ilişkilendirmesine yardımcı olur.

Ana vaka (öğretim anı)

Hikâye bittikten sonra bakım veren kitabı, ana karakterin mutlu görüldüğü bir resmin olduğu sayfada açık bırakır.

Bakım veren: "Çocuk burada mutlu görünüyor," der.

Durur ve Elvan'a bakar.

Bakım veren: "Sen hiç bu kadar mutlu hissettin mi?" diye sorar.

Elvan resme, sonra da bakım verene bakar. Kısa bir duraklamadan sonra başını sallar ve "Evet," der. Bu an, hikâye ile kişisel yaşamı arasında bağlantı kurmayı teşvik eder.

Karar noktası

Bakım veren iletişimi teşvik etmek için nasıl tepki verebilir?

- A) Elvan'dan deneyimini ayrıntılı olarak açıklamasını istemek.
- B) Cevabı onaylamak ve yanıtlaması zorunlu olmayan bir takip sorusu sormak.
- C) Duygusal bir tartışmadan kaçınmak için bir sonraki göreve geçmek.

Bu bağlamda en destekleyici yanıt B'dir.

B seçeneği neden en etkili olandır?

- Bakım veren, Elvan'ın konfor alanına saygı duyar.
- Genişletmek dil gelişimini destekler.
- İsteğe bağlı bir takip sorusu, duygusal güvenliği korurken katılımı destekler.

Diğer seçenekler neden daha az destekleyicidir?

- *Seçenek A:* Açıklama istemek fazla kişisel veya bunaltıcı olabilir.
- *Seçenek C:* Bağlantı kurmaktan kaçınmak, katılım şansını azaltır.

Kavramsal özet

Hikayeleri kişisel deneyimlerle ilişkilendirmek anlamayı artırır ve duygusal gelişimi iyileştirir. Risk altındaki çocuklar için bu anlar hassasiyetle ele alınmalı ve çocuğun kendi rahatlık seviyesinde paylaşım yapmasına izin verilmelidir.

Oturum içi uygulama

- Yaşantıyla ilişkilendirme ipuçları kullanın.
- Kısa sözel yanıtları veya sözel olmayan ipuçlarını kabul edin.
- Takip sorularını isteğe bağlı tutun ve destekleyici bir ses tonu kullanın.

Değerlendirme

Okuma sonrası etkileşimler; çocuğu bunaltmadan kavramayı, ifade edici dili ve duygusal katılımı destekler.

Yansıtma ve öz değerlendirme

1. Hikâyeyi kişisel deneyimle ilişkilendirmek katılımı nasıl etkiler?
2. Çocuğun cevap verirken kendini rahat hissettiğini gösteren işaretler nelerdir?
3. Yaşantıyla ilişkilendirme ipuçları, farklı ihtiyaçları olan çocuklar için nasıl uyarlanabilir?

8.7.3 Senaryo 3: Hikayeyi çok duyulu etkinliklerle bitirmek

Bağlam

Dil gelişimi sınırlı olan ve çok duyulu etkinliklerden fayda sağlayan beş yaşındaki bir çocuk.

Öğrenme hedefleri / hedef davranışlar

1. Hikâyeyi çok duyulu etkinlikler aracılığıyla genişleterek kavramayı ve ifade edici dili desteklemek.
2. Görsel, dokunsal ve harekete dayalı materyaller kullanarak aktif katılımı ve etkileşimi teşvik etmek.

Arka plan / hazırlık durumu

Kerem hikâye dinlemeyi seven ancak okuma bittiğinde genellikle sıkılan beş yaşında bir erkek çocuğudur. Kerem hareket etmeyi, nesneleri veya uygulamalı materyalleri içeren takip etkinliklerinden hoşlanır. Bakım veren bugünkü oturum için hikâyeye dayalı basit ve çok duyulu bir etkinlik planlamaktadır. Amaç, Kerem'in hikâyenin ana bölümlerini sadece tekrar anlatmasına değil, aynı zamanda onları uygulayarak gözden geçirmesine yardımcı olmaktır.

Ana vaka (öğretim anı)

Hikâyeyi bitirdikten sonra bakım veren masanın üzerine, içinde oyuncak karakterler, dokulu nesneler veya resimler gibi kitapla ilgili aksesuarların bulunduğu küçük bir sepet koyar.

Bakım veren: "Hadi hikayeyle oynayalım." Ana karakteri temsil eden küçük bir figür çıkarır.

Bakım veren: "Bu, hikayedeki çocuk."

Kerem elini sepete daldırır ve başka bir nesne çıkarır.

Kerem: "Bir top." Kerem gülümser ve topu masanın üzerinde yuvarlar.

Bu an, çok duyulu etkinlikler yoluyla hikâyeyi anlamayı geliştirmek için bir fırsat sunmaktadır.

Karar noktası

Bakım veren hikâyeyi anlamlı bir şekilde genişletmek için nasıl tepki vermelidir?

A) Oynamadan önce Kerem'den tüm hikâyeyi yeniden anlatmasını istemek.

B) Oyuna katılmak, eylemleri adlandırmak ve bunları hikayedeki olaylarla ilişkilendirmek.

C) Hikâyeye atıfta bulunmadan serbest oyuna izin vermek.

Bu bağlamda en destekleyici yanıt B'dir.

B seçeneği neden en etkili olandır?

- Bakım veren, oyun eylemlerini doğrudan hikayeye ilişkilendirir.
- Dil, etkinlik içinde doğal olarak modellenir.
- Katılım ve kavrama eş zamanlı olarak desteklenir.

Diğer seçenekler neden daha az destekleyicidir?

- Seçenek A: Oynamadan önce olayların tam olarak hatırlanmasını talep etmek motivasyonu düşürebilir.
- Seçenek C: Bağlantı kurmadan oynanan serbest oyun, hikâyeyi kavramanın pekiştirilmesini sınırlar.

Kavramsal özet

Birden fazla duyu kullanılan okuma sonrası etkinlikler dokunma ve hareket yoluyla çocukların hikâyeyi daha iyi hatırlamasına ve anlamasına yardımcı olur. Bu etkinlikler, özellikle uygulamalı öğrenmeden fayda sağlayan ve sadece sözel olarak hatırlamayı zor bulan çocuklar için etkilidir. Dili oyuna entegre etmek; anlamayı ve ifade edici dili doğal ve keyifli bir şekilde destekler.

Oturum içi uygulama

- Anlaşılması kolay ve hikayeye ilgili materyaller kullanın.
- Oynarken eylemleri ve nesneleri adlandırın.

- Çocuğun ilgilerini takip ederken hikayeyle bağlantıda kalın.
- Etkinliğin eğlenceli ve esnek olduğundan emin olun.

Değerlendirme

Hikayelere çok duyulu etkinlikler eklemek; kavramayı, katılımı ve ifade edici dili desteklerken okuma sonrası zamanı zengin ve eğlenceli hale getirir.

Yansıtma ve öz değerlendirme

1. Çok duyulu materyaller okumadan sonra çocuğun ilgisini nasıl etkiler?
2. Hangi oyun eylemleri çocukların hikâyeyi en iyi şekilde anlamasına yardımcı olur?
3. Çok duyulu genişletme etkinlikleri, farklı hikayeler veya materyaller için nasıl değiştirilebilir?

8.8 ÖZET

Bu etkinlik kitabı, 2-7 yaş arasındaki çocuklar için erken okuryazarlık gelişimini DEO yoluyla desteklemeye yönelik kanıta dayalı bir metodoloji sunmuştur. Bakım verenler ve profesyoneller katılımı teşvik ettiğinde, çocuğun ipuçlarına dikkat ettiğinde ve hikâyenin akışını bozmadan öğretim stratejileri eklediğinde DEO; evde, okul öncesi dönemde ve kurum bakımı bağlamlarında pasif bir etkinlik olmaktan çıkıp aktif bir öğrenme rutinine dönüşebilir. DEO üzerine yapılan araştırmalar, yetişkinlerin anlamı iş birliği içinde inşa etmek için amaca yönelik ipuçları, genişletmeler ve sıra alma stratejilerini kullandıklarında, çocukların dil ve erken okuryazarlık sonuçlarının geliştiğini vurgulamaktadır (Cabell vd., 2019; Hargrave & Sénéchal, 2000).

Bu modül, tutarlı bir "okuma öncesi- okuma sırası- okuma sonrası" rutinini destekleyen beş yeterlilik alanını vurgulamıştır. İlk olarak, kitap seçimi ve hazırlığı, çocuğun en başından itibaren sürece katılım olasılığını artırır. Gelişim düzeylerine ve ilgilerine uygun kitaplar seçmek, ortamı düzenlemek ve seçenekler sunmak; kaçınma davranışını azaltabilir ve ortak dikkat için olumlu bir temel oluşturabilir. İkinci olarak, DEO stratejileri (PEER ve CROWD) çocukların okuduğunu anlamasını geliştirmelerine yardımcı olur. Sözel olmayan iletişimi onaylamak ve bekleme süresi tanımak, özel gereksinimli çocuklar için önemlidir.

Üçüncü olarak, alfabe bilgisi ve fonolojik farkındalık, görsel sesler ve görsel anımsatıcılar gibi çok duyulu öğretim araçları aracılığıyla ele alınmıştır. Bu araçlar, özellikle konuşma seslerine dikkat etme konusunda ek desteğe ihtiyaç duyan çocuklar için ses-harf ilişkilerini daha erişilebilir hale getirebilir (Birsh & Carreker, 2018; Gardner vd., 2013). Dördüncü olarak, kitabın bölümlerini işaret etmek, yazı satırlarını parmakla takip etmek ve tekrarlayan kelimelerin altını çizmek gibi yazıya dikkat çekme stratejileri, çocukların okumayı bir derse dönüştürmeden yazıya nasıl dikkat edeceklerini öğrenmelerine yardımcı olur (Justice & Ezell, 2004). Son olarak, yeniden anlatma, sıralama ve yaşantıyla ilişkilendirme ipuçları gibi kısa ve

yapılandırılmış genişletme etkinlikleri yoluyla gerçekleştirilen okuma sonrası etkinlikler, hikâyeyi çocukların deneyimleriyle birleştirir. Bu takip rutinleri; anlamı güçlendirmeye, anlatı becerilerini geliştirmeye ve kelime dağarcığını genişletmeye yardımcı olur. Senaryolar; az gören, işitme kaybı, DEHB, otizm, hafif düzeyde zihinsel yetersizlik, dil gecikmesi, yoksulluk geçmişi olan veya bir kurumda yaşayan çocuklar gibi gerçek yaşamdaki öğrenenleri yansıtmak amacıyla bilinçli olarak farklılaştırılmıştır. Temel nokta, DEO'nun sabit bir senaryo olmaktan ziyade esnek bir uygulama olduğunda en iyi sonucu verdiğidir. Bakım verenler ve profesyoneller, çocukların liderliğini takip ederek ve kanıta dayalı stratejileri tutarlı bir şekilde kullanarak, her çocuğun erken okuryazarlık yolculuğuna yardımcı olan kapsayıcı ve eğlenceli okuma rutinleri oluşturabilirler.

8.9 BAKIM VERENLER İÇİN ÖZ DEĞERLENDİRME

Yönergeler: Lütfen her bir ifadeyi dikkatlice okuyun ve mevcut bilgi ve uygulamalarınıza dayanarak bu ifadeye ne kadar katıldığınızı bize bildirin.

Puanlama: Kesinlikle katılıyorum 5, Katılıyorum 4, Kararsızım 3, Katılmıyorum 2, Kesinlikle katılmıyorum 1 puan olarak dikkate alınız.

No	İfadeler	1	2	3	4	5
Kitap seçimi ve hazırlığı						
1	Çocuğun yaşına, iletişim düzeyine, ilgilerine ve öğrenme ihtiyaçlarına uygun kitaplar seçebilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
2	Okuma başlamadan önce katılımı artıracak şekilde okuma ortamını düzenleyebilir ve bir kitabı tanıtabilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
DEO stratejileri						
3	DEO sırasında çocukları aktif olarak sürece dahil etmek için ipucu verme, yanıtları genişletme ve sıra almayı teşvik etme gibi DEO stratejilerini kullanabilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
4	Çocuğun katılım ve iletişim düzeyine bağlı olarak sorularımı (örneğin farklı CROWD soru türlerini kullanarak) ayarlayabilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
Alfabe bilgisi ve fonolojik farkındalık						
5	DEO etkinlikleri içinde çocukların seslere, hecelere ve harflere yönelik farkındalığını doğal bir şekilde destekleyebilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
6	Ses-harf öğrenimini anlamlı bağlamlarda desteklemek için çok duyulu stratejileri (örneğin görsel sesler ve görsel anımsatıcılar) entegre edebilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
Yazı farkındalığı						
7	Okumanın nereden başladığı ve yazının sayfa üzerinde nasıl ilerlediği gibi temel yazı kavramlarını çocukların anlamasına yardımcı olabilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
8	Çocuğun hikâyeye olan ilgisini korurken, doğal yollarla dikkatini yazıya çekebilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
Okuma sonrası beceriler						

No	İfadeler	1	2	3	4	5
9	Okumadan sonra hatırlama, tartışma ve paylaşımlı yansıtma yoluyla hikayeleri yeniden gözden geçirerek çocukların kavramasını destekleyebilirim.	☐	☐	☐	☐	☐
10	Hikâyenin anlamını ve dil kullanımını pekiştiren oyuna dayalı veya çok duyulu takip etkinlikleriyle DEO'yu genişletebilirim.	☐	☐	☐	☐	☐

8.10 BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Puanlama

Kesinlikle katılıyorum 5 puan, Katılıyorum 4 puan, Kararsızım 3 puan, Katılmıyorum 2 puan, Kesinlikle katılmıyorum 1 puandır.

Toplam puanınızı hesaplayın ve yorum yapın:

-45-50 *Puan*: Uzmanlık seviyesi. Bölümü mükemmel bir şekilde anlamışsınız ve bilgileri esnek ve etkili bir şekilde uygulayabiliyorsunuz.

-35-44 *Puan*: Yeterli seviye. Temel kavramları sağlam bir şekilde kavramışsınız. Bazı stratejileri uygulayarak ve derinleştirerek uzmanlığınızı artırabilirsiniz.

-25-34 *Puan*: Gelişme seviyesi. Temel ilkeleri anlamaya başlıyorsunuz. Bilginizi güçlendirmek için "Katılıyorum" veya "Kesinlikle katılıyorum" olarak işaretlemediğiniz maddelere odaklanın.

-10-24 *Puan*: Başlangıç Seviyesi. Öğrenme yolculuğunuzun başındasınız. Bu kontrol listesi, devam eden çalışmanız için temel alanları açıkça göstermektedir.

8.11 KAYNAKLAR

- Batista Rocha, J. C., & da Mota, M. M. P. E. (2023). Does shared reading between parents and children affect the development of emerging literacy? *Trends in Psychology*, 31, 307-317.
- Bean, A. F., Perez, B. I., Dynia, J. M., Kaderavek, J. N., & Justice, L. M. (2020). Book-reading engagement in children with autism and language impairment: Associations with emergent-literacy skills. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50(3), 1018-1030.
- Biggs, E. E., Arserio, A. P., Robison, S. E., & Ross, M. E. (2023). Home literacy environment and interventions for children with intellectual and developmental disabilities: A scoping review. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 66(6), 2118-2140.
- Birsh, J. R., & Carreker, S. (2018). *Multisensory teaching of basic language skills* (4th ed.). Paul H. Brookes.
- Cabell, S. Q., Zucker, T. A., DeCoster, J., Melo, C., Forston, L., & Hamre, B. (2019). Prekindergarten interactive book reading quality and children's language and literacy development: Classroom organization as a moderator. *Early Education and Development*, 30(1), 1-18.
- Gardner III, R., Cihon, T. M., Morrison, D., & Paul, P. (2013). Implementing visual phonics with hearing kindergarteners at risk for reading failure. *Preventing School Failure*, 57(1), 30-42.
- Hargrave, A. C., & Sénéchal, M. (2000). A book reading intervention with preschool children who have limited vocabularies: The benefits of regular reading and dialogic reading. *Early Childhood Research Quarterly*, 15(1), 75-90.
- Justice, L. M., & Ezell, H. (2002). Use of storybook reading to increase print awareness in at risk children. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 11(1), 17-29.
- Justice, L. M., & Ezell, H. K. (2004). Print referencing: An emergent literacy enhancement strategy and its clinical applications. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 35(2), 185-193.

Justice, L. M., Logan, J. A., Işıtan, S., & Saçkes, M. (2016). The home-literacy environment of young children with disabilities. *Early Childhood Research Quarterly*, 37, 131-139.

Kart, A. N. (2023). Visual Phonics: Relevant for all early readers, especially struggling readers. *Human Research in Rehabilitation*, 13(1), 141-147.